TUDOR POPESCU

UN DAC LA ROMA

Restitutio Daciae

TUDOR POPESCU

UN DAC LA ROMA

Dupa romanul aparut la

EDITURA MILITARĂ 1967

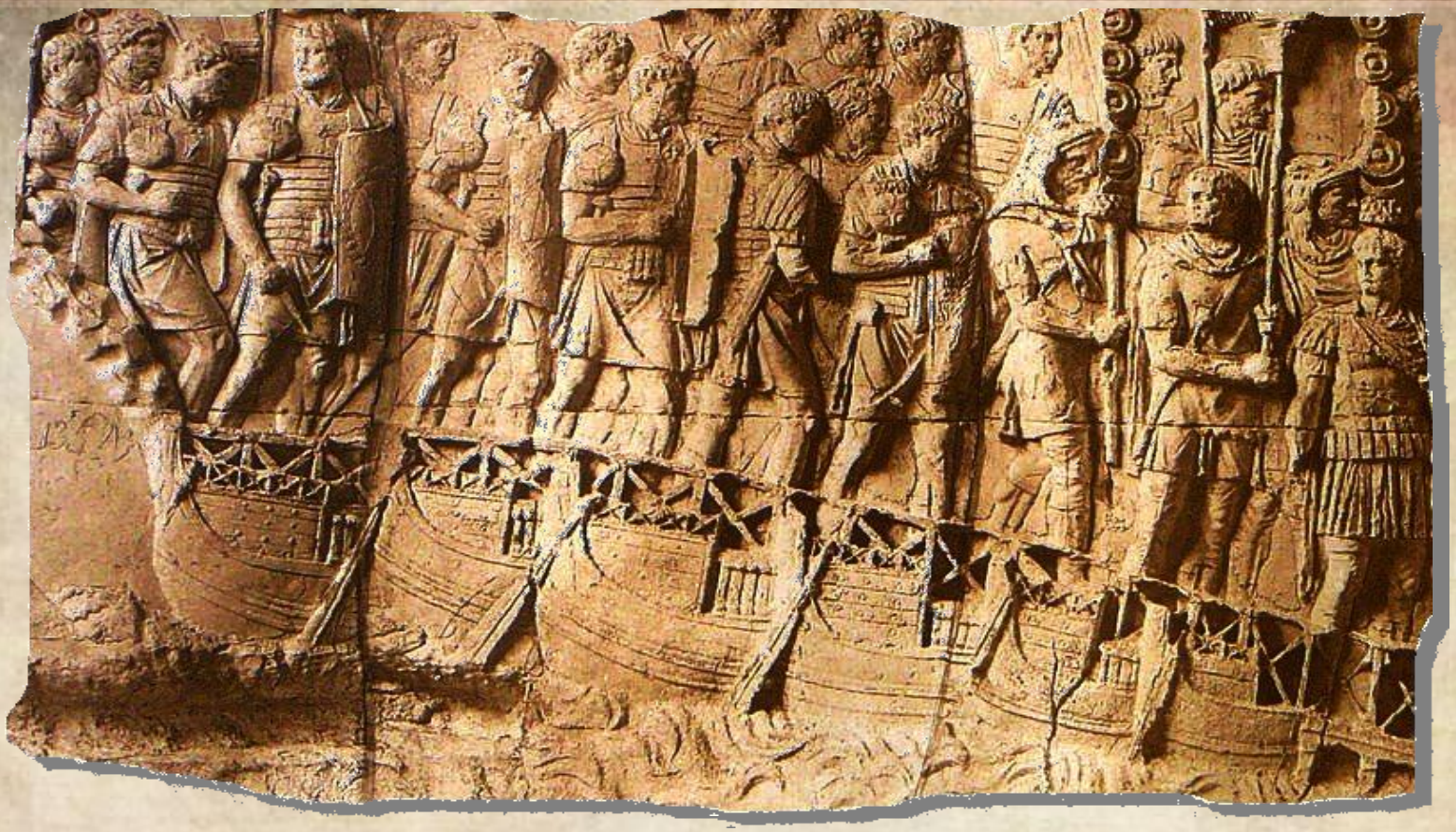

⭐

CUPRINS

Întîlnirea 3
Acasă 39
Cetăți... Cetăți... 62
Să mori ca un viteaz! 93
Vulturul pleacă din cuib 135
Încleştarea 167
A sosit timpul răspunsului 190
Timocles, negustorul de papirus 223
În cele mai înalte cercuri ale Romei 282
Fortuna are ochii legați 305
Urmele focului 322

⭐

Fiului meu, Tudor Vlad

Întîlnirea

Lumina este încă cenuşie. Casele, pomii nu au căpătat culoare, par pete întunecate. Dinspre pădure se lasă aer tare şi rece. La porțile oraşului, străjile picotesc aşteptînd schimburile. Oamenii, ca şi ziua, sînt mahmuri acum, stau anevoie în picioare. Numai cu un brînci poți culca la pămînt oşteanul cel mai încercat. Nimic nu tulbură liniştea fără cusur. Îți asculți şi gîndurile. Ca să nu cazi în brațele lui Morpheus stai şi te gîndeşti la cîte toate. Iar dacă nu te gîndeşti la nimic, zăngăni din cînd în cînd spada, faci doi, trei paşi într-o parte, alți doi-trei în cealaltă parte, îți umpli pieptul cu aerul rece şi te uiți în lungul drumului, doar vei zări şirul celor care vin să te schimbe. Toată noaptea ai stat cu ochii în patru, să nu se strecoare cineva pe lîngă tine, iar acum ai impresia că nimic nu se mai poate întîmpla: s-a făcut ziuă. Dar încă nu e. La vremea asta apar *olitores* –

grădinarii – şi *gallinarii* – vînzătorii de pasări – şi *fructuarii* – vînzătorii de fructe – şi *vinarii* – vînzătorii de vin – grăbindu-se să intre în oraş cu mărfurile.

Căruțele lor încărcate nu au voie să circule decît noaptea. Cînd soarele ajunge să dea culoare lucrurilor, trebuie să fi ajuns în *macellum*, piața cu tarabele înşirate una după alta, la care fiecare îşi strigă marfa într-un vacarm asurzitor. Cînd s-a luminat, ei au de acum desfăşurate produsele cît mai la vedere, ca să-i ispitească pe cumpărători. Plecau cu noaptea-n cap de-acasă, pentru că mai pierdeau o groază de timp şi aici, la poarta oraşului, să plătească *portarium*. Această vamă, strînsă în folosul oraşului, e luată cu străşnicie de funcționari mereu încruntați. E adevărat că, dacă eşti negustor cunoscut, te mai înțelegi cu ei şi închid ochii la o parte din mărfuri, lăsîndu-le nevămuite, dar atunci trebuie să ai grijă ca după ce treci de poartă, să-l tragi mai la o parte şi să-i laşi în palmă o parte din plata scutită.

Ca să ajungă aici cînd lumina este încă tulbure, negustorii îşi încarcă marfa în căruțe înainte de miezul nopții, înhamă catîrii sau măgarii şi pornesc la drum cu sufletul îndoit, pînă cînd ajung în drum vicinal[1], unde întîlnesc alți negustori şi pornesc în grup spre Aquileia.

Deşi *duumvirul* Pacuvius – magistratul – luase măsuri drastice pentru paza drumurilor, tot nu erai sigur că ajungi cu punga plină în oraş, dacă te încumetai să străbați pădurile de unul singur. Şi, de la cel mai apropiat *vicus* – sat – de unde cumpărau marfa, şi pînă în oraş, negustorii străbăteau adesea 10–15 mile[2], prin păduri pline cu primejdii. De aceea, dacă nu se înțelegeau mai mulți să străbată drumul împreună, veneau spre oraş ziua-n amiaza mare şi stăteau la porți pînă se înnopta, cînd aveau voie să străbată oraşul cu căruțele încărcate. Astăzi însă se grăbeau să ajungă mai repede, pentru că se ținea tîrgul de a noua zi – *nundinae* – şi muşteriii apăreau în zori.

Pe drumul care ducea spre Aquileia, stăpînul unei căruțe cu două roți îşi îndemna de zor măgarul, cam leneş. Din cînd în cînd sărea jos, să uşureze sarcina animalului, pentru că drumul urca o

[1] Drum public secundar roman, cu calea consolidată printr-un strat de piatră spartă.
[2] Mila romană era împărțită în 1000 paşi, măsurînd cea 1,5 km.

pantă scurtă, dar pieptişă.

Tot alergînd pe lîngă măgar, potrivea din cînd în cînd grămezile de ceapă, varză, napi, lăptuci şi castraveți, gata să alunece jos, din cauza zdruncinăturilor. Grădina o avea pe malul rîului Gavus şi, spre toamnă, culegea roadele muncii de-o vară, pe care le ducea la oraş. Nu era negustor. Fiind cam scăpătat, nu se prea speria de tîlharii de drumul mare. Chiar dacă ar fi apărut vreunul din desişul pădurii, s-ar fi dumerit repede cu cine are de-a face şi l-ar fi lăsat în pace. Iar dacă nu l-ar fi lăsat, s-ar fi tînguit atîta, pînă cînd i-ar fi înduplecat să nu-i ia un as[1] măcar. Nu era decît un biet libert, care robise pînă în urmă cu cîțiva ani şi hoții s-ar fi mulțumit cu vreo cîțiva castraveți şi doi trei napi, ca să aibă ce rontăi, cît aşteptau un altul. Tîlharii – cam înmulțiți prin această parte a locului, – pîndeau vreo *carruca*, trăsură elegantă, împodobită cu sculpturi în fildeş şi bronz, în care să dormiteze vreun pretor, sau magistratus, sau censor şi pe care să-l ia pe neaşteptate, să-i alunge soldații din escortă şi să se aleagă cu ceva. Sau măcar să dea nas în nas cu un *cisium*, şaretă uşoară, condus de vreun anularius[2] încărcat cu aur roşcat, adus tocmai din Viminacium, pe malul marelui Danuvius[3]. Se zice că anularii duceau acolo amfore şi obiecte de podoabă din sticlă, pe care le cumpărau ieftin, din Aquileia scăldată de apele întinsei Mare Hadriaticum – unde se aflau sticlari nenumărați – şi le vindeau la preț mare bărboşilor daci pentru aur şi argint. El, deşi se statornicise prin partea locului de curînd, ştia că dincolo de apa largă a Danuviusului se găseşte aur mult, pe care îl capeți uşor şi pe te miri ce, pentru că dacii nu ştiu prețul podoabelor din sticlă şi plătesc cît nu face. Iar dacă eşti curajos şi te avînți pînă în inima cetăților lor cu cîteva cuțite bune, sau mărgele frumoase, capeți aur pe care iei denari mai mulți decît dacă ai munci o vară să cultivi zarzavaturi.

Dar prin cîte primejdii trebuie să te strecori ca să ajungi la bărboşi? El, unul, socoteşte că e mai bine să stea liniştit şi să cultive linte, şi bob, şi dovleci pe care să le vîndă toamna cu un preț cît mai bun şi să cumpere pentru iarnă cîteva turte făcute

[1] Monedă de valoare mică.
[2] Bijutier
[3] Dunărea

numai din pulpă de măsline, bine amestecate cu sare, chimen, anason şi mărar. Cu toate că orăşenii zgîrcesc nasul – orăşenii nu mai pot acum de lux şi subțirime! – zicînd că turta miroase a rînced, el e om de la țară şi o mănîncă cu poftă.

— *Salve*, țăranule! se auzi strigat de un bărbat care stătea pe o piatră, la marginea drumului, părînd că se odihneşte.

— *Heu mihi*! Vai mie! sări el speriat de neaşteptatul salut. *Salve*! îi răspunse cu glas nesigur, bănuitor. Încotro, drumețule?

— Ia, pînă aici, la Aquileia.

— Şi de ce ai pornit pe jos?

— Dacă n-am şi eu catîrul meu.

— Nu eşti cumva fugit de la stăpîn? întrebă țăranul îngrijorat, cercetîndu-l cu privirea.

— Sînt om liber.

— De la un timp se aude din ce în ce mai des că sclavii îşi părăsesc stăpînii şi fug să-şi capete libertatea. Unde o să ajungem?

— Tu ai fost sclav?

— Am fost. Dar mi-am ascultat stăpînul. Şi dacă astăzi am grădina mea, înseamnă că m-am răscumpărat cu bani grei, pe care numai eu ştiu cum i-am strîns.

— Bine ai făcut! Ne duce măgarul tău pe amîndoi, sau îl împing eu de la spate.

— Urcă-te lîngă mine!

Au mers multă vreme în tăcere, țăranul tot cercetîndu-l cu coada ochiului pe tînărul de lîngă el. Acum îl vedea bine. Nu era de mirare că îl primise alături mai mult de frică. Cămaşa din cînepă albită plesnea pe pieptul lui bombat, pe care nu l-ar fi putut cuprinde cu amîndouă brațele. Ceafa şi brațele arse de soare trădau o sănătate fără margini, ca a oamenilor de la munte. Părul îl avea retezat scurt la ceafă, barba îi creştea mare şi deasă. Măgăruşul abia urni din loc căruța, deodată îngreunată.

Se încrucişară cu un grup de pedestraşi care zoreau în sens invers. Săbiile scurte zornăiau izbite de picior, din pricina grabei. Trecură pe lîngă ei fără să-i bage în seamă.

— Zice că ieri ar fi fugit la Decebalus trei veterani, cu nevestele lor cu tot, spuse țăranul privind după pîlcul de soldați. Şi-au încărcat avutul într-o căruță şi pe-aici ți-e drumul!

— Ce să facă acolo, că doar nu-i aşteaptă cu plăcintă de lăptuci şi pui în proţap.

— S-au dus să-l slujească pe Decebalus. S-a zvonit că dă salariu bun militarilor pricepuţi. Pe unul dintre fugari îl cunosc şi eu. A fost în Legiunea III-a şi era un om destoinic. Cînd s-a liberat, a primit un petic de pămînt în satul vecin, dar nu era dedat cu munca la cîmp. S-a dus la Decebalus să se facă instructor. Muştruluieşte cîţiva tineri şi primeşte denari buni, fără altă bătaie de cap. E mai bine să comanzi decît să ari şi să semeni.

Ţăranul nu-şi dădu seama dacă cuvintele lui făcuseră vreo impresie tînărului, pentru că nu primi nici un răspuns. Se hotărî să tacă şi el. Mai mult ca să-şi facă de lucru, decît de foame, scoase din traista pe care o purta pe umăr cîteva nuci şi le sfarîmă în palmă. Îi întinse şi lui două, spunîndu-i:

— Am ieşit la drumul mare.

Într-adevăr, se zărea de acum drumul pietruit. Nu mai aveau mult pînă la Aquileia.

Întîlniră şi alţi negustori care zoreau să nu-i prindă ziua departe de poarta oraşului.

Ţăranul era un om şiret, care cunoştea bine obiceiurile locului. Cînd funcţionarul se apropie să-i vămuiască marfa, el îi strecură cîţiva sesterţi[1] de aramă în palmă şi îmboldi măgarul.

— Tot omul e necinstit, bombăni supărat către tînărul care îşi făcuse de treabă, potrivind marfa.

Nu-şi dăduse seama că atunci cînd trecuseră poarta, tînărul bărbos voise să pară că sînt împreună, că e sclavul lui. Cum intrară, însă, în oraş, se despărţiră, tînărul urîndu-i să-şi vîndă marfa cu preţ cît mai bun.

Se luminase bine. Casele căpătaseră conturul şi culoarea lor. După ce stătu cîteva clipe în cumpănă, de parcă nu s-ar fi hotărît încotro să se îndrepte, tînărul porni pe un *iter* – stradă îngustă, pavată cu bolovani mari de piatră. În scurt timp se găsi în dreptul unei *taberna* cu zidul ieşit mai spre mijlocul străzii. O firmă nu prea mare, din lemn, prinsă de-a curmezişul în perete, vestea trecătorul că acolo este taberna *„Ad aqua mulsa”* – „La apa îndulcită”. Era un local ieftin, pentru sărăcimea din cartier. De

[1] Sesterţ = monedă care valora 2,5 aşi, 4 sesterţi făceau un denar.

jur-împrejurul pereților, mese şi scaune vechi şi murdare, înghesuite unele în altele, ca să încapă cît mai multe. În fundul încăperii era tejgheaua, cam joasă, care lăsa să se vadă aproape în întregime pîntecele uriaş al proprietarului. La ora aceea muşteriii încă nu sosiseră.

După ce salută, tînărul îşi luă o cană din stativul de lîngă tejghea şi trecu în cea de a doua încăpere, despărțită printr-o arcadă de prima. Aici, pe lîngă pereți, erau bănci şi mese lungi.

— Încă nu e caldă apa, îi spuse un sclav care sufla cît putea în cuptorul din colț, încercînd să întețească focul.

— E chiar rece?

— Abia s-a dezmorțit.

— Eu nu beau vinul decît dacă e apa caldă şi bine îndulcită.

Stăpînul apăru şi-l zori pe sclav, apoi îl întrebă pe muşteriu ce vrea să bea.

— Adu-mi un vin mai bun, din prima stoarcere.

După cum arăta taberna, tînărul bănuia că aici se servesc mai ales vinuri făcute din tescovina rămasă după prima stoarcere, la care se adăuga apa şi se lăsa iar la fermentat. Vinul stors a doua oară ieşea apos.

Stăpînul era un om orgolios, aşa că precizarea muşteriului, care dovedea părerea lui despre tabernă, îl înfurie de-a binelea:

— Hei, unde crezi că te afli? N-ai mai trecut prin Aquileia? La mine n-ai să găseşti vin pentru sclavi. Dacă vrei, îți dau şi vin de Falern şi de Cecub. Coboară în crama mea să te convingi. Şi *mulsum*[1] am într-un vas mare să te îneci în el.

Negustorul mințea şi tînărul mustăci un zîmbet, gîndindu-se că trebuie să fie grec. Numai grecii erau atît de orgolioşi.

În timp ce vorbea, grecul – pentru că grec era – se duse în colțul încăperii şi scoase o cană mare de vin dintr-un *dolium* smolit pînă la jumătate, pe care o trînti apoi pe masă:

— Soarbe din ăsta! Să-mi spui pe urmă dacă ai băut vreodată un vin mai bun. Simți de la o milă parfumul petalelor de trandafir, pe care le-am pus cu mîna mea în el. Aşa e?

Între timp sclavul încinsese focul şi apa se încălzise, aşa că muşteriul îşi amestecă vinul cu ea. Sorbi de cîteva ori zgomotos,

[1] Vin dulce obținut prin adaos de miere, socotit de cea mai bună calitate

pocnind din limbă, apoi recunoscu, mai mult ca să-l potolească pe stăpîn:

— Ai dreptate, de multă vreme n-am mai sorbit o băutură mai bună ca asta.

— De unde vii? se interesă negustorul, privind spre încălțămintea colbuită a muşteriului.

Avea labe mari, bine strînse în opinci din piele netăbăcită, legate de glezne cu curele late de un deget. Încălțămintea era călduroasă şi stăpînul se gîndi că trebuie să fi sosit dinspre munte, unde auzise că se răcise vremea.

— De dincolo de Emona. În dreptul ei, pe malurile rîului Savus[1], tatăl meu are o stînă. I-a prins turma o ploaie rece şi au pierit mai bine de jumătate dintre oi.

În timp ce vorbea, tînărul îşi privea picioarele, ca şi cînd ar fi fost martorele cuvintelor lui. Şi erau, pentru că dovedeau că umblaseră drum lung. Piciorul îi era înfăşurat în obiele de pînză albă, pătate de noroi. Murdară era şi tunica, din lînă albă, cam scurtă, încît părea că nu fusese lucrată pe măsura lui. Partea din față nu-i ajungea pînă la genunchi, iar cea din spate se lăsa două degete sub încheietura piciorului. La brîu, tunica era strînsă pe corp cu o curea nu prea lată, subliniind îngustimea şoldului, aproape nefirească în raport cu lățimea deosebită a umerilor.

Stăpînul ar fi pălăvrăgit mai mult despre ploile din ultimul timp, dar apărură alți muşterii şi se duse să-şi vadă de meserie. Curînd, prima încăpere se umplu de tot felul de oameni, veniți să soarbă în fugă o cană cu vin, înainte de a se duce la alte treburi. Fiecare vorbea despre altceva, mai tare decît vecinul. Tînărul îşi tot îndrepta mereu ochii albaştri spre intrare, de parcă ar fi aşteptat, din clipă în clipă, să sosească cineva. Mai avu însă mult de aşteptat, pînă cînd să apară în deschizătura uşii un tînăr înalt şi subțire ca un tipar. Cum păşi în încăpere, căută şi el grăbit cu privirea printre muşterii.

— Dates! se auzi strigat.

După o clipă de nedumerire, se repezi spre primul client.

— Ziper!

Ziper îşi luă prietenul în brațe şi-l săltă de cîteva ori de la

[1] Sava de azi

pămînt, făcînd să-i pîrîie oasele, încît acesta, cu toată bucuria, se strîmbă de durere.

— Lasă-mă, nebunule! Vrei să mă trimeți în dar lui Hades?

Prietenia lor putea să te mire, pentru că în timp ce Ziper părea un muntean, cam din topor, Dates putea fi socotit un tînăr foarte elegant, sosit de curînd chiar din strălucitoarea Romă. El purta părul scurt, pieptănat pe frunte şi barba rasă ca-n palmă. Piciorul îi era legat de cureluşele unui calceus din piele neagră cu talpa groasă, care îl făcea să pară şi mai înalt. Căputa ce urca de la călcîi, pînă la pulpa piciorului, avea o tăietură nouă, fiind mult mai îngustă decît de obicei, parcă intenționînd să sublinieze astfel subțirimea gleznei. Lacerna – haina de ploaie, bună în călătorii, cu glugă şi fără mîneci – cădea bine pe trupul lui subțire, iar culoarea ei albastră înviora şi mai mult albastrul ochilor.

După prima izbucnire de bucurie, Ziper se dădu un pas înapoi, să-l privească mai bine pe prietenul aşteptat, şi abia acum, cercetîndu-l, păru că observă mari schimbări. Se scarpină în creştetul capului, nedumerit, şi spuse, după ce şuieră lung:

— Dar ştiu că ți-a priit statul la Roma! Poate că nici nu mai eşti aşa cum te ştiu eu.

— Ia nu mai vorbi prostii! îl repezi prietenul. Doar nu te-ai speriat de părul meu scurt.

— Ha, ha! izbucni prietenul, pipăindu-i obrazul alb. Şi tu eşti unul dintre cei care se văicăresc de două ori pe săptămînă în brațele bărbierului. O, ai smuls-o! făcu el, plimbîndu-şi dosul palmei pe obrazul tînărului elegant, amuzat de gestul lui.

Într-adevăr, îşi smulsese barba numai cu trei zile mai înainte, ca să fie bărbierit pe drum. Ştia că o dată plecat din Roma, îi va fi greu să găsească pe drum un bărbier atît de îndemînatic ca cel cu care se obişnuise timp de trei ani: un libert renumit, priceput să întindă pe obraz o alifie numai de el preparată, dar în care clienții bănuiau că amestecă grăsime de măgar şi fiere de capră. Smulsul bărbii nu mai era, după aceea, atît de dureros. Ziper, rîzînd de el, îi amintea că de acum încolo va încăpea pe mîinile sclavului care îl aştepta afară, şi pe care îl pusese să stea zile întregi pe lîngă bărbier, să-i prindă meşteşugul. Pentru că nu avea pomăda bărbierului de la Roma, îşi cumpărase un brici bun, greu, pe care îl plătise foarte scump.

Ieşiră în faţa prăvăliei şi Ziper zări un sclav aşteptînd rezemat de zidul casei vecine. În faţa lui avea doi desagi atît de mari, încît chiar el, uriaşul, se întreba cum de i-o fi purtînd. Spre marea lui mirare, sclavul ridică desagii cu o uşurinţă neaşteptată, punîndu-i pe umăr,

— Dar ce ai în desagii ăştia? îl întrebă pe Dates.

— Înţelepciunea lumii, Ziper!

— Nu e prea grea, după cîte văd.

— E grea, sau uşoară, după cum îţi convine sau nu. De multe ori înţelepciunea asta ne sfătuieşte să renunţăm sau să primim şi atunci ni se pare într-un fel sau altul.

— Vorbeşti de parcă vii din înălţimea *Cogaionului*. Doar n-ai stat acolo în tovărăşia preasfinţilor părinţi. Îmi pare rău că nu te prea înţeleg.

— Nici nu e timp, Ziper, trebuie să ne grăbim. Am de gînd să cumpăr trei cai, cu care să pornim la drum. Astăzi e zi de tîrg.

— De grăbit, şi eu mă grăbesc, dar mai întîi să ne terminăm treburile. Crezi că am venit tocmai aici, în Aquileia, numai ca să te întîmpin?

— Mi-ai trimis vorbă că mă aştepţi.

— E adevărat că Decebal m-a trimis să-ţi ies în cale. Drumul de-a lungul Savusului e plin de primejdii. Dar mai sînt şi altele treburile mele. Am aranjat totul, nu a rămas decît să mă duc să-i iau.

Se apropie de urechea prietenului şi-i vorbi tot privind în jur. Desigur, îi împărtăşea o taină.

— Atunci, spune-mi ce să fac? întrebă Dates, lămurit.

— Să cumperi cai buni şi o căruţă şi mai bună, care să ţină la drum lung. Apoi să ne aştepţi lîngă poarta oraşului, după ce s-o întuneca. Pentru tine caută şi o şa, să nu te doară…

S-au despărţit. Ziper a plecat grăbit, sărind peste băltoacele strînse în mijlocul drumului de la ploaia din ajun. În graba lui, era gata să strivească o raţă dintr-un cîrd mînat de la spate de o sclavă pricăjită. Curînd ajunse în cealaltă parte a oraşului şi apucă iar pe un *iter* pietruit în dale mari, de la un perete pînă la celălalt, dar atît de îngust încît puteai pune palmele pe două case deodată. Gîndurile i se învîrteau în cap cu repeziciune. Îi stăruia în minte înfăţişarea lui Dates. Deşi nu-i putea reproşa nimic în

purtarea față de el, i se părea schimbat.

Se despărțiseră cu patru ani în urmă, după ce, de mici copii fuseseră mereu împreună. Dates era fiul surorii lui Decebal şi regele îl iubea ca pe propriul lui copil.

Tatăl lui Ziper fusese mult timp în fruntea cetății Germisara. Se trăgeau dintr-o cunoscută familie de tarabostes şi cînd Decebal a schimbat conducătorii cetăților, punînd în fruntea lor oameni de nădejde, tatăl lui plecase acolo. El, Ziper, nici atunci nu se despărțise de Dates, pentru că Decebal îl ținuse pe lîngă palat, ca să se joace împreună.

Cînd Domitianus şi-a trimis oastea în Dacia, şi Fuscus, orgoliosul comandant, a trecut Donarisul[1] cei doi prieteni fuseseră trimişi la Germisara, să stea la adăpost, deşi ei ar fi vrut să pună mîna pe scut şi să se avînte în luptă. Pe atunci numărau fiecare cîte paisprezece primăveri, şi se credeau buni de luptă, pentru că nu era zi în care să nu țină scuturile în dreptul piepturilor şi să nu se atace unul pe celălalt. Mare le-a fost părerea de rău că nu sînt ostaşi de-adevăratelea, atunci cînd a sosit vestea că aquila[2] Legiunii a V-a Alaude este în mîinile dacilor şi că însuşi Fuscus zace fără viață pe pămîntul rece. A fost o bucurie de nedescris în cetate, fiecare om fiind pe buze cu numele lui Decebal, marele învingător.

În anul următor, cînd romanul se apropiase iar amenințător de inima Daciei, nimeni n-a mai putut să-l țină locului. Amîndoi prietenii s-au dus să-l înfrunte pe Tettius Iulianus. Niciodată nu s-au mai şters din mintea lor imaginile luptei de la Tapae. Se ținuseră tot timpul în preajma lui Decebal, avînd credința că îl apără, că-i sînt cele mai credincioase străji. Îl văzuseră atunci pe marele conducător supărat că prudentul Tettius nu se avîntă în strîmtoare, ca orgoliosul Fuscus. Lupta fusese cruntă şi romanii înaintaseră pas cu pas. Apoi trăseseră noaptea de spaimă în care Vezina, Marele Preot, luptător încercat, nu se mai înapoiase în tabără. Cu toții crezuseră că îl chemase Zamolxis în împărăția lui. Dar cînd luna începuse să se şteargă de pe cer, el apăruse viu şi nevătămat, în mijlocul alor lui, povestind că se furişase cu greu

---

[1] Dunărea, aşa cum o numeau dacii!

[2] Steag reprezentînd un vultur.

printre străjile romane. Avîntîndu-se prea în mijlocul luptei, se trezise înconjurat din toate părțile de soldații legionari şi viața lui n-ar mai fi atîrnat decît de un fir de păr, dacă nu s-ar fi lungit la pămînt să facă pe mortul. Numai după ce se lăsase întunericul, se ridicase şi pornise spre ai lui. Decebal, şi Vezina, şi Diegis – fratele regelui – au rămas la sfat, şi în zori, Reiciper, bătrînul tarabostes, prefectul de la Appulum, se îndreptase spre tabăra romană, ducînd cu el cuvîntul de pace. Decebal, stînd pe un dîmb, proptit în sabie l-a urmărit cu privirea pînă departe. Vîntul bătea din spate şi barba lui deasă tremura, zbătîndu-se. S-a urcat mereu pe movila aceea, pînă cînd Reiciper a apărut iar în vale, păşind greoi, că avea de acum o vîrstă înaintată. Venea cu capul plecat, şi Decebal a înțeles răspunsul romanului încă înainte să-l audă rostit.

Nici pace n-a vrut romanul, nici n-a pornit spre Sarmizegetusa, aşa cum se aşteptaseră ei.

S-au trezit, mai tîrziu, cu solii care primeau pacea pe care o respinseseră cu puțin mai înainte. De data asta Diegis, fratele lui Decebal, pornise spre tabăra duşmanului, să-l întîlnească pe împăratul Domitianus. El plecase însoțit de o coloană de captivi romani, pe care îi eliberaseră, ca să cîştige bunăvoința împăratului, şi se înapoiase cu o diademă pe cap, semn că, din ziua aceea, Decebal era supus şi client al Romei. Diadema era pentru Decebal, dar marele rege n-a pus-o pe cap. A rămas cu ea în mînă, privind-o lung, cu ochii lui albaştri, tăioşi. Ziper îşi amintea bine clipa aceea, pentru că în jur domnea o linişte de sanctuar. Vezina a fost cel care a citit papirusul adus de Diegis. După ce l-a terminat, s-a îndreptat către rege şi i-a spus că nici o clipă de linişte nu-i mai aşteaptă.

Şi aşa a fost. Toate cetățile au prins de atunci să se întărească. De la Roma au sosit meşteri pricepuți, care îi sfătuiau cum să tragă conductele de apă sau cum să înalțe valuri cu pămînt şi zidurile de piatră.

Trecuseră cîțiva ani de cînd toată Dacia muncea cu rîvnă, cînd Dates a venit la Decebal şi i-a spus, cu fața udă de lacrimi, că nu vrea să plece la Roma. Decebal îl trimitea acolo să învețe arta marilor maeştri de a întări cetăți, a întinde drumuri trainice şi a face baliste şi catapulte. A trebuit să-l asculte. Trecuseră de

atunci patru primăveri şi, iată, Ziper se trezise în față cu un tînăr roman elegant, în care cu greu îl recunoştea pe prietenul Dates, căruia, la despărțire, abia îi mijise barba blondă, rară ca un lan semănat fără pricepere. „Oare i s-o fi schimbat şi sufletul?” Ăsta era gîndul ce nu-i dădea pace. „Nu cumva s-o fi lăsat şi el furat de viața uşoară a Romei? Nu cumva o fi punînd şi el, mai presus de orice, frumusețea togii?” În tot acest timp, de multe ori iscodise negustători veniți tocmai din inima Forumului, pînă la Sarmizegetusa, cu încărcătură de vase subțiri sau podoabe alese, pentru fiicele de tarabostes, şi aflase veşti care îl cutremuraseră. La Roma domnea desfrîul!...

El, Ziper, nu stătuse o clipă în toți aceşti ani. Decebal îi încredințase misiuni de cea mai mare taină, pe care le îndeplinise, stîrnindu-i admirația. Şi acum venise tocmai aici, la Aquileia, cu o treabă deosebită.

Ar fi păşit mai departe, răscolit de gînduri, dacă nu l-ar fi trezit zgomotele cînd subțiri, cînd groase, ale unor ciocane bătînd nicovala. Se opri locului, pe gînduri, apoi porni iar, ferindu-se în dreptul caselor. Chiar la capătul acelui îngust *iter*, era o construcție nu prea mare, de fapt un acoperiş susținut de patru stîlpi de piatră. De unde era acum, vedea ce se petrece sub el. Într-un colț, un sclav întreținea o vîlvătaie de foc pe o vatră, în timp ce un altul, cu nişte cleşti foarte lungi, tot mişca barele de fier puse la înroşit. Alți doi, subțiau un cuțit de plug, roşu, pe care un al treilea îl ținea în cleşte şi-l aşeza, cînd mai într-o parte, cînd mai în alta, pentru a-l lovi unde trebuie. Munca era în toi. Toți cei şase sclavi aveau în față cîte un şorț lung pînă în dreptul genunchilor, în sus fiind în pielea goală. Dar şi aşa, transpirația şiroia pe pielea lucioasă, înnegrită de fum.

Ziper ştia că meşterul, care învîrtea cuțitul lovit de ceilalți doi sclavi, era unul dintre cei mai pricepuți din toată Aquileia. Stăpînul se mîndrea cu el, pentru că îl adusese tocmai din atelierele renumite de la Puteoli, aşezat pe coastă, la Mare Tyrrhenum. Oricine ştia că acolo, în regiunea Campania, sînt cei mai buni *fabri ferrarii* – fierari – strînşi în ateliere mari care se întreceau în pricepere cu meşterii din Mantua, din Brundisium, sau din Capua. Acest Plautius îl costase pe proprietarul fierăriei mai mult decît toți ceilalți sclavi la un loc şi, deşi Ziper încercase

să se înțeleagă cu el şi să-i ofere un preț aproape dublu, tot nu se învoiseră. Aşa a ajuns să se înțeleagă direct cu Plautius, căruia îi făgăduise libertatea, dacă îl urmează la Sarmizegetusa. Fierarul primise tîrgul, dar pusese condiția ca o dată cu el să vină şi Marcus, un tînăr la care ținea mult. Ziper s-a bucurat cînd a auzit că în loc de un meşter, va avea doi, cu atît mai mult cu cît bătrînul Plautius îl încredințase că şi tînărul meşterise, pînă la venirea lor în Aquileia, lănci şi spade din fier tare, la care era priceput ca oricare altul. Cu atît mai bine!

Decebal aflase că meşterii din Puteoli ştiu să prepare în aşa fel fierul, încît poți lovi cu toată puterea spadă de spadă, fără să se îndoaie. Nu auzi decît un sunet plăcut, ca un țistuit de pasăre, iar dacă e noapte, şi lovitura e bună, vezi cum sar scîntei din ele. „Aşa meşteri să-mi aduci, Ziper!" îi ceruse Decebal, cînd pornise la drum, cu sînul plin de aur. Ştia că la romani totul se putea cumpăra cu aur.

Decebal ceruse de mai multe ori Romei să-i trimită meşteri fierari, dar nici unul dintre cei sosiți nu ştiau pregăti acel fier tare, aşa că atelierele din Appulum şi din Potaissa modelau încă vîrfurile de lance, şi topoarele, şi pumnalele, şi zăbalele, şi pintenii, şi vîrfurile de săgeți, şi securile de luptă din fier moale. Ziper făcu aşa fel încît să fie văzut de Plautius. Fierarul privise tot timpul într-acolo: îl aştepta. El făcu semn unuia dintre cei doi sclavi, care loveau cu barosul, să mai țină puțin cuțitul de plug în foc, apoi se apropie de Ziper, ştergîndu-şi fruntea cu dosul palmei. Se traseră amîndoi în dreptul casei, ferindu-se de privirile celorlalți sclavi.

— Am venit, spuse Ziper.

— Şi eu sînt pregătit. Ai adus îmbrăcăminte pentru amîndoi?

— N-ai nici o grijă. Noi sîntem trei. Te aşteptăm diseară lîngă poarta oraşului.

— Arme aveți?

— Numai eu.

— Aduc trei săbii.

— Bine te-ai gîndit.

Ziper îi prinse brațul, aproape de cot, în semn de salut, şi Plautius făcu la fel. Meşterul îi reținu brațul, spunîndu-i, destul de încurcat:

— Stai! Mai e ceva. Trebuie să mai iau pe cineva cu noi.

— Un meşter?

— Fata mea.

— Ce spui? sări Ziper, nemulțumit. De femei avem nevoie?! Uiți ce drum trebuie să străbatem?

— Fără ea nu plec, spuse meşterul atît de hotărît, încît Ziper rămase cu gura căscată, nemaiîndrăznind să rostească o vorbă. Trebuie să o iau şi pe ea, continuă bătrînul, şi glasul lui îşi pierdu asprimea. E frumoasă, Ziper! Cea mai frumoasă fata pe care al văzut-o în viața ta! Pentru ea fug de aici. Mi-ai făgăduit libertatea.

Bătrînul îi strînse brațul cu putere, de parcă încerca să-l convingă şi prin acest gest. Ziper stătea în fața unui tată deznădăjduit care îl privea rugător, cu ochii umeziți.

— Stăpînul a luat-o în casă, abia aşteaptă să se coacă. Nu are decît cincisprezece ani. E încă o copilă. Şi să ştii că nu s-a născut sclavă. Ne-a luat din îndepărtata Aquitania. Sîntem gali. Marcus a fost cumpărat o dată cu mine şi adus în atelierele de la Puteoli.

Ziper înțelese că n-are încotro şi primi s-o ia şi pe Livia, fiica lui Plautius.

— O, Ziper, să-ți dea bunul Dumnezeu viață lungă şi sănătate!

— Cine să-mi dea sănătate?!

Bătrînul tăcu încurcat. Îl luase gura pe dinainte şi rostise vorbele fără să se gîndească, iar tînărul îl văzu înălțîndu-şi privirea spre cer şi şoptind ceva, neînțeles pentru el.

— Spune-mi şi mie, Plautius, cine este Dumnezeu ăsta, al cărui nume l-ai rostit?

— E un zeu în puterea căruia am început să cred de cînd am fost adus la Puteoli. În toată Campania sînt mulți care cred în el. Mai ales țăranii. Cei care se închină lui îşi spun creştini. S-au înmulțit şi în Latium, şi în Apulia, şi în Lucania, deşi Nero şi-a dezlănțuit furia asupra lor.

I-a vorbit despre noul zeu, pînă cînd Ziper, lămurit, i-a spus:

— Tu crezi în Zamolxis, ca şi noi. Zamolxis e în cer. Cînd e cerul limpede, ca acum, el ne priveşte, iar cînd norii îi astupă fața, îi gonim cu săgeți.

— Nu e Zamolxis. E un alt zeu, mai bun. El nu cere vieți omeneşti. El e zeul celor sărmani, pe care cerul îi aşteaptă. Fericiți cei săraci, că a lor este împărăția cerului! Aşa spune zeul cel nou,

singurul adevărat, pentru că el le-a făcut pe toate cîte ne înconjoară.

— Nu ți-am spus eu că tu crezi în Zamolxis? El este unul singur. Tu îi spui Dumnezeu. Cînd ai să ajungi în Dacia, să nu vorbeşti nimănui de noul zeu, dacă vrei să n-o pățeşti. Nimeni nu vrea să-i dea alt nume lui Zamolxis.

— Nu-l pomenesc nimănui, Ziper. Am să mă închin lui numai eu şi Livia.

Aquileia are cinci porți. Cea mai mare este aceea dinspre apus, pe care intră Via Postumia, lată şi pietruită, şi pe care ajungi în şapte-opt ceasuri tocmai la Opitergium. Via Postumia e dreaptă ca în palmă şi acoperită cu lespezi mari de piatră, între rosturile căreia constructori pricepuți turnaseră var hidraulic tare, încît era o plăcere să călătoreşti dintr-un loc în altul. Pe celelalte patru porți ieşeau drumuri vicinale, consolidate numai cu un strat de piatră spartă şi bătătorită, dar pline de gropi. Ziper şi Dates aşteptau în fața porții pe care porneau cei care voiau să ajungă la Ocra, la Naupartus, sau mai departe, la Emona. Ei nădăjduiau ca în zori să vadă Emona, deşi pînă acolo erau vreo 60 de mile. Trebuiau să se grăbească, pentru că în mod obişnuit nu se parcurgeau mai mult de 40—50 mile pe zi. Toată noaptea trebuiau să îndemne caii, dacă voiau să ajungă. Pînă acolo Ziper ştia ca sînt patru *mutationes* unde ar fi putut să-şi schimbe caii obosiți pe alții dar ei le vor ocoli. Vor dormi cîteva ceasuri, apoi se vor grăbi iar spre Neviodunum. Numai acolo vor îndrăzni să poposească ceva mai mult.

Se înnoptase. Dates şi Ziper se învîrteau în jurul căruței, nerăbdători. Doi cai negri, nu prea mari, dar nervoşi, şfichiuiau din cozi. Găsise cai buni, iuți, potriviți pentru ce le trebuia. Alături, un al treilea cal, pe care urma să călătorească Dates.

Din cînd în cînd Ziper privea luna şi ofta văzînd că cei aşteptați nu sosesc. Oare s-o fi întîmplat ceva? Dacă i-a prins, înseamnă că şi ei sînt în primejdie. Ziper se temea mai mult de fată, că nu-şi va ține gura, cînd o va amenința stăpînul.

În sfîrşit, trei umbre, fiecare cu cîte o boccelută în mînă, se apropiară. Ziper îl recunoscu pe bătrînul meşter, după mersul cam greoi şi legănat. O ducea pe fată de mînă.

— Haideți mai repede! Ce ați întîrziat atîta?

— Am aşteptat să adoarmă stăpînul, şopti sclavul. Pînă mîine, în zori, n-o să afle nimeni că am fugit.

Nelinişştea îl cuprinse cu adevărat pe Ziper abia cînd o privi, foarte de aproape, pe Livia. În clipa cînd îi văzu mai bine ovalul lunguieț al feței, ochii negri ca tăciunele şi părul spic, împletit într-o coadă bogată, rotată în vîrful capului, pricepu că-i paşte o mare primejdie. Stăpînul avea să facă totul ca s-o aducă iar să-i înfrumusețeze casa.

Tatăl simți tulburarea tînărului şi o prinse iar pe fată de mînă, înspăimîntat, presimțind o amenințare. Oare unde se ducea? În mîinile cui avea să ajungă? Cine era acest tînăr în care avusese atîta încredere?

Toate aceste întrebări şi le punea prea tîrziu. Dacul îi şi dăduse în mînă o *laena* – manta – făcută dintr-o țesătură groasă, strîmtă pentru umerii fierarului, dar bună pe răcoare, dimineața. Îl făcea de nerecunoscut. Pentru fată pregătise o *paenula*, din țesătură fină, pe care aceasta o trase peste îmbrăcămintea în care venise. *Paenula* era nimerită la drum lung, pentru că oricînd te putea apuca o ploaie sau o vreme rea. Fata primi şi o glugă, puțin cam mare, dar care îi ascundea în întregime fața.

Ziper şi sclavul care îl însoțea pe Dates se aşezară în față, iar fata, Plautius şi tînărul Marcus, în spate.

În dreptul porții, Ziper strigă străjii:

— Salut Macrolius! Dacă treburile merg bine, mîine sînt înapoi cu zarzavat proaspăt.

Cel care păzea nu prea avea chef de vorbă, aşa că nu-l învrednici cu nici un răspuns. Dar nici nu s-a mirat că negustorul îi ştie numele, pentru că făcea de mult timp serviciul aici şi era cunoscut de cei care ieşeau şi intrau toată ziua bună ziua.

Cum se depărtară, Ziper dădu bici cailor, să-l ajungă pe Dates, pornit cu puțin timp mai înainte.

Curînd intrară în pădure, şi zgomotul roților se auzi şi mai tare. Întunericul devenea de nepătruns, cînd crengile arborilor se uneau deasupra capetelor, formînd un tunel. Din cînd în cînd Ziper lăsa caii la pas, şi atunci auzeau trapul celui din față. Din pădure nu venea nici un zgomot, şi liniştea asta desăvîrşită mărea teama din sufletul fetei. Se cuibări la pieptul tatălui, oftînd uşor,

dar nu atît de încet încît să n-o audă Ziper. De cîteva ori tînărul trăsese cu coada ochiului spre ea, şi singurul care îl văzuse fusese tatăl, din ce în ce mai îngrijorat.

Dates călărea la cîțiva zeci de metri în față. El trebuia să fie cu ochii în patru, să prindă de veste orice cursă ce li s-ar fi întins. Ştiau cît e de primejdios să umbli noaptea prin inima pădurii. Numai că gîndurile lui Dates de mult fugiseră aiurea. Era a patra noapte de cînd n-o mai văzuse pe Arria. La despărțire, ea plînsese pe umărul lui, şoptindu-i: „Tu mori pentru mine, Dates! Niciodată n-am să te mai văd!" Şi îl plînsese ca pe un plecat dintre cei vii. Cîți bărbați de seamă din Roma n-ar fi dat orice numai pentru o privire a Arriei, iar ea plînsese la pieptul lui, mărturisindu-i că-l iubeşte.

Aproape patru ani l-a iubit din tot sufletul, deşi el, Dates, suferise de multe ori în acest lung timp. Îl durea sufletul că Arria îl iubea ferindu-se de ceilalți. Era convins că se ruşina de sentimentele ei. Se îndrăgostise de un „barbar", cînd în jurul ei roiau căpeteniile de oşti, şi feciori de pretori, şi consuli, şi guvernatori al provinciilor îndepărtate. Toți veneau zi de zi s-o aplaude, îi trimiteau sclavi încărcați cu flori, îi pîndeau lectica, s-o întîmpine. Iar ea nu mai primea de la o vreme pe nimeni, stîrnind şi mai mult curiozitatea acestor tineri eleganți. Nici unul nu bănuia că, o dată cu lăsarea serii, prin grădina din fundul curții, intra la ea tînărul „barbar".

Trecuseră patru ani de cînd ochii lui curioşi se plimbaseră pe zidurile Colosseum-ului, de cînd privise, pentru prima dată, mut de uimire, la o luptă în Circus Maximus, de cînd îşi plimbase paşii şovăitori în Forum sau de cînd intrase în Termele lui Diocletianus, pentru a face o baie romană. Într-o zi, Apollodorus din Damasc, al cărui elev devenise, l-a invitat la Arria. Din prima clipă privirile lor parcă s-au lipit, şi cînd Apollodorus l-a prezentat ca pe un tînăr „barbar" venit să învețe arta construcțiilor la Roma, iar ea s-a apropiat de el, s-a simțit atît de nesigur pe picioare, încît s-a temut să nu cadă. Tulburată de privirea lui speriată, Arria a avut mai multă grijă de el decît de ceilalți.

Pînă în ziua aceea, Dates nu-l mai însoțise niciodată pe Apollodorus într-o vizită. În sfîrşit *magister* socotise că inteligentul barbar, care îl uimise prin repeziciunea cu care învăța totul, se

cizelase îndeajuns, încît putea să se lase însoțit de el. Dacă n-ar fi ştiut cine este, l-ai fi crezut unul dintre acei tineri nobili care se învîrt toată ziua prin Forum, ca să-l întîmpine clienții.

Dragostea Arriei fu pentru Dates cea mai mare bucurie, dar şi cea mai mare durere. Fusese fericit ştiindu-se iubit de ea. Îi dăduse nenumărate dovezi. De cînd îl cunoscuse, nici un alt bărbat nu se mai putuse lăuda că a luat masa numai cu ea: În acelaşi timp Dates suferise pentru că Arria îşi ascunsese față de ceilalți sentimentele. Orgoliul lui se zvîrcolise ori de cîte ori, fiind şi alți invitați de față, trebuise să facă pe nepăsătorul, să n-o soarbă cu privirea – îi atrăsese atenția să n-o mai privească atît de flămînd – să asiste nepăsător cum ceilalți se învîrt în jurul ei, copleşind-o cu complimente. Degeaba îi explicase ea că dacă Roma ar fi aflat că marea Arria s-a îndrăgostit de un „barbar", ar fi părăsit-o cu toții, că nici unul n-ar mai fi venit să-i arunce flori la spectacol, iar casa ei n-ar mai fi fost locul de întîlnire al celor mai subtile minți.

Dar ce însemnau toate aceste argumente pentru orgoliul unui îndrăgostit? El ar fi vrut s-o vadă lipsindu-se de toate şi pornind cu el de mînă departe, în cetatea de dincolo de Danuvius, în mijlocul poporului său, popor de oameni aspri şi drepți, cu bărbile mari, fără urmă de frică în ochii lor albaştri ca cerul Romei. El nu-şi dădea seama sau nu voia să înțeleagă că Arria nu putea trăi fără spectacolele ei, fără adoratori, fără flori, departe de viața tumultuoasă a Romei. Ce să facă ea în mijlocul acelor oameni despre care chiar el îi spusese că iarna umblă îmbrăcați în piei cu miros nu prea plăcut? Despre toate astea vorbeau în lungile lor plimbări, cînd ea îşi lăsa lectica acasă şi, cu fața acoperită, pentru a nu fi recunoscută, porneau să se plimbe spre marginea oraşului. Deşi locuia în cartierul Quirinalis, de multe ori treceau apa Tibrisului pe podul Aelius, ajungînd pînă la Circus Neronianus. Altădată porneau pe Via Salaria, ieşeau pe Porta Salaria, şi se pierdeau în cîmpul verde, odihnitor. Ajunsese să cunoască Roma pînă în cele mai îndepărtate colțuri. O străbătuse şi singur, cu sulul de papirus sub braț, schițînd marile edificii care făceau faima acestui „Centru al lumii". Astăzi era convins că şi el ar putea să înalțe asemenea ziduri, deşi se simțea chemat spre altceva. O dată cu Arria, descoperise poezia. La ea găsise zeci, sute

de suluri de versuri, tragedii şi comedii. Îi era recunoscător că-i pusese în mînă opera tradusă a marelui Homer sau pe aceea a lui Plautus şi Terentius. Prin ea îi cunoscuse mai ales pe Vergilius şi Ovidius. Nopți întregi citiseră amîndoi, Arria recita atît de frumos, încît mult timp după aceea glasul ei îi stăruia în gînd. Într-o zi a simțit nevoia să-şi aştearnă pe papirus propriile-i gînduri, şi Arria i-a jurat că niciodată nu i-au fost adresate versuri atît de mişcătoare. De atunci în biblioteca ei se strînseseră, sul lîngă sul, versurile lui. Scrisese şi întîmplările hazlii ale unui spectacol de inimi, pe care Arria le jucase, împreună cu el, şi care se bucurase de un mare succes. Ar fi ajuns un mim cunoscut, dacă într-o zi n-ar fi apărut sclavul care i-a cerut să se înapoieze acasă. Decebal avea nevoie de el.

Iată, acum călătorea spre Donaris, însoțit de inimosul Ziper, de care îi fusese de atîtea ori dor. Dar ce era el de vină că în clipa întîlnirii lor inima i s-a strîns? În amintirea lui, Ziper se păstrase altfel decît era. Fusese idealul pe care nu spera să-l ajungă vreodată. Era cel mai drept, cel mai puternic, cel mai iscusit tînăr pe care îl cunoscuse în viața lui. Nici unul nu reuşea să alerge atît de repede ca el, să taie dintr-o dată cu securea un arbore atît de gros, să se cațăre atît de repede pînă în vîrful celui mai înalt stejar. În *taberna* din Aquileia îi apăruse în față un alt om. Se dezobişnuise să vadă atîta barbă pe obrazul unui bărbat. Încălțămintea îi era simplă, iar cînd îşi strînseseră brațele, simțise mirosul înțepător al transpirației. Şi el nu voia să fie nedrept cu acest prieten al copilăriei lui, pe care îl iubea ca pe un frate. Iată, chiar acum, cît de bine pusese totul la cale şi aducea acasă un meşter priceput în prepararea fierului tare, care îi trebuia atît de mult lui Decebal. Dates bănuia de ce avea nevoie regele de acest fier, şi de ce îi trimisese vorbă să se înapoieze în grabă la Sarmizegetusa. Cetățile țării trebuiau întărite, pentru că Roma rîvnea cîmpiile Daciei, şi aurul ei, şi tinerii ei, pe care să-i prindă şi să-i ducă în sclavie.

Căruța îl ajunse din urmă şi Ziper îi strigă:

— Mai avem o milă sau două şi ieşim din pădure. Parcă cerul se albeşte.

I se părea, dar mergeau de cîteva ceasuri bune şi ziua nu era atît de departe, cît ar fi dorit. Ziper, care cunoştea drumul, ştia că

pînă în zori vor ajunge abia la Longaticum. De acolo şi pînă la Emona mai erau vreo 25 de mile. Şi drumul urca mereu în pantă, pentru că Emona era în munte.

Ziper întorcea capul spre Livia, să vadă dacă nu-i este frig. Pe măsură ce înaintau, aerul de munte era mai rece şi mai umed. Aquileia este scăldată de Mare Hadriaticum, clima ei este dulce, din cauza apei calde.

Drumul lor se strecura de acum de-a lungul malurilor Savusului, pînă la Neviodunum, oraş mare, declarat municipiu, iar de acolo tot aşa, pe apa rîului, vor trece de Siscia, de Sirmium, de Viminacium, pe malul lui Donaris sau Danuvius, cum îi spun romanii. La Viminacium vor trece peste apa lui tulbure şi, de acolo, nu vor mai slăbi caii pînă la Arcidava, Berzobis, Aizis, Tibiscum. Aici vor poposi iar, vor trece apa rîului Tibiscus, apoi nu se vor odihni pînă ce în faţa ochilor nu vor vedea sus, pe vîrful de munte, Sarmizegetusa.

Ziper făcuse drumul acesta de multe ori, de fiecare dată cu o treabă anume. Fricã nu-i era decît pînă ajungea în mijlocul triburilor scordiscilor, unde avea prieteni de nădejde, care îl ajutau să scape de străji. În ultimii ani momise în Sarmizegetusa meşteri constructori, sau foşti militari, după care se dusese cînd spre Neviodunum, cînd spre tribalii de dincolo de Donaris. Ajunsese pînă la Naissus sau şi mai departe, pînă la Pautalia. De multe ori se trezise în mijlocul triburilor trace, frăţeşti, care vorbeau aceeaşi limbă. La Durostorum, la Tropaeum, la Ulmetum sau la Troesmis, centrul trupelor din Moesia Inferior, peste tot erau castre romane întărite. În jurul lor se întindeau sate de veterani, care, la eliberarea din armată se însuraseră şi rămăseseră să cultive pămîntul, sau să crească turme de oi. Din aceste sate momise Ziper instructori care astăzi îi muştruluiau pe daci, învăţîndu-i arta războiului. Mulţi dintre aceştia erau de fel tocmai de prin Asia Minor. Convinsese să vină cu el un bithynian, doi carieni, unul tocmai din Lycaonia. Ziper ştia că toate aceste ţinuturi sînt foarte departe, că trebuie să mergi de-a lungul lui Donaris pînă la vărsarea lui în mare, apoi să te îmbarci pe o corabie şi să treci Pontus Euxinus, ca să ajungi, de exemplu, pe malul Bithyniei. Acum, toţi aceşti rezervişti făceau armata în Legiunea XI Claudia şi fuseseră de mulţi ani aduşi aici, în Moesia

Inferior. Peste tot, pe unde umblase Ziper, dar mai ales prin Moesia Inferior, fusese bine primit, pentru că întîlnise sate întregi de daci de-ai lui, cărați cu forța, în urmă cu 30—40 de ani de către Plautius Silvanus. Rămînea nopțile prin bordeiele lor şi le asculta plînsul şi dorul de țara de dincolo de Donaris. Toți blestemau romanul care îi aruncase pe pămînt străin. Şi încă ei erau cei mai norocoşi, pentru că mulți alții zăceau robi sau luptau prin circurile Romei. Povesteau bătrînii cum fuseseră mînați de la spate, şiruri întregi de căruțe numai cu cîteva lucruri aruncate în grabă în ele. I-au adus într-un loc potrivit pe malul rîului Oescus, sau Asamus sau Timacus şi le-a spus: „Aici să rămîneți şi să lucrați pămîntul pe care îl vedeți cu ochii, şi să vă paşteți turmele".

Îi adusese de prin satele înşirate de-a lungul *Rhabon*-ului[1] sau al *Alutus*-ului[2], ca să le slăbească forța. Roma ştia că are în ei un duşman şi i-a împrăştiat prin toată Moesia, dincolo de apa Donarisului. Toți, cînd îl vedeau pe Ziper, plîngeau şi oftau, şi nu vorbeau decît de întoarcerea acasă cu toate că, mulți dintre ei, veniseră aici în brațele mamelor. Voiau să mai audă o dată curgerea molcomă a apei, să mai miroasă o dată fînul proaspăt cosit, să mai privească o dată soarele abia săltat deasupra pădurii. Plîngeau bătrînii că nu le va primi cenuşa pămîntul strămoşesc.

Merseseră toată noaptea. Fata dormise în brațele tatălui ei, dar bărbații nu închiseseră ochii o clipă. A doua zi, în zori, au oprit la un izvor, şi-au spălat fețele cu apă rece, apoi au pornit mai departe. Dates, care călărea înaintea căruței, se apropie în grabă.

— Mai mulți soldați din legiuni cu o *signa*! anunță el.

Ca să fie mai siguri că nu li se întîmplă nimic, bătrînul Plautius şi Marcus săriră din căruță şi se ascunseră în pădure. Căruța porni mai departe. În curînd, se încrucişară cu un şir destul de mare de soldați din legiuni care mergeau în rînduri strînse. Cei din căruță trecură pe lîngă ei privind drept în față, de parcă nu i-ar fi văzut. Livia îşi trăsese gluga pînă la bărbie, încît era cu

[1] Jiul.
[2] Oltul.

neputință să-ți dai seama că sub ea se ascunde o fată.

Cînd soldații se pierdură după un cot al drumului, Dates porni înapoi călare, să-i aducă pe cei doi.

Mîncară în ziua aceea mergînd. Opriră numai în dreptul unui izvor să soarbă cîte o gură de apă limpede. Ziper o ajută pe fată să coboare, apoi îi luă apă cu ceaşca de lut, pe care o avea la ea. Bunăvoința lui îl îngrijora din ce în ce mai mult pe bătrînul tată, deşi tînărul inimos îi era, fără să vrea, simpatic.

În timpul zilei, Ziper, obişnuindu-se cu primejdia care-i pîndea sau uitînd de ea, glumise şi rîsese zgomotos pe seama stăpînului Liviei, imaginîndu-şi cum se trezise în zori şi n-o mai găsise. Dăduse un adevărat spectacol. Livia îl descrisese pe stăpîn gras, şi greoi, şi cu glasul piţigăiat. Prinzîndu-se în joc, fata povestise cum se rupsese într-o zi lectica în clipa cînd sclavii se opintiseră s-o ridice. Se rostogolise pe jos, ca un butoi. De ruşine, biciuite chiar el sclavii, pînă la sînge.

Pe seară ajunseră la un han cunoscut de Ziper. Era cu neputință să mai continue drumul, înainte de a se odihni. Livia, deşi căuta să nu arate cît este de obosită, se vedea că abia se mai ținea dreaptă. Caii se împleticeau. Nu voiseră să-i schimbe, ca să nu atragă luarea aminte asupra lor. Urmăritorii vor încerca să afle mai întîi unde au schimbat caii.

Ziper nu ar fi vrut să rămînă peste noapte la acest han, a cărui reputație nu era deloc bună, dar nu aveau încotro.

— Dates! îşi strigă prietenul.

— Rămînem aici?

— Livia trebuie să se odihnească, dar să fim cu ochii în patru. Hangiul e un pungaş cunoscut şi va încerca să ne tragă pe sfoară.

— De asta nu mi-e teamă! îl asigură Dates, dînd pinteni calului.

Hanul părea o construcție solidă, din cărămidă bine arsă, cu două caturi şi ferestrele una lîngă alta, arătînd cîte camere erau de închiriat. Pe pereții dinspre drum erau pictate două butoaie enorme, iar lîngă ele cîte patru clienți fericiți beau cu capetele lăsate mult pe spate. Fețele mesenilor erau pictate în roşu aprins, încît păreau dogorite de un foc viu. Pe unul dintre butoaie erau scrise, destul de stîngaci, următoarele versuri de reclamă:

„Cine bea această licoare
Niciodată nu mai moare”.

În fața hanului, îmbulzeală. Tocmai sosiseră cîțiva călători care se îndreptau spre Aquileia, aproape toți negustori. Căruțele lor erau acoperite cu coviltire, nelăsînd privirile curioşilor să vadă cu ce sînt încărcate. Fiecare negustor era însoțit de doi, trei sclavi.

La una dintre mesele aşezate afară, mîncau patru muşterii, cam prea veseli, ceea ce dovedea că goliseră multe căni de vin. Gălăgia pe care o făceau era cu atît mai mare cu cît jucau zaruri şi fiecare nouă aruncătură era însoțită de vociferări, înjurături sau strigăte de satisfacție.

Ziper privi toate astea nemulțumit, apoi trase căruța mai într-o parte, aproape în spatele hanului, ca să nu atragă luarea aminte a celorlalți. Hangiul îi întîmpină făcîndu-le temenele de bun venit, dar Ziper nu se arătă deloc dispus să se lungească la vorbă cu el. Privirea negustorului trăda o şiretenie care nu-i plăcea. Şi nici mutra lui de mistreț nu-i inspira prea multă încredere. Părul negru, stufos şi aspru pornea chiar de deasupra ochilor, ca o coamă. Fruntea îngustă de un lat de deget era tăiată în două de o adîncitură care se prelungea ca un şanț de la o tîmplă la alta. Barba îi țîşnea în toate părțile, din fălcile mari. Străduința lui de a fi cît mai binevoitor era de prisos, cel care îl vedea pentru prima dată tot rămînea cu inima strînsă cît un purice şi cu ochii pe brațele lui păroase şi puternice. Degetele scurte, boante, cu unghiile răsfrînte în sus, trădau o forță cu totul deosebită.

— Ai o cameră pe care s-o putem încuia? îl întrebă Ziper, grijuliu să asigure mai întîi un loc pentru Livia.

— Am, sigur că da, spuse hangiul privind spre fată. Veți fi foarte mulțumiți.

Dates şi Ziper luară camera din fața aceleia în care urma să doarmă fata. La intrare nu aveau uşă, ci o simplă pînză, cam soioasă. Înăuntru erau două paturi destul de încăpătoare. Camera de alături fu închiriată pentru tatăl Liviei, Marcus şi sclavul lui Dates.

Ziper fu de părere ca Livia să nu mai coboare în han, ci să-i aducă tatăl ei mîncarea sus. În gîndul lui îşi spunea că frumusețea fetei va atrage luarea aminte a celorlalți muşterii şi de aici s-ar putea naşte o încăierare neaşteptată şi nedorită. Pentru apărarea ei ar fi fost gata la orice.

Îi arătă Liviei cum să încuie uşa pe dinăuntru – era un drug care

se punea de-a curmezişul – apoi tatăl îi aduse un vas cu apă, să se spele. Ziper pipăi patul, şi salteaua de paie foşni sub apăsarea lui. Voia să vadă dacă nu este plin de ploşniţe şi, cînd ridică aşternutul, fluieră uşor, a pagubă.

— Dacă te culci în patul ăsta, nu ştiu ce-o să mai rămînă din tine pînă mîine dimineaţă!

Fata se apropie să privească şi rămase cu ochii mari, speriaţi, de ce văzu.

— Mă culc în căruţă.

— Nu! nu! Lasă că vedem noi ce facem. Îţi aduc paie curate de jos şi le aşternem în colţul celălalt. Iar ploşniţelor le vin eu de hac, n-o să pornească nici una spre tine.

Făcu rost de un braţ de paie, pe care îl aşternu pe podea, apoi aruncă peste ele pelerina Liviei. Se duse să-l caute pe hangiu.

— Dă-mi o bucată de carne crudă, îi ceru.

Hangiul nu se miră, bănuind ce vrea să facă. Ziper puse bucata de carne sub saltea.

— În noaptea asta vor avea de lucru, nu se vor atinge de tine.

Coborî apoi bucuros, pentru că surprinsese licărul de recunoştinţă din privirea fetei.

Înainte să ajungă în han, auzi sub scară doi indivizi care îşi şuşoteau ceva. Se opri o clipă, apoi coborî încă două, trei trepte, să asculte mai bine.

— Ai văzut ce bibilică au urcat?

— Bune laude am fi căpătat pentru ea. Ce să caute cu ăştia? Mi s-a părut că se cam feresc. Sau o păzesc de frică să nu cadă cuiva cu tronc.

— Şi mie mi se pare că se feresc. Ai văzut ce traistă duce sclavul?

— Hangiul ce zice?

— Să-l vestim pe Caius.

— Va să zică şi el a mirosit ceva. Atunci ce mai stai? Du-te şi vesteşte că a picat ceva gras.

Ziper, lipit de perete, privi după ei, să ştie de cine trebuie să se păzească.

Îl găsi pe Dates aşezat la o masă, cu o cană de vin în faţă şi un papirus în mînă. Părea cu totul absorbit de lectură. Chipul lui Dates era răvăşit de suferinţă şi Ziper, înţelegător, se aşeză tăcut

la masa lui, privindu-l îndelung, fără ca prietenul să-l fi simțit. Stătea cu ochii pe jumătate închişi şi citea versuri de pe sulul de papirus. Buzele i se mişcau uşor…

Ziper se aplecă într-o parte şi silabisi şi el, destul de greu, următoarele versuri:

„De-aici îşi trage numele şi Amor,
De-aici întîi ți-a picurat în inimă
A dragostei dulceață, după care
Te-a fi cuprins înghețul suferinței:
Căci dacă n-ai iubita lîngă tine,
Icoana ei o vezi mereu, şi-ntruna,
Ai în ureche dulcele ei nume”.

Numai cu o zi sau două mai înainte, Ziper n-ar fi priceput aceste versuri, l-ar fi privit mustrător pe Dates, dar de cînd o cunoscuse pe Livia, căpătase o neaşteptată înțelegere pentru ceea ce spuneau ele. Prietenul lui era îndrăgostit, îşi lăsase sufletul la Roma. Cine ştie în mrejele cui încăpuse inima lui curată. Îl compătimea pentru că Roma era, după părerea lui, oraşul pierzaniei, iar femeile de acolo nu puteau să-ți aducă decît nenorociri cu dezmățul lor. Nu-şi închipuia că în toată Roma ar fi putut întîlni o singură femeie de puritatea Liviei. În sufletul lui îşi căina sincer prietenul.

Era sigur că o dată înapoiat acasă, Dates o va uita pe femeia aceea. Mai întîi depărtarea, apoi treburile multe care îl aşteptau şi care nu-i vor da răgaz să se mai gîndească la ea, îl vor vindeca. Îşi punea el speranța şi în Curta, fata cu ochii mari care îl aştepta de ani şi ani, suferind în tăcere.

Ziper ştia că, în ajunul plecării lui Dates spre Roma, cei doi se întîlniseră pe furiş şi rămăseseră mult timp îmbrățişați, jurîndu-şi credință. Fata îl aştepta, dar iată că inima lui Dates era acum rece pentru ea.

De masa lor se apropie unul dintre cei doi, pe care Ziper îi prinsese şuşotindu-se. Dates îl simți şi, cînd îşi ridică privirea, îl văzu şi pe Ziper, alături. De cînd stătea lîngă el? Îşi înfăşură stingherit papirusul şi îl aşează în traistă, alături de celelalte.

— Vreți să jucăm în zaruri? li se adresă cel care se apropiase.

— Nu! răspunse Ziper, dar în aşa fel încît străinul rămase

locului.

Nemaiîndrăznind să rostească un cuvînt, el se întoarse pe loc şi plecă.

— Ce ai cu el? îl întrebă Dates, simțind că prietenul e mai pornit decît s-ar fi cuvenit.

— Trebuie să fim cu ochii în patru. L-am auzit tăinuind ceva împreună cu un altul. Mă tem că vor încerca la noapte să ne prade.

— N-au ce să ne ia. Toate aceste suluri nu cred să-i intereseze, pungile noastre sînt goale. Iar dacă, totuşi, vor îndrăzni, cu atît mai rău pentru ei. Sîntem patru şi mi se pare că nu dintre cei mai nepricepuți.

— Oare ai mai ținut vreodată sabia în mînă, de cînd ai plecat de acasă?

— Ba bine că nu, deşi m-am îndeletnicit cu alte treburi. Nu cumva te îndoieşti de priceperea mea? Hei, ai uitat că ți-am fost un bun prieten de joacă?

— Cum să uit? Aş fi tare bucuros să te ştiu la fel de destoinic.

— Bine, bine, măcar de s-ar ivi prilejul să-ți dovedesc că nu m-am moleşit.

Se treziră că-şi amintesc timpul de odinioară, cînd îşi petreceau împreună toată ziua, şi se simțiră iar ca frații. Pe măsură ce Ziper îşi regăsea prietenul era cuprins de o bucurie pe care de mult o aştepta. Dates, încălzit şi el de vinul bun, îşi dădu drumul la limbă şi îi povesti prietenului despre viața lui la Roma. Dar nu o zugrăvi în culori atît de negre, cum se aştepta Ziper. Îi vorbi despre statuile, şi piețele, şi palatele, şi bazilicele Romei. Îi descrise Colosseumul şi îi povesti cum se desfăşoară o luptă de gladiatori. Îi vorbi mai ales despre spectacolele de mimi şi despre cea mai mare actriță a Romei, despre Arria. I-o înfățişă în astfel de culori şi îi evocă atît de pătimaş chipul şi jocul şi tot ce o înconjura, încît Ziper nu se mai îndoi că inima prietenului său plînge cu adevărat după ea.

Dates îi vorbi apoi plin de admirație despre Vergilius, şi despre Lucretius, şi despre Ovidius, şi despre Martialis şi despre mulți alți poeți pentru care se părea că tînărul prieten avea o mare admirație. El, Ziper, nu auzise niciodată despre nici unul, şi entuziasmul lui Dates i se părea cam nelalocul lui.

Se întunecase şi hangiul aduse la fiecare masă cîte un mic vas din care ieşea o feştilă de cînepă, arzînd. O dată cu el, se apropie de masa celor doi prieteni şi un sclav, cu o frigare încinsă, pe care erau înşirate bucăţi de carne fumegînde. Mirosul ispititor le aminti că erau cam de mult nemîncaţi, aşa că se apucară să înfulece, cu toată convingerea. La o masă vecină, Plautius, Marcus şi sclavul lui Dates făceau acelaşi lucru. Tatăl Liviei dispăru pentru puţin timp, şi Ziper care îl urmărea bănuia că a plecat să-i ducă fetei de mîncare.

Pădurea din jur nu se mai vedea, îi simţeau numai răcoarea. Ştiau însă că hanul este înconjurat din toate părţile de fagi groşi. Locul pe care se înălţa localul fusese anume defrişat. Era al unui pretor a cărui moşie se întindea cît vedeai cu ochii în jur. Lăsase hanul pe seama mistreţului care îi întîmpinase, pentru că îl ştia descurcăreţ şi lipsit de orice scrupule, cînd era vorba să strîngă avere. Şi nu se înşelase. Hanul ajunsese cunoscut pînă departe, iar hangiul ştiut de frică de toţi cei care poposeau acolo. Se dusese vestea că hangiul nu e străin de unele nelegiuiri care se petreceau în împrejurimi, dar nimeni nu putea să spună ceva sigur. Poate că numai figura lui fioroasă făcuse să se creadă că este un om rău, gata la orice şi, desigur, în legătură cu hoţii de drumul mare care cutreierau acele locuri. Şi, de fapt, acesta era adevărul. De cîte ori oprea la han cineva care părea să aibă ceva în pungă – de data asta Dates era cel care îi trezise interesul – unul dintre cei doi oameni ai bandei, care pîndeau, era trimis să dea de veste că a căzut în plasă un vînat ales. Noaptea, hanul era atacat şi călătorul jefuit. Dacă nu înţelegea să-şi golească de bună voie punga, era în primejdie să-şi lase acolo şi viaţa.

Pungaşul care se apropiase mai înainte de masa celor doi prieteni, arunca acum zarurile pe o masă vecină, înconjurată de alţi cîţiva, cam de aceeaşi teapă cu el. Din cînd în cînd privea plin de ură spre Ziper, făgăduindu-i în gînd tot felul de cazne. Pe măsură ce golea cănile de vin, ura lui creştea, o dată cu nerăbdarea de a se răzbuna. De aceea îi tot aţîţa pe ceilalţi împotriva lui Ziper, punînd cu oricare prinsoare că nu are curaj să se ducă la acesta, să-l cheme să joace. În cele din urma, o namilă cît toate zilele, negustor de cai, de fapt mai mult hoţ, se ridică şi, proptindu-se în călcîie, ca sa nu vină pe spate, de băut ce era, se

încumetă să se apropie de masa lui Ziper, cerîndu-i să joace cu el. Primi un răspuns la fel de scurt, ca şi primul, dar geambaşul nu se sperie.

— Ți-e frică să joci, sau n-ai ce pierde? îl întrebă el şi rîse hîrîit, în timp ce juca zarurile în palmă.

Vru să ia un scaun şi să-l aducă la masa tinerilor, dar în clipa cînd îl aşează, Ziper, cu o lovitură de picior, îl aruncă departe. Gestul neaşteptat îl descumpăni o clipă pe geambaş, dar nu mai mult. Se porni să înjure şi, făcînd semn şi celorlalți să se apropie, se repezi la bătaie.

Dates întinse piciorul şi geambaşul se împiedică, gata să cadă. Cînd ajunse în dreptul lui Ziper, tot împleticindu-se, primi o lovitură năprasnică în ceafă şi se lungi cu gura în praf, rămînînd lat. Ceilalți văzîndu-l cu nasul în țărînă, şi uitîndu-se la custura scurtă pe care o trăsese Ziper de la brîu, se liniştiră ca prin farmec. Cu atît mai mult cu cît bătrînul fierar şi smulsese frigarea de fier din mîna sclavului care tocmai le aducea să mănînce, şi o ținea ca pe o armă de temut.

Dinăuntru apăru hangiul, strigat de slugi, şi se repezi înjurînd la cel căzut în țărînă, dîndu-i cîteva picioare în coaste.

Geambaşul se ridică greoi şi se îndepărtă împleticindu-se. Primise lovitura chiar în ceafă şi era buimac.

— N-ar fi mai bine să plecăm de aici? îi întrebă Plautius, gîndindu-se la fată. La noapte n-o să stăm prea liniştiți. Mi-e frică de ăştia.

— Drumurile sînt şi mai primejdioase noaptea, Plautius. Dacă ne vor ataca, în camere ne apărăm mai bine decît în loc deschis.

— O să dormim iepureşte, cu armele sub cap.

Aşa s-au şi culcat. Plautius s-a lungit pe snopul de paie jurîndu-şi să nu închidă ochii o clipă. Mîna lui strîngea mînerul săbiei. Marcus, alături, dormea senin, somn de om tînăr, care cînd pune capul jos şi închide ochii, poți să tai şi lemne pe el. Avea însă arma aproape, şi Plautius ştia că se poate bizui pe îndemînarea lui la nevoie. Deşi tînăr, fierarul avea muşchii întăriți de barosul pe care de dimineața pînă seara îl ridica şi îl repezea în fierul înroşit.

Ziper nu se culcă în pat, mai de frica ploşnițelor, mai de frica duşmanilor. Bănuia că, dacă-i vor ataca, cu siguranță că se vor

repezi cu cuțitele spre pat. Îl chemă şi pe Dates lîngă el, sub masa lungă, pe care o aşează cam în colț. Întinse o bundă de lînă şi se lungiră amîndoi, fiecare simțindu-se bine şi în siguranță lîngă celălalt. Dates strîmbă un timp din nas, din cauza mirosului cam tare de blană încinsă, care venea dinspre cojoc, dar se obişnui curînd şi adormi. Ziper îşi auzi prietenul răsuflînd adînc, a om obosit, şi zîmbi binevoitor. El rămase însă cu urechea trează.

Un cocoş cîntă miezul nopții şi, tocmai cînd începuse să creadă că n-o să fie nimic, prinse zgomotul unui pas uşor, care se furişa pe scară. Se ridică pe jumătate şi ciuli urechea, să prindă orice mişcare... Cineva păşea cu mare grijă. Un pas... încă unul... Nu se grăbea. Mai întîi şi întîi voia să nu fie auzit. De fiecare dată, după ce călca, asculta.

În prima clipă, Ziper vru să-l trezească şi pe Dates, dar se răzgîndi. Cu atît mai în siguranță se va simți cel care urcă, dacă îl va auzi sforăind. Ziper era încredințat că n-are nevoie de ajutor ca să-l pună pe fugă. O fi cel care îi ceruse prima dată să joace zaruri?

Luna se vedea pe fereastră. Lumina ei albă lăsa o dîră pînă la intrare. Numai patul şi masa erau în întuneric deplin...

Pînza de la intrarea camerei se mişcă şi din spatele ei apăru mutra urîtă a celui aşteptat. Chiar el era. Ziper se bucură ca un copil, gîndindu-se că va avea prilejul să i-o plătească aşa cum merita.

Pungaşul îşi plimbă în grabă privirea prin cameră, apoi dădu drumul perdelei, grăbindu-se să plece. Se ducea, desigur, să dea de ştire că totul este în regulă. Abia acum Ziper îşi lovi prietenul uşor cu cotul, şi-l trezi.

— Ce-i? sări el.

— Sssst!

În şoaptă, îi spuse ce se întîmplase. Hotărîră să stea în colțul lor şi să aştepte liniştiți.

Auziră iar paşi pe scară. De data asta mai mulți. Urechile lor încordate prinseră şi zgomotul uşor al unor săbii izbindu-se de zid. Atunci Ziper făcu cel mai neaşteptat lucru: începu să sforăie, ca un om care doarme adînc. Cei de afară se apropiară şi mai siguri pe ei.

Ajunseră în spatele pînzei de la intrarea camerei. O traseră

deodată într-o parte, apoi trei pungaşi se repeziră spre pat cu săbiile ridicate. Le înfipseră cu sete în salteaua de paie şi în clipa aceea înțeleseră că fuseseră traşi pe sfoară. Prea tîrziu, pentru că se treziră cu masa în cap şi auziră un urlet care făcu să le înghețe sîngele în vine. Ziper țipase de bucurie, dar şi ca să dea astfel de veste lui Plautius şi lui Marcus că a început lupta. Nici nu mai era nevoie, pentru că cei doi şi apăruseră cu armele pregătite şi se repeziseră spre pungaşii care rămăseseră afară şi tot moşmondeau pe la uşa Liviei.

Cei din cameră, după ce s-au trezit cu masa în cap, n-au ştiut încotro să se repeadă, pentru că Ziper şi Dates stăteau în întuneric, în timp ce ei erau în bătaia lunii. Se ridicară de jos, tot împiedicîndu-se în masă, se repeziră orbeşte înainte. Atunci sclipi sabia scurtă din mîna lui Dates, şi primul pungaş se trezi la pămînt cu obrazul şiroind de sînge şi urlînd de durere. Ziper îl zărise pe cel cu zarurile şi se aruncase pe el. Se strecurase pe la umbra zidului, pe sub fereastră şi îi căzuse în spate, prinzîndu-l în brațe. Banditul rămăsese cu spada în aer, nu avea cum să-l lovească. Urlă din toate băierile cînd se simți smucit de la pămînt, pricepînd ce avea să urmeze. Cu mare uşurință, Ziper îl duse la fereastră şi, făcîndu-i vînt, îl aruncă. Un țipăt scurt, o bufnitură înfundată şi liniştea se lăsă deplină. Pe scări alergară ceilalți, înfricoşați, unul ținîndu-se de falcă, altul de fund, pentru ca tocmai acolo se nimerise să taie sabia bătrînului Plautius.

După îndepărtarea atacului, Dates, furios, ar fi vrut să-l pedepsească pe hangiu, dar Ziper socoti că e mai înțelept să-şi vadă de drum cum s-o lumina de ziuă, fără să se mai ia la harță cu cineva.

Aşa şi făcură. Soarele încă nu albise bine răsăritul, cînd ei erau în căruță, cu caii înhămați. Tot aşteptîndu-se să le sară cineva în față, plecară cu inimile strînse. Ziper îi încurajase spunîndu-le că nu mai aveau mult de mers prin pădure, iar la loc deschis nu se mai temeau. Erau patru bărbați înarmați, toți unul şi unul, în afară de sclavul lui Dates, cam slăbănog şi bolnăvicios, care ținea sabia în mînă ca pe un ciomag. Dar pentru că fusese mult timp din viață negustor şi păstrase ceva din şiretenia meseriei, sperau să le fie de folos cu vreun sfat.

Singură Livia părea că e cu totul liniştită. Nu dormise aproape

toată noaptea şi acum aţipise în braţele tatălui ei.

Către ora a treia din zi[1], ajunseră la marginea pădurii şi răsuflară uşuraţi. Scăpaţi de sub coviltirul copacilor seculari, se treziră într-o baie de lumină care le înţepă ochii.

Ziper îşi vîrî capul adînc în apă şi suflă zgomotos. Livia rîdea. Apoi se aşezară amîndoi pe un trunchi de copac înfipt în mal. Apa scăzuse şi rădăcinile rămăseseră pe uscat, ca nişte şerpi împletiţi, în lumina vînătă. Se pregăteau să pornească iar la drum, după o noapte de popas. Pe măsură ce se apropiau de casă, se grăbeau, deşi puterile le erau împuţinate. Dormiseră chiar pe malul lui Donaris. De cînd auzise murmurul apei în apropiere, Ziper se liniştise. Parcă erau acasă. Chiar în ziua aceea aveau să ajungă la Viminacium şi de acolo, în două zile zăreau zidurile Sarmizegetusei.

Ziper se băgă din nou în apă. Picăturile alergau pe pieptul lui bombat, pe pielea-i ca de femeie. Livia îşi aruncă şi ea apă pe faţă, apoi îşi vîrî picioarele în rîu. Ziper îi spusese că e bine să te speli cu apa lui Donaris, pentru că te întăreşte, iar dacă pleci în luptă, te apără. Livia nu credea toate astea, dar îi plăcea să-şi ţină picioarele în apă, înainte de a porni la drum.

Veniseră aici, pe mal, şi ca să fie singuri, deşi n-ar fi recunoscut asta nici în faţa celorlalţi, nici în faţa cugetului lor. Se cunoşteau de aproape o săptămînă şi, cu toate că nu-şi vorbiseră mai deloc, fiecare zi îi găsise mai apropiaţi unul de celălalt. El îi spunea totul prin mici gesturi, care trădau o grijă deosebită, şi ea îi mulţumea din privire, aşa că bătrînul fierar, deşi simţea ce se petrece în sufletul fetei, nu-i putea spune nimic. Ar fi sfătuit-o să se ferească de un bărbat pe care încă nu-l cunoaşte, să nu se încreadă în el. Dar cum să-i spună, cînd ei nu-şi vorbeau, nu plecau împreună, nu făceau nimic care să-i îndreptăţească sfaturile? Şi, totuşi, el simţea că cei doi copii sînt din ce în ce mai apropiaţi unul de celălalt. Citea asta în privirea Liviei, pentru că mai ales pe ea o pîndea.

Acum bătrînul stătea rezemat de scoarţa aspră a unui stejar şi nu-i scăpa din ochi. Jocul lor nevinovat îl mai linişti. Ziper, omul

[1] La romani ziua începea la ora 6 dimineaţa.

ăsta mare cît doi, parcă era un copil, nu-l credea în stare de vreo răutate. Frica bătrînului fusese aceea ca Ziper să nu se schimbe, odată ajunşi acasă. Acum, pe drum, cum să se poarte altfel decît bine? Ce va fi însă atunci cînd ei vor fi în mîinile lui, acolo, departe, la Sarmizegetusa? Ziper izbutise în aceste zile să-i împrăştie tocmai aceste gînduri negre. Nu părea în stare să fie rău, să se schimbe peste noapte. Chiar joaca de acum îl liniştea pe bătrîn, şi oricît încerca el să pună stavilă simțămintelor care îl apropiau de tînăr, nu reuşea. Îi plăcea să-l privească. Un bărbat atît de falnic nu întîlnise încă în viața lui. Nici el nu l-ar fi putut cuprinde pe la umeri, cu amîndouă mîinile. Fierar fiind, îi plăcea să vadă muşchii încordați bombîndu-se sub piele, rotunjindu-se. Se uita lung la Ziper, mare şi ager, cu față de copil, cu mersul puțin legănat, cu barba cînepie şi cu ochii lui albaştri.

Se auzi iar bolboroseala apei şi rîsul Liviei. În colțul ochilor bătrînului miji un zîmbet, şi el dădu din cap, într-un gest care spunea că n-are ce face, sînt tare frumoşi amîndoi, iar joaca lor e nevinovată ca şi a copiilor.

Plautius auzi foşnet de frunze şi din spate se apropie Dates, cu privirea obosită, cu obrazul înnegrit de barba abia crescută. Trecu pe lîngă el fără să-l zărească şi se îndreptă spre apă, să-şi limpezească ochii înroşiți de nesomn. Fierarul avea un respect deosebit pentru acest tînăr, dar nu pornit din dragoste. Un respect născut din distanța mare care îi despărțea: era un adevărat tarabostes. Ținuta dacului impunea respect. Pe bătrîn îl înduioşa tristețea lui din ce în ce mai adîncă. Pe măsură ce se îndepărtau de Roma, Dates îşi simțea inima mai grea. Se convingea, o dată cu creşterea depărtării, că n-are s-o mai vadă niciodată pe Arria. De cîteva ori îl prinsese Ziper cu papirusul în față, scriind ceva. Sufletul i se revărsa în elegii, pe care spera să i le trimită printr-un negustor. Cîteodată i se părea că versurile lui o vor aduce în Sarmizegetusa, şi atunci mai înflăcărate îi erau cuvintele.

Prietenul ofta şi îl lăsa în pace. Bănuia ce suflet greu are. Îşi închipuia cum s-ar fi simțit el, dacă ar fi fost nevoit să n-o mai vadă niciodată pe Livia, cînd simțea dorința s-o privească în orice clipă.

Dates îşi opri paşii aproape de cei doi şi ascultă bolboroseala apei. Zîmbi şi se duse mai la vale, să-şi spele fața.

Soarele dădu adevărata culoare lucrurilor, şi ei se urcară iar în căruță şi porniră. Dar nu ieşiseră bine la drum, cînd, de departe, îi întîmpinară strigăte şi larmă. Dates, care mergea în față, le făcu semn să oprească, iar el îşi îndemnă calul să meargă la pas. Ca să nu fie auzit, părăsi drumul şi se apropie de locul gălăgiei furişîndu-se pe lîngă pădure. Cînd fu destul de aproape, descălecă şi legă calul de trunchiul unui arbore. Se temea să nu fi întîlnit militari, scoşi acum la instrucția de dimineață. Asta ar fi complicat lucrurile, pentru că ar fi trebuit să aştepte sau să ocolească cine ştie pe unde.

În dreapta auzi zăngănit de fier şi se piti la rădăcina unor tufe. Zări, destul de aproape, cîteva bordeie acoperite cu frunze şi crengi, din care ieşeau sclavi, cu mîinile înlănțuite. Sclavi şi răufăcători care îşi ispăşeau pedepsele muncind. Paznici înarmați îi suduiau şi îi îmboldeau să se grăbească. Odată înşirați unul în spatele celuilalt, ei începură să-şi tîrască picioarele spre şosea, urmăriți de pocnetul unui bici amenințător şi de îndemnuri gălăgioase. Începea o zi de muncă. Trecură pe aproape de el, dar nu-l zăriră. Ca să se convingă că pot să meargă mai departe, Dates îi urmări, să se lămurească despre ce este vorba. Strînşi în grupe de cîte cinci, şase, sclavii se chinuiau să împingă blocuri mari de piatră, pe care le făceau să alunece pe buşteni rotunzi. Alții, la margine de drum, izbeau cu barosul pietroaiele şi le fărîmițau tocmai bune pentru a fi bătătorite cu maiul. În coşuri de nuiele, piatra sfărîmată era cărată ceva mai departe şi răsturnată într-un loc unde drumul fusese rupt de o scufundătură de pămînt. Deasupra acestei pietre sfărîmate şi bătătorite erau aşezate lespezile cioplite, împinse pe buşteni scurți şi nu prea groşi. Toată această muncă se desfăşura în îndemnuri scurte, venite din toate părțile, care se încrucişau într-o hărmălaie din care nu se mai înțelegea nimic.

Pe Dates îl interesă toată această treabă. Aşadar, era adevărat că Traian poruncise repararea drumurilor care duceau spre Dacia. De doi ani, de cînd se urcase pe tronul împărătesc, multe începuseră să se schimbe la Roma, şi el simțise pe pielea lui vrăjmăşia care creştea împotriva dacilor. Noul împărat făcuse în aşa fel ca meşterii buni să se înapoieze de la Sarmizegetusa, iar alții nu mai porniseră să le ia locul. Nici instructori militari nu

mai veniseră să-i învețe pe daci tehnica aruncării cu balista, cu catapulta sau cea a luptei cu spada. În schimb se reparau drumurile şi asta nu prevestea nimic bun. Auzise zvonuri la Roma că garnizoanele de la Viminacium, şi de la Ratiaria, şi de la Oescus, şi Durostorum primiseră cohorte noi. În țara geților frați de aceeaşi limbă, Traian întărise Troesmis-ul cu noi oameni şi maşini de război, iar flota de la Aegyssus patrula în sus, ajungînd pînă la Oescus, şi mai departe, la Drobeta privea în toate părțile să simtă o mişcare de nesupunere. Spre apus, triburile iazige stăteau gata să fie asmuțite de romani şi să se strecoare pe malurile Marisului[1], spre Germisara[2], ca să ajungă la Sarmizegetusa.

Oare se apropie războiul?

Dates îşi umflă pieptul într-un oftat adînc. Cine ştie ce timpuri vin pentru frații lui! Se înapoie la cal şi, în pas liber, ajunse lîngă căruță. Îl aşteptau nerăbdători.

— Ocolim locul!

Cu o zi mai înainte avuseseră o dovadă sigură că erau căutați. Norocul lor fusese acela că soldatul, care îi întrebase chiar pe ei dacă nu întîlniseră un bătrîn şi un tînăr întovărăşiți de o fată frumoasă, se dovedise un mare prost, pentru că altfel cine ştie ce s-ar mai fi întîmplat. Îi spuseseră că nu, şi el îşi îmboldise calul la galop, îndepărtîndu-se.

Hotărîseră să meargă cu şi mai mare băgare de seamă.

Căutară un drum de şleau, care să ducă spre vreun sat ascuns în inima pădurii. Îl găsiră şi ocoliră locul în care de dimineață şi pînă seara se auzeau îndemnurile şi strigătele celor care cărau blocurile de piatră.

Ziper hotărîse să nu mai treacă prin Viminacium, unde puteau fi aşteptați, ci să lungească puțin drumul, pînă la Dierna[3], ca să urce apoi drept spre Tibiscum, fără a mai fi nevoiți să treacă prin cetăți în care întîlneai la doi paşi un soldat roman.

În apropiere de Viminacium, pe un platou larg, înconjurat de pădure deasă, făcea instrucție o cohortă, pe care o priviră lung, deoarece nu era prea departe de drum. Arcaşii trăgeau la semn,

---

[1] Mureşul.
[2] Geoagiul de azi.
[3] Orşova de azi.

prăştiaşii încercau să lovească o momîie de cîrpă, de statura unui om, aruncînd din mers, pedestraşii propriu-zis alergau *gladio stricto*, – cu sabia scoasă din teacă – repezindu-se unii la alții. Erau împărțiți în două tabere, fiecare susținută de un număr oarecare de soldați călări. Cei mai solizi se antrenau aruncînd temutul *pilum*, sulița scurtă de înălțimea unui om, dar atît de grea încît străpungea scutul. Îşi făceau vînt şi o azvîrleau de la 15 paşi. Bufnind scurt, sulița se înfigea într-un perete înalt, ridicat din bîrne groase. Ziper privea mai ales spre aceşti *hastari* – aruncători cu sulița – subțiri şi vînjoşi. Ştia că scuturile dacilor, din piele sau blană de lemn nu rezistau acestui *pilum* năprasnic. Chiar dacă nu străpungea scutul, cînd se înfigea în el, nu-l mai puteai ține în dreptul pieptului, fiind tras în jos de greutatea suliței. Atunci rămîneai descoperit în fața arcaşilor şi a prăştiaşilor, care te împroşcau cu săgeți de la mai bine de 130 de paşi.

— Priveşte, Plautius! strigă Ziper bătrînului fierar. Iată arma care ne sperie. Tu ştii să bați aşa sulițe grele, care să treacă prin scut?

— Poate că multe dintre cele pe care le vezi au ieşit de sub ciocanul meu.

— Să te apuci, Plautius, să ciocăneşti şi pentru noi. Să-i înveți şi pe ai noştri cum să facă fierul şi mai tare. N-o să se răcească o clipă spinarea nicovalei tale.

N-a mai rostit nici o vorbă, dar ochii au continuat să-i scapere, privind lung la instrucția soldaților.

Treceau acum pe lîngă corpul triorilor, soldații veterani, hîrşiți prin multe lupte, îmbătrînit fiecare cu sabia în mînă. Ei alcătuiau linia a doua a cohortei, adesea fiind mai îndărătnici în lupte decît cei din frunte. Pentru ei moartea nu mai era o nenorocire atît de mare, tinerețea trecuse de mult. Unii nu aşteptau decît o săgeată bună care să le curme viața de vîntură lume, dintr-un castru în altul, dintr-o cohortă în alta, de pe un front pe altul. Mulți însă, visau de pe acuma la viața liniştită pe care o vor duce într-o *canabe*, lipsită de orice amenințare, la o margine de *castru*, bine apărat. Cei mai mulți doreau să pornească spre Moesia Inferior, unde se ştia că primesc mai uşor un petic bun de pămînt, poate chiar în apropierea Danuviusului. Se țineau lanț castrele şi cetățile întărite aici, la marginea imperiului, toate îndreptate spre

nord, de unde apăreau, călărind cai iuți, cetele barbare să jefuiască. Pe lîngă Durostorum sau Sucidava, sau Capidava, sau Carsium sau Troesmis, locuri bine întărite şi pline de armată, în orice clipă pe picior de război, puteai să te simți în linişte, chiar dacă, din cînd în cînd, ți se mai cerea sprijinul să liniştești răzmeriţele băştinaşilor geți, alungați de pe pămînturi. Dar cine i-a pus să se împotrivească atît de îndîrjit? Roma nu are o clipă de linişte în această parte a imperiului, încît a trebuit să aducă aici sate întregi de traci besi şi lai din sudul Danuviusului, pe care să-i împroprietărească şi să-i învrăjbească cu geții rămaşi fără ogor.

În marginea pădurii întîlniră maşinile de război, cîteva zeci, înşirate una după alta. Pe Ziper îl interesau mai ales aruncătoarele de bolovani – *balistele* – pe care le construiau inginerii Romei şi la Sarmizegetusa, dar fără prea mult suflet. De cîte ar fi avut Decebal nevoie! Fiecare cetate ar fi trebuit să aibă zeci de aruncătoare, dar mai ales cele care păzeau trecătorile. Ar fi împînzit Buridava, ca duşmanul să nu poată urca pe Alutus în sus, şi Cumidava, ca să nu se strecoare spre izvoarele Naparisului, să cadă prin spate spre Sarmizegetusa, şi Germisara, şi Potaissa, şi Napoca, să nu se lase din sus iazigii duşmani, la chemarea Romei.

Oftă iar, încît fu gata să crape pieptarul de piele pe pieptul lui. Multe erau de făcut şi toate în grabă. Pe tronul împăraților Romei se suise om ambițios, şi Decebal ştia că nu mai are mult a se gîndi.

Ar fi vorbit despre toate astea cu Dates, dar îl simțea mereu departe de gîndurile şi grijile lui. El, de cîte ori făceau un popas, îşi înfunda nasul în sulurile de papirus şi bombănea ca babele, citind.

Şfichiui spinarea cailor şi căruța se smuci deodată, speriind-o pe Livia.

Acasă

Soarele aluneca uşor în spatele dealurilor blînde, desenînd umbre din ce în ce mai lungi. Odată cu coborîrea lui, liniştea punea stăpînire pe întinsul văilor: puteai să-ți asculți inima. Nici paşii nu mai aveau sunet. Călcai pe iarba grasă de parcă pluteai. Nu-ți venea să vorbeşti, erai numai ochi. Departe, unduirile dealurilor se pierdeau într-o ceață subțire, pe care soarele n-o mai usca. Aerul îl simțeai deodată rece, venind din pădurea deasă, dar primitoare. Pădure de arbori cu frunza căzătoare, luminoasă, spartă de poieni în care descoperi covoare întinse de albăstrele.

Mergeau cu toții pe jos. Caii şi căruța rămăseseră în urmă, veneau la pas. Coborîseră să-şi dezmorțească picioarele, după o zi de stat chircit.

Ziper privea fericit chipurile încîntate ale fierarilor şi al Liviei. Ceea ce vedeau în jur îndreptățeau cuvintele dacului. Le vorbise despre frumusețea dulce a Daciei, cînd încercase să-i convingă să-l urmeze. Bătrînul fierar trăise în clima caldă din sud şi era speriat de gerurile care împietreau apa Danuviusului. Nici vara nu şi-o închipuia prea caldă, dacă iarna era atît de aspră. Şi iată că

treceau prin locuri minunate!

Îi întîmpină o turmă de oi, mînată de ciobani tineri, cu bărbile abia mijite şi pletele revărsate pe umeri. Copii frumoşi, cu ochi albaştri, care se opriră să-i privească şi îi salutară plecîndu-se, cînd ajunseră în dreptul lor. Erau îmbrăcați ca şi oamenii mari, în cămăşi largi, lăsate peste nădragii înguşti pe picior, despicate în părți, pînă aproape de şold. Mijlocul îl aveau strîns în curea lată de piele, de care atîrna cîte un corn scurt.

— Ia cîntați, măi copii! îi îndemnă Ziper, oprindu-se lîngă ei.

Ciobăneii se priviră mai întîi sfioşi, apoi îşi desprinseră cornurile, pentru că nu-l puteau refuza pe acest tarabostes tînăr.

Sunetul cald şi molcolm, ca dealurile din jur, se pierdea departe, spre alte turme, de unde se înapoia ca un răspuns. Alți ciobănei îşi puseră cornurile la gură şi suflară sunet dulce şi liniştit spre cei care îi chemau. Curînd, văile se umplură de cîntec de ciobănei, pînă departe, în plin munte. Cei doi ascultară răspunsurile, apoi începură să rîdă spre Ziper, mîndri de isprava lor. Oile se făcură roată, ascultau cornul, behăiau scurt, le era sete.

— Hai, mînați-le la apă! îi îndemnă Ziper.

Copiii dădură iar binețe, apoi îşi ridicară ciomegele pe umăr, îndemnînd turma să se urnească din loc. Cînd se îndepărtară, începură a cînta legănat, tot privind pe sub sprîncene înapoi.

— La drum! hotărî Ziper.

Munții erau aproape. Şerpuiră pe văi înguste, din ce în ce mai întunecoase. Aerul era acum tare şi rece, şi clocot de apă îi urmărea.

Porniră pe apa Sargeției strecurîndu-se printre munți falnici. Se treziră în stînga cu coama lungă a Luncanilor, munte ca un zid, iar în dreapta le apăru vîrful pe care se ridicau zidurile Sarmizegetusei. Soarele încă mai prindea vîrful turnului din mijlocul cetății, luminîndu-l de parcă era poleit cu aur.

— Sarmizegetusa! şopti Ziper, Liviei.

Fata privi lung şi întrebător înainte. Viața ei avea să înceapă cu adevărat acolo, între zidurile acelea. Se întoarse apoi spre Ziper, de parcă ar fi vrut să afle de la el ce o va aştepta, oare, acolo? El îi zîmbi cu tot chipul, liniştind-o.

Decebal tocmai spunea scribului cum să ticluiască o scrisoare

către căpetenia roxolanilor, de care îl lega o veche prietenie. Voia să-i spună că se anunțau timpuri grele, şi că Traian nu avea de gînd să mai păstreze înțelegerea făcută cu Domitianus. Noul împărat era ambițios şi pornit pe fapte mari. De aceea, el, Decebal, nu-şi odihnea poporul o clipă, se grăbea să ridice ziduri noi sau să le întărească pe cele vechi. Ar fi vrut să ştie ce va face el, dacă romanii vor trece apa Donarisului şi-i vor cotropi țara? Va veni alături de daci, cu cavaleria lui? La nevoie el, Decebal, îi va trimite arme să-şi înarmeze triburile şi să fie gata de drum. Putea să-i trimită săbii, şi lănci, şi vîrfuri de săgeți, pe care le fac acum meşterii din Germisara, şi Appulum, şi Sarmizegetusa. În rest îi dorea sănătate şi viață lungă, ca unui frate.

Scribul înşiră toate aceste vorbe pe papirusul întins cît masa, peste care stătea aplecat, scriind frumos literă cu literă. Nu mai era el prea tînăr, barba i se rărise, dar mîna îi era sigură.

În cancelarie năvăli o slugă cu ochii sclipind de bucurie şi îi spuse lui Decebal:

— Stăpîne, nepotul tău, Dates, s-a întors de la Roma, şi e nerăbdător să te vadă.

— Să vină la mine!

Glasul lui gros căpătase deodată căldură şi vioiciune. Încă nu-l aştepta, dar iată că sosise mai devreme. Îl bucura graba cu care se întorsese acasă.

Decebal nu avea copii, şi dragostea lui toată o dăduse acestui nepot de soră, pe care îl crescuse sub ochii lui, sperînd să facă din el un urmaş demn de tronul pe care i-l lăsa. Nu mai avea alți nepoți, pentru că Diegis, fratele de curînd plecat lîngă Zamolxis, nu avusese nici el copii. Acum era încă în putere, ținea bine în mîini grijile țării, dar în curînd părul îi va albi şi un alt bărbat va trebui să-i urmeze după cum el îi luase locul lui Duras. Dates i se părea a fi un copil ager la minte, şi dacă îl trimisese la Roma nu o făcuse numai ca să învețe arta romanilor de a înălța cetăți şi aşterne viaducte, cît mai ales ca să priceapă mai bine lumea. Roma era locul spre care trăgeau toate triburile nomade, dorind să prade, şi să dărîme, şi să jefuiască, pentru că avea ce. Decebal îl trimisese pe Dates să-i cunoască edificiile, şi legile, şi şcolile, şi statuile, şi circurile, şi oamenii luminați, ca alături de ei să învețe a prețui înțelep–ciunea. Voia ca Dacia să aibă în fruntea ei un rege

destoinic şi înțelept, pe care să-l respecte şi prietenii şi duşmanii.

Nepotul apăru în uşă şi se opri plin de respect.

— Am venit, unchiule!

Decebal îl îmbrățişă şi-l ținu lipit de piept o clipă, de parcă ar fi vrut să se convingă că este, într-adevăr, acolo, apoi îl îndepărtă să-l privească mai bine. Îl simțise crescut subțire şi vînjos, şi se bucura că se înălțase încît el nu-i mai ajungea decît ceva mai sus de umăr. Regele era un bărbat nici prea înalt, nici prea scund, dar cu oasele mari, de om obişnuit cu mînuitul armelor grele.

Îl cercetă cu ochiul încruntat, îndelung, apoi izbucni într-un hohot puternic de rîs.

— Arăți ca un adevărat roman! Da, da... un roman şi jumătate! Parcă ai fi nobil crescut în Forum. Uite că un fiu al Daciei arată mîndru ca un roman. Cred că s-a şi zvonit în cetate că am primit solie de la Traian, şi izbucni iar în rîs.

Deşi mai scund, îşi trecu brațul pe după umărul tînărului. Îi plăcea să-l simtă aproape, să-i pipăie muşchii tari şi să se bucure cum numai cei în vîrstă ştiu să se bucure de tinerețe.

— Da' sufletul? Sufletul ți-a rămas dac? îl iscodi privindu-l zîmbind. Să alerge o solie la Sargedava! porunci. Mama ta e acolo, te aşteaptă cu nerăbdare. S-o cheme aici, pe Sinna, sora mea, mai spuse celui care se pregătea să-i îndeplinească porunca.

Dates îl ştia pe unchiul său cam tăcut, şi îl găsea pus pe vorbă. Păstrase imaginea lui Decebal de pe timpul cînd abia trecuse de vîrsta copilăriei. Se gîndise mult la această revedere şi altfel şi-o închipuise. Dacă Decebal l-ar fi privit grav şi l-ar fi întrebat: „Ei, ai învățat ceva la Roma?" ar fi fost mai aproape de ceea ce se aşteptase. Iată însă că unchiul atît de respectat îl prinsese pe după umeri şi-i spunea că arată ca un adevărat nobil roman, fără să surprindă la el urma de reproş din privirea lui Ziper.

— Dates, băiatule, nu mă mai satur privindu-te! Buna ta mamă va lăcrima ca toate femeile. Şi va fi mîndră, iar tatăl tău se va speria. Îl ştii cît e de cicălitor. Cînd îți va vedea îmbrăcămintea, va sări în sus! Ha, ha, parcă-l văd. Mai bine să te schimbi pînă nu vine el.

Rîdea scurt, ca un om nu prea învățat cu astfel de izbucniri, gîndindu-se la cumnatul său, om aspru şi drept, căruia nu-i plăcea să-i iasă nimeni din cuvînt.

— Ai învățat să scrii şi să citeşti slovele romanilor?

— Da, unchiule.

— Bravo! Am avut întotdeauna pe lîngă mine învățați care ştiau limba Romei, dar în cine pot să am atîta încredere ca în tine? Gîndurile mele cele mai ascunse ți le pot împărtăşi, fără teama că ajung la urechile duşmanului. Dacă vreau să scriu o depeşă tainică, e ca şi cînd aş şti-o numai eu, dacă o aşterni tu pe papirus. Am cumpărat de la un grec din Tomis o grămadă de suluri, gîndindu-mă că îți vor trebui. Dar, ia spune-mi, ce ai văzut mai frumos pe unde ai umblat? E, într-adevăr, atît de strălucitor totul? Ai văzut tu palate atît de mîndre cum se laudă „*mercatores*" ăştia, cum îşi spun negustorii de tot felul care vin tocmai de pe acolo, sau sînt vorbe în vînt.

— E mîndră, unchiule, şi frumoasă Roma. Şi puternică. Şi-a întins stăpînirea cît hotarele lumii. E o grădină în care nu ştii ce să admiri mai întîi – palatele şi băile lor, circurile şi piețele, vasele de aur din care mănîncă, cupele din care sorb vinul sînt minunate.

— Aur, da... are Roma aur. Îl rîvneşte de peste tot. Pe unde au trecut legiunile ei, au jefuit totul şi acum sorb vinurile de Falern din ele. Dar ia spune-mi, vinul lor de Falern e tot atît de bun ca al nostru?

— Am băut puțin, unchiule. Altele dacă m-ai întreba, poate că ți-aş spune mai multe.

— Trebuia să fi băut din vinul lor de Falern! Dar ştii, Falern de-acolo, nu din ăsta din care aduc negustorii pe-aici. Cer o groază de bani pe el şi tot miroase a smoală. Dar şosele ca ale lor poți să faci?

— Dacă aş avea meşterii de acolo...

— Meşteri avem. A adus Ziper. Sînt şi de-ai noştri mulți pricepuți, şi mai mulți harnici şi dornici să învețe. Îi trimit şi pe ei la Roma, să le fure meşteşugul.

— Traian n-o să-i mai primească.

Aceste din urmă vorbe umbriră bucuria cu care Decebal îşi întîmpinase nepotul. Dates rostise numele aceluia care îi furase multe nopți de somn, întotdeauna socotise că în războiul trecut nu-i învinsese pe romani, ci pe Domitianus, împăratul dedat plăcerilor mai mult decît rîvnei de a lupta. Lui Domitianus îi

ghicise repede firea. Îl bănuise uşuratic şi ambiţios. Iscoadele îl vesteau că împăratul are mai mult chef de femei frumoase şi băieţi tineri, decît de praful drumurilor şi viitoarea luptei. De aceea îi zgîndărise firea trimiţîndu-i vorbă să-i dea cîte doi oboli de aur pentru fiecare roman, dacă vrea să încheie pacea. Mîndrul împărat a văzut negru înaintea ochilor, s-a gîndit la ocara Senatului – cu care şi aşa nu se avea bine – şi i-a poruncit în pripă lui Fuscus să lovească în trufia dacului. Aşa l-a atras în strîmtoarea de la Tapae şi i-a nimicit multă oaste. Cu Traian simţea Decebal că nu mai merg lucrurile la fel. Iscoadele veneau acum cu alte veşti. Noul împărat are tîmplele cărunte, ştie să-şi stăpînească pornirile, iar visul lui cel mare se zice că este acela de a pune piciorul la Sarmizegetusa, să spele ruşinea păcii încheiate de Domitianus. Traian are 44 de ani şi o fire neastîmpărată şi dîrză. Se zice că niciodată nu dă înapoi, cînd îşi pune ceva în cap. Pentru Decebal era limpede ca lumina zilei că acesta se pregătea temeinic pentru război. De-a lungul lui Donaris întărise cetăţile şi castrele, adusese legiuni noi sau le întărise cu noi cohorte pe cele vechi. La Viminacium, la Ratiaria, la Oescus, la Novae, la Durostorum se înălţa piatră peste piatră, întocmind ziduri trainice.

Decebal mai ştia că în curînd romanul îi va cere să se supună cu adevărat, şi el va trebui să ridice sabia, să-şi apere libertatea. De ani de zile se pregătea fără o clipă de răgaz, pentru că nu se putea altfel, cînd avea în coastă un mare imperiu. Cei plini de putere îşi simt sabia tare şi sînt gata să o ridice în orice clipă, pentru a se face dreptatea după dorinţa lor. Acum Roma trece prin clipe grele. Domitianus i-a cheltuit în lux şi desfrîu tezaurul, i-a golit hambarele. Foamea a început să dea tîrcoale strălucitei cetăţi. Rîurile de aur care se scurgeau spre ea au secat. Numai o nouă întindere ar putea să-i aducă aurul de care are nevoie, ca să-şi ducă mai departe traiul desfrînat. Ochii lor se îndreaptă rîvnitori spre Sarmizegetusa, unde ştiu că vor găsi averi fără seamă. Privesc lanurile întinse unduindu-se în soare, şi gurile înghit în sec. Burta Romei ghiorăie de foame şi grîul Daciei ar putea s-o sature.

— L-ai văzut vreodată pe Traian? întrebă unchiul cu glasul lui obişnuit, grav şi aşezat.

— De mai multe ori.

— Se zice că e un om de ispravă.

— Este, unchiule. Roma îşi pune speranţele în el. Nu seamănă deloc cu Domitianus. E cumpătat şi destoinic. Cînd îl priveşti, îţi dai seama de asta. E omul care, cînd ia o hotărîre, n-o mai calcă. Poartă părul scurt, adus pe frunte, şi nu-i dai vîrsta pe care o are, deşi tîmplele îi sînt încărunţite.

Nepotul trase cu coada ochiului spre unchi şi băgă de seamă că şi el are tîmplele înflorite cu cîteva fire albe. Ochii îi erau îngînduraţi.

Nepotul se trezi că-l priveşte lung, de parcă acum voia să-l cunoască. Din cauza bărbii şi a căciuliţei de lînă, capul îi părea prea mare faţă de trup. Pometii obrajilor proeminenţi îi lăţeau faţa, dîndu-i înfăţişare de om cu o mare putere.

În timp ce Dates îi vorbea despre Traian, ajunseră într-o încăpere mare, în mijlocul căreia era o masă lungă, împrejmuită de scaune cu spătar rotund. Trecură apoi într-o cameră alăturată, micuţă, în care regele obişnuia să stea de vorbă cu cei apropiaţi. Cînd să intre, spuse unui sclav care aştepta cu fruntea plecată să treacă cei doi:

— Vesteşte-l pe Vezina să poftească pînă la mine.

Ascultîndu-l pe nepot vorbind despre Roma, Decebal îşi încruntase din ce în ce sprîncenele stufoase. Numai o dată îl fulgerase cu privirea, dar nepotul nu-l văzuse şi povestise mai departe.

— E puternică Roma, spui? întrebă regele, arătînd nepotului un scaun cu picioare scurte şi cu o pernă umflată deasupra, pe care să se aşeze.

— Legiunile ei sînt peste tot, din Hispania şi Gallia pînă pe coastele Asiei Minor, din caldul Aegiptus, pînă în ţinuturile îndepărtate ale Britaniei. Rînd pe rînd, cetăţi şi popoare s-au plecat în faţa armatelor ei. Gallia, şi Macedonia, şi Pergamul, şi Syria, şi Panonia.

Tînărul se opri, deodată, speriat de propriile lui cuvinte. Niciodată nu se gîndise ca acum cît de întins este Imperiul Romei, şi se îngrozise imaginîndu-şi nesfîrşitele lui ţinuturi. Adăugă cu glasul scăzut:

— Noi sîntem o mînă de oameni, şi fără ştiinţa războiului pe

care o au ei. Legiunile lor sînt călite în lupte grele, soldații lor au dibăcie şi dîrzenie.

Decebal păşea de colo-colo, ca un leu în arenă aşteptînd gladiatorul. Nepotul nu-şi dădea seama că înfipsese un cuțit în inima regelui. Îi spusese toate astea ca şi cînd el nu le-ar fi ştiut, şi doar de aceea se zbătea să strîngă în jurul lui toate popoarele amenințate. Trimisese soli la roxolanii din stepa getică, la bastarnii de pe malul Pyretusului, la costobocii de dincolo de apa Samusului, la buri, şi la marcomani, şi la cvazi. Tot căutînd aliați cu care să țină piept duşmanului comun, trimisese scrisori pînă şi parților, în îndepărtata Mesopotamia din Asia Minor, pe care i-a îndemnat să izbească legiunile romane prin Cappadocia şi Calicia, ca să-i alunge în Mare Internum şi apoi să scape de sub talpa lor Pergamul. El ar fi încercat atunci să-şi lase oastea dincolo de Donaris, să-i împingă în afara Traciei şi să ajungă pînă la Byzantium.

Copilul din fața lui îi vorbea despre puterea Romei ca şi cînd el nu i-ar fi simțit apăsarea în spate. Parcă el nu şi-ar fi dat seama că duşmanul caută să-l înconjoare din toate părțile, iar unde nu are legiuni, Roma leagă alianțe. Dincolo de Pathissus[1] aşteaptă călări iazigii, gata să dea pinteni cailor şi să se repeadă să prade. Reuşise în cîteva lupte să-i îndepărteze şi să-i facă să ştie de frica săbiei, dar nu aşteptau decît o clipă de slăbiciune ca să se repeadă. Îl neliniştea mai ales faptul că Roma îşi trecuse armata dincolo de Donaris. Nu-l mai despărțea acum apa molcomă a fluviului, care îi dădea siguranță. Ca să-şi asigure stăpînirea în stînga lui Donaris, trupele auxiliare săpau într-una valuri de pămînt, în spatele cărora se vor apăra cînd va veni timpul încleştării. Şi pentru acel timp se pregătea şi el fără preget, întărind cetățile care să le stea în cale. Pe apa Alutusului întărise Buridava, ca să țină piept legiunii a VIII-a din Oescus, iar împotriva celor care ar vrea să urce pe îngusta cale a Rhabonului, ridicase noi ziduri cetății de la izvorul rîului, atît de bine aşezată chiar în mijlocul munților.

Decebal se oprise în fața ferestrei şi privea departe, în afara cetății. De aici, privirea cuprindea locul pînă departe. Vîrfurile

[1] Tisa.

munților din jur se pierdeau în ceața ușoară. Pădurile dese odihneau ochiul cu verdele lor dulce. Erau păduri de stejar, şi fag, şi mesteacăn, şi Decebal le auzi foşnetul molcom, îi plăcea să se plimbe prin desişul lor, cu arcul pregătit să săgeteze lupul care dădea tîrcoale turmelor risipite prin luminişuri. Se ducea adesea la o stînă mai îndepărtată, să mănînce jintiță făcută de un baci bătrîn şi cam hîtru, care ştia a cînta frumos dintr-un fluier făcut de mîna lui. Baciul era cunoscut de toți ca fiind cel mai priceput în alegerea lemnului potrivit, iar fluierele lui aveau sunet cald, de l-ai fi ascultat oricît.

Din turnul cetății se vedeau, dincolo de ziduri, casele comaților, rînduite pe poalele muntelui pînă jos, în apa Sargeției. În ultimul timp casele se înmulțiseră spre soare-apu–ne, îngrămădindu-se una în alta. Oamenii veniseră aici de prin sate îndepărtate, ca să fie mai aproape de zidurile protectoare ale cetății. Timpurile erau tulburi.

Stătea rezemat cu mîna de zid şi privea lung, apăsat de gînduri. Oare făcuse bine că-şi trimisese nepotul în bîrlogul duşmanului? Făcuse bine? Nu cumva o să se înfrunte şi cu el? Nu-i erau de ajuns împotrivirile unor căpetenii din cetăți, care căutau să se pună bine cu Traian, speriați de faima noului împărat şi înțelegînd că neapărat se apropia clipa încleştării? Mulți erau gata să-şi plece fruntea. Prinsese un astfel de sol pornit din cetatea Pelendava, şi-l scurtase cu un cap. Îl chemase şi pe Siroles, căpetenia, la Sarmizegetusa, şi-l pedep–sise în acelaşi fel, ca să fie de exemplu. Pe Siroles îl apucase frica, cetatea Pelendavei fiind aproape de duşman, în plină cîmpie, pe apa repede a Rhabonului. Trimisese apoi acolo un om de încredere care i se plînsese că nu numai Siroles fusese gata să se închine Romei, ci şi ceilalți tarabostes din cetate. Mai ales ei se temeau de sabia romanului. Şi dacă la Pelendava avea acum om de încredere, în Ramidava, şi la Tibiscum simțea că lucrurile nu stăteau prea bine, deşi nu avea nici o dovadă. În fruntea Tibiscumului era acum ambițiosul Bicilis, căruia îi plăcea viața dulce şi vinul vechi, dar priceput şi destoinic în treburile cetății. Mult timp Decebal îl ținuse în preajma lui, ca om de încredere, iar cînd îl trimisese la Tibiscum o făcuse cu convingerea că va avea acolo conducător destoinic. Curînd aflase că pornirile rele înăbuşite atîta timp cît fusese sub

ochiul lui îl duseseră din nou pe Bicilis spre o viață ușoară.

Dates îl privea cum stă cu ochii pe jumătate închiși, cu buza de jos urcată peste cea de sus, ca un om dus pe gînduri, dar nu-şi închipuia cît de multe se îmbulzeau în mintea unchiului. Desigur cuvintele lui îl tulburaseră pe Decebal, dar nu putuse să tacă. Admira Roma şi n-ar fi fost cinstit să n-o spună.

În tăcerea care se aşternu, fiecăruia îi plecase gîndul la altceva: lui Decebal la grijile mari, care se apropiau, lui Dates la Arria, la palatul ei, la luxul care o înconjura, la viața ei rafinată, şi nu se putu stăpîni să nu compare totul cu ceea ce vedea în jur.

Regele se întoarse spre el şi-l surprinse cercetînd camera simplă. Îi ghici gîndurile şi se posomorî şi mai tare. Bătu pe neaşteptate din palme. Un sclav apăru şi se opri în apropierea intrării.

— Aduceți prînzul! Ne-am luat cu vorba şi am uitat că e vremea mesei.

Trecu dincolo de o arcadă în dreptul căreia era o pînză țesută din in, şi prin care se intra într-o încăpere nu prea mare. Un sclav îi turnă apă dintr-un vas de lut şi regele îşi spălă mîi–nile. Se înapoie ştergîndu-se cu un ştergar de in, alb ca laptele.

— Şi ce vrei tu să fac, să mă plec Romei? întrebă regele tot uscîndu-şi palmele.

— Să-i căutăm prietenia.

— Sînt clientul ei, îi sînt supus. N-a pus Domitianus diadema supunerii pe fruntea lui Diegis, să mi-o aducă?

Nepotului nu-i scăpă ironia cuvintelor lui Decebal. Cine nu ştia că această diademă o pusese Domitianus pe fruntea lui Diegis – fratele lui Decebal – pentru că regele nu primise să se ducă să se întîlnească cu el.[1] Prin Diegis înapoiase o parte din prizonieri şi ceva arme capturate, cea mai mare parte păstrîndu-le pentru el. Încolțit, Domitianus s-a prefăcut a nu-şi da seama că nu i-au fost înapoiați toți prizonierii şi toate armele şi, dimpotrivă, l-a primit pe Diegis ca pe un supus, pentru ca Senatul să nu-i reproşeze că a pierdut războiul din Dacia. Îl declarase pe Decebal client şi primise să-i trimită meşteri şi bani, ca oricărui alt rege supus. Numai că Decebal nu se socotea cu adevărat sub steagul Romei. El nu voise decît banii şi meşterii romanului, ca să se poată întări

[1] E vorba de războiul din 86–89 purtat de Decebal cu Domitianus.

cu ajutorul lor. Dar toate astea fuseseră cu mulți ani în urmă, cînd Dates era copil. Acum Traian făcea totul ca meşterii şi banii Romei să nu mai ia drumul Sarmizegetusei.

— Diadema o ai, unchiule, dar n-ai pus-o niciodată pe cap. Poate că nici nu mai ştii prin ce colț ai aruncat-o.

Decebal izbucni în rîs. Chiar aşa voise să facă, în urmă cu mulți ani, dar se răzgîndise. O ținea în sala mare, unde se strîngeau adunările fruntaşilor, ca s-o vadă fiecare şi să nu uite ce vrea romanul.

— O păstrez la loc de cinste, spuse Decebal, cu obrazul încă încrețit de rîs. Am să ți-o arăt, să vezi ce frumoasă e. Păcat că e cam mică şi nu-mi stă pe cap.

Li se aduse de mîncare. Lui Decebal îi plăcea să stea pe scaunul jos, cu trei picioare, în fața măsuței la fel de scunde, făcute din scînduri tăiate rotund. Picioarele măsuței erau frumos ornamentate cu fierul înroşit.

Cînd se spălase pe mîini, regele spusese celui care îi turnase apa cum să servească masa. În cameră pătrunseră doi sclavi, fiecare aducînd alte bucate. Două sclave intrară pe urma lor şi le aşează în față vase în care să pună mîncarea. Dinaintea lui Decebal lăsară o strachină de lut ars, frumos ornamentată în linii şi puncte şi cu marginea de sus încrețită. Dates se trezi cu un vas minunat de aur, şi un pahar tot de aur, care sclipeau în lumina ferestrei. Tînărul înțelese tîlcul acestui fel de a-l servi şi îşi lăsă fruntea, ruşinat. Fără prea multe vorbe, unchiul îi dăduse de înțeles că a priceput ce-i în sufletul lui şi îl dojenea. Tînjea după luxul Romei, iată că i-l dădea şi aici, acasă.

Mîncă fără nici o poftă, dar nu ceru nici o lămurire. Nici Decebal nu-i spuse nimic. Ştia că nepotul pricepuse ceea ce voise el să priceapă, şi orice cuvînt ar fi fost de prisos. Or el, Decebal, nu rostea niciodată vorbe de prisos.

Cînd terminară de mîncat şi ciocniră cănile de vin, unchiul vorbi ca pentru el, de parcă ar fi gîndit cu glas tare:

— Roma e supărată că pe la noi se furişează spre ea neamurile fără vatră ce vin din negura depărtărilor. Unul pe altul se alungă şi se împing spre marea caldă, căutînd păşune pentru caii şi vitele lor. Sarmații, iazigii, roxolanii, neamurile cu limba aspră a bastarnilor, crobizilor şi marcomanilor rătăcesc toate spre căldura

mării din miazăzi. Toate cer Romei pămînt să se aşeze şi apărare împotriva altor neamuri care se scurg din îndepărtatul şes de dincolo de Tyras[1]. Toți îşi fac drum prin locurile noastre ca să ajungă în imperiu. Căutînd vatră, calcă în picioare vatra noastră strămoşească, a neamului lui Burebista şi a urmaşilor lui. E greu să-i opreşti pe toți, că vin ca frunza, înrăiți de foame, cu sabia ridicată şi în goana calului. Am stat şi noi cu sabia în mînă aşteptîndu-i, dar vlaga ți se duce dacă trebuie să veghezi zi de zi, fără răgaz pentru coarnele plugului. Bunicii ne-au lăsat plugul şi pămîntul gras şi mănos, ei n-au colindat lumea. Eram tînăr cînd bătrînul Duras m-a chemat rege în locul lui, fiind nevoie de braț vînjos şi minte tînără pentru a ține piept duşmanilor. Tot poporul dac a venit atunci, de la munte sau din cîmpie şi m-a recunoscut rege. Roma ar vrea să ne punem de-a curmezişul neamurilor care trec spre ea, să ne nimicească pe noi! Pentru Roma să ne ardem cetățile! Înțelept este să-i lăsăm să treacă Donarisul, să-şi vadă de drumul lor. Dincolo de apa lui îşi găsesc pămînturi. Roma e departe, de ce vrea să-şi țină legiunile pe tot locul? I-am şi ajutat să treacă dincolo. Aşa au făcut strămoşii, aşa vom face şi noi, chiar dacă Roma vrea să-şi facă din munții noştri o cetate care s-o apere.

— Alături de Roma am putea ține mai bine piept neamurilor care trec spre ea. Ca aliați am avea ce învăța, lucrurile ei minunate ar ajunge pînă la noi.

— Să nu crezi una ca asta! Dates... Să nu crezi!... Cuceritorul nu vine să te învețe, vine să-ți ia. Ce e frumos păstrează pentru el, ție îți lasă necazul şi sărăcia. Dacă n-ar fi aşa, n-ar străluci atît de tare. Nu ca să ne aducă binele sapă ei stînca lîngă Dierna şi taie drum spre Ratiaria. Ascultă cum bat ciocanele lor piatra şi ai să înțelegi ce gînduri au. De cînd a venit Traian la Roma, sclavii au şi început să cioplească din munte, chiar pe malul apei. Nici legiunile călite în război, tocmai din Macedonia, nu le aduce pentru că ne vrea binele. Dacă i-am lăsa să pună piciorul aici, n-ar mai pleca, ar face totul după cum le e pofta, că aşa a făcut de cînd e lumea cel mai tare.

— Dacă sînt mai tari, cum să le ținem piept? De ce?

---

[1] Nistru.

— Pentru că e mai bine să pieri cu sabia în mînă, decît cu gîtul în jug străin...

Decebal ridicase fără să vrea glasul şi se opri mirat. Se apro–pie de nepot, îl prinse de umeri şi urmă căutîndu-i privirea:

— Crezi că nu ştiu puterea lor? îl întrebă cu o linişte în glas care atrăgea cu atît mai mult luarea aminte. O ştiu prea bine. De cîte ori îmi scot cămaşa, îmi amintesc de ea. Îmi privesc umărul străpuns de săgeată şi nu uit.

Îi vorbea blajin, ca sieşi. Parcă îi dădea nepotului un sfat, îi împărtăşea un gînd, îi mărturisea o credință.

— De ce crezi că am întărit cetățile? Pentru că ştiu că sînt mai tari decît noi? Dar cînd eşti în fruntea poporului tău, şi îi ştii dorința, poți chiar tu să dai un pas înapoi?

Va să zică Decebal îşi dădea seama că romanul e mai tare, şi nu se clintea pentru că datoria îi cerea să nu se clintească. Datoria față de al săi îl oprea. Din acest imbold lupta el, ca să întîmpine răul.

— Bine, unchiule, pe ce te întemeiezi tu cînd vrei să ții piept unei oşti mai numeroase şi mai bine înzestrate?

— Pe poporul meu! Romanul calcă locul nostru fără dragoste. Sub steagul lui sînt încolonate popoare multe, din toate colțurile imperiului.

— De aceea sînt mulți.

— Dar n-au cenuşa părinților spulberată în acest pămînt. Sabia din mîna celui cu dreptate e de două ori mai tare.

— Aşa e! Bine ai vorbit, Decebal.

Se apropiase pe nesimțite Vezina, viceregele şi Marele Preot, în fața căruia toți îşi plecau frunțile, din mare respect. Singur Decebal n-o făcea.

Dates îşi lăsă şi el capul, în semn de respect, şi nu-şi ridică privirea pînă nu simți pe umăr mîna uşoară a lui Vezina. Atunci se trezi în fața ochilor lui vii şi iscoditori, şăgalnici şi pătrunzători. Vezina slăbise şi îmbătrînise între timp. Obrajii i se supseseră, iar buzele i se îngustaseră atîta încît locul gurii era aproape ascuns de mustață şi barbă.

— Săbiile noastre sînt mai iuți, Dates. Ostaşii noştri mai vînjoşi. Şi pe deasupra cunosc bine tainele locurilor.

Cuvintele lui dovedeau că ascultase o parte dintre vorbele

schimbate de unchi şi nepot.

— E greu să umbli într-o pădure căreia nu-i cunoşti potecile, sau să treci o apă ale cărei ochiuri nu le ştii. Uşor poți fi tras la fund de vîrtej.

Dates nu îndrăznea să scoată o vorbă în fața lui Vezina. Decebal era unchiul lui, cu el se învățase de mic.

Marele Preot era un înțelept ale cărui sfaturi erau ascultate de toți, chiar şi de Decebal. În tinerețe umblase prin lume, văzînd multe. Cunoştea limba grecilor, şi a romanilor, şi a bastarnilor. Scria şi citea limba grecilor şi pe a romanilor, strîngînd înțelepciune multă din papirusurile filozofilor. De aceea judecățile lui aveau adîncime, găsind întotdeauna dreptatea. Iar cînd era vesel, povestea tot felul de întîmplări şi ciudățenii de prin locurile umblate. Şi acum îşi amintea Dates o poveste petrecută la bastarnii care – după cum spunea Vezina – umblau cu părul înnodat în dreptul tîmplei drepte. Cele mai vii imagini din copilărie erau legate de numele Marelui Preot. Îşi amintea şi acum cît de tulburat rămăsese în clipa cînd îl văzuse pentru prima dată pe Vezina intrînd în sanctuar, înconjurat de pustnicii de la Cogaion, coborîți din vîrful muntelui numai ca să slujească la altarul lui Zamolxis, într-o zi de sărbătoare.

Pe vatră ardea un foc molcom care îi albea fața, dîndu-i umbre puternice şi făcînd să pară că nu mai este el. Lumina focului, venind de jos, îi lăsa ochii în umbră, şi copilului i se păruse că Vezina nu mai are ochi. Era întuneric în jur, stelele licăreau înalt şi strălucitor, pentru că luna încă nu apăruse. Singura lumină venea de la focul mocnit de pe altarul lui Vezina, care îl implora pe Zamolxis. Nici un fir de vînt, cea mai mica adiere nu clătina frunzele şi tăcerea era atît de mare, că fiecare vorbă de-a Marelui Preot ajungea pînă la ultimii credincioşi. Vezina luase atunci cîțiva pumni de sămînță de cînepă şi mac, pe care îi aruncase pe piatra încinsă, din care se ridicase un fum albicios. Şi el, care era aproape de altar şi-l privea pe Vezina cu ochii larg deschişi, a simțit o moliciune plăcută, şi totul parcă fugea departe, şi apoi a început să plutească... Simțea şi acum plăcerea acelui plutit, dovadă că sufletul lui se înălța spre Zamolxis, şi ce bine era... Macul este floarea lui Zamolxis, prin sămînța lui sufletul îți zboară în împărăția zeului, să afle cîte ceva din fericirea pe care o vei trăi

după ce trupul îți va pieri în flăcările rugului.

— Spune-mi, fiule, cîți daci ai întîlnit pe Via Flaminia, cînd erai la Roma?

— Cred că nici unul, slăvite Vezina.

— Nici romani îmbrăcați ca noi?

Dates pricepu unde bătea înțeleptul, dar nu avu încotro şi răspunse:

— Nici.

— Dar ce nații ai văzut în Forum, dacă daci nu erau?

— Sînt acolo veniți din toată lumea. Din Macedonia, din Aegiptus, din Gallia, din Asia Minor…

— Şi fiecare îşi purta portul, că altfel n-ai fi putut să-i recunoşti. Păcat că n-au văzut şi ei un dac… Un tînăr tarabostes mîndru de căciulița lui, subțire ca un țipar şi cu pasul uşor. Să-l fi văzut şi să-i fi spus împăratului: „Priveşte-l, Traian, şi vezi ce greu va fi să întindem mîna asupra Sarmizegetusei”.

Era uşor să înțelegi tîlcul vorbelor lui. Era greu să rabzi ascuțişul ochilor şi disprețul zîmbetului pierdut în barba rărită. După obiceiul lui, Vezina nu vorbi mai mult decît trebuia şi-l întrebă:

— Ce vrea Traian?

— Război.

— Se pregăteşte?

— Cît poate. Am aflat că a şi chemat pe lîngă el căpeteniile pe care le crede a fi mai destoinice.

— Ai aflat cumva în cine se încrede?

— Mai întîi în încercatul Lucinius Sura.

— Aha! N-a ales rău. Iscoadele m-au înştiințat că sînt vechi prieteni, de pe cîmpul de luptă.

— Chiar aşa e.

— Un altul mai ştii?

— Claudius Livianus a fost chemat din tabăra de la Viminacium. Traian ascultă sfatul lui, pentru că Livianus cunoaşte bine locurile noastre.

— Şi de data asta a ales bine, recunoscu Vezina, oftînd. E înțelept împăratul.

— Tocmai cînd plecam, se auzise că Manius Laberius Maximus, guvernator în Moesia Inferior, e la Roma, chemat şi el de Traian.

— O să trimită noi întăriri.

— De la Apollodorus am aflat că Balbus şi Celsus, renumiți în ştiința de a arunca punți peste apă, vor porni la Viminacium, să cunoască locurile.

Vezina rămase pe gînduri. Primea veşti rele, pentru că din tot ce spunea nepotul lui Decebal reieşea că Traian e grăbit. Pentru că se apropia toamna, nu credea că se va avînta acum spre Dacia, dar o dată cu sosirea primăverii va încăleca şi va da pinteni calului spre Donaris. Drumurile erau reparate, armatele întărite…

— În primăvară, Traian îşi va împinge legiunile spre noi! spuse el, privindu-l pe Decebal.

— Cum am putea să-l mai ținem pe loc? întrebă regele, sperînd într-o manevră cu ajutorul căreia să mai păstreze pacea. Avem nevoie de timp. Încă două veri de-am mai putea amîna.

— Orice vicleşug se va izbi de hotărîrea lui. Oameni ca Traian nu ştiu să aştepte. Se grăbesc… încet, dar cînd se pornesc, nimic nu le mai stă în cale.

Vezina rostise atît de hotărît aceste vorbe, încît Decebal fu sigur că nu mai putea să-l amîne pe Traian.

— Va să zică, în primăvară! şopti Decebal, dus pe gînduri. Dates!

— Da, unchiule!

— Bănuiesc pe unde va încerca romanul să vină. Ca şi Iulianus, în urmă cu douăsprezece veri, va apuca drumul lesnicios de la Viminacium, Arcidava, Tibiscum… Va încerca să se strecoare şi el prin strîmtoarea de la Tapae. Sînt sigur că aşa va face, dacă spui că Balbus şi Celsus au plecat spre Viminacium. Această ştire e prețioasă, pentru că ştim pe unde vom fi loviți. La Lederata este Legiunea V-a Macedonica, în care îşi pune multe speranțe. Trebuie să întărim mai ales Sargedava şi Piatra Roşie. Ce spui, Dates?

— Cred că ai dreptate, unchiule.

— Mîine chiar, pleci cu Ziper la Piatra Roşie. Mi se pare mai lipsită de apărare. Trebuie să înălțăm în pripă un zid, şi tu vei hotărî cum.

Sub ochii lui Dates, Decebal devenise într-o clipă altul. Abia acum recunoscu nepotul imaginea lui din copilărie.

— Pînă la Piatra Roşie nu sînt decît vreo cincisprezece mile. Pînă

se urcă soarele bine deasupra cetății, sînteți acolo.

— Da, unchiule!

— Du-te şi te odihneşte! Cînd o veni Sinna, să nu-ți mai vadă ochii obosiți. Ştii cum sînt mamele... Apoi stai încă puțin. Caută mai întîi un mijloc de a strînge apă în cetate. Nu poți să stai în spatele zidurilor, dacă nu-ți potoleşti arşița. Nici Sargedava nu are apă.

— Am să mă străduiesc să asigur apă cetății.

— Aşa, fiul meu! Vreau să fiu mîndru de tine, iar dacii să învețe să-ți rostească numele cu respect. Du-te şi culcă-te!

Dates plecă, gîndindu-se că lui Decebal nimeni nu i se putea împotrivi. Avea un fel de a vorbi care nu mai dădea loc la îndoieli.

Unchiul privi lung după nepot, apoi se întoarse spre Vezina, aşteptînd ca acesta să-i spună ceva. Marele Preot nu voia să se pripească, îşi cîntărea întotdeauna bine vorbele înainte de a le rosti. El înțelegea ce se petrece în sufletul regelui, cunoscînd sentimentele pe care le purta nepotului. Ce să-i spună? Că nici el nu era prea mulțumit? La prima vedere nu, dar nici nu se grăbea să rostească vorbe prea aspre. Aşa e tineretul, se lasă mai uşor înşelat de strălucirea lucrurilor, fără să le pătrundă miezul.

— De ce nu-mi spui nimic, Vezina?

— E uşor să rosteşti cuvîntul pe care nu-l cîntăreşti, Decebal. Dar cîtă greutate are?

— Dates a venit tocmai la timp. Ştii cît e de inimos la treabă. Abia aşteaptă să ne arate ce-a învățat acolo.

Decebal nu voia să umbrească numele lui Dates în fața lui Vezina, şi în fața nimănui. Marele Preot, înțelegîndu-i tîlcul cuvintelor, se gîndea că mare trebuie să fie dragostea regelui pentru acest nepot, dacă se purta ca nicicînd altădată. Obrazul lui posomorît vorbea mai mult decît cuvintele: Decebal era mîhnit.

— Mîine, cînd se va înapoia de la Piatra Roşie, voi sta de vorbă cu el, să văd ce gînduri are, zise Vezina. Hotărîrea trebuie s-o luăm în pripă.

— Da, Vezina, să stai de vorbă cu el... Să stai de vorbă...

Marele Preot plecă, şi nici nu ieşise bine cînd Decebal strigă:

— Aduceți-l la mine pe Micheas, sclavul lui Dates!

L-au găsit curînd, stătea încă lîngă traista cu papirusuri.

Tremura păşind în fața regelui.

— Micheas!

— Da, stăpîne!

— Spune, Micheas! Spune-mi ce ai văzut la Roma. Spune-mi tot ce ştii!

— Stăpîne, nu ştiu cu ce să-ncep.

— Cu Dates. Ce făcea acolo? Vorbeşte odată! se răsti la el, văzînd că se codeşte.

— Stăpîne, cum să-ncep?

— Parcă ocoleşti să-mi mărturiseşti ceva.

— Nu, stăpîne! Dar dacă-ți spun, nu mai dau doi aşi de aramă pe pielea mea.

— De ce ți-e frică? Eu îți cer!

— Stăpîne, vroiam să mă răscumpăr, să mă apuc iar de negoțul meu. Cînd m-a cumpărat Ziper la Tomis, pentru că vorbesc limba romanilor, strînsesem ceva denari. Acum îi am pe toți şi aş fi vrut să ajung iar om liber.

— Vei fi liber!

Ochii şireți ai sclavului pîlpîiră plini de speranță. Încă nu pierduse şiretenia negustorului de miere şi ceară. Şi astăzi ar fi vîndut cu preț îndoit, dacă n-ar fi avut ghinionul să cadă prizonier. Se trezise sclav, vîndut în tîrg. Visul lui era să se răscumpere, apoi să înceapă iar negoțul, de la un vas cu miere, apoi cu două, pînă cînd va trimite corăbii în Thessalonic şi chiar în Ephesus din Asia Minor. Se mîndrea că odată încărcase o corabie cu ceară tocmai pentru Tarentum.

Sclavul simțise că Decebal a aflat în purtarea nepotului ceva care nu-i convenea, bănuia că se aştepta să audă lucruri neplăcute, şi de aceea îi vorbi în aşa fel încît să nu-i înşele aşteptările. Despre Dates ar fi putut să-i vorbească oricum: fie să-l laude, fie să-l ponegrească. Ar fi putut să-i spună lui Decebal că Apollodorus ținea la el, socotindu-l unul dintre discipolii talentați şi destoinici. Ca o dovadă a prețuirii îl lăsa să-l însoțească pretutindeni şi vorbea cu plăcere despre planurile „dacului”. Dar mai putea spune şi altceva despre el; să amintească atîtea şi atîtea întîmplări legate de numele Arriei. Se pare că Decebal aşa ceva aştepta, fiind supărat pe nepot. Îşi dădea el bine seama că regele era supărat.

— Stăpîne, începu el cu glas mieros, uşor tînguit, vrînd să pară

mîhnit de ceea ce trebuie să rostească, stăpîne, totul ar fi fost bine, dacă n-ar fi cunoscut-o pe Arria.

— Arria? Cine e Arria asta?

— E mim, stăpîne.

— Mim?!

— Un fel de măscărici de tîrg.

O palmă dacă i-ar fi dat lui Decebal şi nu i-ar fi fost mai mare uimirea. Din toată Roma, nepotul lui se oprise la o astfel de femeie? Cum de a uitat pînă într-atîta cine este? Nu-şi dădea seama că se înjoseşte în ochii romanilor?

Acest ultim gînd rămase înfipt în mintea regelui. Îşi simţea deodată demnitatea călcată în picioare. La Roma se ştia că Dates este nepotul lui.

— Spune, Micheas! îi ceru sclavului, cu voce tremurînd de mînie.

— S-a îndrăgostit nebuneşte de ea. O femeie foarte frumoasă, rîvnită de mulţi tineri nobili. În fiecare noapte ne furişam prin fundul grădinii, să ajungem în camera ei de dormit.

— De ce vă ascundeaţi?

Sclavul îşi cîntări bine vorbele. Ştia că avea să dea lovitura cea mai grea.

— Pentru că femeii îi era ruşine de dragostea ei cu Dates, barbarul. Ştii cu cît dispreţ vorbesc romanii despre cei de dincolo de zidurile Romei…

— Dates e nobil! strigă Decebal.

— Dar barbar. Dacă tinerii spilcuiţi ai Romei ar fi aflat că în patul Arriei s-a strecurat un dac, ar fi hulit-o, nu i-ar mai fi trecut pragul. Dragostea lor a rămas deci o taină.

— Şi el a primit să rămînă în umbră?

Sclavul tăcu.

Regele se clătină de indignare şi furie. Cum de a putut Dates să sufere o astfel de insultă, de dragul unei femei? A stat lîngă o femeie care nu era mîndră de el? Primind această umilinţă, însemna că însuşi el se simţea mic în faţa lor. Viitorul rege al Dacie, s-a strecurat în patul unei femei, care îl dispreţuia pentru că era dac!

Demnitatea lui Decebal fusese lovită. Dacă n-ar fi învăţat în lunga lui viaţă să-şi pună frîu pornirilor, chiar acum i-ar fi chemat

în fața lui pe Dates şi l-ar fi învățat ce-i mîndria.

— Spune, Micheas!

— Seară de seară ne duceam la spectacol, apoi Dates a scris chiar el un mim, pe care Arria i l-a jucat. Mai mult, stăpîne, s-a urcat şi el pe scenă, în văzul lumii şi s-a strîmbat jucînd cu ea...

Nu mai putu să continue, pentru că Decebal s-a repezit şi l-a zgîlțîit cu atîta putere, încît sclavul a amuțit, tremurînd tot.

— O vorbă dacă spui fără rost....

— Jur, stăpîne! Cu capul meu jur!

— A făcut Dates pe măscăriciul?

— Toată Roma privea şi rîdea.

— Dates, Dates! strigă regele, de se cutremurară pereții. Chemați-l aici!

Cel care auzi fu Vezina. Trecea prin apropiere, îndreptîndu-se spre cancelarie, să citească ultimele scrisori. Se grăbi să vină în fața lui Decebal. Regele rămase descumpănit de neaşteptata lui apariție. N-ar fi vrut ca asprul Vezina să fie primul căruia să-i împărtăşească durerea lui. Socotea că era mai bine să stea întîi de vorbă cu Dates, să-i ceară socoteală pentru purtarea de la Roma. Nu voia ca toți ceilalți să afle ce s-a întîmplat. Vezina ar fi putut rosti cuvinte care să-i frigă sufletul, şi ar fi trebuit să-i dea dreptate, oricît de mult l-ar fi durut.

Marele Preot, văzîndu-l tulburat pe rege, aşteptă să i se spună ce s-a întîmplat.

— Du-te Micheas!

Decebal l-a îndepărtat pe sclav, să nu mai adauge cine ştie ce în fața lui Vezina. Era şi pentru el un răgaz să se gîndească în ce fel să ocolească adevărul. Ştia că nu-i uşor să-l înşeli pe Vezina şi cu atît mai greu îi venea lui, prea puțin învățat să nu-şi spună deschis gîndurile.

— Ce te-a tulburat pînă-ntr-atîta, Decebal? Ce veşti ai aflat de la Micheas? Sclavul, desigur, ştie mai puține despre intențiile lui Traian.

Marele Preot i-a şi dat de înțeles că bănuieşte de unde veniseră veştile rele. Putea să mai ascundă? Cel puțin o jumătate din adevăr nu-l mai putea ocoli.

— Aşa e, Vezina, am aflat veşti rele despre nepotul meu. L-am trimis să învețe arta de a ridica cetăți, de a întinde drumuri şi a

construi catapulte, iar el s-a înapoiat cu o traistă de suluri de papirus.

Regele lovi cu dispreț desaga plină cu suluri, lăsate de sclav în mijlocul încăperii. Vezina se apropie de ele, trase unul afară şi-l desfăşură, plimbîndu-şi îndelung privirea pe el... Apoi scoase un altul, pe care îl cercetă cu aceeaşi luare aminte. Pe primul erau copiate cîteva epigrame de Martialis, pe al doilea, un fragment din opera lui Tacitus *„De origine, situ, moribus, ac populis Germanorum”*, în care se vorbea şi despre viața triburilor marcomane. Vezina fusese de cîteva ori în mijlocul lor şi găsea întemeiate vorbele lui Tacitus. Marcomanii erau aliați ai dacilor, şi ei luptînd din tată în fiu să țină piept legiunilor romane. Tot ce scria Tacitus era atît de interesant, încît Vezina desfăcu tot papirusul, citindu-l. Iată, acum vorbea despre moravurile sănătoase ale germanilor, despre căsătoria lor. Vezina îi dădea dreptate lui Tacitus şi se gîndea că acelaşi lucru ar fi putut spune istoricul şi despre moravurile dacilor, dacă le-ar fi cunoscut. Citi şi reciti de cîteva ori vorbele adevărate şi pentru poporul dac: *„Plusque ibi boni mores valent quam alibi leges”*[1]. Legile dacilor erau tradiția lor, şi Vezina recunoştea că e mai bine aşa. Legea trebuie impusă, moravurile bune le moşteneşti. Cînd moravurile se strică, degeaba toate legile. La Roma sînt legi bune, dar moravuri rele, şi Tacitus ştia asta. De aceea scria doar aceste cuvinte adevărate. Moravurile dacilor îl făceau pe Vezina mîndru de poporul lui, pe care îl socotea mai presus celui roman. Roma îşi pierduse virtutea şi se îneca în propriile ei vicii. Înțelegea bine Vezina pe Tacitus, cînd descria vigoarea fizică a germanilor.

Decebal îl urmărea încruntat, aşteptînd din ce în ce mai curios un răspuns. Oare ce descifra Vezina în papirusul ăla, de nu-şi mai ridica ochii din el? Pe măsură ce tăcerea Marelui Preot se prelungea, Decebal se aştepta să audă grozăvii şi mai mari.

În sfîrşit, Vezina răsuci papirusul la loc şi îl vîrî cu grijă în traistă, apoi se întoarse spre rege.

Văzîndu-l încruntat, îi spuse:

— Nu fi supărat, Decebal. Cel care se întoarce de la Roma cu o astfel de traistă merită să fie lăudat.

---

[1] Mai multă putere au acolo bunele moravuri, decît în altă parte legile bune.

— Ce vorbeşti, Vezina? Vrei doar să-mi alungi gîndurile negre.

— Nu, Decebal. Dacă el a prețuit într-atît aceste suluri, încît le-a adus acasă, e un semn bun. Cine-l citeşte pe Tacitus şi pe Martialis, pe Juvenalis şi pe Seneca nu stă degeaba în cetatea Romei. E o dovadă că s-a apropiat de fiii ei cei mai buni. Pentru că, Decebal, să ştii, sînt multe perle în noroiul Romei, trebuie numai să ştii să le alegi.

Cu aceste cuvinte Vezina plecă, lăsîndu-l pe rege nedumerit, dar şi mulțumit că n-a priceput adevărata lui supărare. Bine că nu l-a auzit pe sclav povestind. El însă, care-l ascultase, îşi simțea sufletul bolnav. Nepotul lui, măscărici de bîlci! Îl şi vedea strîmbîndu-se în fel şi chip, spre plăcerea nobililor veniți anume să-l vadă pe nepotul lui Decebal! Ce vor spune mîine, poimîine, cînd el nu-şi va mai simți brațul atît de tare încît să învîrtă sabia şt îi va spune lui Dates vorbele auzite de el de la Duras, în urmă cu multe primăveri: „Dacia are nevoie de un braț tînăr, care să poată ține piept romanului. Tu eşti cel mai destoinic fiu al ei, ție ți se cuvine să stai în fruntea triburilor”. Cui va spune el, Decebal, aceste cuvinte? La Roma va izbucni atunci un hohot de rîs care va răzbate pînă aici, cînd se va auzi că „Măscăriciul” a luat în mîini sabia şi se crede rege.

Gîndurile îi fură frînte de hărmălaia care venea din curtea cetății. Se duse la fereastră şi privi o adunătură de oameni strînşi nu prea departe. Erau cu toții adunați în jurul cuiva, care parcă le vorbea. Ce putea să fie?

— Andus! îl chemă pe sclavul lui cel mai apropiat.

— Porunceşte, stăpîne.

— Du-te şi vezi ce se petrece acolo.

Lui Decebal îi plăcea să se retragă în această parte a locuinței-palat. Era cea mai liniştită. Printr-un culoar ajungea în camera lui de culcare, la fel de simplă ca şi cea de primire. Avea un pat masiv, din lemnul lustruit la flacără, acoperit cu țesături din lînă roşie. Pe jos, trunchiurile de lemn, bine prinse una de alta, erau ascunse de blănuri mari de urs, unii vînați chiar de el.

Pînă la întoarcerea sclavului, trecu în camera de dormit şi îşi schimbă îmbrăcămintea.

Îl auzi pe Andus apropiindu-se şi ieşi să-l întîmpine.

— Stăpîne, Micheas a fost omorît!

— Cine l-a omorît? se răsti Decebal, nevenindu-i să creadă.

— Zace cu o săgeată înfiptă în gît.

Era ultima veste la care se aştepta. Oare Dates îşi pîngărise pînă într-atîta cugetul, încît îndrăznise să-şi omoare sclavul? Şi încă pe la spate, mişeleşte?

Dintr-o dată Decebal văzu Dacia fără rege. Nu, orice ar fi fost, nu putea să lase tronul în mîna lui Dates cel de acum. Dar cui? Cine putea fi demn de asta?

Făcu semn sclavului că poate să plece, iar el se înapoie în camera de dormit şi se lungi pe pat. Închise ochii, ca să-şi poată aduna mai bine gîndurile. Trebuia să dea o cruntă sentință şi n-o putea rosti. Trebuia să-şi înăbuşe sentimentele, şi încă nu reuşea. În prima clipă fusese gata-gata să-l cheme la el şi să-l pedepsească pe loc: ar fi pus să-l biciuiască. I-a apărut înaintea ochilor chipul Sinnei, sora lui, mama lui Dates. Ştia cît de mult îşi aşteptase fiul, cît plînsese ştiindu-l printre străini. Pentru Sinna şi pentru numele familiei lor, nu-l putea pedepsi oricum. Dates trebuia să piară, dar nu oricum. Trebuia să piară pentru că altfel, ştiindu-i-se dorința, dacă lui i s-ar fi întîmplat ceva, sfatul şefilor de triburi l-ar fi ales rege. Şi el, Decebal, avea datoria să oprească această greşeală!

Dates trebuia să moară! Se va îngriji să piară astfel, încît să fie plîns ca un adevărat fiu al familiei lui Decebal.

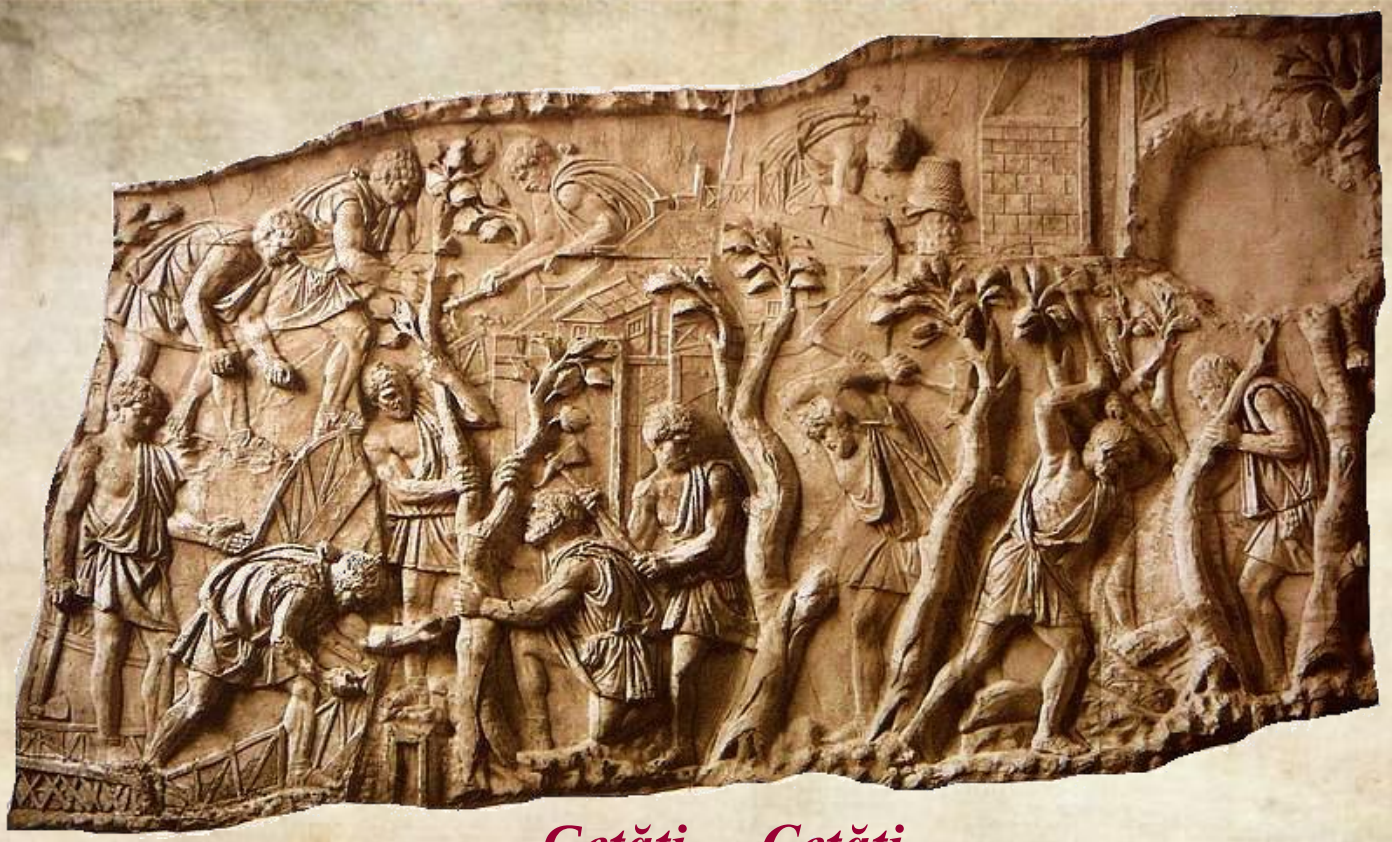

Cetăți… Cetăți…

Dates a pornit la drum în zori, petrecut de Sinna cu vorbele dintotdeauna ale mamelor: „Să te-ntorci sănătos!” Nu l-a mai luat pe Ziper cu el, l-a lăsat să-i ajute lui Plautius să-şi ridice o casă. Nici nu avea nevoie de tovărăşia lui, deoarece treaba pentru care se ducea la Piatra Roşie nu putea s-o facă decît el. Decebal îi poruncise să treacă prin cele mai apropiate cetăți, unde lucrul la întărirea zidurilor era în toi, şi să vadă dacă totul e în ordine. Vezina venise la el şi-i spusese din partea lui Decebal ce are de controlat. Mai ales trebuia să vadă dacă lucrul era bine făcut. Dacă nu, să le arate el. Decebal nu avea destulă încredere în inginerii romani.

Dates studiase mult viaductele romane, bazinele lor cu apă, iar cetățile dace mai ales de apă duceau lipsă. Îşi luase la el papirusuri, să deseneze planurile întăriturilor.

Pînă la Piatra Roşie avea de mers cîteva ceasuri, pentru că nu voia să se grăbească. Simțea nevoia să umble singur prin pădure, să guste răcoarea umbrei, să asculte păsărelele ciripind, să se abată chiar pe la o stînă şi să se lase lătrat de liota de cîini. Parcă aşa s-ar fi apropiat mai repede de locurile copilăriei, după care tînjise, acolo, departe, aşa cum tînjea acum după Quirinal.

Într-adevăr, locurile minunate prin care trecea îi abătură curînd gîndurile de la preocupările de pînă atunci. Uită de Roma, de Arria, de vorbele schimbate cu Decebal. Asculta numai pasul calului, în iarba grasă. Era un sfîrşit de vară frumos. Plouase bine şi la timp, aşa că iarba era deasă ca părul, frunza stejarilor de un verde sănătos, aproape negru.

Apropierea de cetate i-o anunță scîrțiitul unui car, încărcat cu trunchiuri de copac abia uşurate de crengi. Cînd cei care îndemnau boii îl văzură, îşi plecară capetele, salutîndu-l.

— Bună vreme! le răspunse, oprindu-se, dorind să intre în vorbă, ca să afle mai repede cîte ceva despre lucrări. Tocmai de aici căraţi trunchiurile?

— Avem nevoie la o podişcă lungă şi nu găseam pe aproape unul mai sănătos ca ăsta. Cred că l-a văzut şi pe mîndrul Burebista călărind.

Abia îl cuprindea un om cu brațele.

În jurul carului păşeau şase comaţi zdraveni, cu cămăşile desfăcute la piept şi pielea arsă de soare. Unul dintre ei era aproape cît Dates călare şi mergea bălăbănindu-şi mîinile lungi de care atîrnau pumni grei de mărimea unui cap de copil. El era cel care îndemna boii, suduindu-i din cînd în cînd cu glasul atît de molcom, de parcă le-ar fi şoptit vorbe frumoase. Alături de el mergea – făcînd cîte trei paşi, la unul de-al vecinului – un bărbat mai în vîrstă, mic şi slab, dar cu ochi de viezure.

— Trunchiul ăsta ne-a trebuit ca să ajungă de-un pat pentru Durdan, spuse el, arătîndu-l pe cel de-alături, căruia abia îi trecea de brîul strîns pe şold.

Durdan îşi umflă pieptul cu aer şi izbucni într-un hohot de rîs de fremătară copacii din jur, iar calul lui Dates dădu semne de nelinişte.

— Ha, ha, ha! Cît e de mic şi ce limbă rea are!... se minună namila de om cu o sinceritate cuceritoare. Întotdeauna rîde că sînt mare, da' la Tapae i-a prins bine. Dacă nu-l prindeam de iţari se ducea de-a berbeleacul la vale după pietroi.

Voia bună a voinicului îl cuceri pe Dates. Erau tocmai oamenii de care avea nevoie, aşa că se prinse la sporovăit cu ei. Mai una, mai alta, ajunseră, bineînțeles, să vorbească şi despre război.

— Pe-aici, pe la noi, se-aude că Traian îşi ascute sabia, o fi

adevărat? întrebă Seder, cel mic şi iute în mişcări. Tu ştii mai bine, Dates, dacă este aşa, că doar vii de acolo.

Tînărul rămase mirat, văzîndu-se cunoscut. Se simțise bine cît timp crezuse că pentru ei este un oarecare, dar iată că Seder îi spusese pe nume.

— De unde mă ştii?

— Eu?! Păi nici nu stăteai bine pe picioare, cînd te-am văzut prima dată. Apoi s-a nimerit să fiu la Sarmizegetusa cînd te petrecea cu ochii în lacrimi buna ta mamă. Plecai la Roma. Cine nu ştia atunci că nepotul marelui Decebal ia calea depărtărilor? Acum bănuiesc că te-ai înapoiat cu ştiință multă şi ai venit să ne vezi la treabă.

— Cred că munca e în toi.

— Piatra e cărată, am spart şi stîncă pentru umplutură, numai că merge greu. E nevoie de timp ca să ciopleşti bine piatra zidului şi umblă vorba că Traian ar vrea să încalece şi să pornească încoace.

— Asta e cam adevărat, Seder. Împăratul trage cu coada ochiului spre Donaris, şi noi trebuie să ne grăbim.

— Lasă-l să vie! Dacă nu i-o place... îl punem pe Duran în frunte, şi-i speriem calul, de-o cădea împăratul în praf. Să nu-mi spuneți pe nume, de nu l-o speria!

Durdan izbucni iar în rîs. Se părea că tot ce se referea la mărimea lui nefirească îl înveselea.

— Am speriat eu mulți cai în viața mea, mai ales cînd am o *sica* la îndemînă.

Rostind aceste vorbe, muntele de om îşi arătă sabia scurtă şi încovoiată spre vîrf, pe care o purta la brîu. Cu ea retezase crengile mai subțiri.

Abia cînd ieşiră de sub pădure îşi dădu seama Dates că se făcuse tîrziu. Soarele era acum sus şi frigea ca un fier roşu. Cetatea se ridica foarte aproape, dar n-o văzuseră, fiind ascunsă de pădurea deasă.

Dates rămase locului, s-o privească. Erau în apropierea unui rîuleț zglobiu şi limpede, pe vîrful țuguiat al unui munte din stînga apei, care îşi dezvelea ici-colo piatra roşie. Privită de jos, părea destul de greu să pătrunzi în cetate dinspre această parte. Ca să cerceteze mai bine locul şi împrejurimile, îi lăsă pe cei cu

trunchiul să-şi vadă de drum, iar el îşi îmboldi calul şi urcă pe coasta muntelui vecin, de dincoace de firul apei.

De sus, cetatea îi apăru ca ridicată pe vîrful unei căciuli. În trei părți, zidurile cetății prelungeau prăpastia naturală a muntelui. Era peste poate să te cațeri pe acolo, s-o ataci. Dates studiase maşinile de război romane şi îşi dădea seama că nici una n-ar fi putut fi folosită aici. Nici *musculus*-ul nu putea fi apropiat de ziduri, nici turnurile nu erau atît de înalte, nici scările atît de lungi. Cetatea nu putea fi amenințată decît dintr-o singură latură, unde panta muntelui se prelungea lin, legîndu-se cu cel din fața lui. Pînă la orizont se vedeau valurile vîrfurilor, crețe din cauza pădurilor dese de stejar şi fag.

Cetatea era dreptunghiulară, cu şase turnuri, iar pe sub două se intra. De jur-împrejur, zidurile erau bine întărite cu palisade de pari groşi aşezați cu ascuțişul în sus, în spatele cărora stăteau pitiți luptătorii. Aceste palisade nu-l prea mulțumeau, în concepția lui, zidul de cetate nu trebuia să aibă lemn pe el, deoarece putea fi uşor incendiat. Ar fi prelungit zidul de piatră cu un altul, mai subțire, de cărămidă arsă; la înălțimea de şase-şapte paşi nimeni nu mai putea să dărîme zidul, iar ca să stai ascuns în spatele lui şi să întinzi arcul ar fi fost de ajuns de solid. Jos, la bază, da, trebuia zid puternic de piatră.

Dădu pinteni calului şi coborî pe valea care şerpuia chiar pe sub zidul cetății, ca să ajungă în partea lină, să poată intra. De jos, înălțimea peretelui de piatră i se păru şi mai impunătoare. Socoti din ochi că are cel puțin două sute de paşi.

Cînd se apropie de cetate, se trezi într-un furnicar de oameni, fiecare avînd o altă treabă, dar toți zoriți. Cei mai mulți cărau piatră în coşuri mari de nuiele, pe care le purtau în spate. Unul după altul, într-o lungă coloană, ei veneau şi se duceau în pas măsurat. Alții ciopleau blocurile de piatră, îndreptîndu-le marginile. Trebuia cioplit pînă cînd, aşezîndu-l unul peste altul, să nu poți privi în cealaltă parte. Apoi urma treaba şi mai grea a săpării şanțului în coadă de rîndunică, în care intrau capetele parilor arşi în foc, ca sa nu putrezească prea curînd. Blocurile de piatră cioplite erau cărate pe tărgi pînă în fața meşterilor care arătau unde, cum şi care dintre ele să fie aşezate pe zid.

Fu repede recunoscut şi comandantul cetății veni să-l întîmpine.

Piatra Roşie nu era înconjurată de sate, ca alte cetăți, fiind un punct militar, aşa că, la tot pasul, întîlneau un tînăr cu arcul sau cu scutul pe umăr, venind sau ducîndu-se la instrucție.

În cetate era o forfotă şi mai mare. Abia te strecurai printre sclavii care duceau în spate coşurile de nuiele pline cu grohotiş de rîu şi pămînt, pe care le răsturnau ca umplutură, între cei doi pereți formați de blocurile de piatră cioplită, aşezați la mai bine de un pas depărtare unul de celălalt, unindu-i într-un zid foarte gros.

Dates ştia cît e de trainic acest zid, pe care dacii învățau din tată în fiu să-l ridice, dar se lucra greu. De aceea îşi tot bătea capul cum s-ar putea grăbi ridicarea întăriturilor. Trebuia să găsească ceva.

Lucrările erau supravegheate de un constructor roman, trimis de Domitianus. Un om plin de el, care privea de sus la toți cei ce-l înconjurau. Comandantul cetății îi atrăsese luarea aminte lui Dates că n-o să poată sta prea mult de vorbă cu el, şi că făcea numai ceea ce voia. Obişnuia să dea ordine şi să spună: „Aşa trebuie". Nu suferea să i se discute poruncile. Mai află că în ultimul timp se făcuse şi mai de nesuferit, de cînd veneau zvonuri rele de la Roma. Învățase bine limba dacilor şi, cînd se îmbăta, vorbea vrute şi nevrute, chiar amenința că o să le arate el, Traian, ce înseamnă să fii cu adevărat supus Romei.

Armer, comandantul cetății, era un bărbat trecut de patruzeci de ani, dar încă falnic. Umbla îmbrăcat într-o cămaşă lungă pînă la genunchi, iar mijlocul îl avea prins într-o curea lată cît palma, atît de strînsă, încît credeai că-l frînge în două. Îi puteai prinde talia în palme. Peste cămaşă purta o vestă din piele de căprioară.

Dates îl admira pe acest bărbat sobru, sigur pe el, care povestea despre inginerul roman cu o linişte surprinzătoare, de parcă nu i-ar fi păsat de toate mofturile lui.

Păşea rar şi moțăia din cap ori de cîte ori era salutat. Deşi nu dădea mare atenție celor din jur, se vedea că nu o făcea dintr-o mîndrie exagerată, ci pentru că era preocupat de altceva.

Dates îi ceru să urce mai întîi într-unul din turnuri. Privi îndelung dreptunghiul cetății, nu prea mare. Înăuntrul lui mai erau cîteva turnuri locuință, aşezate în jurul unei clădiri lungi, reşedința comandantului. De aici, de sus, îți dădeai şi mai bine seama de munca din jur. Într-o parte se vedeau cioplitorii nivelînd

blocurile de piatră, şi izbiturile ciocanelor se amestecau într-un răpăit ascuțit, în cealaltă parte se tăiau şi se ascuțeau pari pentru palisadă. Foarte aproape de zid, dar în afara cetății, era întețit un foc zdravăn, la care se afumau capetele parilor. Într-un alt loc, cîțiva sclavi călcau pămîntul, iar alții aruncau apă, pentru a-l face clisă bună pentru lipit acoperişurile turnurilor. Fiind din lemn, puteau fi uşor incendiate, iar stratul de pămînt le apăra.

Îl zăriră şi pe inginerul roman, arătînd meşterilor cum să aşeze bucățile mozaicului de la bazinul de apă. Cea mai grea problemă a cetății putea fi apa, în timpul unui asediu mai îndelungat. Acest vîrf de piatră, pe care era înălțată cetatea, nu putea fi sfredelit pentru a face fîntîni. Apa trebuia adusă din afară şi nimeni nu ştia mai bine decît romanii să construiască bazine.

Cînd era la Roma, se gîndea că la întoarcere va imagina cele mai frumoase bazine şi băi, va înălța un minunat templu lui Zamolxis, va face pentru Decebal un palat mai impunător decît al lui Augustus. Odată îndrăznise să-i spună Arriei că de va ajunge el regele dacilor, va face din Sarmizegetusa o a doua Romă. Visa să fie un rege luminat, care să ducă faima Sarmizegetusei peste mări şi țări, să vină pelerini din toată lumea să-i vadă frumusețea. Pe drumurile deschise de el vedea înaintînd care cu tot felul de minunății către cetatea din mijlocul munților. Aur avea, bogății erau în Dacia, oameni harnici destui. Iată că războiul care se apropia îi tăia tot elanul. Putea să-i vorbească despre construcții frumoase lui Decebal, cînd el nu se gîndea decît la zidurile cetăților? Dates era convins că, dacă Decebal ar fi fost un adevărat rege client al Romei, ar fi avut timp pentru toate astea. Dar regele se pregătea să țină piept Romei, nu să i se supună.

Oftă adînc şi se rupse din gîndurile nelalocul lor care îl furaseră o clipă; lîngă el aştepta comandantul cetății să-şi spună părerea despre felul cum merge construcția zidului. Îi întoarse spatele, prefăcîndu-se că se uită într-o parte. După felul cum îl privea, parcă îi ghicise gîndurile.

Observă un fapt ciudat, asupra căruia se cădea să gîndească. Cei mai mulți meşteri şi oameni întăreau zidurile dinspre prăpastie, nu spre partea lină, de acces. De ce se zideau mai întîi tocmai acele laturi bine apărate de prăpastie? Mai curînd s-ar fi înălțat încă un zid aici, spre intrare, care să fie un prim obstacol

în calea dușmanului!

— Hai să vorbim cu romanul.

— Numele lui este Sartus.

Inginerul i-a primit cu nepăsarea lui obișnuită, mai ales că golise cîteva căni bune de vin. Era, sau făcea pe furiosul, ca să se poată preface că nici nu i-a văzut. Se răstea la cei doi sclavi care pregăteau varul pentru mortarul ce urma să fie întins pe fundul bazinului. Deasupra lui veneau așezate, una lîngă alta, dalele mozaicului, de diferite culori. Țipa și la meșterul roman care potrivea, cu mare grijă, o dală lîngă alta, pe fundul bazinului.

Dates îl ascultă un timp, apoi se duse să privească un alt bazin, mai mic, din apropiere. Se socotise că nu era de ajuns și de aceea îi ceruseră romanului să mai facă unul. Cel mic era plin ochi cu apă adusă din rîulețul care se furișa prin fundul văii.

Dates recunoscu în sinea lui că bazinul era frumos, la fel de bine executat ca oricare altul din Roma.

Se înapoie lîngă bazinul mare. Cîteva trepte de marmură coborau pînă la jumătatea bazinului, iar fundul – în partea terminată – era minunat. Din dalele colorate se născuseră modele geometrice foarte frumoase, iar culorile erau fără cusur apropiate una de cealaltă. La colțuri făcuseră cîte un pătrat mare, care se continua în linii frînte fără de sfîrșit. Culoarea dominantă era albastrul și Dates își imagină cît de frumos va fi plin cu apă.

— Frumoasă îmbinare de culori, spuse el în limba romanului, trezind deodată interesul inginerului.

— Știi limba Romei?

— Nu sînt nici două nopți de cînd am sosit de acolo.

Inginerul îl privi nedumerit. Se aștepta să-l vadă în haine romane, pentru că nu-și putea imagina că este altceva decît un *negotiatores* mai îndrăzneț, care s-a hazardat să ajungă pînă aici. Tînărul din fața lui părea totuși dac, deși lipsa bărbii îi dădea de gîndit.

— Ce negustorești printre barbari? Ai adus podoabe de sticlă colorată sau vase cu untdelemn? întrebă el și Dates fu izbit de tonul său ironic. Ce merg mai bine, brățările de aramă sau mărgelele de lut smălțuit?

Dates știa că negustorii de la Roma puneau în căruță ce aveau mai prost pentru a vinde dacilor. Aduceau aici podoabe ieftine

care furau ochii barbarilor. La Roma nu purtau decît sclavii şi liberţii săraci astfel de podoabe.

Vorbele inginerului îl înfuriară pe Dates, aducîndu-i tot sîngele în obraz. Trufia acestuia îl jigni pînă într-atît, încît fu gata să tragă sabia de la brîu şi să-l înveţe minte. Dar nu aşa trebuia să-i răspundă, ci altfel:

— Nu sînt negustor, romanule, sînt dac.

— Ce-ai căutat la Roma?

— M-am dus să văd cerşetorii din Forum aşteptînd pomana protectorilor. Am vrut să mă plimb printre miile de liberţi şi plebei care n-au ce face şi bat pietrele aşteptînd ospeţele publice, ca să-şi potolească foamea. Se zice că mănîncă din ce în ce mai rar, de cînd Domitianus a cheltuit aurul pe lux şi jocuri, şi palate, şi războaie nefericite.

În cuvintele lui Dates răsuflase toată obida strînsă îndelung în suflet, cît stătuse la Roma. Trufia acestor romani oricît de netoţi, de nenorociţi sau de flămînzi, îl scotea din sărite. Putea să moară de foame la Roma, dar privea de sus pe oricare altul, dacă nu era din Latium sau din Athena. Era un dispreţ de nimic justificat, pentru că nu locul dă omului glorie, ci omul trebuie să dea locului nume. Ca oameni, mulţi dintre ei nu aveau nici un motiv să privească de sus spre barbari, pentru că nimic din ceea ce făcea faima Romei nu le aparţinea. Dimpotrivă, tocmai prostia le dădea aerul de mărire la care nu ştiau şi nu voiau să renunţe. Un dram de minte, dacă ar fi avut, ar fi înţeles de ce aici, la Sarmizegetusa, oamenii mai cumpărau încă mărgele de cioburi. Să fii înţelept, nu înseamnă mai întîi să înţelegi?

Acest schimb de vorbe a trezit în Dates şi mai mult dorinţa de a face să strălucească Sarmizegetusa. Să te aliezi Romei, să-i înveţi meşteşugurile, ca să faci şi mai frumoase lucruri decît ea. Atunci mai în lumină s-ar pune virtuţile morale ale dacilor, faţă de plebeii Romei, leneviţi de lipsa treburilor.

Sartus simţi furia din cuvintele dacului şi, cunoscîndu-le mîndria, lăsă baltă ciondăneala şi se întoarse spre meşter să-i mai dea un sfat.

— De ce întăriţi mai întîi zidurile acelea? întrebă Dates cu glas mai aspru decît ar fi vrut.

— Erau mai vechi şi crăpaseră în multe locuri.

— Dar ce nevoie aveam de ele? Nimeni n-ar putea zbura din vale pînă sus.

— Zidul trebuie să fie întărit din toate părțile, explică romanul, cu o bunăvoință neașteptată. Degeaba e tare într-un loc, dacă poate fi spart în altul.

— Bine spui. Dar ce rost are trăinicia zidului de-acolo, dacă cel din panta lină e slab? De ce n-ai început cu el?

— Nimeni nu mi-a spus cu ce să încep. Mi s-a cerut să-l termin, de jur-împrejur. Sau poate e vreo grabă? întrebă romanul cu înțeles.

— Nu e vorba de grabă, ci de o lege a construcției. Să fie lăsate zidurile dinspre prăpastie! hotărî Dates. Mai întîi să terminăm zidul din pantă. În cît timp crezi că va fi gata?

— În vara viitoare. Cioplitorii în piatră sînt puțini. Peste tot sînt căutați, spuse romanul, lăsînd să se înțeleagă că sînt rari pentru că peste tot se refac zidurile cetăților.

— Trebuie terminat acest zid!

— Ușor de spus, greu de făcut. Dacă ştii ce înseamnă să construieşti o cetate, nu cere lucru în pripă. Pînă la vară abia terminăm cioplitul. Iarna bate la uşă.

Era limpede reaua lui credință şi n-avea rost să se prindă într-o lungă ciondăneală cu el. Va susține mai departe că nu se poate, cu atît mai mult cu cît, într-adevăr, erau cioplitori puțini.

— De ce nu înalți un altfel de zid? De ce acesta din piatră cioplită?

— Aşa ridicați voi zidurile cetăților.

— Trebuia să-i înveți să facă şi altfel. Dacă ar lega pietrele cu mortar, n-ar mai trebui să le cioplească.

— N-am ştiut că e graba atît de mare!

Dates se convinse că trebuie să facă el ceva.

Se duse pe terenul din afara cetății, să-şi dea seama pe loc dacă apărarea nu se putea rezolva într-altfel. Despre roman o să-i vorbească el lui Decebal. Era sigur că de la Roma i se ceruse să pună bețe în roate, şi poate că nu numai lui.

Platoul dinspre partea lină era destul de întins. De la turnul pe sub care se intra şi pînă cînd dealul începea să coboare mai era o bucată bună de loc. Lui Dates îi veni ideea de a trage un zid de cetate dintr-o parte în alta, de la o prăpastie la alta, care să

oprească trecerea spre adevărata cetate.

— Armer, aş înălța aici un zid. Săpăm mai întîi un şanț adînc şi lat de şapte-opt picioare. Vezi, sub iarbă e pămînt moale. Pe malul şanțului ridicăm un nou zid.

— Cînd să cioplim piatra?

— Nu cioplim nimic. Aducem piatră spartă din stîncă şi o zidim cu mortar de pămînt. Va fi destui de tare. Cheamă şefii de cete la mine!

Armer dădu mai departe porunca şi cornul din vîrful turnului de la intrare prinse să se audă. Curînd, nu numai şefii de cete, dar şi meşterii, şi ceilalți oameni se adunară pe platou. Numai inginerul şi cei doi mozaicari rămăseseră pe marginea bazinului.

— Asta miroase a grabă mare! bombăni mozaicarul cel tînăr.

— Nu poți să ai niciodată încredere în barbarii ăştia, oftă inginerul.

— Eu nu le mai ajut! se hotărî mozaicarul. Ca mîine vor bea apă din acest bazin şi vor arunca pietre în romani.

— Ce ai de gînd să faci?

— Plec!

— Vezi mai bine să nu te audă careva, că atunci nu de voie ai să termini totul.

— Cine să mă audă? Mîine, cînd se vor trezi, să-mi ia urma. Dacă găsesc un cal bun, voi fi atunci dincolo de Tibiscum.

— Să plecăm toți trei! propuse mozaicarul mai bătrîn, care pînă atunci îi ascultase, fără să intre în vorbă.

— Să plecăm! se hotărî şi inginerul.

Între timp, dacii se strînseseră în jurul lui Dates, care, urcat pe o grămadă de pietriş, le vorbea:

— Dintr-o parte în alta nu sînt mai mult de patruzeci şi cinci de paşi. Unii vor săpa şanțul, alții vor înălța zidul. Frămîntăm pămîntul şi legăm cu el o piatră de alta. Primii fulgi de zăpadă să-l găsească înălțat, pînă la palisadă. Şi noaptea să muncim! Duşmanul ne amenință!

În mulțime se produse un murmur aprobator, apoi vorbi Armer.

— De mîine lopătaşii să treacă la şanț! În zori Dates va trage linia şi începem săpatul.

— Pentru partea de jos o să facem mortar adevărat, din var, care se întăreşte ca piatra. Am să vă arăt eu cum să-l pregătiți. În sus

zidim cu pămînt.

— Facem! strigară cei din primele rînduri.

— Iar şanțul îl începem chiar de astăzi. Ia dați-mi o sfoară de cînepă.

— Avem destulă.

— Aduceți un fir şi întindeți-l de colo pînă colo. Băgați hîrlețul în lungul ei şi însemnați locul.

Fusese hotărît să plece în aceeaşi zi spre Sargedava, dar înnoptă acolo. Într-o zi, două, putea să organizeze lucrul, şi apoi putea să-şi vadă de drum.

Cînd i-au căutat a doua zi pe inginer şi pe cei doi mozaicari, n-au mai avut de unde-i lua. De cum se întunecase, încălecaseră pe cai şi dispăruseră. Dates şi-a dat primul seama că au fugit, dar n-a trimes pe nimeni după ei. Dacă aveau o noapte înainte, era greu să-i mai ajungă pînă la Lederata, cetatea de pe malul Donarisului, în care străjuia legiunea V-a Macedonica.

Nu mai avea cine să termine bazinul de apă. Cît timp lucraseră meşterii, nu lăsaseră pe nimeni să învețe cum se pregăteşte mortarul, cum trebuie întins, cum se lipeşte o dală de alta. Treaba asta o făceau numai meşterii romani. Dacii doar cărau materialele.

A trebuit Dates să le arate, mai bine zis să pregătească el mortarul. Învățase de la Apollodorus cum să stingă varul, cît timp să-l lase apoi, ca să nu răbufnească, ce să pună în el ca să se întărească. Dacă nu-l lăsai să se dizolve bine, bucățelele mici rămase începeau să se stingă în zid, sfărîmîndu-l. De aceea, Apollodorus obişnuia să facă mortarul numai cu var vechi, adesea de un an. Iată că ei nu aveau timp de aşteptat. Ce putea să facă?

Nu găsi decît o cale, aceea de a stinge varul, apoi să pună sclavii să-l întindă în palmă, cîte un pic, pentru a sfărîma cea mai mică părticică nedizolvată. După aceea să-l îndoaie cu apă şi să-l treacă printr-o pînză groasă de cînepă. Era sigur că astfel pregătit, varul era bun pentru construcție.

Dădu îndrumările necesare, apoi se duse să supravegheze săpatul şanțului.

Toată dimineața se învîrti prin forfota de oameni, şi mai mare acum, cînd erau cu toții strînşi pe micul platou. Dar şi şanțul se adîncea văzînd cu ochii. Cînd soarele ajunsese în creştetul

capului, cei care săpau erau aproape pînă la mijloc în şanţ. Tot pămîntul îl aruncau pe malul dimpotrivă cetăţii. Între timp se începuse lucrul şi la patului sau temelia zidului. Primul rînd îl făcură din pietre mai mari, şlefuite. Aveau pentru primele două rînduri.

Spre prînz, treaba fu întreruptă de strigătele şi văicărelile cuiva. Dates se grăbi să vadă ce s-a întîmplat.

Un tînăr sclav ţipa şi îşi vîntura braţele, de parcă ţinea fier înroşit în palme.

— Mîinile! Mi-au luat foc mîinile! striga cît îl ţinea gura. Mîinile mele!

Dates îi prinse un braţ şi-i privi palma.

— Spală-te! îl sfătui şi-l trimise la bazinul mic, din apropiere. Turnaţi-i să se spele.

Bietul sclav nu-şi putea apropia o mînă de alta, ca să dea jos varul. Îl prinseră şi îi ţinură mîinile. Apa rece îl mai linişti, dar o dată cu varul, de pe mîni i se duse şi pielea.

Pentru că nu tăcea decît atunci cînd simţea rece, Dates porunci să i se pună apă într-un vas şi el să stea cu mîinile înăuntru.

— Înhămaţi caii la o căruţă şi duceţi-l la Vezina. Numai el ştie să-l vindece.

Palmele, carne vie, i se umflaseră ca două pîini.

Şi ceilalţi doi sclavi începură să se vaiete că-i ustură mîinile. Îi răzbise varul mai greu, aveau palmele mai bătătorite, îi trimise şi pe ei la Vezina.

Alţi trei sclavi se apucară să pregătească varul, mestecîndu-l mult în vase de lut ars, smălţuite.

Cu cel pe care îl avea de acum stins, Dates se apucă să pregătească mortarul pentru bazin.

— Pisaţi nişte cărămizi, porunci el. Ca făina pentru pîine să le faceţi! Spargeţi şi bucăţele ceva mai mari, de mărimea alunei... Romanul nu v-a pus să pisaţi cărămidă?

— Ba da.

— Faceţi dar cum v-a învăţat el.

— Ne punea să pisăm şi cărbune.

— Aveţi cărbuni?

— Am făcut destui.

— Pisaţi-i bine.

Cînd avu toate astea, el porunci să se amestece varul cu nisip aspru: pentru o parte de var, două de nisip.

— Mestecați bine!

Mulțumit de mortar, porunci să se arunce în el praful de cărămidă, pînă cînd căpătă o culoare roşietică. Ştia că e de mare importanță să ştii cît praf de cărămidă adaugi şi numai ochiul te putea sfătui. Trebuia să cunoşti cît de roşu să fie mortarul.

— Puneți şi bucățelele de cărămidă.

La urmă de tot turnă şi praful de cărbune.

Acest mortar era bun şi pentru zidurile cetăților; se întărea ca o piatră. Apollodorus îl pregătea după prescripțiile lui Vitruvius şi Pliniu.

Sub privirea lui, mortarul fu întins pe fundul bazinului, apoi începură să rînduiască pietrele mozaicului.

Trecură încă două zile pînă cînd socoti că treburile stau atît de bine, încît poate să plece la Sargedava. Între timp dăduse sfaturi amănunțite cum să se continue lucrul atît la zid, cît şi la bazin. Descoperise un tînăr comat cu minte ageră, care se tot învîrtise pe lîngă meşterii romani şi le furase cîte ceva din meserie. Dates îşi dăduse seama că sfaturile lui nu zburau în vînt. Tînărul învăța totul cu mare uşurință şi, mai ales, se dovedea foarte îndemînatic la treabă. Îl sfătuise să nu mai continue ornamentele, care cereau o şlefuire specială a fiecărei dale în parte. Important era ca bazinul să țină bine apa.

Abia pe drum avu răgazul să-şi aducă aminte că mama îl aştepta, îngrijorată, la Sargedava. Sinna se înapoiase acasă după ce îşi văzuse băiatul, şi îl aştepta, pentru că el îi făgăduise că cel mai tîrziu a doua zi, soseşte la Sargedava. Trecuseră cîteva zile, timp destul ca să se îngrijoreze. Dar, odată cu asta, îşi mai aminti ceva: că la Sargedava îl aştepta şi Curta. Cu cîtă răceală se putea gîndi la ea! Ar mai fi trecut încă mult timp fără să simtă nevoia s-o vadă, deşi în urmă cu cîteva veri, la plecare, îşi jurase să n-o uite. Nopți în şir îi stăruise atunci în minte, iar acum bănuia că-l va plictisi, deşi o ştia fată frumoasă. Dar era atît de neştiutoare! Oare ce ar putea vorbi cu ea? Să-i povestească viața de la Roma? Ar fi început cu Arria. Să-i spună despre Virgilius? Nu l-ar înțelege. Să-i descrie Colosseumul? S-ar mira şi nu l-ar crede. Să-i

povestească o luptă de gladiatori? Şi-ar scuipa în sîn şi nu l-ar mai asculta. Să-şi descarce sufletul şi să-i mărturisească ce s-a petrecut cu el acolo? Ce ar pricepe? Cum să înțeleagă ea ce s-a întîmplat în sufletul lui, după ce a plecat de acasă să învețe meşteşugul romanilor de a întinde drumuri şi a construi maşini de război, iar acolo a descoperit... poezia, sculptura, dansul?... Decebal îi ceruse să învețe cum se ridică un zid trainic de cetate, iar el se cufundase în odele lui Ovidius, în meditațiile lui Seneca, în epistolele lui Vergilius. Descoperise toate astea, şi sufletul lui se deschisese deodată ca o floare la lumina soarelui, de parcă anume le aşteptase. Crezuse adesea că fuseseră în el, neştiute, şi că la Roma doar le aflase. Îi plăcuse, cît fusese acasă, să asculte cîntecele din fluier, din cimpoi sau cele „zise" de băieți cînd apăsau pe coarnele plugului. Dar erau altceva. La Roma descoperise poezia altor idei, altor sentimente, altor fapte. Deodată lumea i se lărgise şi ceea ce mai înainte fusese tulbure în mintea lui şi se termina la cuvintele: „Cei de dincolo de Donaris" devenise deodată aievea şi precis. Învățase să-i cuprin–dă adevăratele dimensiuni şi se speriase. Lumea aceea pe care doar o bănuise altfel decît a lui – şi care îşi trimitea emisari în persoana nenumăraților *negotiatores* – se dovedise şi mai deose–bită decît şi-o închipuise. Din uimire, trecuse în admirație.

Apoi o cunoscuse pe Arria şi, prin ea, arta, rafinamentul, viața într-un alt fel decît o ştia el. Curta rămăsese undeva departe, ca un ecou slab, pierdut în amintiri... Dar ce se întîmplase cu ea, care rămăsese acasă şi pentru care lumea de azi este la fel cu aceea de atunci? Ea îl aşteptase, desigur, aşa cum îi făgăduise, şi de aceea lui Dates îi era ruşine şi ar fi ocolit-o bucuros, dacă ar fi putut.

Inima începu să-i bată mai tare cînd îi apărură în față zidurile Sargedavei, cetatea în care se născuse şi în care trăise. Tatăl lui se afla în fruntea ei. Valea Gradis-ului era aici de o frumusețe cum rar puteai vedea în altă parte. De cîtva timp mergea întovărăşit de acelaşi foşnet de apă, doar ici şi colo mai vioi, din cauza unor învolburări pricinuite de un trunchi căzut de-a curmezişul sau de un bolovan rostogolit de pe coastele care urcau chiar din mal. Pe măsură ce se apropia de Sargedava, valea se îngusta, închizînd zarea şi îndreptîndu-ți privirea spre cetate. Întîlni primele case,

agățate pe cîte o mică platformă săpată în coasta muntelui. Apăreau cînd te aşteptai mai puțin, cu acoperişurile lor țuguiate, din şindrilă frumos bătută. Grajdurile, acoperite cu o căpiță de paie înnegrite de vreme, păreau glugi de uriaş. De cele mai multe ori, cînd te apropiai, te lua în primire un dulău lățos care lătra furios. Cum se înmulțiseră casele! După cîte ştia el, pe aici nu fusese nici una. Vînase prin partea locului, împreună cu Ziper, oprindu-se adesea la un bătrîn dulgher cunoscut pentru frumoasele figuri pe care le cioplea. Făcea păsări pentru creasta acoperişurilor sau cioplea popii din fața prispelor. Îl cuprinse dorința de a-l vedea, cu atît mai mult cu cît acesta era un bun motiv ca să ajungă mai tîrziu acasă. Abia nu-l mai întîmpinau prea mulți. La Sargedava era cunoscut de toată lumea.

Îndemnă calul să urce un drum de pădure ştiut şi, în scurt timp, ajunse în poiana dulgherului. Lîngă casa bătrînească mai văzu una, nouă-nouță, ceva mai mare, pe care tocmai o terminau. Bătrînul şi încă un bărbat tînăr trebăluiau pe lîngă ea. Din urmă îl ajunse o femeie tînără, cu obraji roşii, plesnind de sănătate, cam trupeşă ce-i drept şi cu brațe vînjoase. Venea de la rîu, purtînd vasul cu apă pe creştetul capului, aşezat pe un mic colac de cînepă, anume împletit. Cînd dădu cu ochii de el, se miră atît de tare, încît fu gata-gata să scape vasul de pe cap.

— Dates! exclamă şi-şi duse mîna la gură, după obiceiul femeilor sfioase.

De unde îl cunoştea? El nu-şi amintea s-o mai fi văzut vreodată. Se lămuri repede, cînd o auzi strigînd spre bătrînul dulgher:

— Bunicule! Bunicule, a venit Dates!

Da, da, ea trebuie să fie! Bătrînul avea o nepoțică, dar o ştia mică şi... Nimic nu măsoară mai bine trecerea timpului ca omul. Era pe atunci o fetiță şi iată că de pe prispa casei bătrînului se auzea acum scîncetul unui copil. Al cui putea să fie, dacă nu al ei? Fetița era mamă, iar bărbatul de lîngă bătrîn, tatăl copilului ei.

— Dates?! se miră bucuros bunicul, grăbindu-se să-l întîmpine. Ia uită-te! se miră el. Ce bărbat te-ai făcut, Dates! şi rîse fericit. Ia, ia, că ieri se temea să înnopteze în pădure. Sssst! făcu el, trecîndu-i o glumă prin minte, pentru că bătrînul era cam hîtru. Să nu ne-audă bătrîna. Să-i apari deodată în față şi s-o auzim țipînd. Ştii cum țipă ea din te miri ce.

Nevasta bătrînului Dudas era în cea de a doua cameră a casei. Țesea. Dates o privi mai întîi pe fereastră, fără să se facă simțit. Bătrîna rămăsese neschimbată şi o bănuia tot aşa de iute în tot ce făcea. Mişcările ei erau pripite, dar sigure. Arunca suveica, schimba piciorul şi trăgea vătala cu o repeziciune care te uimea. Îşi aminti că în copilărie, el şi bătrînul Dudas îi făcuseră cîteva greutăți pentru războiul de țesut, ca nişte pere mari, cu o ureche la capătul subțire. Bătrînul le modelase, dar ca să-i lase şi lui Dates bucuria că a lucrat la ele, îl pusese să le dea ultima netezeală, apoi le puseseră la uscat, pînă a doua zi, cînd le-au ars. Oare mai avea cuptorul de ars oale şi cărămizi? Bătrînul obişnuia din cînd în cînd să ardă cîte un cuptor de cărămidă sau de țigle, pe care le vindea cu preț bun tarabosesilor înstăriți din cetate. Nu se ştia de cînd, dar învățase să smălțuiască țigla în cîteva culori şi de aceea o vindea mai repede ca alții.

Zgomotul vatalei îi îngădui lui Dates s-o privească lung pe bătrînă, fără ca ea să-l simtă. Țesea pînză plină, dintr-un fir de cînepă tors gros. Din ea urma să croiască pentru bărbați ițari de vară strînşi pe picior. Bătrîna torcea firul, țesea pînza, croia ițarii. Nepoata se îndeletnicea cu celelalte treburi ale gospodăriei, atît de multe pe capul unei femei. Bărbații nu se amestecau în treburile lor. Ele măcinau meiul pentru pîine, ele aduceau apă, ele încingeau cuptorul, ele țeseau, ele torceau, ele mulgeau vaca, ele creşteau copiii.. Cînd comatul avea ceva mai mult pămînt sau o turmă mai mare şi putea ține un sclav, atunci treaba era împărțită. De obicei însă bărbatul şi nevasta îşi făceau singuri treburile şi îşi creşteau copiii.

Cînd dădu cu ochii de Dates, bătrîna făcu întocmai cum bănuise bărbată-su: dădu un țipăt şi îşi lovi palmele a mirare:

— A, ia te uită cine a venit la noi!

Sări apoi ca un prîsnel şi veni la fereastră să-l sărute pe amîndoi obrajii. Mîndru flăcău te-ai mai făcut! Şi frumos.... Şi n-are barbă întocmai ca negustorii de la Roma. Maică, să-ți laşi barba să crească. Aşa, fără nici o tuleie, parcă eşti o fată. Ce barbă frumoasă aveai!

Bătrîna plecă de la fereastră, să iasă din casă. Apăru în pridvorul din față. Ca toate casele, şi a lor era ridicată pe patru stîlpi de piatră, înalți de un stat de om. Atît aveau cei doi din față,

din cauza pantei locului. În spate ajungeau doar de cîteva palme de la pămînt. În locul de sub locuință își ținea gospodarul tot felul de unelte: plugul de lemn, sapele, un butoi, două, secerile, o roată sau două de căruță, un vas mare de pămînt ars, în care strîngea apa de ploaie bună de spălat, hamurile cailor şi alte lucruri trebuitoare într-o gospodărie întemeiată.

Tot încurcîndu-se în fusta lungă şi creață, bătrîna coborî treptele scării şi veni lîngă el, minunîndu-se şi bucurîndu-se.

Îl duseră să vadă noua construcție. Dedar, bărbatul Finiei, nepoata bătrînului Dudas, era tocmai din Cumidava. Mai întîi voise s-o ia pe Finia în cetatea lui, dar pînă la urmă se hotărîse să se aciueze pe lîngă bătrîni. Mult nu mai aveau de trăit şi locul cu casă era frumos. Mai era şi aproape de Sarmizegetusa, pe unde se duceau din cînd în cînd, de sărbători. Dudas le făgăduise o casă frumoasă, dacă vin să aibă grijă de bătrînețile lui, şi le rămînea şi toată gospodăria. Bătrînul avea pătul sănătos, în care strîngeau toamna fîn pentru vite, avea cuptor de ars țigle, ştia să rotunjească şi oale, dar nu-i plăcea. Tot cu barda în mînă îl vedeai, cioplind. Înălțase casa nepoatei atît de frumos, încît se mîndrea cu ea. De aceea, îl şi pofti pe Dates s-o vadă mai de-aproape.

O ridicase pe şase stîlpi, deoarece camerele erau mai mari şi dulapii s-ar fi arcuit, dacă n-ar fi fost sprijiniți şi la mijloc. Spre deosebire de locuința bătrînească, avea în față un cerdac lat cît deschideai brațele, deasupra căruia se prelungea acoperişul. Din acest cerdac, în care mîncau vara, se intra în prima cameră, apoi în a doua, ceva mai mică, unde urma să aşeze paturile. Pereții din afară îi făcuse din bîrne groase, îmbucate una în alta la colțuri şi întărite cu piroane mari, de fier, cumpărate anume de bătrîn tocmai din Potaissa, o dată cu balamalele solide de la uşă. Pe dinăuntru lipiseră un strat bun de pămînt, pe care îl neteziseră ca în palmă. Peretele dintre camere era uşor, din cîțiva pari, de care prinseseră nuiele, pe care apoi le îmbulgăriseră. Podeaua era din dulapi acoperiți, ca şi pereții, cu un strat de pămînt bine netezit. Bătrînul lucrase mult la stîlpii din fața cerdacului, care propteau acoperişul ieşit mult în afara camerelor. Pe toate fețele erau cioplite romburi, şi linii frînte, şi pătrate frumos îmbinate. Pe uşă, desenase cu fierul înroşit flori de cîmp şi frunze de stejar. În

cerdac mai era o masă scundă, cu trei picioare. Scăunelele din jur aveau adîncită scîndura groasă de deasupra, în care erau înfipte cîte trei picioare scurte. Masa şi scăunelele erau rotunde. Adevărata mîndrie a dulgherului era un fel de copăiță, lungă de doi coți, făcută dintr-un trunchi scobit. La capete lăsase cîte două urechi, prin care se putea trece o funie subțire, care venea apoi legată în grinda camerei. Era leagănul şi pătuțul copilului, şi bătrînul îşi pusese toată arta lui, ca să-l facă nespus de frumos. Şi era, într-adevăr, frumos. Lemnul netezit ca pielea, iar mieii şi iezii încrustați cu fierul ars erau atît de bine făcuți încît păreau că sînt gata, gata să fugă, şi te mirai că-i vezi mereu acolo, nemişcați, deşi bătrînul îi desenase în plină zbeangă şi hîrjoană.

Cînd coborîră în bătătura curții, auziră hîrşîitul rîşniței. Finia învîrtea de zor piatra, să facă pîine proaspătă, în cinstea oaspetelui; ştia ea că nu-l va lăsa Dudas să plece, pînă cînd nu va îmbuca ceva cu ei. Bătrîna şi dăduse foc cuptorului.

Pentru Dates arsul cuptorului fusese în copilărie una dintre cele mai frumoase îndeletniciri. Îi plăcea să stea cu picioarele cruciş sub el şi să înfunde cuptorul cu paie sau vreascuri. Se duse şi acum să privească, rugînd-o pe bătrîna să-l lase s-o ajute. Rîseră de plăcerea lui, apoi Dedar mai aduse un braț de paie, să-l aibă aproape. Dates îşi amintea că nu trebuie să bagi prea multe o dată, ci cîte puține. Aşează paiele în gura cuptoru–lui, apoi, cu o stinghie anume făcută, le împinse înăuntru.

Cuptorul nu era prea mare, dacă te întindeai puțin, ajungeai cu mîna în fundul lui. Nici bolta nu era prea înaltă, ca să nu se răcească repede. Avu grijă să dea mereu cenuşa la o parte, pentru ca focul să ardă pe cărămida vetrei, s-o încingă.

Trăi din plin această bucurie a copilăriei. Înfundînd cuptorul uită de toate gîndurile lui triste mai ales că vorbiră în acest timp despre tot felul de treburi gospodăreşti. Se apropia toamna şi erau atîtea de făcut. Bătrînul se gîndea că o să se strice vremea şi el încă nu avea opinci. Toată vara umbla cu picioarele goale, dar cînd se răcea vremea, opincile erau bune. Avea o piele pregătită, trebuia numai să-şi găsească timpul s-o taie şi s-o coasă. Bătrîna le pregătise cojoacele din piei cu blana măruntă, de la miei abia născuți. Ceea ce nu făcuseră încă, era groapa pentru cereale. Cea veche nu mai putea fi folosită, pentru că se mîncaseră pereții, şi

şoarecii cărau cam multe boabe. Se hotărîseră să sape una nouă, sub pătul, s-o ardă bine cîteva zile, pînă cînd pereții se făceau ca din cărămidă. E mare lucru să ai o groapă bună de boabe, pentru că altfel îți poate mucegăi munca unei veri întregi.

Bătrîna şi fata strînseseră de acum poamele, le tăiaseră, le uscaseră şi le înşiraseră gata pentru agățat de grindă. Mîncau mere uscate spre primăvară, sau le fierbeau şi le mîncau cu pîine de mei.

Se iscă o adevărată ceartă între bătrînă şi Dudas, cu privire la un țap, pe care ea voia să-l taie în toamna asta şi să-l pună la sare, iar el ținea morțiş că nu, fiind cel mai bun de prăsilă din cîți avuseseră. Căprițele lui dădeau lapte cît o vacă, aproape toată iarna. Dates văzuse păscînd prin marginea pădurii o căpriță neagră, cu ugerul pînă aproape de pămînt.

Toate aceste mici ciondăneli, preocupările lor mărunte de fiecare zi, izbutiră să-i creeze o nouă stare sufletească. De undeva, din adîncurile lui, sau din pămîntul ăsta pe care sta cu picioarele încrucişate sub el, se ridică în toată ființa lui o linişte pe care de mult o dorea. Se trezi deodată departe de încordarea pe care i-o dăduse Roma, şi aşa cum nu se aşteptase, găsi mai fericită viața acestor oameni care nu trebuiau să iasă în fiecare zi în Forum să audă ce s-a mai întîmplat. Cum merg luptele cu germanii? Nu cumva s-au mai răsculat Iudeii? În Aegiptus e linişte? Galii mai ascultă porunca guvernatorului? Unde s-a mai legat pînza albă, de doliu? Traian are să dea serbări anul acesta? Ce gladiatori sînt mai renumiți? Cine a mai sărăcit, cine s-a mai răscumpărat din sclavie? Ce libert plin de bani s-a mai însurat cu fiica unui nobil scăpătat? Se întîmplau şi din acestea, parcă din ce în ce mai des, mai ales în regiunile mai îndepărtate de Roma. Ce epigramă circulă şi cine s-a mai răzbunat noaptea trecută? Ce guvernator a fost numit, şi ce pretor, şi ce conducător de legiune? S-au trimis noi întăriri în Moesia? Tracii tot mai trec Danuviusul înghețat, ca să prade? Roxolanii mai apar pe caii lor iuți pe podul de gheață al apei şi se mai reped pînă la Troesmis, şi chiar pînă la Histria şi Tomis?

Dacă voiai să afli ultimele noutăți, trebuia să pierzi timpul prin Forum, să asculți pălăvrăgeala tuturor, sau să intri într-o taberna şi să trăncăneşti cu cana de vin în față, pentru că altceva nu aveai

ce face. Cei săraci abia aşteptau lectica protectorului, să i se plece şi să-i cerşească *sportula* – cîţiva bani pe care îi dădea patronul clienţilor; aşteptau serbările, să-şi mai umple burta lipită de şira spinării. Singurul lucru care îi interesa era dacă se dau serbări şi cîte zile vor ţine.

Da, era obositoare viaţa la Roma, şi simţi asta mai ales acum, cînd vîra paie în cuptor şi asculta ciondăneala bătrînilor privitoare la ţap. Dacă s-ar putea înălţa frumuseţile Romei, fără viciile ei!... Asta ar vrea el să încerce, dar pentru asta trebuia pace.

Ajunseră să vorbească şi despre ameninţarea Romei. Va fi război, nu va fi? Liniştea bătrînului era deplină: chiar de va fi, în fruntea dacilor e iscusitul Decebal, şi atîta timp cît el ţine sus sabia, romanul nu va călca la Sarmi. Încrederea lui în Decebal era nețărmurită, şi fiecare şi-ar fi dat bucuros sufletul în mîinile lui Zamolxis, dacă regele i-ar fi cerut-o. Ar fi strîns un pumn de ţărînă în mînă şi ar fi murit zîmbind.

Încercă să le clatine această încredere, mai mult ca să audă răspunsul lor:

— Împărăţia Romei e fără de sfîrşit, Dudas. Ţine de la soare-răsare pînă la soare-apune.

— Aşa e, Dates, dar cu cît e mai mare, cu atît mai greu va trece strîmtoarea de la Tapae. Oricîţi or fi, tot în şir îngust vor înainta. Iar dacă vin pe malul Marisului, pe la Germisare, trebuie să treacă pe-aici, unde valea se îngustează ca şi la Tapae. Pe oriunde vor încerca, munţii şi pădurea ne apără, iar noi am strîns multă răşină, pe care o ţinem gata.

Toţi credeau în Decebal, şi în munţi, şi în păduri, şi în pămîntul Daciei, şi în săbiile lor încovoiate la capăt, pe care le numeau *sica*.

În timpul mesei şi-au amintit întîmplări de cînd era el mic şi venea cu Ziper pe-aici. Nici n-au simţit cînd s-a furişat soarele dincolo de coama pădurii. Dates plecă apoi spre cetate, să nu-l prindă întunericul pe drum.

Poteca şerpuia pe valea dintre munţi, pe unde curgea Gradisul. La primul turn de pază se salută cu oşteanul de veghe. Turnul era ridicat pe patru stîlpi de brad, înalţi de şase-şapte paşi. De pe platforma lor se înălţa turnul propriu-zis, din lemn, cu acoperişul din şindrilă. Împrejur avea o balustradă pe care te puteai plimba şi privi în toate părţile. Ajunse şi la Sargedava. Jos, în vale, era

valul de pămînt, peste care treceai pe o punte solidă, din lemn. Dincolo de valul de pămînt începeau să se înşire casele, pe mai multe terase, de jur-împrejurul cetății, ca nişte cercuri. Zări, foarte aproape de zidul cetății, dar înăuntru, turnul în care locuia Curta. După acela în care locuiau părinții lui, era cel mai arătos, deoarece tatăl Curtei era nobil de seamă.

Cînd ajunse sus, la cel de al doilea val de pămînt, văzu ceva mai în vale, în afara cetății, bastionul de apărare, ridicat din piatră cioplită, iar partea de sus din cărămidă arsă.

Zidul cetății era în apropierea celui de al doilea val de pămînt, la vreo douăzeci de paşi, fiind întărit, la intrare, cu două turnuri de apărare. Dacă ar fi luat-o în stînga, ar fi ajuns la Curta, dacă pornea spre dreapta, ajungea acasă. Turnul locuinței lor era cel mai impunător, fiind singurul care avea două caturi, la primul locuiau părinții lui, iar la cel de al doilea oamenii de muncă. Sclavii îşi aveau camerele în partea de jos, unde erau şi uneltele, şi vasele cu provizii.

La primul cat ieşea în afara zidului un pridvor, unde obişnuia mama lui să stea şi să privească pînă departe valea Sargeției.

Ultimul val de pămînt era mai întărit decît cel de jos. Pe coama lui fuseseră înfipți, din loc în loc, stîlpi groşi de lemn, iar între ei împletite nuiele îmbulgărite cu pămînt. În spatele acestei palisade se ascundeau luptătorii, pe o platformă nu prea lată.

În cetate nu mai întîlni decît străjile. Se înnoptase şi locuitorii erau pe la casele lor, în jurul opaițelor. Se culcau devreme, pentru că a doua zi treaba începea în zori. Nici nu aveau prea multe să-şi spună, înainte de a se lungi în paturile înşirate de-a lungul pereților. Se jucau un timp cu copiii, vreunul povestea cine ştie ce amintire, din cine ştie ce luptă, apoi căscau de-şi rupeau fălcile şi-şi trînteau capetele pe perne. Pînă a doua zi puteai asculta pe la ferestre sforăitul gros al bărbaților.

Scara din exterior a locuinței era de piatră, aşa că reuşi să urce tiptil, fără să fie auzit. Celui care păzea intrarea îi făcu semn să tacă din gură. Mama tocmai se pregătea de culcare, cînd se pomeni cu el în casă. Tatăl făcea nişte socoteli, grupînd beţişoare vopsite în culori diferite. Cînd a ridicat privirea şi a văzut cine a intrat, fața i s-a deschis într-un zîmbet pe care Dates nu-l ştia. Păstrase amintirea unui om aspru, căruia nu era bine să-i ieşi din

cuvînt. În aceşti ani însă, dorul îi rosese din asprime, pentru că nu mai avea alt copil. Cît fusese Dates mic, se purtase cu el fără nici o îngăduință, gata să-l pedepsească pentru cea mai mică greşeală. De aceea băiatul se bucurase cînd Decebal îl luase pe lîngă el.

Dates simțea că bătrînului îi sărise în ochi faptul că nu avea barbă, dar, decît să-l certe din prima clipă, se prefăcu că n-a băgat de seamă. Îl îmbrățişă, îl întrebă ce-a văzut şi ce-a învățat la Roma, iar el le povesti în cîteva cuvinte ceea ce ştia că voiau să afle. Ajunse şi la întîmplarea de la Piatra Roşie, şi le spuse că inginerul Sartus fugise împreună cu doi meşteri. Ştirea îl făcu pe Duras să sară în sus şi să strige:

— De mult îl bănuiesc eu! De mult! I-am spus şi lui Decebal că de la urcarea lui Traian pe tronul împăraților la Roma, nu te mai poți înțelege cu oamenii veniți de-acolo. Sînt sigur că le-a trimis vorbă să nu mai asculte, sau să facă rău, dacă pot. Mocnesc şi abia aşteaptă să plece, deşi primesc aur pentru treaba lor. Numai pofta de aur îi ține. De ce n-ai pus să le ia urma? I-aş fi lăsat fără capete, să afle toți că nu e de joacă. Au venit aici să facă treabă.

— Au văzut că zidurile sînt îndreptate spre Roma.

— Pentru că de acolo o să vină duşmanul.

— Nu ne-ar mai privi ca pe duşmani, dacă ne-ar simți cu adevărat prieteni.

— Vrei să ne plecăm capetele?

— Să fim prieteni adevărați.

— Prieteni? Prieteni pe holdele noastre, şi pe minele noastre de aur? Asta e prietenia pe care o vrea Roma. Dacă aici n-ar fi cîmpii mănoase şi aur, nu i-ar mai păsa de prietenia noastră!

Dates văzu că tatăl lui se înfuria din ce în ce mai tare şi nu-i mai întoarse vorba. Întrebă de oamenii din casă, de prieteni şi de cunoştințe. Bătrînului i se păru că pricepe unde vrea să ajungă şi i-o luă înainte, greşind bineînțeles:

— Despre Curta nu întrebi nimic? Chiar nu vrei să ştii ce face? întrebă el mustăcind.

Dates tăcu şi tatăl îşi închipui că l-a prins cu mîța-n sac.

La chemarea lui Duras, o sclavă, apăru şi aprinse toate lumînările. Tînărul se trezi față în față cu lucrurile obişnuite lui, pe care le ştia dintotdeauna în acelaşi loc. Prin ele îşi retrăia

copilăria.

Duras, om aspru şi la prima vedere lipsit de gingăşie, era un mare iubitor de obiecte de artă. Avea un negustor grec care de cîte ori trecea prin Dacia, trăgea mai întîi la el şi-şi desfăşura marfa. Pînzeturi fine, în culorile vii ale Orientului, arme cu mînerele sculptate, vase de aur şi argint îmbogăţeau încăperile locuinţei sale. Dar mai ales, statuetele şi vasele mari de ceramică grecească îi plăceau bătrînului. Colţurile camerei erau înviorate de piedestale împodobite cu statui ale zeilor în care Duras de fapt nu credea, dar pe care le privea cu plăcere, pentru perfecţiunea cu care erau lucrate. Îşi plimba palma aspră pe marmura lucioasă, şlefuită cu migală. În vasele mari, smălţuite în roşu şi galben, îi plăcea să vadă ciulini, spre nemulţumirea mamei care strîngea în vase gingaşe flori cu miros dulce. Lui Duras îi plăcea floarea de ciulin, bărbătească şi viguroasă, chiar dacă nu avea miros. Trimitea un sclav anume la şes, să-i culeagă ciulini. Dates, cît fusese mic, crezuse şi el, ca şi mama lui, că această preferinţă e cu totul ciudată, dar acum, cînd dădu cu ochii de vasul cu ciulini, îl înţelese. Într-adevăr erau viguroşi.

Acum pricepea şi alte ciudăţenii de-ale lui. Toţi tarabosteşii se întreceau – mai ales de cînd Roma trimitea meşteri în Dacia – să plătească zugravi şi constructori care să le înalţe case noi, sau să le mărească pe cele vechi. Meşterii veniseră de la Roma cu o nouă modă, şi nobilii plăteau aur mult pentru o tencuială frumoasă a pereţilor, pe care erau apoi zugrăvite scene din viaţa de fiecare zi, sau privelişti încîntătoare. Duras se împotrivise să primească în casă un astfel de meşter. El a chemat lemnari şi le-a desenat ceea ce a vrut să-i lucreze. A adus din pădure trunchiuri groase de brad, pe care le-a pus piloni, dar cu partea mai groasă în sus, stîlpul căpătînd astfel o eleganţă neaşteptată. A prins de tavan traverse arse la foc, iar pe jos, ca să ţină cald, a lipit una de alta cărămizi bine arse. Iarna se făcea focul într-o vatră aşezată în colţul camerelor, care se prelungea cu un coş pînă pe acoperiş. Era o bucurie să stai seara, lungit pe o blană de urs, şi să priveşti la lumina jucăuşă a focului care croia umbre pe pereţi. Şi lui Duras îi plăcea să le privească, iar băiatul gîndea atunci că e singurul punct comun pe care îl avea cu tatăl său. Abia acum înţelegea că încruntatul Duras avea o fire de artist. Mînuise toată

viața lui armele, dar băiatul era încredințat că dacă i-ar fi trecut prin cap să prindă o pensulă între degete, ar fi fost un pictor. Îşi amintea şi acum cît de bine desenase stîlpii, şi camera, şi vatra focului, cînd le arătase meşterilor cum să lucreze. Dates se gîndea că şi el, dacă nu s-ar fi dus la Roma, poate că nu şi-ar fi descoperit niciodată iscusința de a înşira versurile unei ode, nici nu şi-ar fi dat seama că poate să ia chipul şi felul de a se mişca al altui om, cum făcuse pe scenă, în tovărăşia Arriei.

Pînă cînd plecase la Roma, un sentiment de teamă îl ținuse departe de tatăl său. Bătrînul se purtase prea sever cu el şi de aceea băiatul nu simțise niciodată nevoia de a-l vedea, dimpotrivă, ar fi stat tot timpul la Sarmizegetusa, lîngă Decebal. Dar iată că înțelegea acum altfel lucrurile, descoperise că în adîncul sufletului lor semănau mult unul cu celălalt. Foarte mult. Emoția pe care o descoperise pe fața lui, în clipa revederii, îi întărise acest simțămînt de apropiere dintre ei.

Se aşezară amîndoi la masă, cu cîte o cană de vin în față şi vorbiră multe despre treburile cetății. Dates nu ştia de zidul aflat în spatele ultimului val de pămînt care apăra construcțiile din vîrful dealului. Pantele erau atît de abrupte încît nimeni nu s-ar fi putut apropia, decît dintr-o direcție. Toate cetățile erau aşezate în astfel de locuri, bucurîndu-se de o bună apărare naturală. Cele mai multe fuseseră înălțate pe cîte un pinten de munte, cu neputință de urcat decît prin mari sforțări. Duras îi explică nevoia zidului în această parte, pe o lungime de aproape două sute cincizeci de paşi, întărit cu trei turnuri de apărare, două mai mari şi unul mai mic. Acesta fusese sfatul inginerului roman şi el îl găsise întemeiat. Dacă duşmanul reuşea să treacă de valul de pămînt întărit cu palisadă, se trezea în fața zidului, într-o strîmtoare de numai opt paşi unde nu avea loc să se desfăşoare şi putea fi împroşcat de pe zid.

Tatăl îi desenă zidul şi valul de pămînt, şi locul unde vor fi aşezate aruncătoarele de pietre, şi oalele cu răşină încinsă, cu care s-ar face „baie” duşmanilor.

— Am aflat că Ziper a mai adus doi meşteri la Sarmi.

— Au venit o dată cu mine. Ştiu să pregătească un fier tare şi să-l lucreze în fel şi chip.

— Să facă îndeosebi coase şi securi.

— De ce?

— La cîmp e mare nevoie de coase. Grîul, dacă nu e cosit la timp, se scutură şi se pierd boabe multe. Nu toți comații au unelte, trebuie să şi le împrumute unul altuia. Sînt scumpe, cînd le cumpără de la negustorii veniți de dincolo de Donaris. Iar la o adică sînt arme mai de speriat decît sabia. Ca să mînui sabia trebuie să fi făcut instrucție, pe cînd cu secera toți ştiu să taie.

Duras era mîndru de băiat şi greu îşi stăpînea dorința de a-i mîngîia părul, ca în copilărie. I-ar fi fost ruşine acum de acest gest „femeiesc". O bună parte din asprimea lui îşi avea izvorul în credința că numai femeile au voie să mîngîie şi să se înduioşeze. Bărbatul, dacă îşi simte ochii înduioşați, să întoarcă spatele şi să plece. De aceea nici cel mai mic gest nu-i arăta băiatului bucuria fără seamăn a părintelui care a descoperit deodată că are un fiu cu care se poate mîndri. Vorbea cu el ca niciodată înainte, ca de la bărbat la bărbat, despre treburile grave ale cetății şi primise răspunsuri cu miez, care dovedeau o judecată matură. Ajunseră să vorbească despre recoltă.

— Am avut un an bun, spuse Duras. Ar fi nevoie să mai săpăm cîteva gropi pentru păstratul bucatelor. În orice clipă să avem în cetate hrană pentru mai mult timp. La asediu să ai apă şi mîncare.

— Apă aveți?

Tatăl îi desenă conductele care străbăteau cetatea, apoi, locul unde se mai săpase un bazin pentru strîns apa de ploaie. Dates desenă şi el partea unde socotea că ar fi bine să fie săpate gropile, şi cum să fie făcute.

Nici n-au ştiut cînd s-a scurs timpul. Mama dormea de mult. Duras îşi întoarse privirea spre ceasul cu nisip din colțul camerei şi băgă de seamă că trecuse noaptea jumătate. Simți deodată oboseala zilei şi îl îndemnă pe Dates să se culce. A doua zi, dimineața, hotărîseră să meargă la zid.

În camera lui, băiatul găsi trofeele de care era atît de mîndru bătrînul Duras, pentru că el le capturase: un *vexillium* şi trei *signe* romane. Erau prinse de peretele de deasupra patului. La nimic nu ținea Duras ca la aceste dovezi că odată legiunile romane se plecaseră în fața avîntului luptătorilor daci.

Cînd au ajuns la zid, treaba era în toi. Şi aici, ca în atîtea alte

părți în Dacia, găsiră oamenii sub conducerea unui roman. Un bărbat spătos, cu figură de gladiator încercat, deoarece obrazul îi era crestat în trei locuri, iar brațul stîng, aproape de umăr, avea lipsă carnea cît să bagi pumnul. Se lăuda, cui îl întreba, că rănile le căpătase la Tapae, pe timpul cînd îl slujea pe Fuscus. Povestea cum zburase cu o singură lovitură de *gladie* (sabie dreaptă), scăfîrlia celui care îl rănise, un dac cu barba roşcată. Nu se supăra nimeni pe el, pentru că nu se simțea nici un pic de pornire sau ură în vorbele lui. „Ce-a fost, s-a dus" încheia, golind cana cu vin, pentru că inginerul era cam petrecăreț. Avea un glas frumos, şi după ce lua puțin rachiu, nu-l mai putea opri nimeni să nu „urle". Dacii făceau mare haz ascultîndu-l cum se „vaită".

Cînd a aflat că Dates s-a înapoiat de curînd de la Roma, mai mai să-l ia în brațe de bucurie.

— Ah, Roma! Mi-e dor de ea! strigă el, clătinîndu-şi capul cu ochii închişi pe jumătate.

— Poate vrei să pleci s-o vezi? interveni repede Duras, crezînd că e gata să facă ceea ce făcuse inginerul de la Piatra Roşie.

— Aş pleca şi mîine, dar aurul vostru nu mă lasă, Duras. Plătiți atît de bine! Şi vinul vostru e un adevărat falern, îți jur. Şi femeile...

Pocni din limbă încîntat, şi cei doi ajutori al lui, doi tineri, hohotiră deodată, ştiind ei de ce. Tirenus ofta cît putea după o dacă iute pe la care trecea cîte puțin: intra seara şi ieşea dimineața.

În ziua asta romanul era de-a dreptul fericit, şi încă nimeni nu ştia adevărata pricină. Îl credeau guraliv ca de obicei, fără să deosebească o altă bucurie anume, mai adîncă. Tirenus era un bărbat care apropia patruzeci de ani şi încă nu reuşise să-şi întemeieze o familie. După ce învățase cum se înalță un zid, fusese luat pe lîngă legiunile care veşnic erau pornite într-o altă parte a lumii. Îl tot trimiteau cînd într-un castru, cînd în altul, să cerceteze, să întărească zidurile vechi sau să ridice altele noi, aşa că umblase tot imperiul, fără să se lipească undeva. Cel mai mult rămăsese aici, în Dacia. Trăise trei toamne şi trei primăveri, tremurase trei ierni şi picotise în casă trei toamne ploioase. Se cam învățase să rămînă locului undeva, şi pesemne că vîrsta era şi ea de vină. I se lipise apoi sufletul de Sarda, femeie frumoasă şi

vrednică, de lîngă care nu-i venea să mai plece. În sfîrşit, aflase de la ea că vor avea un copil. Acesta era motivul undei de fericire din privirea romanului.

După cum îi era firea, nu putu să-şi țină taina față de Dates şi de Duras:

— Mă bucur, Duras, că ai venit chiar azi să vezi cum merge treaba.

— De ce spui *chiar azi*?

Duras îl tot privea bănuitor, aşteptîndu-se să-l audă că vrea să plece.

— Pentru că aveam nevoie de sprijinul tău. Eşti mai marele cetății şi poți să-mi dai un pic de pămînt, dar aici, în cetate. Mă priveşti mirat, dar ascultă ce-ți spun, vreau să-mi ridic o casă. Dar o casă frumoasă, ca la Roma.

— Mă bucur, Tirenus, că vrei să-ți înalți aici o casă. Să cred că vrei să rămîi la noi?

— Ai ghicit ce voiam să-ți spun. Am să mă însor cu Sarda şi am să rămîn aici, la Sargedava, să-mi cresc băiatul, în primăvară voi fi tată.

Duras şi Dates îi urară să aibă, într-adevăr, un băiat, apoi bătrînul spuse, rîzînd:

— A trebuit să vii de la Roma, ca să se nască un dac la Sargedava.

— Se va naşte un roman! sări Tirenus mîndru.

— Tu ai să spui că s-a născut un roman, Sarda că s-a născut un dac. Om vedea noi ce-o să fie după ce o mînca pîinea dacilor…

Pentru că Tirenus nu era omul care să ia lucrurile în rău, începu şi el să mustăcească un zîmbet, întrebîndu-se în sinea lui: „Oare ce va fi? Nu, trebuie să fie roman, după mine. Dac în nici un caz!”

Dates recunoscu că Tirenus gîndise bine sistemul de apărare. Într-adevăr, atacatorul care ar fi reuşit să treacă de valul de pămînt s-ar fi trezit, după cîțiva paşi, în fața unui zid şi mai greu de cucerit şi lîngă care nu puteai aduce nici turnurile de asediu, nici alte maşini. Lui Dates îi veni o idee care complica şi mai mult situația duşmanului. Ce-ar fi fost ca aceste două ziduri paralele, valul de pămînt şi zidul de piatră, să fie unite la unul dintre capete, printr-un alt zid? Duşmanul, trecut de valul de pămînt,

s-ar fi răspîndit într-o parte şi alta, să ocolească zidul de piatră. Cei care ar fi apucat spre dreapta s-ar fi trezit deodată într-o fundătură, fără ieşire, şi s-ar fi înapoiat, să intre pe la celălalt capăt. Era uşor de închipuit ce îmbulzeală grozavă va produce această întoarcere, în ce panică vor intra soldaţii încercuiţi de zid.

Tirenus recunoscu foloasele mari ale acestei fundături şi făgădui să înceapă ridicarea noului zid chiar de a doua zi.

Pînă la vremea prînzului, Dates şi Duras rămaseră lîngă constructori, apoi se îndreptară spre casă, rupţi de foame.

După amiază nu avu încotro şi, la dorinţa mamei, se duseră la Curta. Nu avea nici un motiv să amîne această întîlnire, iar mamei i-ar fi părut foarte rău să nu se poată mîndri cu el.

Sosirea fu sărbătorită din plin. Dates îşi dădu seama că mama lui vestise gazdele cu mult înainte, pentru că găsiră pregătiri deosebite.

Se trezise în faţă cu o nouă Curta: mai crescută, mai împlinită, mai frumoasă. De emoţie i se înroşise parcă şi marama subţire de borangic, prinsă în creştetul capului, făcută dintr-o ţesătură subţire ca pînza de păianjen, care îi cădea pe umeri. Mama spunea că era ţesută chiar de mîna ei. Curta îşi simţea ochii arzînd ca atunci cînd era bolnavă. Asta făcea să lucească şi mai viu albastrul lor.

Pe Dates îl plictisi curînd vorbăria zgomotoasă a gazdelor care se minunau privindu-l. Îl sîcîia faptul că nu găseau şi altceva de vorbit. Mai ales tatăl ei îl tot bătea bărbăteşte pe umăr şi-i repeta:

— Straşnic bărbat te-ai făcut!

Ca să scape mai repede de aceşti oameni binevoitori, pe care-i simţea sinceri, îi spuse Curtei că ar vrea să vadă locurile pe unde copilărise şi o îndemnă să-l însoţească într-o plimbare pe drumul spre Germisara sau Sarmizegetusa.

— Să nu vă prindă întunericul pe drum, îi povăţui mama.

— Doar n-o să ajungă la Germisara, interveni tatăl.

Sargedava era cam la aceeaşi depărtare de Sarmizegetusa şi Germisara: aproape două sute de stadii o despărţeau de fiecare.

Mergeau de o bună bucată de vreme unul lîngă altul şi încă nu rostiseră un singur cuvînt măcar. Pe Dates îl copleşise amintirea Arriei, iar Curta socotea că nu este ea cea care ar fi trebuit să vorbească. Credea că el are s-o întrebe dacă l-a aşteptat, aşa cum

i-a promis în clipa plecării. El însă păşea încruntat. Poate că era, ca şi ea, stăpînit de emoție!

Ca să nu mai meargă prin praf, trecură pe poteca din marginea drumului.

O ajută să sară un pîrîiaş şi abia acum li se întîlniră privirile. Curta se făcuse frumoasă. Poate că era chiar mai frumoasă decît Arria. Chipul ei strălucea de sănătate, în timp ce al Arriei era dres cu multe pomezi, şi desenat la sprîncene. Dates simți în nări parfumul oriental pe care îl respirase în jurul Arriei. Fata din fața lui era frumoasă, dar simplă. Nu ştia nici să citească. Sau poate că o învățase vreun *magister* roman? Merita s-o întrebe.

Rămase dezamăgit. Tatăl ei socotea că o fată nu trebuia să piardă timpul cu învățatul scrisului, care nu era necesar nici bărbaților. Ce putea să-i spună? Că împreună cu Arria făcuse nopți albe citind şi comentînd „*De rerum natura*", a filozofului Lucretius? Că şi el ştia acum pe dinafară sute de versuri, învățate în acele nopți de neuitat? Cum ar putea petrece o noapte în tovărăşia Curtei? Era sigur că ea nu-şi pusese niciodată întrebarea cum este alcătuită lumea, şi nici despre atomi nu auzise. Îşi amintea o după amiază cînd împreună cu Arria şi alți doi prieteni vorbiseră îndelung despre structura atomilor. Arria cunoştea părerea lui Heraclit, a lui Democrit, a lui Epicur, a lui Lucretius. Încercaseră să-şi imagineze cum cad atomii în vid, cum se abat din drumul lor, cum se nasc vîrtejurile. În mintea Curtei probabil că totul era sigur şi simplu: toate cele cîte ne înconjoară sînt făcute de Zamolxis. Oare ce ar spune ea, dacă i-ar mărturisi că el nu crede în Zamolxis? El nu credea că lumea a fost făcută de zei. Atomii sînt veşnici, ei au fost dintotdeauna, nu sînt opera vreunui zeu. Curta l-ar numi nebun, dacă i-ar spune toate astea. Oare ce ar zice Vezina, dacă ar afla că el nu crede că sufletul i se va urca în împărăția lui Zamolxis, după ce trupul îi va fi ars? Îşi aminti versurile lui Lucretius:

„Aceia de-şi închipuie că zeii
Făcură lumea asta pentru oameni,
Din calea judecății celei drepte
S-au abătut cu totul, cum se vede."

Mergeau alături, dar fiecare gîndea la cu totul altceva.

Fata aştepta ca el să-i vorbească. Dates ştia că ar fi trebuit să-i spună că o iubeşte ca şi mai înainte, dar nu mai putea rosti vorbele de-atunci. Oare n-ar fi fost mai cinstit să-i mărturisească deschis că nu s-a mai gîndit la ea? Dar nu putea. Fata aştepta altceva şi, oricum, durerea ei l-ar fi mîhnit. Cel mai bine ar fi fost ca ea să-şi dea seama că nu mai sînt potriviți unul pentru celălalt. Să-i arate că între ei este acum o mare deosebire. Poate că nici nu i-ar place să-l audă „aiurînd”. Da, va crede că aiurează. Nu-i va spune că nu mai crede în Zamolxis, dar îi va vorbi despre lume altfel decît ştie ea.

— Curta, tu te-ai gîndit vreodată cum e alcătuită lumea? Ştii ce e sufletul nostru? Cum se face că ochii noştri văd culoarea stejarului şi a florii de mac?

Fata îl privi cu neîncredere. Oare de ce îi punea astfel de întrebări? Ca să-i arate că e proastă? Sau ca să-i dovedească deşteptăciunea lui? Altceva nu mai găsea s-o întrebe?

Inima îi spunea că el urmăreşte ceva. Pentru că altfel de ce ar fi întrebat-o, cînd ştia bine că ea nu are habar de felul cum este alcătuită lumea? Nu se gîndise niciodată la întrebarea asta. Poate Vezina i-ar fi răspuns, dacă l-ar fi întrebat. Poate că i-ar fi spus cum a făcut Zamolxis lumea şi de ce vedem macul roşu şi frunza verde.

— Nu ştii?

— Nu, şopti Curta ruşinată, păşind cu capul în jos.

— Lumea e făcută din atomi, Curta. Al auzit vreodată ceva despre atomi?

Fata îşi clătină capul. Se gîndea că a doua zi chiar, se va duce la Vezina, pentru că tatăl ei cu siguranță că nu ştia nimic din toate astea.

— Oricît de multe lucruri vezi tu în jurul tău şi oricît de diferite ar părea unele de altele, toate sînt făcute din aceiaşi atomi, sau „primordii”, cum le spune Lucretius. Cînd auzi prima dată ceea ce-ți spun, te miri şi nu-ți vine să crezi. Cum se poate ca pomul, şi piatra, şi pămîntul, şi apa, să fie făcute din aceiaşi atomi? Dacă tai un lucru, şi iar îl tai, şi iar îl tai, ajungi odată să nu mai poți împărți ultima parte în două. Atunci ai un atom. Înțelegi, Curta?

— Da.

— După cum e lucrul pe care ai început să-l împărți, capeți un

atom de o formă sau alta, pentru că singura lor deosebire este forma. Iar dacă i-ai putea cîntări, ai vedea că unul e mai greu decît altul. Cu ochiul n-ai cum să-l deosebeşti, că n-are culoare, cum n-are vîntul pe care doar îl simțim în față. Nici să-l prindem în palmă şi să-l privim nu putem, pentru că atomii tot cad în vidul dintre ei. Şi căzînd, se ciocnesc şi se învîrtesc, şi tot într-un alt fel se adună la loc. Cînd se strîng din nou într-un anume fel, se naşte din ei un lucru cunoscut de noi. O piatră, să zicem. Numai ordinea şi forma atomilor fac lucrurile atît de felurite. Dar cum se poate ca din atomi fără culoare să apară lucrul colorat?

Dates uitase motivul pentru care începuse să vorbească, îi plăcea să-şi amintească toate astea, atît de obişnuite la Roma. Aici nu avea cu cine să schimbe astfel de idei, şi se asculta cu plăcere. Ar fi dorit chiar ca fata să-l înțeleagă. Foarte mult s-ar fi bucurat ca ea să priceapă ce-i spunea.

— Ce faci, Curta, plîngi?

Abia acum îşi dădu seama cît de rău fusese cu ea. Cu atît mai rău cu cît o făcuse cu voie.

— Curta, nu fi supărată. Dacă nu pricepi ce-ți spun, am să te învăț... O să găsim un sclav care ştie să scrie şi să citească limba romanilor.

— Vreau să mergem acasă!

— Eşti supărată pe mine?

— Nu.

— Hai să ne mai plimbăm.

— Vreau să mergem acasă!

Îndărătnicia cu care cerea acest lucru îl supără şi nu mai stărui. Tocmai pentru că îşi dădea seama că greşise, se înfurie şi mai rău, dar pe față. I se părea că s-a supărat pentru că ea se încăpățînase să-i ceară să meargă acasă.

Se înapoiară tăcuți. Nepăsarea îl ținea departe de durerea fetei. Se încăpățîna să meargă alături de ea tăcut şi îmbufnat.

Să mori ca un viteaz!

A doua zi, un călăreț îl vesti pe Dates că Decebal vrea să-i vorbească. Nici că se putea o veste mai bună. Îi convenea să plece departe de Curta, pe care altfel ar fi întîlnit-o aproape în fiecare zi, deşi era sigur că fata avea să-l ocolească. Părinții i-ar fi pus însă mereu față în față. Încălecă bucuros şi porni spre Sarmi.

Decebal se afla în sala mare a palatului, împreună cu şefii triburilor, chemați într-un mare sfat de către rege. Din Appulum, de dincolo de Maris, venise Sialtes, căpetenia apulilor, din Buridava, cetatea de pe Alutus, venise Tutas, căpetenia burilor, din Sucidava, de pe malul lui Donaris, venise Remes, căpetenia sucilor, din Malva, venise Vever, căpetenia malvenşilor, din Alboca venise Almos, căpetenia albilor, din Potula venise Limonis, căpetenia potulasensilor. Aceştia erau şefii celor mai mari triburi care stăteau la locuri de cinste, mai aproape de Decebal. Trimişii triburilor mai mici se înşirau de-a lungul mesei, pînă în celălalt capăt.

Cînd sosi Dates, sfatul era în toi, dar el intră, deoarece regele lăsase vorbă să nu aştepte afară. Decebal tocmai le vorbea,

arătîndu-le motivul pentru care îi chemase la acest sfat grabnic.

— Iscoadele mi-au adus vestea că Traian întăreşte mereu castrele şi cetăţile de pe malul lui Donaris. Legiunile I Italica şi IX Claudia au fost şi ele aduse în coasta noastră. Nu erau de ajuns cele de la Lederata, de la Ratiaria, de la Oescus. O altă iscoadă, venită de la Troesmis, mi-a adus ştirea că la Carsium, aproape de locul unde Naparis îşi varsă apele în Donaris, tocmai a sosit un escadron de cavalerie, cu caii obosiţi de drum. De ce are nevoie Traian de cavalerie, dacă nu vrea să izbească repede şi pe neaşteptate?

— Şi la Oescus romanii pregătesc războiul! îl întrerupse Remes, căpetenia sucilor, a cărui cetate era faţă-n faţă cu castrul roman. Veteranii din trupele auxiliare înalţă turnuri de asediu. Toată ziua se aud ciocanele izbind.

— La Dierna au şi înălţat trei turnuri! E timpul să ne pregătim mai temeinic. Să strîngem bucatele în hambare şi în chiupuri noi, bine arse, că cine ştie cînd vom mai avea răgaz să îngropăm altele. Să ne îngrijim de apă, să avem pline vasele cu răşină, să pregătim bolovani grei... Cît putem, să lăsăm alte treburi, care sînt destule, şi să croim scuturi şi săbii. Am trimis în toate cetăţile veterani romani să-i înveţe pe daci mînuirea maşinilor de război. Să nu le daţi o clipă de răgaz.

— În privinţa asta nici o grijă, întări Tutas, burul, bărbat aprig, pe care toţi îl respectau pentru destoinicia cu care conducea cetatea.

— E vremea să ne vestim prietenii să fie şi ei gata la semnul nostru. Dacă nu vor veni alături de noi, romanul ne va înghiţi pe rînd. Roxolanii aşteaptă un sol, ca să pornească pe caii lor iuţi. Bastarnii îşi ascut săbiile lungi. Ne-au cerut arme şi trebuie să le dăm. În atelierele din Potaissa, şi Appulum, şi în cele de aici nu se mai stinge focul. Fierarii bat săbii şi vîrfuri de săgeată. Am hotărît să trimitem o solie pînă la îndepărtaţii marcomani şi cvazi. Şi ei ne-au cerut arme cu care să înfrunte romanul. Chiar mîine le voi trimite. Am hotărît ca nepotul meu, Dates, să ducă armele pregătite.

Decebal se întoarse spre tînărul care îşi plecă fruntea în semn de supunere. Vestea neaşteptată îi nedumeri pe şefii triburilor, dar numai Vezina, viceregele, care stătea chiar în dreapta lui

Decebal, îndrăzni să vorbească:

— Decebal, ai gîndit bine cînd ai hotărît ca nepotul tău să plece?

— Da, Vezina, am gîndit bine!

Răspunsul fu atît de aspru, că cei de față rămaseră şi mai uimiți. Regele vorbise cu glasul ştiut din lupte, cînd dădea porunci.

— Viața lui va atîrna de un fir de păr, Decebal, îndrăzni Vezina să-i amintească primejdiile prin care avea să treacă tînărul, străbătînd locurile iazigilor.

— Nu cumva, văzîndu-i înfățişarea, crezi că la Roma şi-a pierdut şi curajul?

— De vitejia lui nu mă-ndoiesc, Decebal. Pe noi nimic nu ne sperie mai puțin decît moartea, care ne duce alături de Zamolxis. Eu mă gîndesc la daci. Cine va ridica spada, cînd brațul tău n-are s-o mai poată face?

Din nou se făcu linişte în sala mare. Avea dreptate Vezina, la marcomani putea fi trimis oricare alt tînăr.

Decebal rămase în picioare, ca o stană, privind spre soarele desenat pe peretele din fața lui, apoi rosti răspicat:

— El trebuie să plece! Altfel cum să se învețe cu greul? Tu spui, Vezina, că drumul e plin de primejdii. Cine vrei să le înfrunte, dacă nu un tînăr destoinic? Iar dacă Zamolxis îl va chema la el, vom plînge nenorocirea dacilor de a nu-l mai avea în frunte.

Cei de față ştiau că nimic nu l-ar mai fi clintit pe rege din hotărîrea lui.

— Du-te, Dates, şi pregăteşte-te de drum! îl îndemnă Decebal, întorcîndu-se spre nepot.

Toți crezură că regele vrea, într-adevăr, să-şi învețe nepotul cu greul, în afară de Vezina, care bănuia ce s-a petrecut. De aceea şi încercase să-l facă să-şi schimbe hotărîrea, de față fiind şi ceilalți. Acum ştia că dacă n-a izbutit aici, în sfat, nu mai era nici o nădejde. Vezina simțea că regele, de cînd se înapoiase Dates, era tulburat. Urmase apoi moartea sclavului Micheas, şi regele devenise furios.

Marele Preot începuse să bănuiască cele petrecute. Nu cumva Micheas îi mărturisise ceva grav regelui? Dacă era aşa, însemna că cel care-i făcuse de petrecanie sclavului fusese chiar Dates.

A încercat de cîteva ori să aducă vorba despre Roma şi despre

nepotul lui, dar regele a ocolit răspunsul. Tocmai această muțenie îi întărea cugetul că s-a petrecut ceva.

Îndată după sfatul căpeteniilor de trib, Vezina îl chemă pe Dates la el. Tînărul intră în sanctuar, copleşit de aduceri aminte. Retrăi emoțiile copilăriei, cînd păşea pe lespezile de piatră cu sufletul tremurînd de spaimă. Emoția de acum era pricinuită de sentimentele de atunci, nu de credință şi frică.

Privea coloanele cu ochi de constructor şi nu era mulțumit. Le-ar fi dorit de marmură albă şi roşie. Erau şi prea aproape una de cealaltă, nepunîndu-se în valoare. Cînd va construi el un sanctuar le va îndepărta mult, ca să „aerisească" spațiul.

Se rezemă de o coloană din apropierea altarului de sacrificii, în spatele căreia, cîteva trepte duceau spre sanctuarul mic, în care nu avea voie să intre decît Vezina sau ceilalți preoți, cînd coborau din muntele Cogaion.

Nu l-a simțit pe Marele Preot cînd a ajuns lîngă el.

— Priveşti coloanele, Dates?

— Da, părinte Vezina.

— Şi nu-ți prea plac. Ai văzut altele mai frumoase la Roma. Templele lui Zeus sau ale Venerei sînt mai impunătoare.

— Este adevărat, dar nici lîngă ele nu m-am simțit prea bine. Te strivesc prin mărime, te înfricoşează, nu mai eşti nimic. Sanctuarul nostru e prea mic.

— Într-o clipă de răgaz, vom înălța altul.

— Trebuie, părinte Vezina.

Dates se grăbise să-i dea dreptate, pentru că acesta era visul lui, să facă un sanctuar cum nu mai era altul în Dacia. Şi-l închipuia pînă în amănunt cum o să fie. Voia să facă din el o operă de artă care să rămînă cît o fi neamul dacilor. O operă de artă despre care să vorbească negustorii care veneau de la Roma...

Nimeni nu avea să ghicească adevărul că l-a înălțat pentru Arria! În naivitatea lui de tînăr abia sărit de douăzeci de primăveri, visa că odată şi odată Arria o să vină la Sarmizegetusa. Măcar în treacăt. Nu putea să-i arate ziduri de cetate, n-ar fi înțeles mare lucru, dar un sanctuar era altceva. Aici putea să dea măsura talentului său.

— O să înălțăm, părinte Vezina, cel mai minunat sanctuar pe care l-au avut vreodată dacii, cu coloanele din marmură sculptată

în frunze de acant. Numărul lor va aminti zilele anului şi ale pătratelor de lună. Vreau ca sanctuarul asta să fie mîndria noastră.

— Îmi place avîntul tău, Dates. Credința te îndeamnă să-l ridici? Sau trufia?

— Roma o să ne copleşească întotdeauna prin templele ei. Oricît de departe ar fi, romanul se simte cetățeanul Romei pline de statui, şi temple, şi terme, şi circuri minunate. Frumusețea Romei îi dă mîndria de care are nevoie ca să înfrunte lumea. Cînd îi este greu, se gîndeşte că apără basilica Aemilia, şi Colosseumul şi Arcus Hadriani, şi templele lui Aesculap sau Neptun sau Vespasian. Chiar dacă numai o singură dată le-a văzut, sau doar a auzit cum sînt, tot pentru ele ridică sabia şi priveşte de sus neamurile care nu au asemenea frumuseți. Ei nu-i respectă decît pe greci, pentru că au statuile Acropolei, şi pentru că din rîndurile lor s-a ridicat Phideas, şi Praxiteles, şi Homer, şi Sofocle, şi Aristofan şi Menandru. Dacă grecii nu s-ar fi mîndrit cu Pericle şi cu Socrate, şi cu Aristotel, romanii i-ar fi numit şi pe ei „barbari", ca şi pe noi... Ca să ne ridicăm în ochii lor trebuie să înălțăm şi noi sanctuarele noastre, să cioplim statuile noastre, să învățăm a scrie şi a citi. De la Roma putem învăța.

Vezina îl asculta în mare linişte. Îi plăceau gîndurile tînărului. Se dovedea ambițios şi plin de dragoste pentru dacii lui. Numai că tinerețea nu ştia încă atîtea şi atîtea! Mai ales nu ştia că toate cîte le spusese el nu se făceau cu gînduri bune, ci cu fapte mari. Iar pentru fapte trebuia linişte. O linişte pe care poporul dac n-a avut-o niciodată.

— Frumos ai vorbit, Dates. La un singur lucru nu te-ai gîndit tu, băiatule. Că Roma nu-şi trimite încoace filozofii şi poeții, ci legiunile. Înțeleg ce se petrece în sufletul tău. Ai suflet de artist, Dates. Dai uşor spada pe pana de scris, laşi zidul cetății pentru a înălța un sanctuar. Aşa e?

— Da, părinte Vezina.

— Bine ar fi ca filozofii să stea în fruntea popoarelor. Ei ar lăsa spada şi ar ridica temple minunate. Dar pînă şi înțelepții, cînd ajung pe scaunul domniei, uită de înțelepciune. Roma a avut în fruntea ei pe Caesar. Puține scrieri am citit mai pline de miez decît ale lui. I le cunoşti?

— Pe toate.

— Numai un înțelept putea aşterne acele rînduri. Cu toate astea, se aşeza mereu în fruntea legiunilor şi prăda, iar dacă viața nu i-ar fi fost retezată, poate că l-ar fi văzut şi munții noştri. Pentru el a înălțat ziduri străbunul Burebista, care era gata-gata să se-nfrunte cu romanul.

— Mereu am înălțat ziduri, şi iar ziduri. Cînd o să avem răgaz şi pentru altele?

— Cînd vor sta vînturile, Dates. Pînă atunci, ne vom ascuți într-una spadele. Asta e soarta noastră, să stăm la răscrucea lor şi să le ținem piept.

— N-am să apuc niciodată să-nalț sanctuarul!

— Ba da. Tu sau cei care vor veni după tine. Desenează-l mai întîi. Locul este pregătit, n-aşteptăm decît clipa de răgaz... Spune-mi, Dates, ai vorbit despre toate astea şi cu Decebal?

— Încă din prima zi, cînd i-am povestit ce am făcut şi ce am văzut la Roma.

Vezina începu să se plimbe prin sanctuar, ținîndu-şi mîinile la spate, în timp ce Dates se întreba de ce i-o fi pus astfel de întrebare.

— Bine, băiatule! îi spuse el, după o lungă tăcere, oprindu-se. Du-te şi îmbrățişează-l pe rege înainte de a porni la drum.

— Nu mi-a spus să trec pe la el.

— Te trimit eu. Spune-i că porunca lui va fi îndeplinită. M-asculți ce-ți spun?

— Da, părinte Vezina.

— Mai stai puțin. Era să uit un lucru de seamă. Ştii ce s-a întîmplat cu Micheas?

— Sclavul meu?

— Da, cu el.

— Nu ştiu.

— Cineva i-a trimis o săgeată drept în gît.

Vezina îl scruta cu privirea lui ascuțită. Nu atît vestea, cît această privire îl făcu să-şi plece capul. Oare ce voia Marele Preot de la el? De ce îl scruta aşa?

— Cine l-a omorît, şi de ce? întrebă Dates cu glas şovăitor.

— Poate că a vorbit prea mult.

— Ce putea să ştie un sclav abia înapoiat la Sarmizegetusa?

— O fi vorbit prea multe din cele ce-a văzut pe la Roma.

Dates se sperie de felul cum îi vorbea Marele Preot. Fără să rostească cuvîntul, îi spusese că-l bănuieşte vinovat. Oare asta o fi crezînd şi Decebal?

— Părinte Vezina, nu ştiu nimic. Micheas era un bicisnic şiret, dar…

— Spui adevărul, băiatule?

— Adevărul, părinte Vezina.

— Eu cred în cuvîntul tău. Du-te şi îmbrățişează-l pe Decebal.

Dates plecă tulburat. Acum era sigur că Marele Preot nu-l chemase la el fără nici un rost. Înțelegea şi purtarea regelui. Nu-l mai îmbrățişase, ca altădată, iar ochii îi erau posomorîți cînd îl privea. Dacă Vezina l-a trimis la el, ştia bine de ce. Marele Preot era un înțelept; nu făcea şi nu rostea nici o vorbă fără un scop anume. Oare acum, nu-i dăduse de înțeles să se ducă la Decebal şi să-i spună că nu el l-a omorît pe Micheas? Poate că sclavul îi mărturisise ceva regelui înainte să moară. Ceva care îl privea pe el. Poate că îi vorbise despre Arria şi cine ştie în ce fel… Nu cumva ponegrise sentimentele lui? O, dacă ar şti că aşa este, i-ar mărturisi lui Decebal că l-a omorît chiar el, cu mîna lui.

Se opri la jumătatea drumului. Nu, nu se va mai duce la rege. Îi va vedea a doua zi, cu puțin înaintea plecării, cînd va lua scrisoarea pentru Ruru, regele marcomanilor. Ca şi Decebal, şi marcomanul era clientul Romei, şi la fel de credincios ei…

Simțea nevoia să stea de vorbă cu Ziper. Trecuseră cîteva zile de cînd sosiseră şi nu-l mai văzuse.

Întrebă unde poate să-l găsească şi află că… îşi face casă. Zîmbi. Ştia pentru cine o ridică.

L-a găsit supraveghind dulgherii care băteau şindrila acoperişului. Plautius şi Marcus trebăluiau pe lîngă uşă, îi prindeau balamalele, iar Livia întețea un foc, într-o mică groapă. Deasupra era o oală, în care fierbea ceva.

— Ți-ai adus aminte de mine? îl întîmpină Ziper. Îmi pare bine că te mai văd. Pe unde ai umblat?

— La Piatra Roşie şi Sargedava. Mă pregătesc iar de drum.

— Încotro?

— La marcomani.

— Undeee?! se minună Ziper, nevenindu-i să creadă că a auzit

bine. Le duci arme?

— O căruță.

— Cine te întovărăşeşte?

— Numai doi oameni. Trebuie să ne furişăm. Ştii că iazigii ne-ar căsăpi pe toți. Trecem noi.

— Cine te însoțeşte?

— M-am gîndit la doi pe care i-am cunoscut cînd mă duceam spre Piatra Roşie. Unul Durdan, o namilă, şi prietenul lui, Seder. Mi-au rămas în minte ca doi oameni de ispravă. Am şi trimis să-i cheme.

— Pe Durdan îl ştiu. Pot să-ți spun că ai ales bine. Celălalt...

— Unul mic, prieten cu el.

— A, mi se pare că-l ştiu şi pe el. Păi amîndoi sînt ca şoarecele cu pisica. Altfel, de ispravă bărbați. Şi cum treceți?

— Ca negustori de stofe. Ne însoțeşte un fugar roman, Silvanus.

— Să fii cu ochii-n patru. Mergeți pe rîul Maris, pînă la Pathissus[1]. Chiar în locul unde se-ntîlnesc, e un pod, dacă o mai fi. Pe celălalt mal trece un drum bun care te duce pînă la Annamatia, pe malul lui Donaris. Cel mai bine e să mergeți din cetate în cetate şi mai mult ziua. Eu am fost o dată pînă la Carnuntum. Am trecut prin Inercisa, Vetus Salina, Aquincum[2], Brigetio şi Gerulata ca să ajung la Carnuntum. De acolo mai e puțin pînă la Vindobona. Acolo treci iar Donarisul şi dai de locurile cvazilor şi marcomanilor. O să se întunece de douăzeci de ori pînă cînd o să-ți apară moțații în față.

— De ce le spui aşa?

— Pentru că poartă părul lung şi strîns la tîmpla dreaptă. Cînd pornesc la luptă îl strîng în mijlocul capului, ca să pară şi mai fioroşi. Ai să întîlneşti multă armată romană, în fiecare aşezare, pentru că tot drumul îl străbați pe hotarul imperiului.

— Le vorbesc bine limba.

— Cînd ai să ajungi la Annamatia, să nu-ți mai fie frică. De iazigi să te fereşti. Dincolo de Pathissus se întind pămînturile triburilor lor. Nimic nu e mai pe placul unui iazig decît să reteze un cap de dac. Mai ales de cînd Decebal i-a alungat de pe

---

[1] Tisa.

[2] Lîngă Budapesta de azi.

pămîntul nostru, unde se cuibăriseră, la adăpostul legiunilor romane. De la Annamatia în sus, drumurile sînt bătătorite de negustori care urcă spre marcomani. Tare te-aş mai fi însoțit şi eu.

— Dacă Decebal ar fi vrut, mi-ar fi spus. Şi eu m-aş fi bucurat să fim împreună. Dar nici prea rău nu cred să-ți pară, spuse Dates mustăcind şi arătînd spre Livia.

— Ei, aş fi plecat cu tine... Mai ales că aş fi vrut să stăm de vorbă.

— Despre ce, Ziper?

Prietenul se asigură că nimeni nu-i aude, apoi îşi mărturisi gîndurile:

— Am încredere în prietenia noastră, Dates. Nu ştiu dacă e rău sau bine ceea ce am să-ți spun. E vorba de Livia. N-am întîlnit niciodată o fată pentru care sufletul meu să se aprindă atît de tare ca pentru ea. Mă ştii cum eram. Aşa am rămas pînă cînd am văzut-o pe ea. Acum... Tot îmi caut de lucru în preajma ei, tot întorc capul s-o zăresc, tot n-aş mai pleca. Privirea ei parcă mă mîngîie...

— O, prietene, dacă ai şti cît mă bucură vorbele tale. Nimeni pe lumea asta nu te-ar înțelege mai bine decît mine, pentru că şi eu, Ziper, nu trăiesc decît cu visul că odată şi-odată mă va dezmierda privirea unei femei. E atît de frumos să iubeşti şi să şopteşti versuri de dragoste. În mintea ta răsar mereu ode pe care simți nevoie să le încredințezi papirusului.

Ziper nu înțelegea cuvintele prietenului, pentru că nu citise niciodată o poezie. El voia s-o vadă pe Livia, să-i vorbească, să o dezmierde. Se plimbaseră amîndoi prin pădure şi simțise deodată că i se umple sufletul de atîta bucurie, încît îi venise să smulgă un arbore din rădăcină şi să-l facă vreascuri de foc.

— Dar, prietene, pari îngrijorat, de ce?

— Sînt, Dates, pentru că nu ştiu ce să cred. Romanii se închină lui Zeus, după cum ştii şi tu. Lui îi aduc jertfe şi îi ascultă poruncile trimise prin gura preoților. Livia spune că nu trebuie să ne închinăm lui Zeus, dar nici lui Zamolxis. Ea crede că în cer există un zeu, căruia îi spune Dumnezeu, şi care şi-a trimis fiul pe pămînt. Zice că în Iudeea s-ar fi născut şi tot acolo ar fi fost omorît. Auzi tu, Dates, ea jură că după ce a fost îngropat, ar fi

înviat şi l-ar fi văzut paznicii zburînd spre cer. Tu ce crezi despre toate astea?

— La Roma am auzit adesea vorbindu-se despre aceşti creştini. Aşa îşi spun ei. Sînt mai mulți în partea de răsărit a imperiului. În Latium s-au creştinat sclavii şi liberții. Se închină cu toții lui Christos, crezînd că după moarte cei săraci vor fi mai aproape de Dumnezeu, marele zeu. Învățătura lor am auzit că spune: „Fericiți cei săraci, că a lor va fi împărăția cerului”. De aceea, mai mult sclavii şi săracii se închină lui. Nero i-a pedepsit şi i-a pus să se lupte în circuri, dar nu se luptau. Se lăsau omorîți, decît să ridice spada asupra altui sclav.

— Nu se luptau?

— Credința lor îi învață că oamenii şi vietățile toate sînt ale lui Dumnezeu, şi nu trebuie să le omori. De aceea fug din armată, nu pun mîna pe arme...

— Da, da... Ştii că ai dreptate, Dates. Livia nu striveşte o musculiță. Spune că e păcat să-i iei viața.

— La Roma sînt socotiți foarte periculoşi. Îți închipui ce s-ar întîmpla dacă toți romanii ar crede în acest nou zeu? Cine s-ar mai înrola în legiuni, cine ar mai păzi imperiul? Aleg mai degrabă moartea, decît să poarte sabia şi arcul.

— Ce ciudată credință, Dates! În loc să mori rîzînd şi să te duci în împărăția lui Zamolxis, ca un erou! Să nu spui nimănui, Dates, ce am vorbit noi.

— Fii sigur, Ziper, dar vezi, încearcă să-i scoți din minte toate astea.

Ziper tăcu. Nu i se părea prea uşor.

— Ştii ceva, Dates! Mi se pare că şi credința asta a lor i-a făcut să vină la noi. Zice că la Roma sînt pedepsiți, pe cînd aici... aici nu-i ştie nimeni.

— Nici n-o să afle, Ziper. Acum trebuie să plec, prietene.

— Du-te, Dates, şi fii cu ochii în patru! Îți mai spun o dată. Fereşte-te mai ales de romanul acela. Eu tare nu am încredere în el.

— E de mult la noi. Cunoaşte bine drumurile, pentru că a stat un timp la Vindobona.

A doua zi Decebal i-a dat scrisoarea către Ruru, apoi l-a îmbrățişat lung, ca niciodată. Dates a simțit atîta căldură în

îmbrățișarea regelui, încît i s-au spulberat toate temerile.

— Du-te, Dates! l-a îndemnat, întorcînd capul, să nu-l privească. Spune-i din partea mea lui Ruru că Roma va porni război în primăvară. Să-mi răspundă ce vor face călăreții lui, cînd legiunile se vor urni spre Sarmizegetusa. Mai spune-i, Dates, că singură unirea ne poate scăpa de robia Romei. Să nu se culce nimeni pe-o ureche, că numai dacii vor fi călcați de legiunile lui Traian. Dacă ne va părăsi, vor fi şi ei în mare primejdie. Îşi vor păstra mai sigur libertatea venind alături de noi în luptă. Să nu ne lase în nenorocire, că ei înşişi vor ajunge robi, cînd nu vor mai avea aliați...

— Am să-i spun, unchiule.

— Orice-ar fi, Dates, să te porți ca un adevărat dac. Iar dacă o fi ca numai numele tău să se întoarcă, în mare cinste o să fie slăvit.

— Mă voi purta ca un dac, unchiule!

— Ai stat la Roma, în plin desfrîu... Prea tînăr te-am trimis acolo, să le înveți obiceiurile! Dar poate că brațul tău nu s-a moleşit de tot.

Dates ştia unde bate unchiul şi ce credea despre el. Avea să-i dea răspuns în ultima clipă a plecării. Sau poate că nici atunci, ci la întoarcere, cînd regele va afla cum s-a purtat în țara iazigilor.

— Du-te, Dates!

Regele îl privea cu ochi înspăimîntători, aspri şi îndureraţi totodată, iar pleoapele i se băteau repede.

— Du-te! îl îndemnă iar, de parcă nu s-ar mai fi simțit în stare să stea față în față cu el.

Căruța cu arme, acoperită cu coviltir, trăsese aproape de ei. Dates îşi vîrî sulul de papirus sub cămaşă, apoi îi spuse regelui:

— Să ştii, unchiule... că eu... mă voi întoarce cu veşti bune de la marcomani.

Voise să-i spună că el n-ar fi trimis niciodată o săgeată pe la spate, în gîtul unui sclav, dar nu putu să se dezvinovățească.

Uriaşul Durdan stătea sub coviltirul căruței şi ținea hățurile. Seder se învîrtea pe lîngă cai, potrivindu-le căpestrele. Silvanus se urcase în căruță şi-i făcea loc lui Dates să se aşeze alături. Lăsă ca faptele să vorbească în locul lui.

Durdan îndemnă caii şi plecară urmăriți de privirea cruntă, tristă şi deznădăjduită a regelui.

În seara din ajunul plecării lui Dates, în cetate se petrecu un fapt de care nimeni nu află, dar care era de mare însemnătate. După ce Decebal dictase scribului papirusul pentru regele marcomanilor, cel care îl scrisese migălos, desenînd literă după literă, se grăbi sa ajungă la uşa unei case de dincolo de poarta cetății. Iudenus putea intra şi ieşi oricînd din cetate, fiind cunoscut pînă şi de copiii care se zbenguiau în praful ulițelor. Toți îi dădeau ziua bună cu respectul pe care îl merita îndeletnicirea lui. Despre el se ştia că se poate înțelege cu toate semințiile pămîntului. Vorbea limba germanilor, a îndepărtaților gali, trăise un timp şi prin Aegiptus, descurcîndu-se şi în graiul faraonilor. Era de la sine înțeles că ştia să scrie şi să citească limba Romei şi a grecilor din cetățile de la Pontus Euxinus. De aceea, ori de cîte ori sosea un sol al marcomanilor, al romanilor sau din oricare altă parte, el era de față, între Decebal şi trimişi, ajutîndu-i să se înțeleagă. Ştia întotdeauna ce face sau ce are de gînd să facă regele, ce solii trimitea şi ce veşti duceau în papirusurile ascunse cu grijă.

Mai întîi fusese în slujba lui Domitianus. Cînd Fuscus a pornit războiul împotriva dacilor, l-a luat cu el, ca să se poată înțelege cu cei pe care credea că-i va învinge, deoarece Iudenus, care locuise în Tomis, rupea binişor şi limba barbarilor de dincolo de Danuvius. Învățase limba geților, aceeaşi cu a dacilor de dincolo de crestele munților. În timpul luptei, Iudenus se trezise în rîndurile dacilor, prizonier şi puțin a lipsit să nu-i cadă capul de pe umeri. Poate că numai curiozitatea i-a făcut pe cei care au pus mîna pe el să nu-l căsăpească. Spre deosebire de ceilalți romani, acesta nu avea deloc înfățişarea unui soldat. Purta un fel de anteriu lung pînă la călcîie, de culoare neagră, legat la brîu cu un şnur roşu. Cînd îi dădură poalele anteriului într-o parte, să vadă ce arme îi umflă îmbrăcămintea, descoperiră că nu avea nici sabie, nici pumnal, ci doar cîteva sticluțe mici prinse de o curea de piele. Ce o mai fi şi asta!? Prea multe nu pricepură dacii, deşi prizonierului îi mergea gura ca o meliță, lămurind că el ştie să scrie, şi să citească, şi să se înțeleagă în toate graiurile pămîntului. Şi pentru că tot cerea să fie dus în fața lui Decebal, i-au făcut hatîrul şi l-au înfățişat regelui. De atunci a rămas pe lîngă locuința-palat.

Acum îşi lipăia sandalele spre Arinius, prietenul lui cel mai bun, cu care adesea era văzut golind cîte o cană mare de vin, stînd la o masă în fața casei acestuia.

Iudenus ciocăni grăbit în uşa de lemn şi trecu destul timp pînă cînd i se răspunse. Arinius abia se culcase şi se trezise supărat:

— Cine bate acolo? întrebă el cu glas aspru şi mahmur.

— Arinius, eu sînt, Iudenus.

— Pe Jupiter, ce cauți la timpul ăsta pe drum? Mă faci să cred că s-a întîmplat ceva grav, dacă n-ai avut răbdare pînă mîine dimineață.

În timp ce bombănea toate astea, trăgea de zăvoarele uşii, trei la număr, ca să-şi poată primi prietenul.

Arinius stătea zăvorît din pricina bogățiilor pe care le avea la el. Fusese adus la Sarmizegetusa pentru priceperea lui în a prelucra aurul şi argintul. Decebal trebuia să-i plătească pe romanii veniți să construiască cetăți şi nu avea atîția denari cîți îi trebuiau. Mai avea nevoie de bani şi pentru tot felul de materiale pe care le cumpăra din imperiu. Deoarece îi mai lipseau bani, regele s-a gîndit la o treabă foarte îndrăzneață, cu care a ieşit din încurcătură. A chemat la el pe Arinius să-i facă forme pentru bătut bani romani, şi nu numai de-ai lor. Erau un fel de bani falşi, dar la fel de valoroşi, dacă te luai după cantitatea şi calitatea aurului din ei. Singura deosebire era aceea că nu îi reuşeau la fel de bine ca cei adevărați. Deosebirile erau într-atît de mici, încît nu se băga de seamă, iar Decebal îşi făcea treburile cu ei. Arinius modelase forme pentru bătut monede thasiene, pentru lysimachi vechi, macedoneni, pentru kosoni sau pentru stateri de argint, cu chipul lui Filip al II-lea. Bătuseră dacii chiar şi tetradrahme cu Alexandru cel Mare pe ele. Făceau monede vechi, pentru că adesea erau mai căutate în negoț.

Dar Arinius nu se îndeletnicea aici numai cu baterea banilor. Ajunsese repede cunoscut ca cel mai priceput meşter în arta de a lucra cercei şi brățări frumoase, aşa că femeile nobililor au dat buzna la el. Îi aduceau aur mult – din care aveau destul – şi plecau acasă cu o brățară care nu cîntărea nici un sfert din cît aduseseră. Brățările erau însă minunate: şerpi încolăciți, mici pătrate legate între ele printr-un lănțişor fin, plăci mai mari pe care erau gravate animalele pădurii, mai ales căprioare. Cerceii

reprezentau, de cele mai multe ori, soarele – modelul cel mai căutat de tinerele dace.

În scurt timp faima lui Arinius ajunsese atît de mare, încît veneau pileații tocmai din Cumidava sau Potaissa să-şi lucreze podoabe la el. Mai făcea Arinius piepteni de aur sau de bronz, mînere frumos cizelate pentru oglinzi, terminate cu cap de berbec sau de lup. I se cereau chiutori pentru ie, pe care ştia să le facă mici şi uşoare, ca să nu atîrne greu pe pînza subțire. Arinius pătrundea în casele celor mai de seamă tarabostes, fiind primit în cinste. Cei mai sobri bărbați erau şi ei simțitori la frumusețile care ieşeau din mîinile meşterului. Toți doreau să aibă pe hamurile cailor sau pe scut frumoase aplice de aur. Adesea mantia de vreme rea, care cădea pe spate, era prinsă la gît cu o fibulă de aur, lucrată cît mai meşteşugit.

Iată de ce Arinius se îngrijea să nu uite uşa casei deschisă. Avea la el aur mult şi pietre scumpe, pentru care era pizmuit, nu atît de dacii de rînd, cît de pleava venită din imperiu ca să se căpătuiască pe aici. Pe lîngă meşterii şi instructorii militari, de dincolo de Donaris, fugiseră în Dacia tot felul de certați cu legea, atraşi de faima bogăților de aici. Unii lucrau la construcții, alții încercau să încropească, un negoț oarecare, fie cît de mic. Erau şi dintre aceia care se însuraseră şi îşi ridicaseră ziduri de casă. Nu mai era ceva rar să auzi vorbindu-se limba Romei într-o cetate dacă. Nevestele învățau de la bărbați limba aleasă a romanilor. În ultimul timp devenise o modă să ştii să înşiri măcar cîteva vorbe străine. Bineînțeles că mai ales în cetățile mari erau aciuați aceşti romani. La țară sau în cetățile mai mici şi mai îndepărtate nu se prea auzea de aşa ceva.

Arinius închise uşa în urma prietenului şi îl întrebă curios:

— Ce s-a întîmplat, Iudenus? Vorbeşte odată!

— Mi se pare că am ajuns să aflăm ceea ce de mult ne cere marele Traian, spuse scribul şoptit, privind spre fereastră, de parcă tot s-ar fi temut să nu fie dincolo de ea o ureche vrăjmaşă. Împăratul ne-a cerut să-i dăm dovada că Decebal unelteşte împotriva Romei.

— Întotdeauna am spus trimişilor lui Traian că aici zace necredința. Decebal s-a declarat clientul Romei, dar unelteşte împotriva ei.

— Traian vrea o dovadă a necredinței lui, pe care s-o arate Senatului. Ştii că Senatul se opune începerii războiului cu dacii, dar ar încuviința de îndată pornirea legiunilor spre Danuvius, dacă Traian ar dovedi că Decebal unelteşte împotriva Romei. Ei bine, Arinius, există această dovadă, de care are atîta nevoie împăratul. Am scris-o chiar eu, cu mîna mea.

— Ce spui?

— Mîine dimineață, în zori, Dates porneşte spre marcomani, ducînd scrisoarea şi un car cu arme. În scrisoare, Decebal îi cere lui Ruru să-şi pregătească armele, pentru a lovi împreună cu dacii legiunile romane. Dar ce dovadă mai bună vrei, decît armele din carul lui Dates? Împăratul n-are decît să le înfățişeze în Senat, şi dovada vinovăției lui Decebal va fi făcută.

— Veste mare, Iudenus! Veste mare! Ce trebuie să fac, ca să punem mîna pe aceste arme?

— Chiar în noaptea asta să porneşti spre Lederata. Vesteşte că a pornit solia dacilor. Se prefac a fi negustori de stofe. Pînă cînd ajung ei la vărsarea lui Maris în Pathissus, soldații din Lederata pot să le iasă înainte. Dacă nu, să pună mîna pe ei cînd trec prin ținuturile iazige.

— Iudenus, dacă ne cad în mînă, Traian ne umple de aur! Parcă te văd în preajma lui, tălmăcindu-i limba barbarilor. Scăpăm amîndoi din această margine de lume, ne găsim iar un culcuş bun lîngă zidurile Colosseumului!

— Scăpăm de iarna dacică, Arinius. Am văzut lumina zilei în călduroasa Misia, din Asia Minor, care nu cunoaşte albul zăpezii. Nu mai vreau să port cinci rînduri de cămăşi, să-mi tot înfăşor picioarele în blană de iepure, şi tot să-mi înghețe degetele. Nu pot să umblu ca barbarii ăştia cu pieptul gol cînd crivățul bate de-ți taie răsuflarea. Hai, prietene, să lăsăm vorbele. Acum să grăiască faptele. Îmi pare rău de Dates că va pieri. Dacă ar fi urcat în scaunul regelui, Roma ar fi avut în el un client credincios. Asta ar trebui să-i spunem lui Traian. Împăratul să caute să-l înlăture pe Decebal şi să-l păstreze pe nepot.

— N-am încredere în nici unul.

— Dates a trăit la Roma. Am auzit cu urechile mele cînd îl sfătuia pe Decebal să fie credincios lui Traian.

— Atunci ar trebui să-l prindem viu, decît să-i luăm capul de pe

umeri. Am să-i spun comandantului din Lederata cine este şi de ce ar fi mai bine să ajungă nevătămat la Roma. Mîine, poimîine poate că ne întoarcem cu el aici, ca să-l punem rege. Iată că sînt gata de drum.

Între timp Arinius se îmbrăcase şi acum luase din cui şaua, s-o arunce pe spatele calului. Grajdul îl avea chiar sub locuință. În afară de cal, Arinius nu mai ținea nici un alt animal pe lîngă casă. Singur calul îi era de folos, pentru că se putea duce uşor, cînd avea nevoie, dintr-un loc în altul.

Ca să nu atragă nimănui luarea-aminte, Iudenus se înapoie cît mai curînd în cetate, în timp ce Arinius dădea pinteni calului şi se îndepărta pe drumul către Aizis şi Lederata.

Din turnul locuinței sale, Vezina îl văzuse pe Dates ieşind de la rege. Tînărul urma să plece departe, să înfrunte mari primejdii, el care avea să fie urmaşul lui Decebal. Şi dacă el nu va mai fi, cine să-i ia locul acestui uriaş, trimis de Zamolxis dacilor? Greu s-ar fi găsit un altul cu înțelepciunea şi hotărîrea lui, care să stea în fruntea acestui neam amenințat cu pieirea! Marele Preot era şi viceregе, lui i s-ar fi cuvenit să-l urmeze pe Decebal, dar nu se simțea în stare. Înaintase în vîrstă, iar Dacia avea nevoie de braț tînăr şi înțelept. Dates i se părea cel mai potrivit. Văzuse multe, ştia multe, va fi un rege luminat. Avea în el şi dorința de a scoate pe daci din întunericul neştiinței. Visa să înalțe şcoli, să facă din fiecare dac un ştiutor de carte. Iubea filozofia şi poezia, dar mînuia curajos şi sabia. Ce putea dori mai mult pentru Dacia? Fusese liniştit în privința urmaşului, dar dintr-o dată totul se tulburase, iar Decebal devenise de neînțeles. Oare ce se întîmplase? Regele ocolea să vorbească despre nepot. Deşi Vezina a încercat de mai multe ori să aducă vorba, Decebal s-a închis într-o muțenie care i-a dat de gîndit. Fața i se întuneca, privirea i se ascuțea şi nimeni n-ar mai fi îndrăznit să-i vorbească despre Dates. Cu ce îl supărase? Se convinsese că nepotul nu se ştia vinovat față de rege. Atunci? Se gîndea mereu la sclavul Micheas. Să-l fi supărat chiar atît de mult pe rege moartea lui? Dacă da, Vezina nu reuşea totuşi să înțeleagă de ce.

Se hotărîse să mai încerce încă o dată să stea de vorbă cu Decebal. Poate că-l va convinge să-l trimită pe Ziper după Dates.

Amîndoi s-ar fi descurcat mai uşor. Vezina avea deplină încredere în Ziper, pe care-l socotea un tînăr de ispravă.

Ascuns în camera lui, regele se perpelea ca pe jar. Şi nu putea spune nimănui ce avea pe suflet. Numai el trebuia să ştie ce pusese la cale. Se ascunsese, ca să nu scape o vorbă pe care n-ar fi vrut în ruptul capului s-o rostească: Opriți-l! Se urcase în foişorul locuinței-palat şi privise de sus, pînă cînd căruța se pierduse în depărtare. Abia atunci cerbicia lui se frînsese, gheața din suflet i se topise, şi ar fi vrut să strige primei străji: „Opriți-l!” Dar ca să n-o facă, şi-a plimbat privirile roată peste munții şi cîmpiile din zare, peste casele risipite pe coaste şi-n poiene, peste stîncile pe care le ştia în luminişurile de pădure. Peste toate a trecut ochiul lui îndurerat şi pieptul i s-a umflat într-un oftat greu, şi limba n-a mai rostit acel cuvînt, care l-ar fi salvat pe nepot. „Măscărici! Un măscărici!” Cuvîntul ăsta i se înfipsese prea adînc în suflet. Auzea Roma rîzînd în hohote şi pe Traian strigînd: „Mă voi lupta cu un măscărici! Iată cine se ridică împotriva Romei!” Cum putuse să-şi piardă pînă într-atîta capul acest băiat? Numai femeia aceea a fost de vină! Numai ea! Şi dovada cea mai bună că sufletul lui este acum stricat, o avusese în clipa cînd aflase că Micheas zace mort. Îl omorîse ca un mîrşav, din umbră, aruncînd săgeata. Omorîse un sclav ca să nu-l dea de gol, în loc să vină în fața lui şi să-i taie capul ca unui mincinos. Dacă i-ar fi retezat capul, în timp ce stătea de vorbă cu el, încă l-ar fi înțeles.

— Ai sufletul greu, Decebal, auzi deodată în spate glasul lui Vezina. Ochii tăi sînt încă îndreptați pe urmele lui Dates. Ai gîndit bine la ceea ce ai făcut?

— Vezina, cine crezi tu că trebuia să stea în fruntea dacilor? strigă regele de parcă acesta i-ar fi fost răspunsul la întrebarea pusă de Marele Preot.

— În nici un caz unul mai puțin înțelept decît Decebal. Timpurile se vestesc tulburi.

— Aşa e, ne aşteaptă timpuri grele. Şi n-am cui să las Dacia. Barba mi-e aproape albă şi gîndul mi se îndreaptă tot mai des către cel care trebuie să-mi urmeze.

— De ce l-ai trimis aşa departe, Decebal?

— Ca să se învețe cu greul.

— N-o să se mai întoarcă!

— Îl vom plînge cu toții.

— Asta vrei, Decebal, să-l plîngem? În sufletul tău crezi că n-ar merita să-ți urmeze, dar te înşeli. Este un tînăr de ispravă. Trimite, Decebal, să-l cheme înapoi la Sarmizegetusa!

Regele prinse să se plimbe prin cameră, suflînd ca un zimbru încolțit de vînători. Nu-i răspunse.

— Trimite-l pe Ziper să-l însoțească. Au copilărit împreună, sînt ca frații.

Pentru că n-a mai putut smulge un cuvînt de la el, Vezina se hotărî să-i vorbească în alt fel:

— Ai aflat, Decebal, cine l-a răpus pe Micheas?

— N-am avut ce afla.

— Nu înțeleg vorbele tale. Ştiai?

— Cu puțin înainte de a muri, Micheas a fost aici. L-am întrebat ce a fost la Roma...

— Şi ce ți-a răspuns, Decebal? El ți-a cătrănit aşa sufletul? Ce ți-a spus?

— Tot ce ştiam şi eu. Apollodorus era mulțumit de Dates. Se zice că romanul e un mare constructor.

— Este, Decebal. Traian îl ia după el oriunde se duce şi-i ascultă sfaturile.

— Îmi pare cu atît mai bine că Dates nu ne-a făcut de rîs. Sînt mîndru de el.

— Cu atît îmi pare mai rău că Micheas nu mai poate vorbi. Multe lucruri am fi aflat de la el, pe care Dates n-o să ni le spună. Ştiu că nu-i place să se laude.

— Şi mie-mi pare rău!

— Ai pus să-l caute pe vinovat?

Decebal tăcu. Nu ceruse nimănui să-i aducă vinovatul, temîndu-se de cele ce ar fi putut afla.

— O să-l dăm în vileag, şi nu-i va fi uşor.

— Chiar eu voi încerca să-l aflu.

— Încearcă, spuse Decebal, fără nici o tragere de inimă, încearcă, Vezina!

Viceregele se ținu de cuvînt. Îl chemă la el pe Ziper. Tînărul se înfățişă cu fruntea senină.

— Ziper, regele este îndurerat că Micheas a murit, dar făptaşul a rămas necunoscut. Vrei să mă ajuți să-l aflu?

— Am să încerc, părinte Vezina.

— Trebuie, Ziper, să-l găsim. Ascultă bine ce-ți spun, este o taină mare. Regele l-a trimis pe Dates la marcomani ca să-l pedepsească pentru omorîrea lui Micheas.

— Să-l pedepsească?

— Da, Ziper. Dintre cei trimişi la marcomani, puțini au reuşit să treacă prin ținuturile iazigilor, şi nu duceau o căruță plină cu arme. Decebal l-a trimis, dar nu-l mai aşteaptă...

Ultimele cuvinte fură ca o lovitură de măciucă pentru Ziper. Prietenul lui fusese deci trimis să moară! Trimis chiar de Decebal, care îl iubea ca pe ochii din cap.

— Părinte Vezina, vorbi el, cu glasul gîtuit de emoție, Dates nu trebuie să moară! Decebal îl voia urmaş. De ce şi-a întors fața de la el?

— Pentru că l-a răpus pe Micheas. Sclavul îi spusese ceva despre Dates, şi el i-a trimis săgeata în gît. Aşa, cel puțin, crede regele.

— Nu putea să facă Dates una ca asta! Altcineva l-a omorît pe Micheas...

— Cine, Ziper? Regele trebuie să-l ştie pe făptaş. Numai aşa salvăm viața lui Dates. Stai, unde te duci?

— La Decebal.

— De ce?

— Să-l rog să mă trimită după Dates.

— Decebal nu mai este în Sarmizegetusa. E puțin timp de cînd l-am văzut plecînd spre Sargedava. S-a dus la Sinna, la mama lui Dates.

— Alerg după el!

— Aşteaptă-l aici. Nimic nu-i poți spune în fața mamei lui Dates. Lasă-l pe Decebal să-i vorbească ce-o crede el de cuviință.

— Dar cînd se înapoiază, părinte Vezina?

— Mîine dimineață.

Decebal nu-şi mai putuse înăbuşi durerea şi pornise spre Sargedava, să-şi vadă sora. Voia chiar el să-i spună că l-a trimis pe Dates la marcomani. Poate că ea nu va simți decît durerea despărțirii, dar tatăl lui va şti ce primejdii îl pasc pe băiat. Era hotărît ca lui Duras să-i mărturisească adevărul. Acest om aspru şi drept îi va înțelege şi durerea, şi fapta. Cu Sinna nu putea vorbi

deschis, nu-i putea spune că fiul ei se ticăloşise la Roma. Ea va răbda mai uşor moartea lui ca erou, va fi mîndră să-şi ştie fiul alături de Zamolxis, în rîndul vitejilor. Dar n-ar putea trăi o clipă, dacă ar afla că şi-a făcut neamul de rîs. Pentru ea, ca şi pentru ceilalți, Dates trebuia să piară vitejeşte.

Aşa cum se aşteptase de altfel regele, cînd Duras află, rămase ca de piatră, cu ochii închişi. Obrajii i se învăpăiaseră, de parcă primise palme, şi regele ar fi putut jura că niciodată nu-i fusese atît de ruşine. Duras îşi amintea acum fiecare cuvînt schimbat cu fiul lui, în ziua sosirii la Sargedava.

Tatăl îşi înălță greu fruntea, apoi se apropie de rege şi-l îmbrățişă:

— Îți mulțumesc, Decebal, că n-ai lăsat ruşinea să cadă asupra familiei mele!

Fură singurele lui vorbe.

A doua zi, Decebal se înapoie la Sarmizegetusa. În fața locuinței-palat îl găsi pe Ziper, aşteptîndu-l. El era acum singura lui bucurie şi-l prinse cu dragoste de umeri, privindu-l lung.

— Ce vrei, Ziper, de la mine? Mi se pare că mă aşteptai sau mă înşel?

— Te aşteptam, Decebal.

— Bine ai făcut, băiete. Pe nimeni n-aş fi vrut atît de mult să-l văd, ca pe tine. Spune-mi ce vrei.

— Îndrăznesc să-ți cer ceva, Decebal.

— E singura dată cînd te aud că ai o dorință.

— Cu atît mai mult aş vrea să mi-o îndeplineşti.

— Hai, vorbeşte!

— Decebal, vreau să plec pe urmele lui Dates. Sînt prea mari primejdiile, ca să le înfrunte singur. Brațul meu îi va fi de ajutor.

Vorbele tînărului îl pătrunseră pe rege. Minunat om acest Ziper! Oare de ce nu avusese norocul să fie şi Dates la fel ca el? Cîte porunci îi încredințase, pe toate le dusese pînă la capăt. Iată că ştia să fie şi prieten de credință.

— Am fost ca frații, urmă Ziper. De ce să nu înfruntăm amîndoi primejdia?

— Frumoase vorbe mi-ai spus, Ziper, fiule, dar ce rost are să pleci după el? Să vă pierd pe amîndoi deodată? Ar fi prea mult pentru mine.

— Trebuie să-l urmez, Decebal.

— Trebuie?! tresări regele.

— Decebal... eu l-am omorît pe Micheas!

Regele păli. Mărturisirea lui Ziper îl sperie. Oare să fie adevărul? Tînărul îl privea drept în față, fără urmă de teamă, dar într-un fel care îl încredința că nu-l minte.

O furie oarbă întunecă mintea regelui. O furie care îi duse mîna pe mînerul cuțitului scurt pe care-l purta la brîu. Îl cuprinsese deznădejdea!

În clipa mărturisirii lui Ziper, simțise că a rămas fără aceşti copii, pe care îi iubea ca şi cînd ar fi fost al lui. Tinerețea lui o vedea în tinerețile lor. Cît timp fuseseră ai lui, aşa cum îi credea el, privise liniştit viitorul. Urmaşii se dovedeau demni de părinții lor. Şi iată că băiatul acesta venea acum să-i sfîşie sufletul printr-o mărturisire neroadă.

Pumnul i se încorda pe mînerul cuțitului. Vinele groase se întinseră sub piele, gata să plesnească. Ziper simți încordarea din pumnul regelui şi îşi înalță capul, ca să-şi dezvelească grumazul. Ar fi primit bucuros moartea din mîna lui Decebal.

— Spune-mi că mă ierți, Decebal, şopti el privindu-l fără să clipească. Nu pot să mă duc în împărăția lui Zamolxis fără iertarea ta.

Vorbele lui îl copleşiră pe rege. Mînerul cuțitului îl simți deodată rece în palma-i încleştată...

— Pleacă, fiule!... Du-te din fața mea! Tinerețea... tinerețea asta fără minte! Numai la ea se gîndeşte. Du-te din fața mea!

Ziper nu se putea urni din loc. Abia acum îşi dădea seama că greşise mai mult decît crezuse el. Dacă greşise atît de greu, de ce-l ierta? De milă? El, Ziper, iertat de milă?

— Pedepseşte-mă, Decebal! Eu l-am omorît pe Micheas. Cere săgeata care l-a răpus şi pune-o lîngă ale mele.

— De ce, Ziper?

— L-am auzit vorbindu-ți. Îl trăda pe cel căruia trebuia să-i fie credincios. Nu din dragoste îți spunea toate acelea, ci ca să-şi capete libertatea. Există vreo pedeapsă prea mare pentru linguşire? Şi pe deasupra minția!

— Minția?

Ziper simți unda de speranță din întrebarea regelui.

— Mințea, Decebal! De ce să priveşti cu ochi răi dragostea lui pentru femeia aceea. Şi eu iubesc o străină.

— Pe cine, Ziper?

— Pe Livia, fiica lui Plautius, meşterul pe care l-am adus să ne bată arme din fier tare. Lasă-mă, Decebal, să mă duc după Dates. Am fost ca frații.

— Îl mai poți prinde?

— Am să încerc. Plec chiar în clipa asta.

— Du-te, Ziper. De acum s-au apropiat de locurile iazigilor duşmani.

Rîul Maris îşi lățise apele, de parcă se întinsese la soare. Murmura leneş, ca un om care merge fără grabă, îngînînd un cîntec. Drumul se desfăşura chiar pe malul lui, ținîndu-i tovărăşie.

Dates stătea răsturnat pe baloturile de stofe, cu ochii ațintiți la împletitura coviltirului de deasupra. Asculta pasul egal al cailor care mergeau de parcă ar fi ştiut drumul de cînd lumea. Nimeni nu-i îndemnase de cînd plecaseră de-acasă. Pădurea se rărise şi Durdan spunea că nu e departe locul unde Marisul îşi varsă apele în Pathissus. Dincolo de Pathissus aveau să facă pe negustorii de pînzeturi. Romanul picotea lîngă Dates, pentru că toată noaptea nu închisese ochii. Se culcaseră într-un luminiş, chiar pe malul apei, dar îşi pusese capul lîngă un muşuroi de furnici, care-i făcuseră pielea tot o blîndă. Mai ales pe chelie tăbărîseră. În loc să doarmă se scărpinase tot timpul şi omorîse furnici, chinuindu-se noaptea întreagă.

Dimineața se văicărise într-una, arătînd blîndele lui Durdan, care rîdea de se prăpădea.

— Pe mine de ce nu m-au ciupit?

— Puteau să ciupească pielea ta de opinci? se răsti Silvanus, fără chef de glumă, mîngîindu-şi pleşuvia. Şi-ar fi rupt dinții bietele vietăți.

— Ha, ha, ha! sări Durdan. Tu ai piele fină, de roman, unsă cu tot soiul de alifii. Ai văzut Seder, ce piele frumoasă are romanul? Cam tăbăcită de anii mulți, da'... parcă-i fiartă în şofran. De ce taci, Seder, şi nu spui nimic?

— Şi pe mine m-au ciupit, răspunse morocănos micul Seder.

— Ți-oi fi cumpărat şi tu pielea de la vreun roman venetic. Acum e la modă să cumperi de la „*negotiatores*”, rosti Durdan plin de ironie, cuvîntul latin. În tîrgul cetății s-au înmulțit tarabele lor. Toți se laudă că-i bine şi frumos la Roma, dar vin şi vînd la Sarmizegetusa şi se tocmesc cu femeile noastre pentru fiecare sesterț. Tu tot de bine ai venit, Silvanus? Am auzit că aveai un „*domus*” de toată frumusețea, cu multe încăperi şi cu bazin pentru scăldat. E adevărat, Silvanus? Toți *negotiatores* se laudă că au scăldătoare acasă şi strîmbă din nas la mirosul cojocului nostru de miel.

Dates se amuza auzindu-l pe Durdan. Nu alesese rău cînd îl luase la drum. De cînd plecase de-acasă, melița tot timpul din gură, şi întotdeauna cu haz. Erau de toată nostimada ciocnirile lui cu Seder, prietenul care abia îi ajungea la subsuoară.

— Chiar aşa, Silvanus, de ce ai fugit de la romani? se băgă în vorbă şi Dates. Tu eşti chiar din Latium, după cum spui?

— Parcă tu nu ştii de ce suferă un biet militar? Ajungi deodată să nu mai poți răbda. Nedreptatea te-mpinge la multe. După ce înduri corvezile serviciului militar treizeci, patruzeci de ani, nu scapi de ele nici după ce împlineşti termenul. Te țin mai departe sub arme, nu-ți schimbă decît numele. Te numesc *veteranus*, dar în lupte eşti trimis să mori ca cei tineri, cu toate că tu ai pielea plină de urmele rănilor. Cînd ceri dreptul tău în pămînt şi bani, trec ani şi ani pînă să-l primeşti. Iar cînd, în sfîrşit, se îndură şi te lasă acasă, ce primeşti sub numele de ogor? Noroaie, sau smîrcuri, sau coclauri de munte. Ce să vă mai spun, e grea viața de soldat. Şi pentru ce? Cît face sufletul şi trupul unui soldat? Zece aşi pe zi, adică un denar mare şi lat! Din ei trebuie să-ți cumperi îmbrăcăminte, arme, corturi şi să mai dai ceva şi centurionului, ca să nu te muştruluiască fără nici o milă şi să te mai scutească de corvezi. În schimb, pe Hercules, mereu bătăi şi răni, mereu vitregia iernii şi căldura istovitoare a verii... Vai de cei din legiuni! Numai pretorienii o duc bine. Ei primesc doi denari pe zi şi sînt trimişi la vatră după şaisprezece ani de serviciu. E drept asta? Se zice că s-au dat pămînturi bune în Moesia Minor, pe lîngă castrele care păzesc Istrul.

— Donaris, să-i spui, Silvanus, aşa cum îi zicem noi.

— Voi îi ziceți Donaris, romanii îi spun Danuvius, iar acolo, în

jos, pe la geți, i se zice Istru.

— Acum să-i spui Donaris, ca noi, îi ceru din nou Durdan, autoritar. Dacă eşti la noi, să-i spui ca noi.

— Totuna mi-e. Doar rămîn aici pentru totdeauna.

— Aşa de bine plătit n-ai fost tu niciodată. Şi pe deasupra, tu eşti cel care comanzi.

— Aşa e, dar şi eu slujesc cu credință.

— Ia uitați-vă colo, nu cumva se zăreşte turnul de pază?

Durdan avea dreptate. Se zărea înaintea lor turnul întărit de la vărsarea rîului Maris în Pathissus. Dincolo de el erau iazigii.

Îi întîmpină un oştean călare.

— Ce-i cu voi şi încotro mergeți?

— Am o fată frumoasă dincolo, şi mă duc la ea.

— Tu eşti, Durdane? Ce vînt te aduce pe-aici?

— O să ştii îndată. Cheamă-l pe comandant să vină la noi. În fața ta se află nepotul lui Decebal.

Oşteanul se grăbi să-l asculte. Nu era un turn prea întărit, folosea mai mult ca să se poată vedea pînă departe, dincolo de Pathissus. Partea de jos era ridicată din piatră, iar catul de sus din bîrne de lemn. Cu toții erau vreo zece oameni.

În cerdacul turnului apăru cel chemat.

Dates îi spuse despre ce este vorba şi se învoiră să treacă dincolo căruța. Nu era o treabă uşoară, dar cei de la turn aveau două luntre mari, în care nădăjduiau s-o poată urca, luînd-o pe sus şi punînd-o cu două roți într-o luntre şi cu două în cealaltă. Dincolo de mal, de-a lungul apei, se desfăşura un drum de căruțe, pe marginea unei păduri dese care începea chiar în apropiere.

Aşteptară întunericul, apoi traseră cele două luntre pe mal, una lîngă alta. Ridicară căruța şi o aşezară în ele: două roți într-una, două în cealaltă, şi le împinseră încet în apă. Fu cît pe ce să se răstoarne, cînd una dintre luntre începu să plutească înaintea celeilalte şi toată greutatea apăsă în ea. Într-o luntre stătea Durdan, în cealaltă Seder, aplecați în afară, lopătînd cu grijă. Curentul îi prinse şi luntrile traseră una într-o parte, alta în cealaltă, amenințînd să se pună cruciş. Cu greu ajunseră pe celălalt mal, dar cu mult mai în josul apei. Dates, Silvanus şi un oştean trecură cu o altă luntre. Acum erau numai cinci şi le venea şi mai greu să scoată căruța pe uscat. Traseră luntrile pe prundiş,

apoi Durdan şi Silvanus se vîrîră sub osie şi, proptindu-şi picioarele zdravăn în pămînt, o ridicară puţin, cîte puţin.

Porniră la pas uşor, ca să nu fie auziţi. Erau în locurile iazigilor, şi de acum viaţa lor atîrna de priceperea cu care ştiau să pară negustori de stofe veniţi din Aquileia.

Merseră toată noaptea, ca să se depărteze cît mai mult de apa rîului, spre Annamatia. Se culcară pe rînd, mai mult moţăiră.

Dates era negustorul. Îmbrăcat într-o togă din stofă bună şi o pelerină prinsă într-o fibulă de aur în dreptul umărului, puteai să juri că e un tînăr negustor curajos care pornise cu marfă spre nord, să cîştige mai bine. Ceilalţi trei erau sclavii lui.

Aveau în căruţă şi stofe alese, scumpe, şi mai proaste, pentru cumpărătorii nevoiaşi, dar erau hotărîţi să ceară preţuri mari, ca să nu vîndă nimic. Rînduiră baloturile pe o bucată mare de pînză, care acoperea armele, bine ascunse în fîn, ca să nu se lovească una de alta.

Prima spaimă o traseră în zori. Erau în vîrful unui mic deal, cînd zăriră departe, în urmă, ridicîndu-se praful drumului. Seder sări din căruţă şi îşi lipi urechea de pămînt.

— Călăreţi. Vin la aruncatelea!

— Să ne ascundem în pădure! porunci Dates.

Doar ce se pitiseră, că pe drum trecură, în galop, vreo zece soldaţi din legiuni, căutînd cu privirile în toate părţile. N-aveau nici un motiv Dates şi al lui, să creadă că pe ei vor să-i ajungă, şi, totuşi... Altfel ce să caute aici aceşti romani? Iazigii erau supuşi Romei şi trupele legiunilor treceau cînd voiau dintr-o parte în alta, dar ce căuta această mînă de călăreţi aşa de grăbiţi? Dacă ar fi fost o cohortă sau măcar o centurie, ar fi putut crede că fac un exerciţiu sau se duc dintr-un castru în altul. Oricare ar fi fost adevărul, ei tot trebuia să meargă mai departe.

După ce cobora dealul, drumul se pierdea iar în pădure, apoi ocolea un mic lac, strîns din apa ploilor şi intra într-o aşezare iazigă. Cînd romanii ajunseră în sat, cel care călărea în frunte sări din şa şi se grăbi spre căpetenia care venea în întîmpinarea lui.

— Vreau să ştiu dacă a trecut pe aici un negustor de pînzeturi într-o căruţă acoperită.

— De mult n-am mai văzut vreunul prin partea locului.

— Dacă trece pe aici, opriţi-l şi trimiteţi un călăreţ să ne dea de

ştire. Mai e însoțit de doi sau trei sclavi.

— Nu şi-a plătit, cumva, datoriile, de alergi aşa după el, romanule?

Iazigul îl iscodea cu ochii lui negri şi depărtați de nas, ca la oamenii răi. Romanul i-ar fi spus despre ce este vorba, dar dacă iazigul ar fi aflat că în căruță sînt daci, i-ar fi căsăpit într-o clipă, or el avea poruncă să-l prindă viu pe cel căutat.

— Ai bănuit chiar adevărul, iazigule. Pune mîna pe el şi trimite un călăreț spre castru, să ne dea de ştire. Noi ne ducem mai departe, poate că au trecut fără să prindeți de veste.

— Nu prea cred, dar, mai ştii? N-o fi vrut să vîndă nimic în aşezarea noastră.

Cînd au ajuns în marginea aşezării iazige, Dates i-a cerut lui Durdan să oprească. Trebuia să cumpănească bine situația. Să treacă acum, pe lumină, sau să aştepte noaptea? Nu se putea să ocolească aşezarea. Nici un drum nu trecea prin pădure.

— Ce facem? întrebă Durdan.

— Parcă ar fi mai înțelept să aşteptăm întunericul.

— De acum o să întîlnim multe aşezări iazige. Dacă o să aşteptăm pentru fiecare noaptea, abia în primăvară o să ajungem la marcomani.

Avea dreptate şi Durdan.

— Să trecem! hotărî Dates. Dar să fim cu băgare de seamă. Seder, rămîi în urma noastră. După ce ajungem dincolo de aşezare, vii şi tu. Uite scrisoarea asta, ține-o la tine. Dacă s-o întîmpla ceva, pleci pe jos, ocoleşti prin pădure şi te duci mai departe. Trebuie să ajungi la Ruru.

Seder vîrî în sîn sulul, apoi se ascunse în marginea pădurii. Ceilalți porniră mai departe.

Aşezarea iazigă nu era prea mare, casele din lut, unele pe jumătate săpate în pămînt şi acoperite cu paie, se înşirau la distanță apropiata una de alta, într-o poiană întinsă. Un fir de apă se furişa chiar prin marginea caselor. Copiii erau la scaldă, pe malul apei şi, cînd văzură căruța, se repeziră spre ea, strigînd bucuroşi. Rar se întîmpla să treacă pe acolo cîte un negustor.

Călătorii observară în mijlocul aşezării cîțiva bărbați stînd chiar în drum şt privind spre ei.

— Parcă ne aşteaptă, spuse Durdan.

— Să nu creadă că ne este frică! Țineți-vă armele la îndemînă.

— Bine-ar fi să nu le ridicăm, fu de părere Silvanus. Ce putem face noi trei, în mijlocul lor? S-o ținem una şi bună că sîntem romani.

În dreptul celor care îi aşteptau, Durdan opri căruța şi Silvanus începu să înşire ce aveau de vînzare, după obiceiul tuturor negustorilor care colindau cu marfa din loc în loc.

— Pînză de cînepă, stofe de lînă pentru vremea zăpezilor, mătăsuri fine, din Asia Minor, pentru femeile nobile. Stofe albastre, şi roşii, şi galbene…

În timp ce Silvanus trăncănea, Durdan desfăşurase două baloturi, pe care le arăta mai marelui dintre iazigi. Se părea că nu-l prea ispiteşte marfa. Îl văzură întorcîndu-se către un iazig şi spunîndu-i ceva. Acesta din urmă se dovedi a cunoaşte limba Romei.

— Nu aveți voie să vindeți nimic, pînă cînd nu se întorc romanii care vă caută, le spuse el.

— Pe noi? sări mirat şi supărat Dates. Ce poate să aibă cu un negustor cinstit ca mine?

— Rămîneți aici pînă cînd se duce un călăreț sa-i vestească.

— Am să mă plîng împotriva voastră, se răsti Dates. Nici un negustor n-o să mai îndrăznească să treacă pe aici. N-am de gînd să rămîn nici o clipă, iar dacă nu vreți să cumpărați, cu atît mai bine. Îndeamnă caii! îi spuse lui Durdan care îi şi lovi cu joarda.

La un semn abia schițat al căpeteniei, doi iazigi săriră şi apucară căpestrele cailor. Atunci Durdan şfichiui spre ei biciul, făcîndu-i să-şi plece capetele. Caii, speriați, porniră la aruncatelea.

Totul se petrecu atît de repede, că iazigii nici nu se dezmeticiseră, cînd ei se şi îndepărtaseră ca la o aruncătură de piatră. Durdan şfichiuia caii fără încetare, înnebunindu-i. Aveau la căruță doi cai murgi, lungi în picioare şi iuți, care se aşternură cu burțile de pămînt.

Iazigii se repeziră care-ncotro, după fugari. Unul dintre ei îşi încorda arcul şi ochi. Dates, care era în spate, îl văzu şi trase în grabă scutul; nici nu-l ridicase bine, că săgeata se şi înfipse în el, zbîrnîind.

— Grăbeşte, Durdane! îndemnă Dates. Să ajungem în pădure.

Cît erau la loc deschis, puteau primi o ploaie de săgeți, şi se temeau mai ales pentru cai. Ei se fereau, oricît, cu scuturile.

Zgomotul roților şi al copitelor scoaseră afară pe iazigii care îşi aveau casele în apropierea drumului. Unul îndrăzni să sară înaintea lor, dar Durdan se repezi pe oişte, şi cînd iazigul întise mîinile spre căpestre, îl lovi cu codirişstea, de-l auzi gemînd de durere.

Se născu o mare hărmălaie în toată aşezarea. Iazigii țipau, îndemnîndu-se să sară cît mai repede pe cai şi să le ia urma.

Curînd, cinci călăreți se adunară dintre case şi porniră după ei. Ieşiseră din aşezare şi intraseră în pădure. Călăreții, înarmați cu săbii pe care le fluturau amenințător, în timp ce înfigeau pintenii în burțile cailor, se apropiau cu repeziciune.

— Dacă n-ar mai veni şi alții, mormăi Dates. Cu ăştia ne-am descurca noi! Silvanus, trage arcurile de sub pături!

Dates şi Silvanus aşteptară cu arcurile pregătite ca urmăritorii să ajungă la o distanță potrivită.

— Treci în locul meu, Silvanus! spuse Durdan romanului. Mai bine mă descurc eu.

Făcură schimb de locuri. Uriaşul se uita la iazigi, de parcă ar fi fost gata să-i mănînce. Îşi muşca buza pînă la sînge, aşteptîndu-i, cu arcul gata să sloboade săgeata. Ochiul lui măsură distanța. Socoti că poate întinde coarda. Avea un arc pe măsura lui: nu oricine l-ar fi putut folosi. Dates auzi zumzetul corzii şi iazigul din frunte se plecă în față, încercînd să-şi tragă din piept săgeata. Rămase aşa, aplecat, apoi începu să se lase încet într-o parte, pînă cînd alunecă în praful drumului. Calul celui din spate se sperie şi cambră scurt, sărind peste el.

— Bravo, Durdane! Ia-l şi pe celălalt în primire!

Din nou zbîrnîi coarda arcului, dar căruța tocmai atunci săltă într-o groapă şi săgeata trecu pe deasupra celor ce veneau călări.

Dates îşi încordă şi el arcul. În zdruncinătura căruței nu era deloc sigur că săgeata va ajunge acolo unde o trimitea el. Era un bun arcaş, sau aşa ştia că fusese. Ochi fără grabă şi slobozi coarda. Urmări săgeata ducîndu-se drept spre iazig, dar şi acesta o văzuse. Se lungi, făcîndu-se una cu calul, şi scăpă teafăr.

În dreapta se desprindea o cărare şi cei din căruță văzură cum călăreții pornesc pe ea. Desigur, aveau să se trezească cu ei în

față.

— Mai repede, Silvanus!

Biciuiau într-una caii numai spume. Căruța nu era prea uşoară şi, oricît de buni ar fi fost caii, mult n-o mai puteau ține într-o asemenea goană.

Priveau în toate părțile, să-i descopere pe urmăritori. Nu-i văzură decît atunci cînd o săgeată venită din pădure se înfipse în burta unui cal. Fură gata să se răstoarne, deoarece calul rămas în picioare, încălzit şi speriat, se smucea în ham. Iazigii apărură cu săbiile ridicate şi cei trei săriră din căruță să primească lupta. Doi dintre iazigi se năpustiră asupra lui Durdan, pe care-l văzuseră mai mare. Cel care se aruncase asupra lui Dates urla ca ieşit din minți, de cîte ori lovea cu sabia. Luat pe neaşteptate, Dates abia avu vreme să sară într-o parte cînd auzi şuierîndu-i fierul pe la ureche. Lama săbiei îi prinse umărul mantiei şi i-l reteză de parcă n-ar fi întîlnit nimic în cale. Din avînt, iazigul trecu pe lîngă Dates, fiind pentru o clipă cu spatele. Atunci zvîcni şi Dates sabia, dar fără să-l ajungă. Se trezi că cineva se lipeşte de el; îl recunoscu pe Silvanus, care se apropiase ca să nu poată fi atacat prin spate. Durdan rămăsese singur în fața celor doi, şi ca să-i lovească pe rînd, se dădea înapoi pas cu pas, sărea peste căruță, ocolea calul, tot pîndind un prilej bun ca să atace. Se trezi față-n față numai cu unul dintre ei; îi despărțea calul. Al doilea încercă să-i cadă în spate. Durdan lovi crupa calului cu latul săbiei, şi animalul zvîcni înainte, repezindu-se în iazigul care încerca să-l ocolească, doborîndu-l. Cel de dincolo de cal se pomeni cu sabia lui Durdan sub nas. Se feri şi lovi, dar sabia lui o întîlni pe a dacului, ținută curmeziş deasupra capului. Izbise cu sete, ținînd arma cu amîndouă mîinile. Durdan îşi ținea sabia numai cu o mînă. Cu cealaltă îşi trase cuțitul de la brîu şi-l înfipse jos, sub coaste. Auzi un icnet înăbuşit şi iazigul se prăvăli la picioarele lui. Sări spre cel care tocmai reuşise să scape din picioarele calului, dar care sîngera la braț şi față. Termină uşor şi cu el.

Dates şi Silvanus se luptau spate în spate, iazigii dîndu-le roată. Săbiile se încrucişau, se retrăgeau, apoi iar se izbeau în sunet de fier. Dates sîngera la brațul stîng, dar şi iazigul din fața lui avea o dungă roşie care îi împărțea obrazul în două, de la nas pînă la ureche. Cînd fu iar atacat, Dates se prefăcu a ridica arma

deasupra capului, să pareze lovitura, dar n-o făcu. Sări un pas într-o parte, şi izbitura dată cu sete de către iazig se duse în gol. Duşmanul căzu aproape cu nasul în pămînt, dezvelindu-şi ceafa. Dates lovi şi el. Iazigul nu se mai ridică de jos.

Cel cu care se lupta Silvanus, cînd se văzu singur, făcu un gest de amenințare, dar în loc să lovească, întoarse spatele şi o luă la fugă, pierzîndu-se în pădure.

— După el! strigă Durdan.

Iazigul era iute de picior, cunoştea bine pădurea şi se strecura ca şarpele printre trunchiurile copacilor. Nu-l mai putură ajunge.

Găsiră în schimb caii. Îl înlocuiră pe cel mort şi porniră în mare grabă. Pierduseră însă mult timp, şi pe urmele lor plecase un alt pîlc de iazigi. Curînd, asupra lor se abătu o ploaie de săgeți şi calul abia înlocuit căzu şi el. Se văzură înconjurați de mai bine de douăzeci de călăreți, cu săbiile ridicate amenințător, în frunte cu căpetenia întîlnită în sat. Nu se mai împotriviră. Îi legară fedeleş pe toți trei şi îi urcară pe cai, înapoindu-se în aşezare.

Nu le era greu să ghicească ce voiau iazigii strînşi în juru-le. Îi priveau plini de ură, amenințători. Cereau moartea lor. Căpetenia însă îi tot liniştea, arătînd în direcția în care dispăruse pîlcul de călăreți romani. De data asta, romanii erau salvarea lor.

Un iazig încălecă şi plecă să-i cheme pe romani.

Fură legați de trei stîlpi înfipți în mijlocul aşezării, într-un loc deschis, unde se strîngeau de obicei iazigii la jocuri de trîntă. Statură în jurul lor pînă se înnoptă. Vorbeau tare şi rîdeau, iar din cînd în cînd aruncau cîte un cotor de măr, sau cîte un bulgăre de pămînt, mai ales în Durdan. Fură goniți de întuneric şi de primele picături de ploaie. Cerul se întunecase şi o ploaie repede şi rece se porni...

Rămaseră singuri în locul deschis, păziți numai de un iazig care îşi pusese pe cap o glugă lungă şi se adăpostise sub un stejar bătrîn.

Se lăsase un întuneric de nu-ți vedeai vîrful degetelor....

De cum rămăsese singur, Seder se cățărase ca o pisică în cel mai înalt stejar, ca să-i poată vedea pînă departe. Urmărise tot ce se întîmplase în sat, apoi căzuse pe gînduri, întrebîndu-se ce-ar fi mai bine să facă. Să plece singur spre marcomani? Dacă totuşi

ceilalți au scăpat, acum erau departe, nu-i mai putea ajunge. Dacă nu, era mai bine să vadă ce se va întîmpla cu ei.

Se hotărî să aştepte. Chiar dacă va porni singur la drum, tot era mai bine să stea ascuns pînă cînd se vor mai linişti lucrurile

Îi văzuse apoi pe cei trei aduşi legați, şi inima i se strînsese de necaz. Pipăise papirusul păstrat sub cămaşă, jurîndu-şi să-l ducă el regelui marcoman.

Privise înciudat la iazigii care se strînseseră în jurul celor trei, la copiii mai mărişori care se duceau să-l tragă pe Durdan de barbă, spre hazul bătrînilor.

Luarea aminte îi fusese atrasă deodată de tropotul unui cal care se apropia din partea de unde veniseră şi ei. Micul Seder se gîndise că are norocul să facă rost de un cal, cu care să ajungă mai repede la marcomani. Sărise din copac şi se pitise în spatele unui trunchi mai gros decît el, pregătindu-şi arcul. Călărețul avea să treacă pe la cîțiva paşi, nu putea să-i scape, îşi încordase arcul şi... în loc să arunce săgeata, strigase:

— Ziper! Ziper!

Călărețul trăsese de zăbale şi calul se învîrtise în loc de durere.

— Ce-i cu tine aici?

Seder îi făcuse semn să se ascundă, ca şi el, apoi îi povesti totul.

Acum stăteau amîndoi în marginea pădurii şi încercau să deslușească ceva în întuneric. Ploaia se întețise şi le şiroia pe obraji şi în barbă. Picături mari loveau frunzele aspre într-un răpăit fără sfîrşit; parcă sfîrîia o oală cu untură pe foc. Un fulger sfîşie cerul în două şi, la lumina lui îi văzură pe cei trei stînd zgribuliți, cu capetele plecate.

Fulgerele îi ajutau să vadă ce face iazigul de sub stejar, dar totodată erau şi o primejdie: la lumina lor puteau fi zăriți. Paznicul, aciuit sub copac, se gîndea că n-are nici un rost să rabde ploaia stînd lîngă prizonieri. Cum să fugă? Picotea cu ochii închişi, încălzit sub glugă.

Ziper îşi trase cuțitul de la brîu şi, lăsîndu-se în genunchi, se apropie de iazig, venind din spate. Cîteva tufe de soc îl ascundeau de privirile celor din aşezare. Seder rămăsese la marginea pădurii, cu arcul pregătit, gata să-i sară în ajutor.

Răpăitul ploii era atît de tare, încît iazigul nu-l putea auzi apropiindu-se. Un fulger scăpără şi Ziper văzu că era la numai

cîțiva paşi în spatele lui. Fixă bine locul, ca să se arunce drept spre el. Cumpăni o clipă cu mînerul cuțitului strîns în palmă, apoi se avîntă. Din două-trei salturi fu lîngă paznic şi repezi lama armei în glugă. Un horcăit scurt îi dovedi că nu dăduse greş. Nici nu se mai plecă să vadă dacă iazigul e mort, şi se grăbi spre cei trei.

— Dates! şopti Ziper, cuprins de o bucurie fără margini.

— Ziper, prietene!

Într-o clipă legăturile fură tăiate şi cei doi prieteni se îmbrățişară.

— În pădure! îi îndemnă Ziper, arătîndu-le încotro s-o apuce.

— Unde e Seder? vru să afle Durdan, îngrijorat de soarta prietenului.

— Acolo! Te-aşteaptă!

Se regăsiră toți cinci în marginea pădurii. Ce era mai bine să facă?

— Unde este căruța? întrebă Ziper.

— Au tîrît-o pînă în fața casei de-acolo, în care locuieşte căpetenia iazigă. Cred că au luat tot dinăuntru.

— Poate că-i este frică de roman şi nu v-a jefuit. Sînt doar supuşi Romei.

— Să ne încredințăm că este aşa.

— Şi după aceea? întrebă Seder.

— Facem rost de doi cai. Noaptea e mare acum, pînă în zori sîntem departe.

— O să ne întîlnim cu romanii chemați de iazigi.

— Le venim noi de hac!

Furişîndu-se cu mare grijă, ajunseră lîngă căruță. Coviltirul era atît de bun încît nici o picătură de apă nu pătrunsese înăuntru. Era un adăpost de care aveau nevoie, acum cînd erau cu toții ciuciulete.

— S-o împingem! şopti Dates.

Fiecare la cîte o roată şi o urniră din loc. Nu era uşor, pămîntul se înmuiase şi se scufundau pînă la glezne în noroi. Şi poate că nici n-ar fi reuşit fără Durdan şi Ziper care în cele din urmă prinseră oiştea şi traseră ca doi cai.

Răpăitul nesfîrşit al ploii îi ocrotea. Ajunseră cu căruța aproape de marginea aşezării apoi Ziper şi Durdan se înapoiară să facă

rost de cai. Lîngă casa căpeteniei era un grajd. Abia acum primejdia era cu adevărat mare. Un nechezat de cal ar fi fost de ajuns ca să-i dea de gol. Pasul calului se auzea şi el, chiar pe un timp ca ăsta.

În uşa grajdului, Ziper îl prinse pe Durdan de mînă, oprindu-l şi făcîndu-i semn să asculte. Dinăuntru se auzea sforăind grăjdarul. O fi numai unul? Un fulger îi ajută să vadă mai bine: da, era unul singur. Durdan luă cuțitul lui Ziper şi se furişă spre iesle. Sforăiturile îi arătau unde să se îndrepte. Ca să fie sigur că nu greşeşte, îl pipăi în grabă, oprindu-şi palma pe fața grăjdarului, care sări din somn, sufocat. Două lovituri de cuțit îl domoliră pentru totdeauna.

Pe pipăite găsiră şi hamurile.

Pînă ieşiră din aşezare, merseră la pas, apoi îndemnară caii vîrtos. Durdan ținea hățurile, iar ceilalți se dezbrăcară la piele, să-şi stoarcă îmbrăcămintea. Ploaia parcă se întețise şi mai tare acum. Era frig şi s-ar fi înfăşurat în stofele pe care le aveau de vînzare, dacă ar mai fi găsit vreuna. Pe toate le cărase însă iazigul în casă. Lăcomia lui nu se oprise decît cînd dăduse de paie; armele erau încă acolo. Îmbrăcară cămăşile ude şi îşi dădură pumni în spate, unul altuia, să se mai încălzească.

— Mari negustori, zise Ziper, fără nici o palmă de stofă. Ce mai vindem acum?

— Să ne facem negustori de arme! fu de părere Durdan, şi izbucniră cu toții în rîs.

— Trebuia să intrăm la iazig şi să-i luăm înapoi pînzeturile furate.

— De asta ne mai ardea? Ziper a rămas şi fără calul cu care a venit.

— Îl găsesc eu în pădure, la întoarcere.

Încet, încet îşi regăsiră voia bună, pînă cînd Durdan oftă, lovindu-şi pîntecele.

— Of, că tare aş mai rupe dintr-o pulpă de miel învîrtită pe deasupra jarului.

Ca la un semnal, tuturor le fu foame. A fost de ajuns ca Durdan să le amintească de aceasta şi burțile începură să le chiorăie. Cel mai rău de foame se dovedi micul Seder.

— Ce vă tot miraţi? întrebă Durdan. Se vede că nu-l cunoaşteți.

Ăsta înghite şi un viţel mai mare decît el, că te şi miri unde-l bagă.

— Mîine, în zori, vînăm noi ceva, îi linişti Dates. De acum mergem noaptea şi stăm pitiţi ziua. Noaptea e mai lungă decît ziua, avem timp mult de mers.

— Noaptea cealaltă ajungem la Donaris.

— La Danuvius, Durdane. Nu vrei să te obişnuieşti de loc, se răsti la el Silvanus.

— Donaris, romanule! Ţi-am mai spus o dată...

După miezul nopţii ploaia conteni şi, parcă traşi de o mînă, norii descoperiră cerul bătut în cuie de argint strălucitor. Aşa i se părea lui Ziper. Cămăşile de pe ei începuseră să se usuce, nu mai simţeau atît de tare răcoarea. Se lungiră pe paie, picotind. Şi pentru că aşa îi este dat omului, ca în clipele cele mai grele să-şi amintească ce a fost mai frumos în viaţa lui, în mintea lui Dates apăru Arria. Nu ea, locuinţa ei. În timp ce căruţa îl sălta prin hîrtoapele drumului, îşi aminti de serile şi nopţile petrecute în camera ei de dormit, cînd se răsfăţa în patul din lemn de paltin. Toată mobila era din paltin gălbui, odihnitor pentru ochi. Măsuţa din mijlocul camerei o vedea şi acum, în toate amănuntele: suprafaţa încrustată cu solzi de fildeş cu migală aşezaţi, ca să dea impresia unei mări învolburate, pe care pluteau trireme. Cînd se răsturna cu faţa în sus, privea tavanul albastru, pictat în stele de aur care prindeau cea mai mică rază de lumină strălucind ca cele de pe cer. În colţul din dreapta, jos, lîngă coloana care susţinea arcul ce se deschidea dintr-o parte în alta a *cubiculum*[1]-ului, era statuia unui amor cu tolba plină de săgeţi, ce privea spre pat. Între aceste două coloane se întindea o draperie grea, din stofă de Persia. Atunci, cînd deschidea ochii, ştia că începe o *lepida dies* – zi fericită. Sclava intra în vîrful picioarelor şi-l înştiinţa că în *balneum* apa a fost pregătită. Îi plăcea să prelungească *tepidarium*-ul – baia caldă – cu miros de trandafiri. În apa călduţă sclavele aruncau frunze tocate de trandafiri să parfumeze apa.

Roata căruţei izbi o piatră şi Dates se trezi din visare. Durdan strînse hăţurile şi caii răriră pasul.

— Ne oprim puţin, să se odihnească şi caii ăştia. Le e greu prin noroi.

---

[1] Camera de dormit.

Sări jos şi se duse de-i frecă pe spate cu un şomoiog de paie, să-i şteargă de apă.

Abia acum îşi dădeau seama de liniştea din jur. Nici o vietate nu se simțea în pădure. Îi înconjura o tăcere fără cusur, pe care n-o speriară cu nici o vorbă. Nici nu aveau ce să-şi spună de altfel. Silvanus se gîndea că în curînd vor trece prin Annamatia, pe care n-o mai văzuse de cîțiva ani. Cunoscuse acolo o femeie la care ar fi putut trage pentru o zi, ca să cumpere cîteva baloturi de pînză, să pară negustori. Dar putea să ştie dacă Aelia mai este singură? Era o femeie cu destui nuri ca să-i dea tîrcoale bărbații. Lucra la un măcelar, prepara cîrnați şi caltaboşi, pe care îi atîrna deasupra uşii, să-i vadă cumpărătorii. Numai că, tocînd carnea şi slănina şi tot gustînd să vadă dacă are mirodenii destule, ajunsese pîntecoasă ca o amforă.

Luarea aminte le fu atrasă de un zgomot îndepărtat, care aci se auzea, aci se pierdea. Ciuliră urechile. Erau călăreți ce goneau de mama focului.

— Romanii! şopti Ziper. Se-ntorc!

— În pădure! porunci Dates. Traseră căruța din drum şi aşteptară.

— Nu trebuie să-i lăsăm să treacă, spuse Ziper.

— De ce?

— Ne văd şi se iau după noi.

— Ce vrei să facem? întrebă Dates.

— Să ne măsurăm puterile cu ei. Sîntem cinci oameni zdraveni, înarmați pînă în dinți.

— Ei erau zece.

— Cu toate astea, trebuie să le venim de hac! Durdane, vino cu mine!

Se repeziră la căruță şi scoaseră funia de cînepă cu care era legat coviltirul. La un capăt îl tăiară, ca s-o tragă mai repede.

Nu mai era atît de întuneric, puteai zări la cîțiva paşi în jur. Căutară doi copaci aşezați față în față.

— Leagă de-acolo, Durdane!

Durdan înnodă un capăt al frînghiei de trunchiul unui copac, Ziper de celălalt, ceva mai sus de înălțimea unui om.

Între timp tropăitul călăreților se apropiase atît de mult, încît îl simțeau. Tremura pămîntul, atît veneau de tare.

Se aşezară doi într-o parte a drumului, trei în cealaltă, toți cu armele gata de atac. Zăriră petele negre ale călăreților apărînd de după un cot al drumului. Ziper bănuia ce se va petrece.

Într-adevăr, nici unul nu scăpă. Călăreau în grup strîns, şi funia aşezată de-a curmezişul dramului îi lovi în dreptul pieptului, răsturnîndu-i pe toți. Caii mai alergară o bucată de drum, apoi simțindu-se singuri, se opriră. Iazigul care îi chemase fu gata-gata să scape, dar degeaba a tras de frîu, că tot l-a lovit funia.

— Acum, fraților! strigă Ziper.

Nu le-a fost prea greu să termine cu ei, pentru că cei mai mulți încă zăceau la pămînt, amețiți, neştiind ce să creadă. Pe unul funia îl atinsese chiar la gît, retezîndu-i aproape beregata. Celorlalți le făcură de petrecanie săbiile dacilor. Cuțitul lui Durdan se furişa printre zale înfigîndu-se adînc. Doi săriră, totuşi, în picioare, încercînd să le țină piept, dar unul şchiopăta de un picior şi abia se putea mişca, iar altuia, brațul stîng, rupt, îi bălăbănea într-o parte şi în alta. Silvanus şi Seder avură grijă de el.

În timpul cel mai scurt se treziră că au cai, arme şi îmbrăcăminte de soldați din legiuni, cu care se puteau strecura mai uşor prin locurile iazigilor. Dates fu cel care hotărî drumul mai departe.

— Romanii vor căuta trei negustori într-o căruță cu coviltir, trasă de doi cai murgi. Să caute mult şi bine. Avem doi cai bălani?

— Sînt şi trei, răspunse Seder, care strînsese într-un singur loc caii romanilor.

— Înhămați doi cai bălani. Seder, mergi numai tu cu căruța. Mai avem puțin pînă la Annamatia. Dacă te întreabă cineva, spui că te duci la sora ta din Intercisa, iar cînd ajungi la Intercisa, spui că te duci la Brigetio. Şi tot aşa, pînă la Vindobona. Nu mai eşti negustor, că nu mai ai ce vinde.

— Şi noi? întrebă Durdan.

— Noi vom fi soldați din Legiunea a V-a Macedonica şi venim din Lederata. Avem o misiune către comandantul din Carnuntum.

— Eu v-aş spune ceva, zise Silvanus.

— Vorbeşte, Silvanus.

— Să plec eu cu căruța. Seder nu cunoaşte nici limba, nici locurile. Eu am mai fost pe-acolo, şi dacă vor, le şi spun că mă

duc s-o văd pe mîncăcioasa Aelia, care lucrează la cel mai cunoscut cîrnățar din Annamatia.

— Ai gîndit bine, Silvanus. După ce trecem apa, te urci tu în căruță.

— Bine, bine, mormăi Durdan, dar să văd dacă mă încape îmbrăcămintea vreunuia dintre ăştia, arătă el spre romani.

Făcură haz de necazul lui Durdan şi se puseră pe treabă, îi traseră pe romani în pădure, le luară îmbrăcămintea şi zalele, apoi încălecară. Caii care le prisosiră îi mai duseră o bucată de drum, apoi le traseră cîte o palmă pe crupă şi îi alungară în pădure.

Treceau acum printr-o cîmpie ca-n palmă, de pe care se strînseseră bucatele. Pădurea se sfîrşise şi începuse cîmpia mănoasă, cu pămînt gras, negru ca tăciunele.

Nu slăbeau deloc caii. Voiau ca pînă în ceasul al treilea, cel mai tîrziu, să ajungă la Annamatia, mai înainte ca iazigii să-i poată prinde din urmă. Pînă la ziuă mai erau cîteva ceasuri bune, dar iazigii au cai iuți.

Nu ştiau că romanii pe care îi căsăpiseră ajunseseră pînă la Danuvius şi lăsaseră trei soldați să păzească podul de vase care lega Annamatia de malul iazigilor. Seder, care călărea înaintea lor cu trei-patru stadii, trecu podul fără ca cineva să-l descoasă cu vreo vorbă. Pe ceilalți, soldații îi întîmpinară.

— Hei, n-ați văzut un pîlc de călăreți însoțiți de un iazig?

— N-am întîlnit pe nimeni.

— Dar o căruță cu coviltir, a unui negustor de pînzeturi?

— Negustor? N-am întîlnit nici o căruță.

Cei trei stăteau pe o bîrnă, chiar la capătul podului. Cînd dacii trecură pe sub nasul lor, unul dintre ei sări ca ars.

— Ăsta-i calul lui Sertorius! Hei, ia stai, de unde ai calul ăsta?

Recunoscuse calul pe care era Silvanus.

— Ce tot trăncăneşti? strigă Silvanus, îmbrîncindu-l.

— E calul lui Sertorius! îl cunosc bine! Țintele astea de la şa le are de la mine. Sări, Lentulus, pune mîna pe el!

Silvanus dădu pinteni, dar se împiedică de calul lui Durdan. Podul era îngust şi nu puteau trece doi deodată.

— Mînă, Durdane! strigă Silvanus.

Romanii traseră săbiile şi alergară după ei. Ultimul rămăsese Dates, care nu reuşise să-şi scoată arma. Calul lui, speriat de

îmbulzeală, smucise în frîu înainte să pornească în galop după ceilalți. Dates îşi simți pulpa piciorului străpunsă de sabie. Calul galopă, ferindu-l de a doua lovitură, care doar îi zgîrie coapsa. Ținîndu-se cu mîna de şold, îi ajunse pe cei dinainte. Romanii făcură mare gălăgie în urma lor, dar la celălalt capăt nu mai avea cine să-i întîmpine.

— În stînga, fraților! strigă Ziper la Durdan, din frunte. Annamatia era în dreapta, dar în stînga se întindea o pădurice de sălcii, în care se puteau pierde.

Seder văzuse, de departe, tot ce se petrecuse. Îi auzise pe romani strigînd. Prima lui grijă fusese să dea bice cailor şi să se îndepărteze.

Cînd ajunseră într-un loc ferit din mijlocul pădurii, Dates abia se mai ținea pe cal. Tăietura era adîncă pînă la os, sîngele îi şiroia de-a lungul piciorului. Ziper îl luă în cîrcă şi-l coborî, lungindu-l pe cîteva crengi înfrunzite rupte în pripă de Durdan şi Silvanus. Locul era smîrcos şi trecuseră prin apă pînă la genunchii cailor, ca să ajungă aici. Le convenea pentru că era greu să le dea de urmă. În partea asta de pădure îşi revărsa Donaris apele în fiecare toamnă şi primăvară.

Silvanus găsi într-un buzunar al îmbrăcăminții sale romane o batistă, cu care mai ales nobilii se ştergeau de transpirație. Făcură din ea un pansament, apoi Durdan îşi rupse din cămaşă o fîşie cu care îi legară piciorul, să oprească scurgerea sîngelui.

— Ce facem, Ziper? întrebă Silvanus, gîndindu-se la drumul pe care îl mai aveau de străbătut.

— Mă duc singur după Seder. O să ne fie mai uşor să ajungem la marcomani. Ce a fost greu, a trecut.

— Şi cu el?

— Îl duceți voi la Sarmi. Decebal îl aşteaptă.

— Nu se poate urca pe cal.

— Găsim noi o luntre. Îl culcați pe o cergă de crengi şi ieşiți la mijlocul curentului, să vă ducă apa mai repede.

Dates deschise ochii împăienjeniți şi ceru apă. Îşi simțea urechile pocnind, şi totul se învîrtea în jurul lui. Trupul parcă-i luase foc şi o mare sete îi uscase gîtul. Ziper îi privi obrazul scurs de viață şi se înfiora.

— Apă... Ziper!

— Să se întunece, Dates. Peste puțin îți putem aduce.

— Mă strecor eu pînă la Donaris, se oferi Durdan.

— În ce să aduci?

— De şeaua calului meu e atîrnat un corn.

Aduse, într-adevăr, apă. După ce bău, Dates îşi mai veni în fire. Ochii i se limpeziră şi putu şopti:

— Ziper, lăsați-mă aici. Duceți-vă la marcomani. Eu... mă duc la Zamolxis...

Vorbele îi pieriră pe buze, şi capul îi căzu într-o parte, fără nici o putere. Ziper îi îndemnă pe Durdan:

— Caută o luntre. Trebuie să fie vreun pescar pe-aproape. Uite aici denarii ăştia.

Îi întinse o pungă în care sunau atîția denari, încît ar fi putut cumpăra zece luntre.

Durdan luă punga şi-i făcu semn lui Silvanus să-l urmeze.

Donaris era aici larg şi curgea leneş; apa îi era tulburată de ploaia din noaptea trecută. Zăriră două luntre trase pe mal şi legate de țăruşi înfipți în pămînt, iar lîngă ele doi pescari, aținau focul sub un vas cu smoală. Pescarii nu primiră să-şi dea luntrile, aşa că Durdan şi Silvanus fură nevoiți să golească mulți denari din pungă, pentru a-i convinge.

Se întunecase bine cînd Durdan şi Silvanus ajunseră cu barca la edec, pînă în dreptul locului unde era Dates. Tăiară apoi două crengi groase, ca pe mîna, puseră altele de-a curmezişul şi făcură un pat pe care îl urcară pe Dates.

Durdan şi Silvanus se aşezară fiecare la cîte un capăt al luntrii şi Ziper se opinti de-i dădu la apă. Peste puțin erau în mijlocul curentului şi lunecau repede la vale. Vîsleau şi ei din toate puterile. Ziper plecă spre marcomani.

Căruța în care era întins Dates urca încet drumul şerpuit de la poalele Sarmizegetusei. Toți cei care îşi aveau casele la drum ieşiră să-l vadă. Cînd ajunseră sus şi intrară pe poarta mare a cetății, deasupra căreia erau sculptați doi cerbi față în față, despărțiți de un snop de grîu, căruța abia îşi mai croia loc prin mulțime. Toți voiau să-l vadă pe nepotul lui Decebal. Cînd ajungea în dreptul lor, murmurau: „Zamolxis, primeşte-l lîngă tine!” Unii credeau că tînărul Dates e mort, după cum arăta. Obrajii i se

scofîlciseră de suferință, ochii i se duseseră în fundul orbitelor, piciorul îi era umflat, negru şi abia îl ținea rezemat pe o grămadă de boarfe.

Durdan şi Silvanus se chinuiseră cu el pînă aici, îngrijindu-l cum se pricepuseră, dar nimic nu-i alinase durerea, iar rana arătase din zi în zi mai rău. De două zile Dates nu mai scosese o vorbă, zăcea cu ochii înroşiți de fierbințeală şi aiura, strigînd un nume pe care ei nu-l ştiau: „Arria". Cînd vedeau că fierbințeala îi ia mințile, udau o bucată de pînză şi i-o puneau pe frunte şi pe piept. Rănii nu ştiau ce să-i facă. Piciorul se umflase cît două şi, ici, colo se învinețise. Singura lor nădejde era Vezina, Marele Preot. Numai el ştia să tămăduiască bolile.

Decebal, auzind cum i se înapoiază nepotul, rămase o clipă locului, cu buzele deodată arse, apoi şopti, ca toți ceilalți: „Zamolxis, primeşte-l lîngă tine". S-a repezit pe scări să întîmpine căruța. Cei adunați se fereau din calea lui, făcîndu-i loc să treacă.

— E mort? întrebă, cînd dădu cu ochii de el.

— Trăieşte, Decebal, dar nu ştie de el.

Regele întinse mîna, prinse brațul fierbinte al nepotului şi şopti, destul de tare ca să fie auzit de cei din jur:

— Se va duce alături de Zamolxis, ca toți vitejii pieriți în luptă.

Izbucniră strigăte care salutau plecarea lui Dates în împărăția vitejilor. Se întîmplase ceea ce dorise regele, nepotul lui era salutat ca un viteaz, şi aşa avea să rămînă în amintirea poporului dac. Îşi trase mîna de pe brațul tînărului şi le spuse celor din jur:

— Dacă Zamolxis îl va chema la el, vom sărbători aşa cum se cuvine fericirea de a-l fi găsit pe Dates vrednic să-i stea în dreapta.

Izbucniră iar strigăte. Poporul dac se bucura că încă un fiu de-al lui pleca de pe pămînt ca un viteaz. Ce îşi putea dori mai mult un bărbat?

— Duceți-l în sanctuar! porunci regele.

Căruța se urni încet.

Din cetate, un drum de lespezi ducea pînă la sanctuarele din afara zidurilor. Dates fu luat pe sus de cîțiva bărbați şi aşezat pe masa din fața sanctuarului mare, rotund. Aici veni Vezina să-l vadă.

Marele Preot îl privi lung şi porunci:

— Duceți-l în sanctuar!

Porni el mai înainte, trecînd printre coloanele de bazalt, cu o palmă mai înalte decît capul său. Se opri în fața unei lespezi mari, arătînd că acolo trebuia aşezat tînărul, apoi coborî grăbit cîteva trepte şi dispăru în incinta sacră, de sub pămînt. Treptele pe care se cobora erau din marmură albă, iar jos, pardoseala, din lespezi de granit, ca şi stîlpii sanctuarului.

Aici, în sanctuarul mare, rotund, unde era şi incinta sacră, se făceau sacrificii numai la anumite sărbători. Alături de el, la numai cîțiva paşi, era sanctuarul lung, format din patru rînduri de coloane, în care Vezina oficia mai ales slujbele de înmormîntare. În fața lui se înălțau rugurile pe care erau arşi nobilii cei mai de seamă, a căror cenuşă, adunată într-o urnă, era păstrată într-o criptă de la capătul sanctuarului.

Vezina se înapoie cu o amforă al cărei gît se prelungea mult şi se subția cît grosimea degetului mic, cu un vas de aramă în care ardea o flacără mică, şi un cuțit cu lama scurtă şi subțire. Puse toate astea alături de Dates, pe lespedea mare cît un pat, apoi coborî iar şi aduse un săculeț plin cu ceva. Făcu semn unui tînăr să se apropie şi, după ce trecu lama cuțitului de cîteva ori prin flăcări, i-l dădu să-l țină. Suflă apoi în flacără. În vasul de aramă rămase numai jarul roşu, dogoritor. Luă un pumn de sămînță de cînepă şi mac din săculeț şi îl risipi peste jar. Un fum înecăcios se ridică, în timp ce boabele pocneau, arzînd. Marele Preot împinse în aşa fel vasul, ca fumul să se ridice spre fața lui Dates.

Vezina coborî iar în incinta sacră şi se înapoie cu o oală de lut smălțuită, în care era miere de toate florile. Între timp fumul îl amețise pe rănit şi căzuse într-un somn adînc. Vezina arătă celorlalți bărbați că e timpul să-l prindă bine de mîini şi de picioare. El turnă din amfora cu gît lung apă binefăcătoare peste piciorul umflat. Era apă fiartă, în care pusese tot felul de buruieni, printre care muşețel, coada şoricelului şi sunătoare. I se turnă şi-şi spălă mîinile cu aceeaşi apă binefăcătoare. În sfîrşit, întinse pe întreaga rană un strat de miere.

Cei care îl ajutau, ştiau că acum sosise clipa cea grea şi strînseră tare. Vezina luă cuțitul şi, cu o mişcare repede, spintecă piciorul de sus în jos, pînă la os. Bolnavul avu o mică tresărire. Din rană țîşni răul greu mirositor. Marele Preot stoarse bine rana, apoi turnă din belşug apă binefăcătoare, pînă cînd rămase carnea

curată. Cînd socoti că totul e bine, scurse în rană miere şi deasupra ceară caldă, apoi legă piciorul.

Îl duseră într-una din odăile locuinței-palat şi îl lungiră în pat. Cînd Vezina ieşi de la el, se întîlni cu regele.

— Cum e, Vezina? întrebă el, trădîndu-şi simțămintele.

— Are să scape, Decebal.

Vorbele lui Vezina luară o piatră de pe sufletul regelui.

Vulturul pleacă din cuib

Calul se poticnea, se împleticea, gata să se lungească pe pămînt, şi călăreţul tot îi mai înfigea pintenii în burtă, zorindu-l. Sărea peste hîrtoape, trecea prin bălţile ploii din ajun, împroşcînd noroiul, şi alerga mai departe. Călăreţul trebuie că ducea o veste de seamă, dacă nu se gîndea că în orice clipă calul putea să crape sub el.

În sfîrşit, trase frîul scurt şi căută cu privirea un loc ştiut, pe care parcă nu-l mai găsea. Dar nu se înşelase, foarte aproape de el se făcea în pădure un drum de picior, pe care apucă, dovedindu-se bun cunoscător al locurilor.

Primăvara se grăbise, adusă parcă mai devreme în anul acela de cîntecul neîntrerupt al păsărelelor. Vîntul scuturase uşor crengile, spărgînd mugurii umflaţi, şi numai în două, trei zile pădurea neagră şi tristă prinsese culoarea verii.

Călăreţul alerga acum pe valea unui rîu tulbure, care ameninţa să iasă din albie, şi chiar izbutise în multe locuri, silind calul să galopeze prin apa ce-i ajungea mai sus de genunchi. În depărtare îi apăru în faţă un turn de piatră care străjuia valea. Din vîrful lui un oştean îl zări. Se grăbi să bată într-o bucată de fier atîrnată de

grindă, anume pentru a da alarma, şi pe dată din spatele zidului se iviră cîțiva oşteni.

— Un călăreț!

L-ar fi întîmpinat, dacă ar fi simțit la el dorința de a-i ocoli, dar calul înspumat începu să urce costişa, apropiindu-se.

— Cal de schimb! strigă călărețul, cînd ajunse destul de aproape ca să fie auzit.

— Un cal! Un cal! se grăbiră şi ceilalți să ceară, recunoscîndu-l.

— Veşti de seamă, Roder? întrebă comandantul postului de pază pe curier.

— O să aflați curînd. Voi să fiți aici cu ochii în patru.

Un alt cal, înşeuat, îi fu adus şi călărețul se aruncă grăbit pe el, lovindu-l cu o curea scurtă. Mai schimbă doi cai pînă cînd ajunse să vadă din vale coloanele sanctuarelor de la Sarmizegetusa.

În fața locuinței-palat sări din şa şi alergă pe treptele de piatră vînătă, de andezit, ce duceau în sala mare. Nu-l oprea nimeni, pentru că toți cei care păzeau ştiau că este solia care aducea veşti de seamă.

Abia trăgîndu-şi sufletul, cînd ajunse în fața regelui se plecă plin de respect şi spuse, în timp ce întindea un sul de papirus:

— Traian a pornit spre Donaris.

— Căutați-l pe Vezina! fură primele vorbe ale lui Decebal.

Regele era înconjurat de căpeteniile militare şi tocmai puneau la cale o nouă împărțire a forțelor în cetăți. Vezina era în sanctuarul rotund, împreună cu alți preoți sosiți din celelalte cetăți.

Vezina veni în grabă şi Decebal îi întinse papirusul să-l citească. Marele Preot spuse:

— Preoții Arvali s-au rugat lui Jupiter pentru izbînda romanului. Solii au pornit în toate părțile să vestească legiunilor războiul. Din Pannonia se vor îndrepta spre noi patru legiuni, din Moesia Inferior şi Moesia Superior alte cinci. Tocmai de la Rin s-au urnit cîteva legiuni spre Viminacium. Cohorte pretoriene şi trupe auxiliare au fost împinse încoace. De la marginile imperiului Traian a chemat germani, sarmați, mauri, sirieni să se arunce asupra noastră. Asta scrie aici, Decebal. Să fie aprinse focurile şi să sune buciumele. În noaptea asta trimitem un sol lui Zamolxis.

Platoul pe care se ridicau zidurile Sarmizegetusei era mai scund decît vîrfurile munților din jur. Înconjurat din trei părți de pante

abrupte, în cea de a patra latură se învecina cu o altă creastă, a cărei coastă urca din apropierea cetății. Sus, pe această coastă, fusese înălțat un puternic turn de apărare, din vîrful căruia vedeai pînă departe, la Sargedava, la Blidaru, peste vîrfurile munților, pînă la Piatra Roşie. Toate cetățile şi bastioanele din jur se vedeau de pe culmea de lîngă Sarmizegetusa. Din acest turn se vesti prin foc primejdia, şi toate străjile din jur îl văzură şi dădură şi ele alarma, mai departe. Vestitorii săriseră pe cai şi porniseră să colinde aşezările mai îndepărtate, pierdute în cutele munților, unde nu ajungea lumina focului. La Sargedava ardea vîlvătaia şi chema poporul din cîmpia netedă care se deschidea de acolo pînă departe, cît vedeai cu ochii. Călăreții se opreau în mijlocul aşezărilor, suflau cît puteau în cornurile pe care le purtau agățate de gît, şi strigau:

— Toți bărbații să-şi ia armele şi să se strîngă în cete. Romanul vine să ne calce locurile. Cine are sica sau sabie să vină cu ele. Cine are coasă, sau furcă, sau par afumat, să vină cu ele. Porniți fără zăbavă spre cetățile de care țineți.

De jos, de pe coastele Sarmizegetusei, tot poporul dac, bărbați şi femei, bătrîni şi copilandri, urcaseră în fața marelui sanctuar rotund. Coloanele aşezate în cerc aveau în capăt cîte un vas de piatră în care ardea răşină frumos mirositoare. Pe drumul spre sanctuare încă mai urcau oameni, veniți de prin împrejurimi, cu torțele aprinse. De departe privit, spectacolul era măreț. Flăcările vaselor de pe coloane făceau să joace umbre pe fețele bărboase ale dacilor.

Sanctuarul mare avea în mijloc o incintă sacră, înconjurată de coloane subțiri şi albe. Din spatele lor apăreau Vezina şi alți preoți, Marele Preot ținînd în mînă un vas de aramă prelungit cu un picior lung, în care ardea foc de răşină. La ivirea lui, poporul izbucnea în urale. În urmă păşea un tînăr frumos, cu ochii albaştri şi barba bălaie numai inele. El avea în mînă un vas asemănător cu al Marelui Preot, dar mai mic, din care se înălța un fum subțire de sămînță de cînepă şi mac. Tînărul păşea de parcă plutea, şi pe fața lui stăruia un zîmbet fericit. Uralele zgomotoase în care fuseseră primiți nu-l mişcaseră. Se părea că nimic nu-i poate tulbura zîmbetul. Fumul din vas îi învăluia capul, iar flăcările îi luminau straniu, de jos în sus, chipul, lăsîndu-i pe

obraz umbre care îi schimbau înfățișarea.

În fața mulțimii stătea Decebal, înconjurat de nobilii de seamă, iar în spatele lui cei doi tineri, Dates şi Ziper. Lîngă altarul de sacrificiu, din apropierea sanctuarului, erau înfipte pînă la jumătate trei sulițe, cu vîrfurile în sus. Marele Preot şi tînărul care îl urma se suiră pe cercul mare de piatră al altarului de sacrificiu.

— Zamolxis, îl trimitem la tine pe cel mai curat dintre daci! Primeşte solia noastră, Zamolxis!... El îți cere să ne ajuți în lupta care se apropie şi să primeşti la tine sufletele vitejilor. El îți cere ca triburile dace să rămînă credincioase Sarmizegetusei. El îți cere să trimiți ploaie şi fulger cînd în luptă vom avea nevoie de ploaie şi fulger, şi să faci să strălucească chipul tău, cînd vom simți nevoia căldurii lui. Primeşte, Zamolxis, pe trimisul nostru!

Vezina se plecă smerit, apoi luă vasul de aramă din mîna tînărului. Din rîndul celor care stăteau în spatele lui Decebal se desprinse un bărbat şi o femeie, părinții tînărului sol. Mîndru de alegerea pe care o făcuse Marele Preot, tatăl îşi îmbrățişa băiatul şi îi spuse:

— Venas, fiule, te voi urma curînd. Eşti singurul meu copil şi vom sta împreună în dreapta lui Zamolxis.

Îl îmbrățişă şi se înapoie, lăsînd-o pe mamă să se apropie. Ochii ei jucau în lacrimi. Nu o mai liniştea decît zîmbetul lui fericit.

— Venas, ne vom întîlni toți trei. Şi femeile pot pieri vitejeşte.

Mera, mama tînărului, era o femeie încă frumoasă, înaltă, trupeşă, părea mîndră, deşi sufletul îi era speriat de ceea ce avea să urmeze. Durerea ei de mamă i-o molcomise gîndul că în curînd se vor revedea; era hotărîtă să piară luptînd în războiul care începea.

Cînd şi ea se îndepărtă de lîngă altar, din miile de piepturi izbucniră strigăte care se pierdură departe printre văile munților.

Fiecare dintre cei care erau de față îi strigau lui Venas ce să-i spună lui Zamolxis din partea lui. Se ivea rar prilejul ca cineva să fie trimis la Zamolxis, numai în cazuri grele, ca cel de acum, şi fiecare voia ca tînărul să-i spună zeului şi dorințele sale.

Patru tineri îl prinseră pe Venas de mîini şi de picioare, îl vînturară de cîteva ori într-o parte şi în alta, îl aruncară în sulițele înfipte în pămînt. Toate trei îl străpunseră, una trecîndu-i chiar prin piept. Pe chipul lui stăruia acelaşi zîmbet fericit de mai

înainte.

— Zamolxis l-a primit pe trimisul nostru! vesti Vezina, după ce se încredința că sufletul tînărului s-a înălțat la cer.

Urale şi mai zgomotoase izbucniră, fără de sfîrşit. Zamolxis le făgăduise ajutor în lupta cu romanul. Zamolxis le făgăduise să-i primească la el pe viteji!...

Pe altarul de sacrificiu fură apoi aduse sarcini de nuiele uscate, dinainte pregătite. Trupul tînărului Venas fu aşezat pe ele, şi Vezina turnă răşină pe vreascuri. În strigătele mulțimii, apropie făclia de rug şi focul crescu repede, răspîndind în noapte ploaie de scîntei. Din piepturile tuturor celor de față izbucni un cîntec de luptă, în care era vorba despre hotărîrea lor de a-şi apăra locurile străbunilor, despre bucuria cu care îşi vor da viața în înfruntarea cu duşmanul. Corul acoperea toată valea, dînd măreție spectacolului. Cîntau din tot sufletul bătrîni cu bărbile albe ca lîna, cu glasurile tremurătoare, bărbați în floarea vîrstei, cu glasurile îngroşate de emoție, copii cu voci subțiri ca firul de tort şi cu ochii sclipind în lumina flăcărilor jucăuşe. Cîntau bunicile cu nepoți în brațe, mamele privindu-şi bărbații şi copiii, fetele căutînd ochii flăcăilor. Cîntecul era un jurămînt – că niciodată duşmanul nu va călca pămîntul strămoşesc, un jurămînt prin care îşi dăruiau viața.

Numai cînd flăcările se molcomiră şi cînd doar cenuşa mai rămăsese pe piatra rotundă a altarului, plecară spre casele lor, la lumina torțelor aprinse din vîlvătaia rugului.

A doua zi, în zori, trebuia să se prezinte fiecare bărbat la ceata şi la pîlcul lui. Instrucția făcută se dovedea bună acum, pentru că totul se petrecea cu rînduială. Oastea poporului înarmat urma să fie condusă în luptă de militari de profesie, cei cu gradele mai mari făcînd parte din rîndul nobilimii. Armata, instruită de militari romani, împrumutase chiar numirile din legiuni. Cetele întocmite din cîte zece oşteni erau încredințate unor comați destoinici, militari încercați. Cinci cete făceau un pîlc care avea în frunte tot un comat, iar două pîlcuri alcătuiau o centurie, condusă de un tarabostes. Cei mai mulți erau pedestraşi, numai o mică parte, cei din garda regelui, aveau cai. Din gardă făceau parte mai ales tinerii nobili, în fruntea fiecărui pîlc mergea un purtător de *draco*, steagul dacilor, care băga spaima în duşmani. El înfățişa un cap

de lup cu gura deschisă, şi cu trup de şarpe de grosimea unei mîneci, dar mai lung, făcut din piele. Cînd purtătorul de draco alerga, aerul trecea prin gura lupului şi umfla corpul prelung, scoțînd un sunet asemănător cu urletul lupului flămînd. Fiecare pîlc cuprindea arcaşi, prăştiaşi, suliţaşi, luptători cu secera de război, cu pari afumați, cu sabie dreaptă sau cu sica, sabie încovoiată la capăt. În cetăți fiecare ştia rostul lui. Unii pregăteau pietrele pentru maşinile de aruncat, alții le adunau grămadă pe coamele zidului, ei fiind cei care aveau să le arunce în capul duşmanilor; un număr mai mic se pregăteau să întrețină focul vaselor cu răşină. Cei care fuseseră anume instruiți cunoşteau maşinile de război romane, ştiind şi cum să lupte împotriva lor: cum se îndepărtează o scară de la zid, cum se aprinde un turn, cum se răstoarnă un *musculus*, cînd să tai funia de la cîrligul cu trei colți pe care îl arunca de jos duşmanul, îl prindea de palisadă şi se cățăra spre culme. Trebuia să aştepți pitit pînă cînd se agățau doi, trei, apoi, cu o singură lovitură de spadă, să tai funia şi să-i vezi rostogolindu-se în şanțul din jurul zidului, rămînînd la pămînt cu picioarele rupte.

Acum, în ceasul acesta, fiecare ştia ce rost va avea în viitoarea încăierare.

Decebal opri în sala mare a locuinței-palat toate căpeteniile militare. La lumina torțelor înfipte în suporturi de fier, prinse de pereți, puseră la cale amănuntele războiului. Hotărî atunci care dintre ei aveau să rămînă în cetățile de apărare, care vor merge în fruntea oştilor să întîmpine duşmanul.

Tot în noaptea aceea fură hotărîți cei care a doua zi aveau să plece la costoboci, la bastarni, la roxolani, pentru a-i chema în ajutor. Trebuiau vestiți mai ales geții, să vină pe caii lor iuți şi să se ia la harță cu cavaleria maurului Lucius Qietus, despre care Decebal auzise că dă tîrcoale pe malul lui Donaris. Marcomanii şi cvazii, şi osii, şi burii, şi boii germani, toți aveau să fie vestiți că Traian şi-a urnit legiunile. Toate aceste seminții germane din ramura suebilor: marcomanii, osii şi cvazii erau aliații dacilor, pentru că toți se temeau de legiunile oprite de Danuvius, dar care amenințau în orice clipă să treacă dincolo apa, cum încercase, în urmă cu doisprezece ani, Domitianus, dar care plecase cu coada între picioare şi cu rîndurile rărite.

În sfîrşit Decebal hotărî care dintre tarabostes avea să se îngrijească mai departe de lucrările cîmpului. Era primăvară şi muncile abia începeau. Cine să are, cine să semene, dacă bărbaţii erau cu armele în mîini? Bătrînii să-şi dezmorţească oasele, femeile să apese cu o mînă pe cornul plugului, iar cu cealaltă să îndemne boii... Copiii să umble desculţi pe brazda proaspătă şi să arunce sămînţa... Dar pentru ca toate astea să se facă, trebuia ca cineva să se îngrijească de ele. Decebal nu putea uita nimic, pentru că el învăţase pe propria lui piele că războiul se cîştigă numai atunci cînd ai îngropat în pămînt grîu bun şi destul, cu care să saturi oştenii de veghe la creneluri. În spatele armatei trebuie să stăruie ordinea.

Zorile dădură contur lucrurilor şi flăcările faclelor începură să sfîrîie, gata să se stingă, dar regele tot mai era la sfat cu căpeteniile.

— Vardar, se adresă el celui care îşi trimisese fiul la Zamolxis, ia o ceată, două dintre tinerii cei mai destoinici şi vezi ce gînduri are împăratul. Eşti oştean încercat, ai mai dat piept cu legiunile Romei. Gîndesc că Traian va apuca tot pe drumul lui Iulianus de acum douăsprezece primăveri, şi atunci ne vom măsura puterile tot în locul pe care ei îl numesc Tapae.

— Să-i întîmpinăm, Decebal, spuse un bărbat între două vîrste, care nu era altul decît comandantul cetăţii de la Piatra Roşie, ridicîndu-se şi proptindu-se în mînerul săbiei. Să nu-i lăsăm să vină atît de aproape de Sarmi.

— Nicăieri, Armer, nu-i putem prinde bine, ca-ntr-un cleşte, cum putem acolo, dar nici nu-nseamnă că n-o să-i izbim de cîte ori vom avea prilejul. Munţii şi pădurile sînt ale noastre, ne ascund de ochii duşmanului. La fiecare trecătoare vom prăvăli bolovani şi le vom trimite săgeţi. Dar să fim cu băgare de seamă şi să nu uităm că avem de luptat cu puterea Romei şi cu înţelepciunea lui Traian. Va fi greu să-l momim acolo unde o să ne convină nouă, ca pe uşuraticul Fuscus. Ne vom repezi în înaintaşii lor şi-i vom secera, vom turna cucută în ape, vom arde grîul... Să nu rămînă urmă de mîncare pentru legiunile lui.

Un sclav intră în sală şi stinse făcliile, care mai mult fumegau. Afară se albise de ziuă. Căpeteniile se ridicară, sfatul luase sfîrşit.

În sala mare a locuinţei-palat rămase numai regele. Stătea cu

coatele pe masă şi cu obrajii sprijiniți în podul palmelor. Nu mai era chiar tînăr regele, trecuse de patruzeci de primăveri, şi o noapte albă lăsa urme. Era obişnuit să se culce devreme, şi să-l trezească mugetele vitelor pornite spre păşune.

Aşa îl găsi Vezina, care se plimbase pe afară cîteva clipe, să-şi limpezească mintea în aerul tare de dimineață. Se înapoiase fiind sigur că regele nu se culcase încă.

— Ce gînduri te frămîntă, Decebal?

— Pomii au dat în floare, Vezina... în cîmpie abia a cîntat cucul. Mai e pînă cînd vom vedea cocorii plecînd.

— O vară şi-o toamnă, Decebal.

— Trebuie să-i ținem în loc, Vezina... Să le lovim înaintaşii, să le astupăm drumurile, să facem totul pentru a cîştiga timp. Ploile toamnei, noroaiele, frigul sînt duşmanii romanului... Să cîştigăm timp, Vezina... şi aliați. Aş vrea ca Traian să afle că toate popoarele barbare îl vor încolți. Atunci o să fie mai prevăzător, şi timpul va zbura...

— Ce te gîndeşti să faci?

— Am să-i trimit pe Dates şi pe Ziper la romani, să afle ce au de gînd.

— Decebal, de ce îți trimiți nepotul acolo unde este mai mare primejdia?

— Ca să-l cunoască romanii, Vezina... Să-l cunoască şi să învețe să-l prețuiască. Să nu-l creadă un... un măscărici, ci un bărbat de ispravă. Am să-l trimit unde va fi mai greu, ca romanii să afle cu cine au avut de-a face. Numai aşa vor învăța să-l respecte.

Trimise un sclav să-i cheme la el, şi tinerii veniră atît de repede, ca şi cînd ar fi aşteptat îmbrăcați. Decebal le puse palmele pe umeri, sprijinindu-se parcă pe ei. Amîndoi erau frumoşi şi drepți ca bradul. Dates purta acum o barbă scurtă, rotunjită cu grijă şi subțiată în dreptul obrajilor. A lui Ziper țîşnea în toate părțile şi greu puteai să crezi că înfipsese măcar o dată pieptenul în ea. Peste cămaşa albă, nepotul regelui purta acum, dimineața, cînd era mai răcoare, un fel de pieptar făcut din piele subțire de viței abia născut, fără mîneci. Ziper avea peste cămaşa albă, de tort, un cojocel pe care îl purta descheiat.

Cînd le vorbi, Decebal prinse să se plimbe în jurul mesei lungi. Tinerii îl urmau. Dates şchiopăta puțin de piciorul stîng.

— Feciorii mei, vă încredințez o taină mare... în nimeni n-am atîta încredere ca în voi. Încălecați degrabă şi mergeți mai întîi la Buridava şi înştiințați-l pe Tutas că romanul şi-a urnit legiunile. Apoi dați o fugă pînă la Donaris şi pîndiți ce se mai petrece pe celălalt mal. Într-un suflet să veniți să-mi spuneți ce-ați văzut. Vreau să ştiu dacă la Dierna şi Drobeta e mişcare ca şi la Lederata.

De două zile, tinerii îşi îndemnau caii la galop. Nu le ținea tovărăşie decît apa repede a rîului Alutus. De la Sarmizegetusa schimbaseră caii din cetate în cetate, iar acum se apropiau de Buridava, aşezată pe un pinten de deal care se ridica în apropierea rîului.

Fură opriți de străji.

— Vrem să ne înfățişăm lui Tutas, spuse Dates căpitanului care îi întîmpină la chemarea străjii. Sîntem trimişii marelui Decebal.

Cei doi tineri n-au rămas la Buridava decît atîta cît a fost trebuință.

Galopară apoi pe drumul cunoscut care ducea drept de la Buridava spre Drobeta, pe malul Donarisului. Dincoace de coamele munților, spre cîmpie, primăvara sosise mai din timp. Pădurea avea frunza mare, iar pomii se rupeau de floare, înmiresmînd aerul. Opreau la malul vreunei ape, sub coroana unui alun şi ascultau cîntecul cucului şi ciocănitul ciocănitoarei. Stăteau cu fața în sus, pe cîte o piatră caldă, şi ascultau cum rupeau caii iarba tînără.

Cînd ajunseră la apa Rhabonului, abia-l trecură de repede ce venea. Era umflat şi îşi udară amîndoi opincile şi nădragii, aşa că lăsară caii să pască şi ei îşi întinseră obielele la soare. Se înviorară spălîndu-şi fața şi gîtul de praf.

Se simțeau amîndoi fericiți împreună, şi-i mulțumeau în gînd lui Decebal că îi trimisese pe amîndoi la buri. Toată iarna Ziper venise la căpătîiul lui Dates, bolnav, şi prietenia lor îşi înnodase iar firul. Piciorul se vindecase greu, şi abia acum putea spune că e pe deplin însănătoşit, cu toate că mai şchiopăta.

Cum stăteau ei aşa lungiți, cu cămăşile scoase şi în picioarele goale, prăjindu-se la soare, Ziper îi spuse fără nici o legătură cu ceea ce vorbiseră mai înainte:

— Dates, tu ştii că eu l-am omorît pe Micheas?

Niciodată pînă în clipa asta nu mai vorbiseră despre întîmplarea aceea, iar Dates o uitase de mult. Nu înțelesese niciodată ce însemnătate avusese pentru el moartea sclavului, în fața mărturisirii neaşteptate, nu ştia ce să creadă. De ce Ziper îi făcuse această mărturisire atît de tîrziu?

— Nu mă întrebi de ce-ți spun?

— De ce?

— Pentru că era un ticălos şi un linguşitor. I-a spus lui Decebal că ai fost măscărici la Roma.

Dacă l-ar fi atins cu un fier înroşit în foc, tot n-ar fi fost atît de tulburat Dates. Într-o clipă înțelese purtarea regelui față de el, schimbarea lui, dragostea pe care şi-o înăbuşea şi pe care nu mai voia să i-o arate.

Nepotul îl cunoştea bine pe rege, bănuia ce trebuie să fi însemnat pentru el mărturisirea lui Micheas. Orice ar fi înțeles unchiul, numai că s-a urcat pe scenă, nu. Pentru el fusese un măscărici şi se făcuse de rîs la Roma!

Era cu atît mai trist, cu cît nu-l putea lămuri. Să-i spună că şi el, Dates, înainte de a pleca la Roma, ar fi rîs în hohote, dacă ar fi auzit că un dac a făcut o asemenea faptă? Cum să-l facă să înțeleagă ce artă minunată este mimul? Decebal era militar şi pentru el poezia nu avea nici un rost. Îi plăceau numai cîntecele vechi, ciobăneşti cîntate cu glasul, cu fluierul, cu cornul, cu frunza aşezată între buze, sau cu solzul de peşte pus pe limbă... Cuvintele cîntecelor despre faptele marelui Burebista, sau despre luptele strămoşilor cu Alexandru cel Mare... îi plăcea să asculte poveştile rămase din bătrîni despre luptele din trecut, ale căror fapte trecuseră de la tată la fiu şi pe care mai ales ciobanii le ştiau şi le spuneau la sîmbră, sărbătoarea întoarcerii turmelor, cea mai frumoasă dintre sărbători. Era ultima sărbătoare dinaintea iernii. Ciobanii coborau din coclauri, puşi pe chiot şi petrecere. Veneau cu brînza aşezată în putini pline ochi, sau frămîntată şi îndesată în coajă de copac, sau în burduf, şi afumată la lemn de brad, ca să capete un miros şi un gust anume. Atunci chiar regele dădea semnalul de petrecere, jucînd primul cu cea mai frumoasă fată de nobil, care rămînea sărbătorită în iarna aceea. În toamna care trecuse, cu toate necazurile, regele tot dăduse semnal de petrecere

şi o prinsese de mijloc pe Curta, dansînd-o. O învîrtise ca un tînăr, şi fata nu se dăduse bătută. Dates privise petrecerea din pat, încă nu putea mergea, şi Curta i se păruse frumoasă. Avea pe ea numai ia țesută din fir subțire de borangic, iar pe cap o coroniță de aur bătută în pietre scumpe, la care îşi atîrnase în spate o eşarfă lungă ce-i trecea de mijloc. Piciorul îi era strîns într-o opincuță din piele de vițel abia născut, moale şi frumoasă la culoare.

Numai acum, după ce aflase de la Ziper ce se întîmplase, înțelegea de ce regele venise după serbare la el şi-i spusese:

— Ce spui de Curta, Dates? Aşa o nevastă ar trebui să-ți găseşti.

După un timp sosise şi Duras.

— La primăvară te însori cu Curta, hotărîse el. E cea mai frumoasă fată din Sargedava, şi nici la Sarmi nu cred să-i stea multe în față.

Acum ştia că regele aflase de Arria şi de dragostea lui de la Roma. Pentru Decebal, Arria era de vină că se făcuse de „rîs" acolo. Nu putea pricepe regele că el, tînărul, era recunoscător acelei femei, tocmai pentru că prin ea cunoscuse ce era mai de preț în viața lui: poezia, sculptura, frumosul. Prin ea îşi descoperise sufletul de poet şi dorința de a-şi aşterne pe papirus, în imagini cît mai frumoase, sentimentele. Nimeni nu va şti niciodată cîte versuri încredințase papirusului în iarna care trecuse. Aşa îşi mai potolise dorul de-a o vedea pe Arria. Nimeni n-avea să ştie vreodată că-i trimisese la Roma o scrisoare de zece suluri, în versuri, printr-un negustor de miere, şi că primise răspuns că încă mai stăruie în amintirea ei. Cea mai rîvnită femeie din Roma îl iubea şi îl chema la ea!

După această scrisoare, în el crescuse nădejdea nebunească de-a o aduce pe Arria la Sarmi. Începuse să creadă că o va hotărî să rămînă aici. Nopți în şir gîndise la ridicarea unui edificiu cu care să se mîndrească. Îl convinsese iar pe Vezina că Sarmizegetusa trebuie să aibă un nou sanctuar, dar nu după modelul celorlalte, rotund, ci ca un templu roman, dreptunghiular. Frumusețea lui avea să stea în frumusețea coloanelor şi a lespezilor. În stînga sanctuarelor se afla un loc destul de întins, pe care s-ar fi putut înălța noul templu. Acest platou era mai ridicat cu un stat de om decît vechile sanctuare,

dar destul pentru a face ca noul lăcaş să le domine pe toate. Locul era liber, numai într-o parte erau săpate cîteva gropi în care se păstra grîul în vase de lut. Ele puteau fi mutate de acolo.

Din ziua cînd Vezina îi făgăduise că o să înalțe un nou sanctuar, Dates şi vedea în locul acela un adevărat Acropole al Daciei. Nu se gîndea să înalțe un templu roman. Nu. Pe daci i-ar fi strivit înălțimea prea mare a coloanei. Le-ar fi lungit numai puțin, dar le-ar fi subțiat, le-ar fi făcut mai zvelte, deşi le-ar fi aşezat pe o bază trainică. Desenase mai multe feluri de coloane şi se oprise asupra unei forme asemănătoare stîlpilor ciopliți de bătrînul Dudas, pentru casa nepoatei Finia. Din orice parte îi priveai porneau nişte romburi retezate, puse cap la cap, iar cînd te uitai de jos, ți se păreau zvelți şi ochiul parcă fugea în sus, pe buclele stîlpului. În capătul de sus, în loc de capitel, chibzuise să aşeze un vas de aceeaşi formă în care să ardă focul. Era convins că focul, prin jocul lui, va închipui şi mai bine imaginea nemărginitului.

Pentru lespezile care urmau să paveze sanctuarul, imaginase jocul de piatră albă şi granit care să ducă spre altarul din capătul opus intrării.

Într-o zi, Curta a venit să vadă ce mai face, dar a ținut să-i spună din prag: „M-a trimis regele”.

Nu putuse să treacă peste cuvîntul lui. Lui Dates îi plăcuse atitudinea ei mîndră şi îl bucurase prezența ei. O fată are mlădieri care lipsesc unui bărbat. Se înflăcărase vorbindu-i despre viitorul sanctuar şi fata îl ascultase cu atîta luare-aminte, încît Dates fu uimit de uşurința cu care îl înțelegea.

Trecuse ceva timp de cînd n-o mai văzuse, şi fata se schimbase mult. Nu mai era nici măcar aceea care jucase cu regele la sărbătoarea întoarcerii ciobanilor. Din fiecare mişcare, din ceea ce spunea, se desprindea o gravitate pe care n-ar fi putut-o bănui la ea. Aceasta îl făcuse să-i pară şi mai rău de purtarea lui din ziua reîntîlnirii. De nenumărate ori se dojenise în gînd.

După ce îi arătase planurile sanctuarului, Dates o îmbiase să-l asculte citindu-i versuri. De data asta cu dorința curată de a trezi în ea gustul poeziei. Nu-şi dădea seama că se purta cu ea, aşa cum Arria se purtase cu el la Roma. Dar avea să trăiască o mare uimire. Îi căzuse în mînă papirusul în care îşi transcrisese versuri

de-ale lui Ovidius:

„Ne-nduplecat am cerut unei tinere să mă-ndrăgească.
Ea mă alungă, dar eu voi îndrăgi-o mereu.
Totuşi, e-atît de puțin să trăieşti cu nădejdea şi dorul
Venus asculte-aşadar plînsu-mi prelung şi amar.

— Nu-mi place! îl întrerupse Curta.

Mai întîi n-o înțelesese. Crezuse că n-a priceput versurile. Dar ea a urmat:

— Parcă nu sînt scrise de un bărbat. De ce se jeluieşte ca o femeie? „*Venus asculte-aşadar plînsu-mi prelung şi amar*”. Un bărbat care plînge şi se vaită! Şi cînd e vorba de moartea cuiva tot aşa se vaită, ca cel mai netrebnic dintre oameni, încheiase ea nemulțumită.

Cuvintele ei îl tulburaseră cu atît mai mult, cu cît găsea că au un miez de adevăr. De atunci, lucru foarte ciudat, nu-l mai citea pe Ovidius cu aceeaşi plăcere. Într-adevăr, unele versuri păreau adesea scrise de o femeie. Curta nu ştiuse să spună întocmai ceea ce simțise, dar el îşi lămurise pentru sine: Ovidius nu avea demnitate... Iar Curtei îi plăceau bărbații care priveau moartea în față...

— Nu-mi spui nimic? îl întrebă Ziper, trezindu-l din gînduri.

Îi mărturisise ceva şi prietenul tăcea ca o piatră, nu-l dojenea, nu-l ierta. Greşise oare, că-l omorîse pe Micheas?

Dates ridică spre el privirea încărcată de gînduri şi amintiri. N-avea nici un rost să-i mai vorbească despre toate astea. Bine că ştia ce s-a întîmplat. Decebal îl crezuse un măscărici. Poate că-i fusese ruşine pentru el. Regele îl dorea viteaz, nu putea să stimeze decît un astfel de bărbat, ca şi Curta.

— Ziper, mergem la romani! hotărî.

Prietenul fu cu atît mai mirat, cu cît nu se aşteptase la acest răspuns.

— Ce să facem la ei?

— Decebal vrea să ştie ce au de gînd, pe unde ne vor ataca şi cîți sînt. Mergem să aflăm dacă vor trece Donarisul şi pe la Dierna, ca să ştim unde să-i aşteptăm.

— Mergem! se alătură bucuros Ziper, bănuind viitoare fapte cu care să se mîndrească mai tîrziu.

— Pe cai, Ziper!

Pe seară zăriră Drobeta, întinsă pe costişa care cobora liniştit spre apă. Erau pe culmea unui deal din apropiere, peste care trecea calea romană. Se vedea valul de pămînt care încercuia aşezarea şi palisada de trunchiuri din coama lui. În spatele valului erau casele băştinaşilor, iar în mijloc un fort de piatră. Mai departe, afară din Drobeta, vedeau bine un alt turn de apărare, din piatră masivă. Din vîrful lui se putea privi, de-a lungul apei, pînă departe, într-o parte şi în alta, pentru că se înălța pe o ridicătură de pămînt, nu prea departe de castrul roman. Tinerii cercetară îndelung şi castrul roman, lung de cel puțin şaptezeci şi cinci de paşi şi lat de douăzeci, cu zidurile crenelate, unde, străjuiau ziua şi noaptea santinelele. Calea romană trecea prin Drobeta, pe lîngă turnul de piatră, şi prin castru, pierzîndu-se spre soare-apune, pînă la Dierna. Tot pe malul apei ajungea apoi la Lederata. Pe malul celălalt, dinspre tribali, era o altă cale, şi mai bună, care şerpuia de-a lungul lui Donaris, tocmai din Moesia Inferior, de la Durostorum, şi mai departe, de la Troesmis şi Noviodumum. Pe această cale, pe care de ani de zile o tot repara Traian, se ajungea pînă în inima Romei. Ea îl adusese pe împărat pînă aici, la malul Donarisului. Peste apa fluviului se zăreau alte două castre, ceva mai mici, dar destul de puternice. Apăreau ca nişte dreptunghiuri de piatră crenelată, cu un turn înalt în mijloc. Ziper le cunoştea bine, pentru că şi iarna trecută le dăduse tîrcoale, cînd năvălise dincolo de Donaris cu apele înghețate şi băgase spaima în romani. Decebal spunea că e bine ca romanii să ştie de frica dacilor.

Coborîră în Drobeta şi lăsară caii la un prieten de-al lui Ziper, iar ei se duseră să pîndească pe malul apei. Chiar pe malul celălalt, era locul întărit pe care romanii îl numeau Pontes. Cum să ajungă acolo? Asta era întrebarea care îi frămînta pe cei doi tineri. Bănuiau că tabăra principală o aveau romanii în cetățuia Zanes, mai în sus pe firul apei, dar era bine să afle şi ce armată era aici. Şi, mai ales, de aici puteau ajunge mai uşor la Zanes. În dreptul cetățuii, la mijlocul Donarisului, erau trei insulițe, două mai mici şi una mai lungă, ca o limbă de pămînt pe care să poți poposi, trecînd dintr-o parte în alta. Ca să ajungă la Zanes, pornind de la Pontes, trebuia să treacă prin trei castre întărite, şi

n-ar fi fost deloc uşor.

Îi făcu să-şi ciulească urechile plescăitul apei lovită de vîsle puternice. O triremă, cu puntea înțesată de soldați din legiuni, urca în susul apei. Vîslele lungi – vreo douăzeci în şir – se afundau toate odată în apă. După cum vîsleau, cei din ea păreau foarte grăbiți şi, într-adevăr, trirema înainta destul de repede. În urma ei apăru o alta.

— Vin de la Drobeta.

— Urcă spre Zanes, spune Ziper.

— Din toate părțile strîng armată, oftă Dates, privind după triremă. Cred că sînt geniştii care vor lega malurile prin pod de bărci. Acolo, la Zanes, e prielnic locul pentru întins un pod.

După cele două trireme văzură urcînd pe firul apei bărci la care vîsleau doi, trei soldați. Mai întîi trecură două, apoi vreo cinci, una după alta.

— Au nevoie de bărci pentru pod, gîndi Ziper cu glas tare. Erau bărci lungi, grele, cu capetele mult prelungite în sus.

La unul dintre ele aveau o banchetă înaltă, ca un scaun, pe care stătea cel care ținea cîrma cu o vîslă.

Trecu un alt şir de bărci, fiecare cu cîte trei butoaie de-a curmezişul, urmat de alte două în care erau cîte patru butoaie mari.

— Cred că sînt cu carne sărată, spuse Ziper, arătînd spre bărcile încărcate.

— Ziper!

— Ce ți-a trecut prin cap?

— Ştiu cum o să ajungem în Zanes, dacă tu îmi spui cum punem mîna pe o barcă.

Ziper fluieră admirativ. Era o idee minunată şi poate că nu tocmai greu de împlinit.

— Să aşteptăm un răzleț.

La lumina lunii, bărcile urcau una după alta spre Dierna. Între timp Ziper şi Dates prinseseră un buştean, cu care să-şi dea drumul la vale, pînă la întîlnirea cu barca pe care urma să pună mîna. Deşi noapte, luna plină îi ajuta să vadă pînă departe pe luciul apei. Se apropiau trei bărci, dar ultima se rupsese de primele două şi rămăsese în urmă, la vreo sută de paşi. Băteau uşor apa cu picioarele şi împingeau cu mîinile, ținînd mereu

buşteanul între ei şi bărci. Grija lor cea mare era să ajungă între primele două din faţă şi cea de-a treia. Urcau pe lîngă mal, ca să nu fie ţinute în loc de curentul iute din mijloc. Lăsară să treacă primele două bărci, apoi loviră puternic apa şi traseră buşteanul în faţa celei de a treia. În ea se aflau doi romani din legiuni. Fiind cu spatele spre direcţia de înaintare, nu observară la timp primejdia. Cei doi ţinură trunchiul de-a curmezişul bărcii, încît era cu neputinţă să n-o lovească în plin, chiar dacă vreunul dintre vîslaşi l-ar fi văzut în ultima clipă. Stăteau pitiţi în spatele buşteanului, dar gata să se repeadă. Distanţa dintre ei şi barcă se micşora văzînd cu ochii... nu-i mai despărţeau nici douăzeci de paşi... nici zece... nici trei. Izbitura fu puternică, şi cei din barcă îşi pierdură echilibrul. Nu înţeleseră imediat ce s-a întîmplat, unul dintre ei fiind gata să blesteme buşteanul. Ziper şi Dates se aruncară în acelaşi timp asupra lor şi romanii se simţiră prinşi de mîini vînjoase şi traşi din barcă. Unul căzu într-o parte, altul în cealaltă. Se zbăteau degeaba, pentru că mîinile puternice care îi smulseseră din barcă îi ţineau bine apăsaţi la fundul apei. Cînd simţiră că sînt pe ducă, îi traseră deasupra. Unul dintre ei îşi reveni, celălalt pornise pe drumul care ducea spre apa Stixului.

— Din ce legiune eşti? întrebă Dates.

— A... patra Scytica...

— Veniţi din Ratiaria?

— Da... ducem bărcile pentru pod.

Romanul respira horcăit, abia mai trăgea aer în pieptul plin cu apă. Lui Ziper îi era teamă să nu moară şi el, mai înainte de a afla tot ce-l interesa.

— Din ce manipul faci parte?

— Al treilea... Centuria a cincea...

— Spune-mi numele centurionului tău.

— Pa... tro... bas... Sin... Sin...

Izbucni într-o tuse zgomotoasă, horcăi zbătîndu-se disperat şi încremeni cu mîinile încleştate de marginea bărcii.

— Primeşte-l, Zeus, la tine, că a murit ca un viteaz! rîse Ziper!

Le luă îmbrăcămintea, apoi le dădu drumul în apă. Rămăse–seră mult în urma celorlalţi, aşa că în timp ce Ziper se îmbrăca, Dates trăgea vîrtos la vîsle. Făcură mare haz de felul cum arăta Ziper în pantaloni scurţi. Nu mai purtase niciodată în viaţa lui, şi i se

părea că e în pielea goală. Îşi tot privea picioarele păroase şi rîdea din toată inima.

— Iarna ar fi buni nădragii ăştia!

— Romanii le spun *bracae*, îl lămuri Dates. Să ştii că numai soldaţii din corpul auxiliar poartă astfel de pantaloni, fără şuviţe de piele peste ei. Auxiliarii şi centurionii. De acum te numeşti *bracatus miles*.

Pantalonii erau croiţi să stea strînşi pe picior, dar pe pulpele lui Ziper crăpau, ameninţînd în orice clipă să se descoasă.

Romanii aveau la ei întregul echipament de război; l-au găsit strîns la capetele bărcii, aşa că Ziper încercă tunica lungă cu platoşă, pentru el cam scurtă, eşarfa pe care trebuia s-o rotească în jurul gîtului şi pelerina care îi atîrna de umeri.

— Nu ştiu de ce mai au nevoie de cîrpa asta, arătă el spre eşarfa de la gît.

— Nici eu nu ştiu.

Ziper se descurca, dacă stătea de vorbă cu un roman, dar nu ştia prea multe cuvinte. Înţelegea ce i se spunea, putea să răspundă ce mai face şi unde se duce, adică atîta cît furase în lungile lui drumuri, de ici, colo.

Pe măsură ce se apropiau de Zanes, forfota pe calea romană creştea, deşi trecuse de miezul nopţii. La lumina lunii, căruţe încărcate cu saci, cu butoaie, cu baloturi se scurgeau spre cetăţuie. Baliste şi catapulte, trase de cai puternici, turnuri de asediu, chiar un enorm *musculus* se vedea trecînd, scîrţîindu-şi roţile pline, fără spiţe. Călăreţii cu porunci galopau în sus şi în jos, iar pe apă bărcile erau din ce în ce mai multe, o parte dintre ele încărcate de credeai că, la cea mai mică mişcare, apa va năvăli în ele. Treceau şi care cu fîn pentru caii vreunei cohorte de cavalerie.

De departe, Zanes apărea luminat de parcă ar fi luat foc. Şiruri lungi de torţe, arătînd drumul sutelor de auxiliari care cărau din cetăţuie drugi de lemn şi scînduri la malul apei. Se auzeau de departe malurile izbind butucii pe care geniştii îi înfigeau în mîlul moale, prinzînd prin lanteţi scurţi barcă de barcă. După ce lipeau cinci, şase una de alta, deasupra lor aşezau primele traverse lungi cît trei staturi de om. Pe celălalt mal se făcea aceeaşi treabă. Una dintre cele mai grele lucrări fusese aceea de a întinde o funie

groasă dintr-un mal în altul. După ce fusese bine întinsă, fiecare barcă era prinsă de ea, ca să nu fie dusă la vale de apă şi să se alinieze cu celelalte. Din trei în trei bărci una era ancorată cu un pietroi greu, legat cu o funie.

Podul se lucra din două părți, fiecare urmînd să ajungă pînă la insula mare, din mijlocul apei.

Zidurile cetățuii meritau să fie admirate, şi cei doi tineri se gîndiră cît de greu ar fi să intri în ea, fără vrerea celor care o apărau. Era cel mai puternic castru pe care îl văzuse Ziper pe malul Donarisului, de la Ratiaria încoace, şi poate chiar de la Oescus. Părea un dreptunghi de piatră lung de vreo sută de paşi şi lat de cel puțin şaizeci. Numărară şapte turnuri de apărare, unele rotunde altele pătrate, care sprijineau zidul împrejmuitor.

— Ar fi bine să putem intra în castru, şopti Ziper. Cine ştie cînd mai ajungem pe-aici, şi nu strică să cunoaştem locurile.

— Mă gîndesc că vom fi siliți să intrăm.

Parcă vrînd să-i dea dreptate, de pe mal cineva strigă la ei:

— Hei, voi de-acolo, ați adormit? Ce mai aşteptați? Aici, aici! le arăta el spre capătul podului care înainta o dată cu fiecare nouă barcă sosită.

Cel care îi strigase era un pisălog de centurion, căruia nu-i mai tăcea gura. Tot timpul, cît au lucrat genieştii să le prindă barca de celelalte, a melițat într-una.

— Mari netoți mi-a fost dat să văd în noaptea asta! Vin ei în barcă pînă aici şi apoi stau ca proştii. Nu v-a spus nimeni de ce veniți aici? Hei, tu, de ce nu răspunzi?

Îl întrebase pe Ziper, dar răspunse Dates, primul prefăcîndu-se că tocmai strînge un nod la sfoara ce lega barca de funia trasă de-a curmezişul apei.

— Ba ne-a spus dar nu ştiam dacă trebuie să tragem aici sau pe celălalt mal.

— Halal proşti! sări centurionul, şi mai furios. Cine e centurionul vostru?

— Patrobas.

— Patrobas, de la al cincilea?! Lasă că îi spun eu să vă muştruluiască. Şi ce tot moşmondiți acolo? Legați odată şi plecați după scînduri! Nu înțelegi, mă, mutule, să termini nodul? strigă la Ziper. Plecați după scînduri.

Lăsară totul baltă şi se încolonară în rîndul acelor care cărau din cetățuie scînduri şi trunchiuri pentru pod. Totul fusese pregătit dinainte, trunchiurile erau tăiate şi aşezate stivă, scîndurile la fel. De mult ştiau cei din cetățuie că aici va fi făcut podul!

Trecură peste o punte întinsă deasupra unui şanț, de aproape zece paşi şi cam tot atît de adîncă, ce înconjura zidurile. Bănuiau că şanțul se întindea de jur-împrejurul cetățuii, lipsind numai spre apă. Zidurile nu erau mai înalte de două staturi de om, dar cînd intrară, îşi dădură seama că sînt foarte solide: aveau o grosime de cel puțin un pas. Drumul pînă la cetățuie urca panta unui deal nu prea înalt.

Li se păru bine făcută intrarea. La jumătatea laturii dinspre soare-răsare, zidul se ascuțea ca o pîlnie. În cetate se intra printre două ziduri paralele, fiind uşor de apărat.

La al doilea transport se fofilară şi rămaseră în cetățuie, amestecîndu-se printre cei care se îndeletniceau cu tot felul de alte treburi. În turnul din apropierea porții apărură trei *corniciens* care vestiră, prin sunet de trompetă, încetarea lucrului. Sosise timpul cînd soldații puteau să se lungească pe cîte un mănunchi de paie, ca să-şi odihnească oasele după o zi de trudă. Venise atît de multă armată, încît nu puteau dormi cu toții în dormitoarele cetățuii, dar nici corturi nu întinseseră, din prea mare grabă.

Dates şi Ziper se culcară între doi auxiliari care oftau tot timpul, văitîndu-se de şale.

— Cînd să mai dormim? bombăni unul dintre ei. Ziua a crescut, acum se luminează.

— Mîine vine Traian să vadă podul. Pînă spre prînz îl terminăm.

Vestea că a doua zi avea să-l vadă pe Traian, făcu să-i sară inima lui Ziper. Va fi aproape de omul pe care îl ura din tot sufletul; poate că îl va auzi şi vorbind.

— De ce crezi că alerga Balbus de colo-colo?

— Dar l-a şi făcut! spuse, plin de admirație, al doilea auxiliar. Mare inginer Balbus ăsta!

— Altfel nu-l purta după el împăratul.

— Am auzit că podul de lîngă Viminacium îl întinde Celsus. Se-ntrece care să-l facă mai repede şi mai bine. După graba cu care am venit, se vede că împăratul n-are de gînd să piardă

timpul.

— O să fie greu, Remmias. Eu am fost pe-aici cu Domitianus. Împăratul se grăbeşte ca să nu ne-apuce toamna. Tu ce zici, terminăm pînă-n toamnă? Se zice că împăratul aşa a făgăduit Senatului.

Răspunsul fu un oftat. Nu prea credea auxiliarul că o să meargă atît de uşor.

— Aşa zice şi nepotul meu, dar poți să ştii ce-o să mai fie? L-ai văzut de dimineață?

— Centurionul era nepotul tău?

— Te cred. El a adus vestea că mîine soseşte împăratul. N-ai văzut ce bine l-a primit *praefectus castrorum*?

— Cînd văd un pretorian…

Întotdeauna cei din legiuni invidiau pe pretorienii din garda împăratului. Pretorienii se socoteau armată de elită şi îi priveau de sus pe ceilalți. Toți erau înalți ca brazii şi vînjoşi; numai tineri unul şi unul erau aleşi ca să facă parte din gardă. Visul oricărui tînăr era acela de a ajunge pretorian, să nu mai fie mutat de colo-colo, pe la marginile imperiului, ci să stea în cazarma din apropierea porții Nomentana. Numai cînd împăratul pleca undeva, se urneau şi ei. De aceea era atît de mîndru auxiliarul de nepotul lui, fiul fratelui mai mare.

După un timp în care nu se auzi decît sforăitul celor tolăniți prin apropiere, schimbul de cuvinte dintre cei doi continuă, mai în şoaptă:

— Ascultă, Remmius, altceva nu ți-a mai spus nepotul?

— Mîine îşi ține împăratul alocuția, după care pornim. Ai văzut că Surgius, nepotu-meu era însoțit de încă trei soldați din legiuni şi un vexilar?

— De aceea ți-am spus că pare să aibă o misiune de seamă.

— Chiar are. Mîine, după alocuția lui Traian, porneşte tocmai la Novae, cu poruncă pentru comandantul Legiunii I-a Italica şi la Durostorum, unde staționează legiunile Xl-a Claudia şi XIV-a Geminae Martia Victrix. Nici mie n-a vrut să-mi spună despre ce este vorba, dar s-a lăudat arătîndu-mi învelit bine un sul de papirus, pe care îl poartă într-o apărătoare de piele atîrnată de umăr.

Dates îşi simți brațul strîns cu putere, şi înțelese gestul

prietenului. Ce putea fi mai de seamă pentru ei decît un astfel de papirus? În dimineața următoare n-aveau decît să intre în vorbă cu auxiliarul, pentru a ajunge să-l cunoască pe nepotul lui.

A doua zi s-au împrietenit cu Remmius, au lucrat împreună la *tribunal*-ul pe care urma să se suie împăratul, pentru a ține alocuția către trupe. Ziper s-a trezit lăudat pentru destoinicia cu care bătea cu maiul parii în pământ.

Către ceasul al treilea, nepotul a venit să-şi vadă unchiul. Era un roman falnic, echipat ca de luptă, pentru că se ducea să-l întîmpine pe Traian. Pieptul îi era acoperit cu zale de fier în formă de solzi de peşte, care îl deosebeau de ceilalți pretorieni fără grad. Zalele se prelungeau pe şold şi nu mai avea de la mijloc în jos cunoscutele şuvițe de piele, care atîrnau pînă la genunchi la soldații din legiuni. Călca mîndru de statura lui, pe care o sublinia şi coiful rond, puțin prelungit pe ceafă. Mijlocul îi era strîns cu un *balteues* lat de-o palmă, de care atîrna o sabie dreaptă, cu lama scurtă. Trăgea după el calul, care avea agățat la oblînc scutul oval, cu *umbo*-ul, din mijloc pătrat. Pe el puteai vedea un vultur cu aripile deschise. Ochii celor doi daci rămaseră ațintiți pe sulul de piele, prins cu o cureluşă pe după gît, care îi atîrna în spate. În el avea papirusul cu porunci pentru legiunile din Moesia Minor.

Au ciulit urechile şi au aflat că încă în noaptea aceea nepotul va porni spre Oescus, însoțit de alți trei pretorieni. Către ceasul al şaselea urma să plece să-l întîmpine pe Traian, împreună cu *praefectus castrorum* şi Balbus, inginerul, care trebuia să raporteze că podul a fost terminat.

La ceasul al şaselea soarele bătea chiar în creştet, şi era o zi din cale-afară de călduroasă. Cu toate astea, treaba nu a încetat o clipă. Pe la ceasul al zecelea izbucni deodată forfota şi cei doi tineri auziră din castru strigăte puternice:

— Ave Caesar! Ave Caesar!

Îl salutau pe Traian.

Se grăbiră cu toții să iasă din cetățuie şi să-l întîmpine. Printre ei se aflau şi cei doi daci. Ziper, care nu ajunsese niciodată pînă la Roma, era curios să vadă cum este primit împăratul. Trebui să-l prindă Dates de braț, ca să nu se înfigă în primul rînd, acolo unde stăteau cei din garda pretoriană şi în nici un caz un auxiliar oarecare.

Împăratul lăsă o impresie deosebită. Călărea un cal alb ca laptele, care juca în frîu, nărăvaş. Zalele îi acopereau numai pieptul şi spatele, lăsîndu-i brațele libere, chiar de la umăr. Peste ele avea prinsă o pelerină albastră, care se lăsa bogată pe crupa calului. De la brîu în jos îi atîrnau fîşii de piele, late de două degete, pe fiecare fiind prinse ținte de aur. Pe măsură ce se apropia de cetățuie, era primit de urale şi mai puternice, care se auzeau pînă dincolo de apa Donarisului. De pe celălalt mal izbucniră de asemenea uralele: „Ave Caesar!”…

În dreapta împăratului călărea Lucinius Sura, iar în stînga lui Claudius Livianus, amîndoi militari încercați, deşi nu prea în vîrstă. Sura era mai tînăr decît împăratul. Oacheş, cu părul numai inele căzut pe frunte, prietenul cel mai apropiat al lui Traian avea o înfățişare deschisă, încît privindu-l nu l-ai fi bănuit un militar atît de sever cum era. Claudius Livianus era de statură potrivită, sobru şi la înfățişare şi la port. Puteai să juri pe numele lui Zeus că nu zîmbise niciodată în viața lui. Chiar în spatele lor îi urmau, călări, zece *praefectus cohortis* şi *praefectus alae* dintre cei prețuiți de împărat pentru destoinicia lor. Cortegiul era încheiat de un centurion pretorian alcătuit din bărbați tot unul şi unul.

În fața podului se opriră. Balbus înaintă doi paşi, să-i întîmpine, apoi dădu raportul, arătîndu-i podul, drept ca o linie, de la un mal la celălalt. Traian îl privi cu ochii unui cunoscător, apoi, spuse cîteva vorbe de laudă la adresa genistului, după care păşi pe pod. Trecu pe celălalt mal unde fu primit cu vii urale.

Lui Ziper îi scăpărau ochii uitîndu-se după împărat, şi Dates îl auzi şoptind:

— Dacă aş fi avut un arc la mine!

Un ghiont în coaste îl făcu să tacă. Ura lui Ziper izvora acum şi din gelozie: nu se putuse stăpîni să nu-l admire pe Traian şi-i era necaz. Îl izbise mai ales înfățişarea-i mîndră şi dîrză. Şi-l amintise pe Decebal, atît de apropiat, şi atît de simplu, care pleca singur, călare, la stînele de pe coasta muntelui din fața Sarmizegetusei, rămînînd adesea cîte două-trei zile printre oieri. Acest împărat mîndru venea tocmai de la celălalt capăt al lumii să-i supună țara, ca s-o prade şi să-i stoarcă vlaga.

Traian se întoarse şi intră în cetățuie, unde totul era pregătit pentru sacrificiu.

În apropierea tribunalului se ridica altarul de piatră albă pe care avea să se aducă jertfe lui Marte, zeul războiului, şi Minervei, care să-l sfătuiască pe zeu în lupte, să fie de partea romanilor, precum şi Bellonei, sora lui, care încuraja pe războinici.

Lîngă altar, un taur, o oaie şi un purcel, animalele cele mai plăcute lui Marte şi întotdeauna jertfite lui.

Suovetaurilia, sacrificiul de izbăvire, începu prin înjunghierea oii, apoi a porcului şi a taurului ale cărui coarne fuseseră gătite cu cordelușe colorate. Totul se petrecu în prezența împăratului, care, la urmă, simbolic, lovi şi el animalele cu sabia, închinîndu-le zeilor. În acelaşi timp rosti următoarele vorbe:

— Primeşte, Mars, zeu al vitejilor, libația noastră, şi condu în luptă pe urmaşii fiilor tăi Romulus şi Remus. Tu, *Mars ultor* – răzbunător – ajută-ne să plecăm trufia barbarului şi să răsplătim fărădelegile lui. Ție îți trimitem acest taur, *Mars Onirius* – protectorul Romei. Primeşte-ne ofranda şi tu, Bellona, sora lui, şi insuflă romanilor curaj şi dragoste de patrie, fă-i să disprețuiască moartea în vîrtejul luptei. Tu, Bellona pulvinensis înapoi împunge fără milă cu lancea ta pe soldatul fricos şi trimite-l în luptă. Loveşte-l cu biciul tău muiat în sînge pe cel care şovăie. Primeşte-ne libația şi tu, Minerva, cea dintîi în luptă, călăuză înțeleaptă, făuritoare a planurilor noastre.

În timp ce Traian rostea aceste vorbe către zei, lîngă altar se încinsese focul rugului. În jur se răspîndi miros de carne arsă, semn că ofranda se înălța la cer.

Suovetaurilia se termină printr-o invocare în cor a lui Marte şi a zeițelor Minerva şi Bellona.

Ziper, care privea totul fără credință, numai cu multă curiozitate, rămase cu o impresie foarte ciudată. Rîdea în sinea lui de un zeu pe care îl îmbunau trimițîndu-i o oaie! Ce putea să spună oaia zeului? Un bărbat e într-adevăr un trimis adevărat, dar ce sol putea fi taurul? Imaginația lui merse pînă acolo încît îl văzu pe Mars cel invocat, înconjurat de tot felul de animale, soli ai romanilor. Ha, ha, ha! Putea să nu te mire credința asta ciudată?

Nu mai asistase niciodată la o *lustratio exercitus* – sacrificiu militar – şi tot ceea ce văzuse i se păruse fără noimă şi îi dăduse o încredere nouă că în lupta care începea, dacii vor ieşi învingători. Alături de ei va fi Zamolxis, care îl primise binevoitor pe tînărul

Venas.

Împăratul urcă apoi cele şapte, opt trepte ale tribunalului şi se adresă armatei, care se întesase în castru. Cînd îşi ridică mîna dreaptă, într-un gest de luare-aminte, se făcu o linişte desăvîrşită. În jurul împăratului erau aşezaţi pretorienii, înalţi şi spătoşi, cu scuturile pe braţ şi feţele grave.

În alocuţia sa, Traian vorbi mai întîi despre faima armatelor imperiului, despre vitejia lor, şi-i îndemnă să fie şi de data aceasta la înălţime. Împăratul aminti apoi pacea nefericită încheiată de Domitianus şi sumele de bani pe care Decebal le primea ca client al Romei.

— Aurul şi inginerii Romei îi înalţă cetăţi îndreptate împotriva imperiului. Puterea şi îngîmfarea lor au sporit necontenit, ameninţînd hotarele noastre. De cum îngheaţă apele Danuviusului, năvălesc şi pradă castrele noastre. *Roma este ameninţată! Senatul l-a declarat pe Decebal duşman al Romei!*

Izbucniră din nou uralele „Ave Caesar!”, „Ave Caesar!”. Soldaţii erau entuziasmaţi de cuvintele împăratului.

În Ziper clocotea o mînie fără margini. El socotea că împăratul îşi mintea armata. Cum putea să spună că dacii ameninţau Roma? Nici nu-i interesau unde este. Ei treceau Donarisul şi se duceau la tribalii şi la scordiscii care gemeau sub călcîiul Romei şi care ar fi pus în orice clipă mîna pe arme, ca să-şi dobîndească libertatea. Să-i asculte împăratul pe tribali, şi după aceea să vorbească despre obrăznicia dacilor.

Traian ieşi din castru şi privi, călare, la trecerea primelor trupe peste podul de vase. Războiul începuse! Legiunile călcau pe pămîntul dac.

Dates şi Ziper nu se mai duseră să vadă trecerea trupelor. Profitară de învălmăşeala iscată şi de faptul că soldaţii curioşi se îngrămădeau la capătul podului, şi făcură rost de doi cai. Nu era prea greu să găseşti un cal sau doi, pentru că erau destui legaţi de copaci, cu tot echipamentul pe ei. Aşteptînd să vină rîndul *manipulului* lor la trecere, cavalerişţii fie că se înghesui–seră la capătul podului, fie că se strînseseră în grupuri şi vorbeau despre alocuţia împăratului.

Dezlegară aşadar doi cai şi, după ce-i purtară o bucată de drum

de căpăstru, îi încălecară şi-şi văzură de drum.

Întunericul îi prinse dincolo de Drobeta. Lăsară caii la pas, ca să poată auzi dacă se apropie cineva. Îl aşteptau pe nepotul lui Remmius.

— Să ne oprim, Ziper.

Descălecară şi se aşezară pe marginea drumului, lăsînd caii să răscolească în voie frunzişul uscat din marginea pădurii. Ziper avea o mutră posomorîtă, încă nu uitase cuvintele împăratului, iar Dates, care ştia ce se petrece în capul lui, îl lăsa în pace, să-şi macine singur supărarea. El era obişnuit cu acest fel al romanilor de a privi lucrurile; îl auzise exprimat de multe ori la Roma, adesea intenționat în apropierea lui. Roma se temea de amenințarea dacilor! Cine putea crede? Roma avea nevoie de grîul şi aurul Daciei, pentru că fluiera vîntul în vistieria lăsată goală de nesăbuitul Domitianus. Cine risipea aurul public dînd *naumachii* extraordinare? Cînd se dusese el la Roma, încă se mai vorbea de o bătălie navală, la care luaseră parte mii de luptători şi zeci de corăbii anume construite pentru bazinul *naumachiei*, ca să se poată desfăşura sub ochii plebei din Roma o luptă adevărată. Se îngrozise cînd vizitase pentru prima dată Naumachia şi calculase în gînd aurul care se dusese în vînt ca să se sape şi să se zidească acel bazin lung de trei sute şi ceva de picioare şi lat de aproape două sute. Cine risipise aurul în zecile de zile de sărbătoare şi în organizarea luptelor de gladiatori? Traian spusese acum soldaților că pornise războiul, ca să nu mai fie nevoită Roma să-şi golească vistieria, dînd bani dacilor. Traian nu spunea adevărul

Dates fusese şi el tulburat de cuvintele împăratului, pe care însă nu le găsise adevărate din alte puncte de vedere decît Ziper.

Cei patru pretorieni se iviră tocmai tîrziu, noaptea, şi tinerii daci se grăbiră să încalece. Porniră la pas, ca să fie ajunşi. Nepotul lui Remmius îl recunoscu pe spătosul Ziper, deşi îl revedea la lumina lunii.

— Încotro, auxiliarule? întrebă el, lăsînd puțin calul la pas, să se mai odihnească.

— Spre garnizoană.

— V-a prins noaptea pe drum.

— Mîine în zori trebuie să fim la Ratiaria.

— Tocmai am făcut un popas, ca să răsufle puțin caii, intră şi

Dates în vorbă. Dacă n-o să vă grăbiți prea tare, vă întovărăşim.

— Haideți! îi îndemnă centurionul, lovind cu o curelușă spinarea calului.

Între Drobeta şi Ratiaria, şi chiar mai departe, nu erau fixate locuri de popas unde să poți schimba caii, şi de aceea, după vreun ceas, centurionul ridică brațul, dînd semnalul de oprire. Caii erau o apă.

— Hei, voi nu vă opriți? strigă el celor doi auxiliari, care treceau pe lîngă el.

— Ne-am făcut popasul, îi răspunse Dates. Sîntem aşteptați la manipul cu veşti.

— Bine, v-ajungem din urmă.

De cum se pierdură în întuneric, Dates şi Ziper opriră caii şi descălecară. Sosise timpul cînd trebuiau să atace. Chibzuiră cum ar fi fost mai bine să acționeze, deoarece într-o luptă deschisă cu cei patru pretorieni nu aveau prea multe şanse. Toți erau nişte zdragoni vînjoşi, înzăuați şi cu scuturile la oblînc.

— Leagă bine caii! îşi îndemnă Dates prietenul, dîndu-i şi frîul calului său.

Se înapoiară tiptil la locul unde îi lăsaseră pe romani. Se strecurară pas cu pas, avînd grijă să nu fîşîie frunzele uscate pe care călcau.

Stăteau toți patru pe un trunchi de copac răsturnat şi mîncau. Centurionul le spunea ceva şi pretorienii izbucneau în rîs înfundat din pricina gurilor pline. Caii erau legați la cîțiva paşi de ei...

— Uite! şopti Ziper, arătînd spre caii care erau oarecum feriți de pretorieni.

Se lungiră şi, tîrîndu-se pe coate, ajunseră lîngă cai, fără să se fi auzit nici cel mai mic zgomot. La orice s-ar fi aşteptat romanii, numai la o pățanie ca asta, nu. Rîdeau mai departe şi înfulecau de zor.

Ziper se ridică încet şi dezlegă un cal, iar Dates un altul. Totul era să se îndepărteze puțin, fără să fie auziți. Îi îndemnară uşor, trăgînd de căpestre, şi caii îi urmară ascultători. O creangă uscată se rupse şi ei rămaseră pe loc, împietriți. Se liniştiră ascultînd glasul centurionului care tot sporovăia. Nu auziseră nimic.

La vreo sută de paşi cei doi tineri încălecară şi, tot la pas, se pierdură în pădure...

Luară şi caii lor, apoi goniră cît putură, ca să pună o distanță cît mai mare între ei şi romani. Un drum de căruță se făcea spre dreapta şi ei apucară pe el, dar nu înaintară mai mult decît era necesar ca să ascundă caii furați. Îi legară de un copac, şi se înapoiară, continuîndu-şi drumul spre Ratiaria. Mergeau la pas, ca să fie ajunşi din urmă.

— Voi sînteți, auxiliarilor? strigă centurionul, pe cînd se afla încă departe.

— Noi. Ne-ați ajuns, centurionule.

— V-ați întîlnit cu cineva în drum, după ce v-ați despărțit de noi?

— Cu nimeni. La ceasul ăsta pe cine să-ntîlneşti? Dar unde sînt ceilalți pretorieni? întrebă Dates, cînd fură lîngă ei.

— Şi-au pierdut caii în pădure. Aşa le trebuie, dacă nu-s în stare să-i lege ca lumea.

— Şi acum ce fac?

— Au rămas să şi-i caute. Eu nu puteam să mai întîrzii. Pînă la Ratiaria mergem împreună.

— Acolo vrem şi noi să ajungem.

Pretorienii călăreau în față, Dates şi Ziper în urma lor. Se priveau încordați, aşteptînd fiecare ca celălalt să hotărască clipa de atac. Centurionul era la vreo zece paşi înaintea pretorianului, iar imediat în spatele acestuia călăreau cei doi. Ziper fu cel care se hotărî deodată şi se repezi la pretorian. Îşi trăsese sabia din teacă şi pîndise. Îl lovi peste față, apoi îl apucă de umăr şi-l smulse de pe cal, trîntindu-l la pămînt. Dates izbi năprasnic calul, ca să nu se oprească, simțindu-se deodată fără stăpîn.

Lovitura de sabie îl orbise pe pretorian, şi surpriza fusese atît de mare, încît nu apucase să țipe. Doar gemuse scurt şi îşi dusese mîinile la față. În căderea de pe cal, se rostogolise de cîteva ori, dar nu se lovise prea rău. Înțelegînd primejdia, în care se afla centurionul cu papirusul agățat de gît, prima lui grijă fu să strige la el. Urlă atît de tare, încît centurionul, cu tot zgomotul copitelor, îl auzi. Văzu calul fără călăreț alergînd în urma lui, şi pe cei doi cu săbiile trase din teacă. Se făcu lumină în mintea lui! Ştia acum cine le furaseră cei doi cai, ca să aibă de-a face cu mai puțini luptători. Rămăsese singur în fața duşmanului, pentru că nu se mai putea întoarce la cel căzut de pe cal, să lupte împreună.

Singura lui scăpare era fuga. Îşi înfipse pintenii în burta calului şi începu să-l lovească fără milă. Acelaşi lucru făcură şi urmăritorii.

Se porni o goană nebună. Calul centurionului era de prima mînă şi distanța dintre ei se mări. Tinerii îşi înfipseră şi mai vîrtos pintenii în burțile cailor, speriați de gîndul că nu-l vor ajunge. Ziper se lungi pe coama calului şi-l muşcă de gît. Urlă apoi atît de tare la urechea bietului animal, încît alergă ca urmărit de erinii dezlănțuite.

În orice clipă se puteau întîlni cu un centurion sau chiar cu un manipul care să se întoarcă din misiune şi atunci totul ar fi luat o întorsătură nefericită. De aceea țipa atît de năprasnic Ziper la urechea calului, trăgîndu-l de coamă. Ca să uşureze sarcina animalului, aruncă scutul de la oblînc, apoi o traistă de merinde. Rezultatul fu că distanța dintre el şi centurion începu să scadă. Dates rămăsese douăzeci de paşi în urma lor. Îl văzu pe Ziper ridicîndu-se în scările şeii şi ținînd ceva deasupra capului. Nu putea desluşi ce anume.

Ziper, simțind că nu-l poate ajunge pe roman, şi cuprins de o furie oarbă, îşi trăsese de la şold sabia scurtă şi, ținînd-o de lamă, o aruncă spre centurion. Palma îi rămase însîngerată, dar sabia se înfipse în crupa calului, care şchiopătă, deodată, împleticindu-se, apoi zvîrli cu picioarele dinapoi, încît pretorianul abia se mai putu ține în şa. Într-o clipă Ziper fu lîngă el, dar nu mai avea armă cu care să-l atace. Înainte ca romanul să apuce să-şi tragă sabia, el se repezi şi-l luă în brațe, rostogolindu-se cu el la pămînt. Caii fugiră îngroziți unul de nechezatul celuilalt.

Începu o luptă pe viață şi pe moarte, fiecare căutînd gîtul celuilalt. Se descleştară o clipă şi romanul fu gata să-şi tragă sabia din teacă, dar Ziper se aruncă iar şi-l prinse de braț. Romanul îi propti genunchiul în burtă, încercînd să-l îndepărteze, dar dacul parcă se lipise de el. Atunci pretorianul îl lovi cu marginea coifului în obraz, rupîndu-i carnea.

Dates ajunse şi el la locul luptei şi-i puse centurionului ascuțişul săbiei în față. Nu voia să-l omoare. Romanul se feri scurt şi îl îmbrînci pe Ziper spre el, găsind astfel răgazul de a-şi trage sabia. Ziper îl prinse iar în brațe şi, deşi avea arma în mînă, fiind lipiți unul de altul, romanul nu-l putea străpunge. Dates îşi înfipse vîrful săbiei în brațul pretorianului care îşi scăpă arma.

Ziper se grăbi să-i smulgă cilindrul de piele de la gît.

— Sînteți daci! şopti centurionul, plin de ură, scrîşnind din dinți. Te cunosc după cum te bați.

— Asta înseamnă că ai mai pățit-o şi altădată, romanule. Nu cumva erai şi tu printre soldații lui Fuscus care şi-au pierdut sîngele pe la noi?

Romanul îl scuipă, tremurînd de ciudă şi neputință: dacul avea dreptate, luptase în legiunile lui Fuscus.

L-au legat de primul copac din marginea drumului.

— Omoară-mă! se rugă centurionul.

— Nu te omor, romanule. Dacă te-aş omorî, nu ți-ai mai aduce aminte de mine.

— Omorîți-mă! se tîngui el din nou.

— Să te vadă mîine pretorienii tăi şi să ia aminte că cine calcă pămîntul Daciei va fi pedepsit aşa cum merită.

Dates încălecă şi se duse să-i aducă lui Ziper calul. Tot timpul centurionul se ruga de Ziper să-l omoare.

— Cred că ți-e ruşine, centurionule, dar eşti rănit şi asta-i o dovadă că nu ți-ai dat uşor pielea.

Dates sosi cu al doilea cal şi-şi văzură de drum, mergînd tot spre Ratiaria, dar numai pînă îi pierdu din ochi centurionul. Apoi părăsiră drumul şi se cufundară în apa Donarisului. Dates se ținea cu o mînă de şaua calului, iar cu cealaltă ținea papirusul deasupra capului. Cînd se văzură pe celălalt mal, izbucniră în rîs şi se îmbrățişară. Cunoşteau un drum de căruță către Pelendava, pe malul Rhabonului, iar de acolo aveau să dea pinteni în susul apei pînă la Banița şi mai departe la Piatra Roşie, apoi acasă, la Sarmi.

Rîsul lui Decebal răsună pînă afară, în piața cetății. Regele rîdea cu ochii în lacrimi, sprijinindu-se cu brațele de umerii celor doi tineri.

— Aşa a fost, Dates, sau glumeşte Ziper? Ați intrat voi în castru şi l-ați văzut pe Traian?

— Am intrat, unchiule, şi l-am ascultat vorbind. De la el am aflat că legiunile Romei se vor scurge pe două drumuri spre noi. Unele trec Donarisul pe la Dierna şi urcă pe valea Cernesiei şi a Tibiscusului, ca să ajungă la Tibiscum, altele vor trece podul de la

Viminacium la Lederata şi vor urca prin Arcidava şi Berzobis, ca să se întîlnească cu toţii la Tibiscum.

— Am bănuit eu că vor apuca pe drumul lui Iulianus. Băieţii mei, ce veşti de seamă mi-aţi adus! Şi papirusul ăsta către cine spuneaţi că a fost scris?

— Către legiunile din Durostorum.

— Să-i rupem peceţile şi să-l citească Vezina. Trimiseseră după el şi Marele Preot sosi în grabă, bucuros de vestea că cei doi tineri s-au înapoiat.

Scoaseră papirusul din învelitoarea de piele, îl dezveliră din pînza sigilată şi... cînd îl priviră, constatară uimiţi că nu era scris nimic pe el.

— Aţi căzut în cursă, băieţii mei, spuse Decebal, dezamăgit. Altul trebuie să fi fost curierul lui Traian. Centurionul a fost o momeală!

Bucuria pieri de pe feţele tinerilor, obrajii rumenindu-li-se de ruşine. Ce crezuseră ei şi ce...

— Nu se poate, unchiule, ăsta a fost curierul! rosti Dates. Altceva trebuie să fie. Trimite după Iudenus.

Chemară scribul.

— Iudenus, descifrează scrisoarea asta! îi ceru Dates, întinzîndu-i papirusul, fără să-i mai spună şi altceva.

Scribul suci papirusul cînd pe o parte, cînd pe alta, apoi se adresă tînărului:

— Îţi rîzi de mine, tinere tarabostes.

— Nu rîd, Iudenus, îţi spun să citeşti această scrisoare!

— Dar nu văd nimic scris.

— Este, şi tu nu vrei să descoperi ce! Te prefaci că nu înţelegi.

Ochii pleoştiţi ai scribului se plimbară de la unul la celălalt. Decebal nu înţelegea vorbele nepotului.

— Dacă nu descifrezi, vei pieri! rosti răspicat Dates, uimindu-l şi mai mult pe rege.

— Am... am să încerc... deşi nu cred că este ceea ce spui tu... şi nici nu ştiu cu ce a fost scris.

— Caută să afli, dacă ţi-e scumpă viaţa. Ştiu că celor ca tine le este scumpă. Du-te şi adu-ţi tot ce ştii că trebuie şi citeşte-l.

Iudenus plecă tîrîndu-şi picioarele, îmbătrînit deodată şi tremurînd de frică. Ştia că nu trebuie să pună la îndoială

cuvintele tînărului. Şi, dacă, totuşi, nu va reuşi să citească scrierea? Îşi pierdea capul tocmai cînd se aştepta mai puțin. Cît umblase în viața lui, învățase multe, ştia să descifreze şi astfel de papirusuri.

Se înapoie cu mai multe vase mici de sticlă, în fiecare avînd cîte ceva. Luă papirusul şi, sub privirile curioase ale celor patru bărbați, îl trecu mai întîi pe deasupra unei flăcări, încălzindu-l. Privea mereu, dar nu apărea nici un scris. Trecu la a doua încercare, înmuind într-unul dintre vase un mic tampon de mătase, apoi şterse cu el papirusul într-un colț, unde bănuia că trebuie să fie ceva scris. Rămase şi de astă dată dezamăgit. Se uită îngrijorat spre cei care aşteptau, dar fețele lor erau de piatră. Luă dintr-un borcan un praf negru, care nu era altceva decît praf de cărbune, şi-l presără pe papirus, apoi îl plimbă de acolo-colo... Spre uimirea regelui, de sub praful de cărbune apărură cuvinte scrise îngrijit de un caligraf de meserie.

— Meriți cuvinte de laudă, Iudenus! îl felicită Dates. Întinde pe toată foaia. Cu ce a fost scris?

— Cu lapte, tinere tarabostes... Scrisul cu lapte se citeşte numai cînd torni peste el praf de cărbune...

— Citeşte!

— *„Traian Imperator... Către Manius Laberius Maximus. guvernator în Moesia Inferior”*, descifră scrisul şi tăcu speriat, pentru că nu se aşteptase să aibă în mînă un papirus atît de însemnat.

— Citeşte! îl îndemnă Decebal.

— *„Alege din rîndurile Legiunii a XIV-a Geminae Martia Victrix şi a Legiunii a XI-a Claudia pe cei mai destoinici soldați şi, în fruntea a 16 cohorte, vino în mare grabă la Dierna. În castrele din Moesia Inferior să rămînă 4 cohorte, cîte 2 în fiecare legiune, precum şi cohortele auxiliare. Fiecare cohortă, pe care o aduci să aibă cîte 4 catapulte şi 30 de prăştiaşi.”*

Scribul termină de citit. Regele îl ascultase cu mare luare-aminte şi rămăsese pe gînduri. Papirusul îi aducea veşti de o mare însemnătate.

— Du-te, Iudenus! îi spuse scribului. Ai să fii răsplătit aşa cum se cuvine.

Vezina ştia ce gîndeşte regele, şi-i spuse, vorbind rar şi apăsînd

pe fiecare cuvînt:

— Moesia Inferior rămîne fără apărare…

— Numai auxiliarii apără cetatea Durostorum. Asta zic şi eu veste, feciorii mei! Cînd Traian va fi aici, noi o să izbim în Moesia Inferior.

Încleştarea

Vara năvălise deodată, parcă vrînd să încălzească inimile oamenilor, care în anul acela nu se mai bucurau de frumusețile din jurul lor. Florile îşi deschideau petalele şi le închideau fără să le bage nimeni în seamă, păsărelele ciripeau fără să fie auzite, parfumul salcîmului şi al teiului înmiresma degeaba văzduhul. Oamenii trăiau încordat, aşteptînd de la o zi la alta să se abată o nenorocire asupra capetelor lor. Dinspre Donaris înainta duşmanul, pas cu pas, fără grabă, dar şi fără a poposi în vreun loc decît atîta timp cît îi trebuia ca să taie pădurea şi să înalțe în locul ei un val de pămînt sau ziduri groase de castru...

Înainta pas cu pas, lăsînd în urma lui întărituri care îi trădau gîndul de a nu mai pleca de pe-acolo, de a cuceri şi a rămîne stăpîn...

Înainta pas cu pas, ca o omidă care distruge totul în cale: pădurile, aşezările, micile cetăți...

Înainta pas cu pas, hărțuit doar de apariția fulgerătoare a cetelor de daci, care-l săgetau din ascunzişuri, rostogoleau pietre pe povîrnişuri, mistuindu-se apoi în adîncurile codrilor...

Înainta pas cu pas, urmărit de ochi plini de ură şi pîndit de braţele înarmate şi hotărîte ale celor care nu mai ascultau glasul păsărelelor şi nu mai respirau parfumul florilor…

Nici o luptă hotărîtoare nu-i încleştase încă, dar amîndouă taberele ştiau că se apropie clipa.

Traian ajunsese la Tibiscum, lăsînd în urma lui numai castre întărite care să-i asigure spatele. Legiunile de la Dierna, în frunte cu Claudius Livianus, Longinus şi Hadrian, poposiseră şi ele pe locul întins de la Tibiscum. Întîlnirea lor avu loc pe vremea cînd dau merele-n pîrg.

De la Aizis la Tibiscum, după cum arăta *Tabela Peutingeriană*, erau 13.000 de paşi, şi împăratul îi făcuse într-o singură zi. Trupele trimise să cucerească aşezarea o găsiră goală şi fumegîndă. Dacii se retrăseseră pînă la unul, să nu cadă în mîinile trupelor venite unele dinspre Aizis, altele pe valea Tibiscusului. Turnurile-locuinţă cu două coturi şi cerdac nu erau apărate de nici un oştean, pentru că Tibiscum nu era o aşezare militară, ci una civilă, în care erau mai mult negustori. Cetăţuia era urcată pe o coamă de deal, avînd o formă triunghiulară, ca şi locul pe care fusese construită.

De la Aizis la Tibiscum drumul de piatră trecea pe culmea dealului Cozlarus, apoi se continua pe platou, pînă spre apus, în Valea Boului.

Venind vestea că Tibiscum e pustiu, împăratul încălecase şi în cîteva ceasuri ajunsese în aşezarea dacă. Vrînd să-şi facă un punct de sprijin, poruncise să fie înălţat în apropiere un castru, la cîteva sute de paşi de aşezarea băştinaşilor, dar în vale, la şes, ca să poată fi terminat mai repede. Tot pe acest drum, de la Aizis la Tibiscum, trecuseră printr-un vechi castru roman, Caput Bubali, construit de Domitianus, dar părăsit în retragere. Şi la el lucrau de zor trupele auxiliare, reconstruindu-l. Caput Bubali era la vreo 3.000 de paşi de Aizis, după cum arăta *Tabela Peutingeriana* şi distanţa putea fi parcursă repede, pentru că drumul se desfăşura pe loc drept. După Caput Bubali începea urcuşul pe culmea Coslarus.

Locul pentru castrul de la Tibiscum fusese bine ales de Traian, chiar acolo unde se întîlneau drumurile venind din răsărit cu cele dinspre sud şi apus.

Deşi grăbit, împăratul nu socotea că e timp pierdut cel petrecut cu înălțarea castrului. Cohortele făceau exerciții militare, închipuiau viitoare lupte, pentru că Traian nu se îndoia că tot la Tapae va avea loc încleştarea cea mare. Se sfătuia mereu cu Laberius Maximus şi Longinus, comandantul legiunii a V-a Macedonica, pe care îl prețuia mult şi care cunoştea bine locurile.

Pînă acum, deşi el încercase de cîteva ori să-i prindă pe daci într-o luptă mai mare, nu reuşise. După ce atacau cu arcaşii şi prăştiaşii, se ascundeau în pădurea deasă astfel că greu te mai puteai strecura după ei. De cîteva ori le luase urma, dar pierderile pe care le avusese îi dăduseră de gîndit. Cum să prinzi un duşman care stă ascuns după fiecare tufă de ferigă, după fiecare trunchi de copac şi adesea chiar sus, printre crengi, şi te săgetează? Mulți soldați din legiuni căzuseră în şanțuri astupate cu frunze şi fuseseră măcelăriți, după ce li se aruncaseră pietroaie în cap.

În acelaşi timp, împăratul nu se îndoia că dacii se pregătesc, totuşi, de luptă. Se apropiase prea mult de Sarmizegetusa, ca să-l mai lase să înainteze fără să i se împotrivească. Mai ales că, de acum încolo, natura şi toate acele puncte întărite, pe care le ştia, pentru că multe fuseseră ridicate de inginerii romani, îi ajutau. Iscoadele îi însemnaseră pe *Tabela Peutingeriana* toate cetățile şi turnurile de apărare dace.

Domitianus înălțase în locul numit Tapae un castru bun, care şi el rămăsese în părăsire, după retragere, dar pe care avea de gînd să-l reclădească. Ştia că e chiar pe malul rîulețului Bistras, care îşi vărsa apa în Tibiscus. Aici, în jurul acestui castru, se dăduse marea bătălie, în urmă cu douăsprezece veri. Şi acum, împăratul era sigur că tot aici se va înfrunta cu dacii.

După terminarea castrului de la Tibiscum, pornise spre Tapae şi, deşi grosul armatei se urnea greu, ajunseră în aceeaşi zi. Nu erau mai mult de 13 mile.

Se părea că trec prin locuri pustii, nici urmă de dac nu văzu în tot drumul. Era o zi frumoasă de toamnă timpurie, cu un soare blînd care parcă te dezmierda.

Castrul de la Tapae era aproape un pătrat cu latura de o sută şi ceva de paşi. Locul era închis de un val de pămînt înalt de trei paşi, fiind înconjurat şi de un şanț destul de lat şi atît de adînc cît

ieşise prin scoaterea pămîntului pentru înălțarea valului. Castrul îi aştepta părăsit. În fața lui, spre sud, se întindea o cîmpie dreaptă ca-n palmă, care se îngusta din ce în ce, pînă o închideau cele două şiruri de dealuri din dreapta şi din stînga castrului. Din calea principală care se desfăşura de-a lungul rîului Bistras, se desprindea un drum bine întreținut care tăia cîmpul în două şi se ducea chiar spre dealurile din față unde împăratul îi bănuia ascunşi pe daci. Ca să fie sigur, trimise iscoade. Locul era atît de propice dacilor, încît nu-şi închipuia că iscusitul Decebal l-ar fi pierdut fără luptă.

Triunghiul cîmpiei se termina în două masivuri înalte şi împădurite, între ele fiind o vale foarte strîmtă prin care se furişa un mic rîuşor ce-şi vărsa apele în Bistras, foarte aproape de castru. Dacă porneai spre sud, trebuia să treci prin acea vale îngustă dintre dealuri. Dacă porneai spre răsărit, de asemenea dealurile se apropiau pînă în malul rîului Bistras. Da, aici trebuie să fie Decebal!

Şi nu se înşela. Regele îi urmărise fiecare mişcare, pas cu pas. Toate dealurile care înconjurau cîmpia mişunau de oaste dacă. La trecători erau aşezate aruncătoarele de pietre, iar la poale, luptătorii cu sica. În primele rînduri era oastea organizată, cu scuturi şi săbii, apoi prăştiaşii şi arcaşii, iar în spatele lor gloata înarmată cu unelte de cîmp: coase, furci, securi cu mînerul lung, o armă de temut. Erau unii şi cu pari groşi ca pe mînă, care nu voiau să renunțe la această armă pentru nici o alta. Mai toți erau bărbați solizi, care învîrteau parul pe deasupra capului şi nimic nu le stătea în cale.

Din gură în gură se dusese vestea ca nimeni să nu mişte ca şi copacul lîngă care pîndea. Duşmanul trebuia să se creadă de capul lui.

Decebal era pe culmea dealului din fața castrului; între el şi romani se desfăşura cîmpia netedă. Crengile fuseseră retezate şi regele privea drept la duşman. În stînga lui erau cei doi tineri, iar în dreapta căpeteniile armatei. Tatăl lui Dates, asprul Duras, se afla în fruntea oastei de pe dealurile din soare-răsare, iar pe dealurile dinspre soare-apune era oastea comandată de Vezina. Decebal îşi aminti că în lupta trecută, oastea de pe dealurile dinspre soare-răsare fusese sub comanda lui Diegis, fratele său,

care se urcase la Zamolxis cu patru primăveri în urmă. În spatele lui Decebal mai era acum şi Sialtes, venit cu oastea tribului Apulilor, bine înarmați cu scuturi şi săbii.

Ochii regelui scînteiau privind spre castru. Numai cu puțin înainte de sosirea romanilor, pe drumul dinspre Tibiscus trecuse şir nesfîrşit de căruțe încărcate cu copii şi femei fugiți din fața primejdiei. Bătrînii şi copiii în căruțe, bărbații şi femeile pe jos, îndemnînd caii sau boii să meargă mai repede.

Stăruia încă în mintea regelui jalea din ochii lor, iar acum îi ştia aproape, pe văi, adăpostiți în bordeie, aşteptînd ca duşmanul să fie alungat şi să se înapoieze acasă. Se aciuaseră pe malul pîrîiaşului, într-un loc unde să-şi poată fierbe ciorba sau laptele. Două zile se scurseseră de cînd dacii îşi mînaseră vitele din spate, să le ferească de foamea duşmanului.

Din castru se iviră cinci călăreți şi apucară pe drumul care ducea chiar spre locul unde era Decebal. Se apropiau la pas, cu caii bine ținuți în pinteni şi cu frîiele întinse. Cinci călăreți cu scuturile ovale în afară, ca o jumătate de scoarță de copac, retezate drept în partea de sus şi de jos.

Era spre prînz şi totul părea copleşit de căldură. În vale nu sufla o vietate, nu se mişca o frunză. Nu se auzea decît pasul cailor pe drumul de piatră.

Trop, trop-trop, trop-trop, trop!

Mii de ochi îi urmăreau în această linişte desăvîrşită. Pumnii se strînseseră pe mînerele săbiilor, pe cozile furcilor, pe parii afumați.

Trop, trop-trop, trop-trop, trop!

Oare nu era nimeni? Traian privea din vîrful valului de pămînt. Decebal de pe coasta dealului din față. În încordarea aceea oricare oştean ar fi fost gata să scoată un urlet şi să sară la vale, dar porunca era dată: să stea fiecare la locul lui, nemişcat.

Trop, trop-trop, trop-trop, trop!

Călăreții ajunseseră aproape de poalele dealului. Țineau scuturile unul lîngă altul, formînd un adevărat zid. Coifurile erau îndesate pe frunte, zalele porneau de la gît pînă aproape de genunchi.

Decebal îi făcu un semn lui Ziper, şi tînărul îl înțelese, îşi trase arcul de la piept şi, pe o cărare bine bătătorită, coborî. Se opri în

dreptul unui stejar bătrîn şi îşi puse săgeata în coardă. Romanii erau la vreo cincizeci de paşi şi veneau şi mai încet; caii parcă băteau pasul pe loc.

Trop, trop-trop, trop-trop, trop!

Tînărul întinse arcul şi inima i se opri. Nu avea voie să dea greş, pentru că nu întîmplător îl trimisese pe el Decebal să facă ceea ce avea de făcut. Mîna îi tremură uşor, ochiul i se îngustă, apoi coarda zbîrnîi scurt. Săgeata plecă cu atîta putere, încît nici el n-o mai putu urmări. O văzu înfiptă în gîtul romanului care se agățase cu amîndouă mîinile de ea, scăpînd scutul. Se zbătu o dată, ca un pui, apoi se prăvăli la pămînt, lăsînd calul speriat. Ceilalți patru se strînseră unul în altul, oprindu-se. Caii, presimțind primejdia, sau simțind încordarea mîinilor care strîngeau frîiele, începură să joace în loc. Romanii țineau scuturile în dreptul piepturilor şi numai ochii li se vedeau din spatele lor. Li se poruncise să treacă prin strîmtoare, dar îşi dădeau seama că asta ar fi însemnat moartea lor. Traian voia să ştie cîtă oaste au dacii aici, şi ar fi aflat numai dacă ei ar mai fi înaintat. O săgeată putea fi trimisă de un soldat rătăcit. Ei voiau să ştie dacă acolo era o armată. Îi înspăimîntase precizia cu care fusese trimisă săgeata, de la o depărtare atît de mare.

După cîteva clipe de ezitare, caii porniră mai departe. Cu toată primejdia, romanii nu voiau să trăiască ruşinea de a li se spune că au tremurat de frică. Traian îi trimisese în această misiune, socotindu-i dintre cei mai viteji.

Trop... trop... trop... trop!

Ziper privi spre Decebal şi primi încuviințarea de a slobozi o nouă săgeată. Între cască şi scut nu erau mai mult de două degete, şi acolo trebuia să nimerească. Romanii ajunseseră acum la patruzeci de paşi. Ca să fie mai sigur, se lăsă în genunchi, îşi rezemă cotul stîng de scoarța copacului şi întinse coarda. Dintre frunzele ferigilor țîşni a doua săgeată, şi cei care priveau văzură un alt roman sărind de pe cal. Primul murise fără să scoată cel mai mic sunet, al doilea scăpă un țipăt de durere, înainte de a se prăbuşi. Săgeata îi străpunsese ochiul şi venise cu atîta putere încît îi ieşise prin cealaltă parte.

Mîndria romanilor era însă prea mare, aşa că nu se opriră. Ştiau că merg la moarte sigură, dar trebuia să-i înspăimînte pe daci prin

nepăsarea lor. Şi romanii ştiau ca şi dacii să nu se teamă de moarte.

Odată frica înfrîntă, dădură toți trei pinteni cailor şi porniră în galop spre trecătoare. Ziper nu mai avu vreme să-şi pună o nouă săgeată în arc. Romanii trecură prin apropierea lui, pierzîndu-se pe drumul care şerpuia chiar pe la poalele dealurilor.

— Să nu se-ntoarcă nici unul! porunci Decebal. Traian vrea să ştie cîți sîntem, dar n-o să aibă cine să-i mai spună!

Decebal îi vorbise lui Dates, şi tînărul făcu la rîndul lui semn altor trei oşteni, plecînd de lîngă rege. N-au putut să-i ia prizonieri, pentru că ultimul roman, cînd s-a văzut încolțit, şi-a tăiat singur gîtul.

Traian hotărî atacul. Din înălțimea castrului domina toata valea. Era sigur că nu va mai cîştiga o palmă de pămînt fără luptă. Dacii trebuiau impresionați prin ordine, atacul avea să înceapă după regulile cunoscute.

Cornicines şi *tubicines* sunară din goarne şi din trîmbițe! Vestea atacului ajunse astfel pînă în tabăra dacilor, care ridicară deasupra capetelor temutul *draco*, drapelul lor. În sunetele de luptă din spatele valului de pămînt, apărură doi vexilari, arătînd numărul legiunilor care îşi trimiseseră cohortele la atac. Ei țineau deasupra capetelor *vexiliumurile* – steagurile legiunilor – fiecare făcut dintr-o bucată de pînză pătrată, una albastră, cealaltă galbenă, avînd ciucuri pe marginile laterale. Pe pînză erau cusute fîşii de altă culoare care arătau numărul legiunii. Pe speteaza de sus, de care era prinsă pînza, stăteau cîte o acvilă: una cu aripile întinse şi cu fulgere în gheare, alta cu aripile lipite în sus şi cu o coroană în jurul lor.

În spatele vexilarilor apărură cîteva şiruri de *antesignani*, cu căştile prelungite mult pe ceafă şi cu zalele pînă aproape de genunchi. Ei aveau scuturile ovale şi din mijlocul mai bombat, numit umbo, porneau spre margini fulgere ca nişte săgeți frînte de trei ori. Veneau cu săbiile în mîini, gata de luptă.

Între ei şi *signiferi*, soldații care purtau *signele* cohortelor, nu erau mai mult de cinci paşi. Fiecare signifer avea o altfel de signă, indicînd numărul cohortei din legiunea respectivă. Signa era drapelul cohortei şi nimic mai rău nu li se putea întîmpla celor care luptau sub semnul ei, decît s-o piardă în mîinile duşmanului.

Pe un piedestal de lemn, lung de două picioare, erau înşirate de sus în jos: o cunună de lauri, o lună în pătrar, ca un corn, apoi două, trei, patru sau mai multe talere, care arătau numărul cohortei. În sfîrşit urma o mică stinghie pusă de-a curmezişul, în capetele căreia fluturau eşarfe albastre sau galbene. În vîrf, toate piedestalele aveau cîte un vultur cu aripile desfăcute sau strînse într-o coroană.

Din cealaltă parte a castrului apărură comandanții legiunilor, călări pe cai murgi. Ei se aşezară în fruntea *antesignanilor*.

Cavaleria, cu tropotul de copite, acoperi sunetele trîmbițelor. Ea se desfăşură în linie, atît cît îi permitea locul îngust. Fiecare cavalerist avea în mînă o suliță lungă, iar la şold sabia cu lamă dreaptă. Cunoscînd semnalul trîmbițelor, caii jucau nervos, gata, gata să se avînte.

În spatele cavaleriei se înşirară cohortele de pedestraşi, stînd unul lîngă altul şi făcînd din scuturi un zid fără întrerupere. Zalele lor aveau mînecile scurte, ca să se poată folosi nestingheriți de brațe, numai la mîna dreaptă, mai jos de cot, purtau cîte o brățară de zale, lată de două palme, care îi apăra de tăişul săbiei duşmanului. În mîini țineau cîte un *pilum*, suliță grea şi scurtă, pe care n-o puteau arunca decît de la cel mult zece, cincisprezece paşi, apoi trăgeau de la şold săbiile cu lama dreaptă. De la mijloc pînă la genunchi aveau fîşii de piele pe care erau bătute plăci de metal.

Rîndurile fură încheiate de arcaşi şi prăştiaşi, care atacau de la o distanță mare. Prăştiaşii aruncau piatra de la două sute de paşi, iar arcaşii săgețile de la mai bine de şaptezeci de paşi.

Traian hotărîse ca trupele auxiliare să iasă din castru şi să se înşire spre dealurile dinspre răsăritul cîmpiei. Spre dealurile dinspre apusul cîmpiei fu rînduită cavaleria şi celelalte trupe. Mergînd pe sub coastele dealurilor, ele aveau să se întîlnească acolo unde triunghiul se îngusta, fiind închis de dealurile din față. Acolo bănuia împăratul că trebuie să fie grosul armatei dace. Pe drumul din mijlocul cîmpiei triunghiulare, se înşirară trupele de soldați din legiuni, care aveau să atace mai la urmă. După ce cavaleria şi auxiliarii vor produce învălmăşeală în rîndul duşmanilor, atacau temuții pedestraşi. În ei îşi punea Traian toată nădejdea, deoarece locul îngust nu dădea voie cavaleriei să se

desfăşoare.

Deodată trîmbiţele tăcură şi totul rămase într-o nemişcare de tablou. Nemişcaţi staturã caii cavaleriştilor, cînd nu mai auziră trompetele, nemişcaţi soldaţii lipiţi cot lîngă cot, nemişcaţi auxiliarii, cu mîinile pe mînerele săbiilor. Din această nemişcare avea să se işte în clipa următoare cea mai cumplită învălmăşeală, pentru că la un semn al împăratului goarnele şi trîmbiţele începură să se audă iar, dar într-un ritm viu şi în sunete ascuţite. Orice soldat cunoştea acest semnal: Atacul!

Primele rînduri ale cavaleriei se avîntară într-un galop mărunt care cutremură pămîntul.

Auxiliarii se puseră şi ei în mişcare, strigînd din toată inima îndemnuri de atac. Tropotul cailor şi strigătele lor umplură cîmpia de un haos care furnică pielea pedestraşilor din mijloc, insuflîndu-le dorinţa de a porni şi ei la luptă. Comandanţii aşteptau ordinul împăratului.

Cînd cavaleria fu destul de aproape de dealul din faţă, de undeva, din mijlocul pădurii, veni un urlet care nu părea să iasă din gîtlejul unui om, un urlet care umplu cîmpia, şi pădurile, şi văzduhul tot, acoperind tropotul cailor, şi îndemnurile auxiliarilor, şi pierzîndu-se prin văi pînă la capătul pămîntului:

— Pă eeeiii!

Ochii regelui erau roşii, vinele gîtului i se umflaseră sub pielea boţită de vîrstă şi arsă de soare, nările lui mari, bărbăteşti, fremătau, iar pumnii se încleştaseră atît de tare pe mînerul şi teaca săbiei pe care o ţinea deasupra capului, încît se părea că o va frînge-n două.

— Pă eeei! Pă eeei! se auziră deodată mii de glasuri, înmănunchindu-se într-un vaiet de furtună.

Din spatele fiecărui stejar, fiecărui fag, fiecărui frasin, fiecărui corn, fiecărui alun, din spatele fiecărui tufiş, fiecărei ferigi, fiecărui soc apăru cîte un dac cu cămaşa desfăcută la gît şi legată la brîu cu o curea sau cu o sfoară, care se repezi la vale ţipînd din tot sufletul: Pă eeei!

Primii apărură purtătorii de *draco*, drapelul pe care toţi îl urmau fără frică de moarte, pentru că toţi credeau ca nici o fericire nu putea fi mai mare pentru un bărbat, decît să piară vitejeşte. Cei care alergau cu *draco*, îl învîrteau pe deasupra capului, pentru ca

aerul să pătrundă prin gura lupului şi să scoată sunetul cunoscut ce îndemna la luptă.

Cavaleria fu atacată din coastă de către oastea care cobora de pe culmile lungi care începeau aproape de apa lui Bistras şi se întindeau ca un zid pînă în dreptul dealului lui Decebal. Chiar pe la poalele lor curgea rîuleţul care se vărsa în Bistras. Din cauza lui cavaleria nu putea ataca spre dreapta, ci numai în faţă.

Vezina îşi pornise oastea repezindu-se chiar el în luptă, deşi la vîrsta lui ar fi putut rămîne pe culme.

Cavaleria îşi aruncă sulițele grele. Venind din goana calului, străpunseră multe scuturi de lemn şi de piele, şi chiar pe cele de metal. Fu însă surprinsă de oştenii care treceau acum apa rîuleţului şi se repezeau cu coasele şi săbiile la picioarele cailor. De pe deal porniră roi săgeţile arcaşilor, care tot în cai se opriră. Un cal care cădea împiedica alţi doi care se rostogoleau odată cu călăreţii. Dacii se piteau sub scuturi, ca să se ferească de sabia cavaleristului, şi cînd calul trecea prin dreptul lui, cu o lovitură scurtă de secure îi despica burta, sau îi tăiau chişiţele, făcîndu-l să se împleticească şi să cadă.

Prima şarjă trecu, veni a doua, apoi a treia, pentru că trei rînduri de călăreţi aşteptau gata de atac. De pe malurile din faţă coborî oastea cea mai bine echipată cu scuturi şi săbii sica. În locul îngust se născu o învălmăşeală în care nu se putea şti cine este mai tare. Cavalerişţii, de la înălţimea cailor, tăiau în stînga şi-n dreapta, înroşind cămăşile albe de cînepă. Strigătele răniţilor începură să se audă din toate părţile. Caii sfîrtecaţi scoteau cumplite gemete de durere şi spaimă.

În toată această învălmăşeală, se auzea strigătul de încurajare al celor care veneau la luptă: Pă eeei!

Cei mai de temut erau luptătorii cu furca. Ei propteau coarnele furcii în burta călăreţului şi, gemînd scurt, îl smulgeau din şa, ridicîndu-l deasupra capului, ca să-l trîntească apoi la pămînt. Rar scăpa cîte unul nestrăpuns. Loveau năprasnic şi cei cu parii lungi, mai lungi decît sabia, pe care îi învîrteau pe deasupra capetelor, lăsînd gol în juru-le.

Romanii cărora le cădeau caii luptau ca adevăraţi pedestraşi; ştiau lovi, ştiau să se apere. Capetele cădeau dintr-o singură lovitură. Braţele care ridicau parul erau tăiate şi mîna cădea odată

cu arma, rămînînd în sus numai ciotul din care țîşnea sînge cald. Arcaşii nu mai aruncau săgeți, pentru că prea greu era să loveşti numai în duşman în acest clocot fără de sfîrşit.

Auxiliarii primiră şi ei lupta din față şi din coastă, şi nu era deloc lesne să treci de aceşti încercați luptători, care mai toți ridicaseră săbiile şi-n alte războaie. Ei înaintau pas cu pas, scut lîngă scut, umăr lîngă umăr, încît primul roi de săgeți se lovi de acest zid de fier, rar întîmplîndu-se să rămînă un rănit în loc, şi atunci altul apărea şi-şi punea scutul lîngă celelalte. Înaintarea lor măsurată înspăimîntă mai mult decît galopul cavaleriei. Se părea că nimic nu va putea opri acest zid viu, de fier. Pietrele prăştiaşilor loveau ca o grindină în el, şi cădeau la picioarele încercaților luptători.

Atunci Dudas îşi aminti că romanii îi învățaseră pe daci să folosească aruncătoarele de pietre. Numai cu ele puteau sparge zidul, prin care să se strecoare apoi luptătorii cu sica. Pietroaie cît capul unui om porniră din baliste şi izbiră scuturile. Mîinile care le țineau se rupseră de puterea izbiturii, şi auxiliarii rămaseră în loc gemînd. Ploaie de bolovani se abătu asupra zidului, sfărîmîndu-l în cele din urmă, apoi izbucni din nou îndemnul la luptă şi duşmanii se treziră fața în față.

De pe deal, Decebal arunca priviri fioroase în toate părțile. Lîngă el, cei doi tineri, pe care abia îi mai ținea.

— Lasă-ne, Decebal! se tînguia Ziper.

— Lasă-ne, unchiule! cerea şi Dates.

— Lupta abia a început, feciorii mei. Mai e timp pentru vitejie! Vedeți cum îşi ține Traian pedestraşii? în mijlocul cîmpului! Cu ei o să vă măsurați voi.

Traian, văzînd că lupta se dă în acelaşi loc, că auxiliarii nu pot înainta spre culmile din față, primind atacul din coastă, dădu porunca să fie cucerite mai întîi coastele dinspre răsărit, pentru a captura balistele. Numărul mare de aruncătoare de pietre fusese o surpriză pentru el. Se întoarse spre Maximus Loberius, spunîndu-i:

— Balistele cu care ne împroaşcă sînt făcute de inginerii noştri, Loberius. Acum trebuie să le luăm prin sabie.

Porni o nouă cohortă de auxiliari, care se repezi în pas alergător pe coastele dealurilor dinspre răsărit. Se grupară cîte doi, trei şi

făcură zid de scuturi, să-i ferească de săgeți, înaintau plecați de mijloc, furişîndu-se pe după fiecare cută de pămînt, pe după trunchiuri de copac, pe după tufe de soc. Urcau în grupuri de cîte doi, trei, unul în spatele altuia, ca să se înfigă în rîndurile dacilor, să ajungă pe culme, şi de acolo să le cadă în spate.

Încercatul Dudas pricepu ce voiau şi trimise două pîlcuri să-i oprească. Dacii se cățărară în stejari bătrîni şi rămaseră nemişcați, aşteptîndu-i. Cei care îi înfruntau pe romani începură să se retragă, pînă îi aduseră sub copacii plini de luptători. Atunci izbucni iar îndemnul la luptă şi toți îşi dădură drumul în spatele lor, zăpăcindu-i într-atîta, încît nu mai ştiau în ce parte să lupte. Dacii îşi dădeau drumul în capul romanilor, şi după ce-i lungeau la pămînt, le înfigeau în gît, sau în burtă, locurile fără zale, cuțitele scoase de la cingătoare. Alții, în cădere, îşi scăpau armele şi se îmbrățişau cu duşmanul, muşcîndu-l de beregată, dacă nu putea să-şi înfigă mîna. Se repeziră iar în atac şi cei din față, care pînă atunci se retrăseseră, şi o grindină de pietre căzu în capul romanilor. Puțini dintre ei fură cei care, văzînd că nu mai e nici o altă scăpare, decît fuga, îşi dădură drumul la vale, părăsind lupta. Un strigăt de bucurie izbucni din piepturile dacilor şi se avîntară pe urmele lor, înfigîndu-le în spate săbiile.

În tot acest timp, trîmbițele şi goarnele sunau încurajator, insuflînd noi forțe auxiliarilor şi cavalerişților.

Bătălia ținea de mai bine de două ceasuri, cînd Traian porunci intrarea în luptă a pedestraşilor din mijlocul cîmpiei. Strigătele lor de luptă se adăugară celor de mai înainte. Primul rînd alergă spre locul bătăliei, în timp ce prăştiaşii trimiseră pietrele pe deasupra capetelor lor. Loveau în plin, pentru că dacii nu aveau coifuri şi nici zale. Numai şefii pîlcurilor purtau vestă de piele, dar şi ea uşor de străpuns cu sabia. Luptau cu capetele descoperite, doar nobilii purtau o căciuliță nu prea mare, de lînă albă, ca semn al rangului lor. Ca să nu-i mai încurce nădragii largi, mulți dintre ei aveau legate, sub genunchi, cîte o cureluşă. De cea din dreapta era prinsă o teacă de cuțit cu lama scurtă. Mulți dintre ei luau duşmanul în brațe şi îl împungeau cu cuțitul în spate.

Decebal văzu pedestraşii urnindu-se, şi se întoarse spre Dates:

— A sosit şi rîndul vostru!

Amîndoi tinerii aveau în urma lor cîte şase pîlcuri de oşteni, tot

unul şi unul, înarmaţi cu scuturi şi săbii. Chiar în spatele lui Dates era pîlcul lui Durdan uriaşul, care tot timpul luptei mestecase o crenguţă amăruie de stejar.

Pîlcurile lui Ziper erau în dreapta lui Decebal, ale lui Dates în stînga, şi porniră pe două căi, ca să-i prindă la mijloc pe pedestraşi. Romanii auziră şi ei noile strigăte, care veneau dinspre pădure, şi avură o clipă de ezitare cînd îi văzură apărînd. Ziper şi Dates erau în frunte. Scuturile se izbiră şi săbiile fluturară pe deasupra capetelor. Vînjoşii daci împinseră înapoi primul rînd de romani, pas cu pas, opintindu-se în opinci. Dates se trezi faţă în faţă cu un centurion şi se năpusti spre el. Primi lovitura romanului în scut, apoi se răsuci şi împunse drept în faţă. Dar centurionul era iute şi sări în lături. Ajunseră scut în scut, obraz lîngă obraz. Dates rămase o clipă cu privirea pe faţa înnegrită, tăiată sub ochi, a romanului. Nu-l putea împinge, şi atunci făcu o nouă mişcare: sări în lături lăsîndu-l să treacă pe lîngă el, gata-gata să cadă în nas. Atunci îl lovi şi-l doborî. Privea încă la el, cînd fu smuls din gînduri de un urlet fără asemănare. Durdan răcnea învîrtind deasupra capului un par pe măsura lui. Un roman încercă să-i pună scutul în faţă, dar îi zbură cu braţ cu tot. Un altul, care tocmai voia să se retragă, fu lovit în coif şi dărîmat drept în cap, de parcă cineva l-ar fi ridicat cu picioarele în sus. Văzînd prăpădul pe care îl face uriaşul, romanii se strînseră în jurul lui, să-i vină de hac. Un soldat se trînti la pămînt şi, cu scutul tîrîş, se furişă de-a buşilea, să ajungă la el.

— Durdane! strigă Dates, văzîndu-l pe roman şi nemaiavînd timp să-i sară în ajutor.

Uriaşul îl căută din ochi, crezîndu-l în primejdie, dar Dates îi arătă jos. Se dumeri despre ce este vorba şi se aruncă cu toată puterea pe spatele romanului şi-i simţi coastele plesnind sub talpa opincii.

Văzîndu-l încolţit, Dates strigă celorlalţi:

— La Durdan, băieţi!

Îl despresurară cu greu, pentru că uriaşul, în loc să se ferească şi să încerce să scape din mijlocul lor, mai rău se arunca spre ei, învîrtind parul.

Sabia lui Ziper era roşie pînă la mîner. O înfipsese cu atîta sete încît, deşi cu lama lată, străbătuse zalele unui pedestraş, ieşindu-i

prin spate. A trebuit să-i proptească zdravăn piciorul în piept şi să-l împingă, ca să şi-o poată scoate. Mînerul se udase şi el de sînge şi îl şterse cu poala cămăşii. Urla, şi izbea, şi împungea, şi para o lovitură, învîrtindu-se în jurul lui, să nu fie atacat prin spate. Se izbi scut în scut cu un roman vînjos. Era prima dată cînd Ziper simțea că nu poate arunca pe spate un adversar. S-au privit crunt, de la numai un lat de palmă. Îşi simțeau răsuflarea iute, gîfîită. Țineau armele deasupra capului şi împingeau. Romanul rînji rău şi îşi lăsă deodată fruntea, lovindu-l cu vîrful coifului în față. Ziper simți sîngele cald alunecîndu-i pe obraz, dar nu-l durea lovitura. Romanul încercă să-l izbească iar; dacul îşi trase însă capul într-o parte şi coiful îi trecu pe la ureche. Se trezi cu gîtul romanului în apropierea gurii şi îşi înfipse dinții în el cu atîta sete, încît simți cum se rupe carnea. Romanul zvîcni înapoi şi-şi lăsă capul în partea cu durere, dezvelindu-şi fără voie cealaltă parte. Dintr-o singură lovitură Ziper îi reteză capul.

Prin apa rîulețului care curgea de-a lungul cîmpiei începură să se strecoare, într-o parte şi în alta, răniții. Apa era o potecă mai liniştită prin care-şi puteau tîrî picioarele rupte în căderea calului, sau brațele tăiate de sabie. Dar şi aici, în albia rîului, cînd se întîlneau față în față cei care se retrăgeau spre castru, cu cei care se furişau spre pădure, se pornea o ultimă luptă, disperată, pînă cînd unul dintre ei era vîrît cu capul în apă. Chiar cu o singură mînă, sau tîrîndu-şi un picior, se băteau pînă în ultima clipă.

Către ceasul al doisprezecelea din zi, cînd soarele mai era ridicat numai cu două sulițe deasupra dealurilor, lupta se dădea în acelaşi loc. Nici unii, nici ceilalți nu reuşiseră să dobîndească o victorie.

Traian trecea prin castru, printre sutele de răniți care veniseră sau fuseseră aduşi de cei care aveau această datorie, căutînd un centurion pe care îl prețuia foarte mult, dar care nu se mai înapoiase din luptă. Îl trimisese împreună cu cîțiva pedestraşi încercați să prindă un dac sau doi, pe care să-i facă să vorbească. Niciodată nu mai văzuse atîția răniți într-o singură luptă. Se hotărî să arunce şi ultima rezervă, o cohortă de cavalerie ce aştepta în spatele valului de pămînt, ca să nu fie văzută de daci. Îi ceru lui Laberius Maximus, care îl urma ca o umbră, să poruncească retragerea primei serii de cavalerie şi aruncarea în

luptă a cohortei odihnite.

Trîmbițele şi goarnele tăcură o clipă, apoi sunară într-un anume fel, vestind porunca împăratului. Cavaleria care luptase pînă atunci se retrase. Dar fiecare călăreț încercă să reteze un cap de dac, înainte de a părăsi lupta.

Cohorta care abia acum intra în vîrtej avea porunca să se înfigă în rîndurile dacilor, să-şi facă loc pe malul rîulețului şi să scape în spatele dealului pe care era Decebal, pentru a ataca apoi din spate. De aceea nu se angajară în bătălia propriu-zisă ci, în frunte cu *praefectus cohortis*, galopară drept spre îngusta trecătoare. Dacii erau cu toții prinşi în luptă, nu mai puteau opune rezistență acestei armate odihnite care venea într-o goană nebună..

Decebal pricepu intenția lor, dar nu avu pe cine să trimită în întîmpinare. Chemă în grabă cîteva pîlcuri care luptau pe aripa auxiliarilor, dar nu ajunseră la timp. Caii cavaleriei striveau sub copite totul, şi nimic nu i-ar mai fi putut opri. Cînd ajunseră în strîmtoare, o parte dintre ei urcară coastele şi începură lupta cu cei care o păzeau, iar alta se strecură înainte, galopînd. Scăpaseră în spatele dealurilor fiind acum o mare amenințare pentru Decebal. Regele se putea trezi înconjurat de romani.

Abia cînd văzu că i-a reuşit acest atac, Traian fu sigur că sorții izbînzii înclină de partea lui. Bucuria şi-o manifestă prin felul cum îi primi pe cavalerişti întorşi din luptă. Ei trecură prin fața împăratului, aproape toți avînd în mînă cîte un cap de dac, pe care îl arătau ținîndu-l de chică. Traian îi salută ridicînd mîna dreaptă spre ei, şi toți strigară: „Ave Caesar!”

Simțind primejdia mare în care se afla, Decebal chemă din luptă pîlcurile lui Dates şi le trimise în spate.

— Romanii nu trebuie să urce dealul! îi spuse nepotului, privindu-l cu dragostea de altă dată, pentru că-l vedea cu umărul sîngerînd şi vesta de piele sfîrtecată în cîteva locuri, dovadă a vitejiei.

— Nu vor urca, unchiule!

Coborîră în cealaltă parte a dealului, furişîndu-se printr-o pădure deasă şi sălbatică prin care nu mai trecuse niciodată picior de om. Dintr-un luminiş văzură cavaleria romană dezlănțuită spre căruțele celor care fugiseră din Tibiscum, pline de femei şi bătrîni. Romanii îi ajungeau din urmă şi cu o lovitură de

sabie le reteza capetele. Nu erau cruțate nici femeile, nici copiii, peste care treceau cu caii în goană. Toată valea era un urlet de jale ce-ți ridica părul în cap.

Decebal venise chiar el să vadă ce se petrece acolo, fiind urmat de garda personală – cinci pîlcuri de luptători unul şi unul. Aici era primejdia cea mare.

Ajunse lîngă nepot şi privi şi el măcelul din vale. O femeie fugea spre ei, iar un roman înfigea pintenii în burta calului, s-o ajungă. În cele din urmă, o prinse de păr şi-i reteză capul.

— Să-i încolțim, copii! strigă regele. În spatele căruțelor!

Alergară cu scuturile în față, ca să-şi facă loc prin tufişurile dese şi prin lăstăriş, iar cînd ieşiră la lumină, arcaşii zvîrliră primele săgeți, îngenunchind caii din față. Văzîndu-se atacați, romanii lăsară căruțele în pace şi se îndreptară spre deal, izbind pieptiş. Mulți cai fură săgetați şi călărețiii, aruncîndu-se de pe ei, primiră lupta de jos. Decebal îşi croi drumul cu sabia spre căruțe şi se feri, cu un pîlc de oşteni, în spatele lor. Nici că se putea o poziție mai bună. Cavalerişti nu izbuteau să treacă de căruțele lipite una de alta. Aruncau cel mult sulițele, dar nu puteau tăia cu sabia. În schimb arcaşii le împuținaseră bine caii, aşa că lupta se porni de la pedestraş la pedestraş.

Fiind şi regele în mijlocul lor, oştenii se aruncau cu şi mai mare curaj asupra duşmanului. Decebal însuşi, cu scutul lui greu, era un exemplu, arătîndu-le cum trebuie să se apere şi să atace. Simțind că el e căpetenia, romanii se repeziră să-i vină de hac. Un călăreț îşi făcu vînt şi sări peste oiştea căruței, intrînd în țarc. Cînd trecu pe lîngă Decebal, să-l taie, regele se lăsă în genunchi şi scutul îi veni deasupra capului, primind lovitura. Sabia lui reteză picioarele dinapoi ale calului şi romanul sări jos. Se năpusti iar, dar Decebal îşi ridicase sabia deasupra capului, aşteptîndu-l. Armele se izbiră scoțînd scîntei. Romanul se aşteptase la o încleştare piept la piept, dar bătrînul luptător avea loviturile lui. Îi izbi sabia de jos în sus, şi romanul se trezi fără armă în mînă. Vru să-l ia în brațe, dar se izbi de scut. Cu o întoarcere scurtă, de luptător tînăr, Decebal îi reteză capul.

Dates urmărise lupta cu sufletul la gură. Cînd văzu romanul la pămînt răsuflă uşurat.

Dîndu-şi seama că dacii sînt bine aşezați în spatele căruțelor,

cavalerişţii se îndepărtară, regrupîndu-se la vreo sută de paşi de locul încăierării. Pe deal nu mai puteau porni, întunericul începuse să se lase. De departe, se auzeau trompetele sunînd încetarea luptei. Hotărîră să rămînă acolo pînă a doua zi.

Noaptea linişteşte cîmpul de luptă. Întunericul este des ca o pînză neagră şi nu ştii în cine loveşti.

În cîmpia dintre dealuri romanii se retraseră spre castru, iar dacii urcară spre taberele lor. Mergeau unul lîngă altul, flămînzi, însetați şi însîngerați. Din cînd în cînd, auzeai:

— Tu eşti, Tiras?

— Eu

— Ai scăpat?

— Am scăpat.

— Tu eşti Brithus?

— Eu.

— Leagă-mi mîna asta.

Se auzea cum sfîşie poala cămăşii.

De pe crestele dealurilor chemară dulce tulnicele, ogoind sufletele cu unduirile lor blînde. Venea din toate părțile, din întuneric, acoperind valea, şi dealurile, şi mîngîind rănile oamenilor, şi ale animalelor care încă se mai zbăteau, şi ale naturii trezite din nemişcare.

În vale se văitau răniții, rămaşi pe locul luptei. Se tîrau cu ultimele puteri spre ai lor. Printre ei călcau cei trimişi să-i strîngă şi să-i aducă în tabără. Se întîlneau dacii cu romanii, dar se făceau că nu se văd. Nu erau luptători, căutau răniți.

Apoi veniră cei care tîrau morții într-un loc anume. O regulă a luptei era să-ți strîngi morții, să nu se răspîndească molima. Unii îi tîrau de picioare spre rugurile înălțate în pripă, alții îi aruncau sus pe vreascuri.

În tabăra romană, Traian porunci şi el să se înalțe un altar şi să se jertfească un taur. Rugurile se aprinseră şi într-o parte şi în alta şi vîlvătăile lor se vedeau în cealaltă tabără. Fumul lor se ridica molcom şi se împreuna undeva deasupra capetelor celor care priveau cu ură dintr-o parte în alta.

Decebal porunci retragerea de pe dealurile din jurul văii. Poziția lui slăbise. A doua zi cavaleria din spate avea să-i pricinuiască mari pierderi. Socoti mai înțelept să-şi întărească taberele pe alte

dealuri dinainte pregătite. De acum încolo nu mai lăsa duşmanului nici o palmă de pămînt fără luptă.

Retragerea se făcu în mare linişte, încît romanii nici nu prinseră de veste. Ca umbrele se strecurau pe potecile bine ştiute, trăgînd după ei aruncătoarele de pietre.

La lumina vie a rugului, Traian porunci să i se înfăţişeze cei doi daci prinşi de centurionul trimis anume ca să aducă prizonieri. Unul era mai zdravăn, celălalt abia se ţinea pe picioare.

— Unde i-ai prins, Certius?

— Pe dealul dinspre soare-răsare, împărate. Luptau cu auxiliarii.

Traian îi privi lung, gîndindu-se că sînt atît de prăpădiţi, încît pot pieri în orice clipă.

— Puteai să-i prinzi altfel, Curtius. Ce să fac cu umbrele astea?

— Cinci pedestraşi am pierdut, Traiane, pînă am pus mîna pe ei. Se luptau ca doi disperaţi, că nu ne puteam apropia, în jurul lor toţi morţii noştri aveau gurile pline de pămînt.

Ca un militar încercat, Traian aprecie cele spuse de centurion şi îi privi cu admiraţie.

— De ce aţi umplut gura morţilor noştri cu pămînt, dacilor? întrebă împăratul.

— Au vrut pămîntul Daciei, Traiane, şi le-am dat pămînt, răspunse cel mai tînăr şi mai în putere.

— Eşti curajos, dacule, dar am să-ţi înfrîng obrăznicia, se repezi Curtius spre el, ameninţînd. Dacă ţi-e dragă lumina zilei, spune dacă Decebal este aici.

— Decebal e peste tot, romanule, acolo unde este un dac. În toţi munţii, şi în toate văile, şi în toate cetăţile noastre.

— Să-mi spui dacă este aici şi cîţi soldaţi are în garda lui.

Tînărul privi sfidător, cu ochii lui albaştri, şi nu-i dădu nici un răspuns. Romanul nu suportă privirea batjocoritoare şi se apropie hotărît să-i vină de hac.

— Răspunde-mi, dacule! ceru ameninţînd cu vîrful săbiei spre pieptul lui.

Cînd fu la un pas înaintea lui, dacul se aruncă pe neaşteptate înainte, străpungîndu-şi pieptul. Speriat, romanul îşi trase arma, dar era prea tîrziu... Dacul murea, zîmbindu-i batjocoritor.

— Eşti un prost, romanule... dacă crezi că poţi speria un dac cu

moartea...

— Luați-l de-aici! porunci împăratul. Şi pe ăsta!

Ştia că nu va afla nimic.

Cerul se hotărî să şteargă urmele luptei şi spre ziuă se porni o ploaie măruntă şi rece de toamnă. Romanii întinseră corturile şi ziua a doua trecu fără nici o întîmplare. Cinci zile plouă şi Traian devenea tot mai nerăbdător. Iarna bătea la uşă şi războiul abia începuse.

La acelaşi lucru se gîndea şi Decebal. Pentru el ploaia era trimisă de Zamolxis. Privind ploaia răpăind pe frunze, îi spuse lui Vezina:

— A mai trecut o zi şi o să mai treacă una. Zamolxis îi ține în loc. Ştii ce m-am gîndit, Vezina?

— Bănuiesc, Decebal, dar spune-mi şi tu.

— Războiul nu se cîştigă numai cu sabia. Trebuie să fii şiret, să-l momeşti pe duşman în locurile care îți convin, să faci în aşa fel încît să piardă timp. Iarna e aproape, şi tare greu îi va fi romanului pe meleagurile noastre. Vor îngheța în bordeie ascultînd cum suflă Crivățul. Văile vor fi troienite, drumurile ascunse... Iarna este duşmanul lui Traian.

— E toamnă, Decebal. Mîine poate ieşi iar soarele.

— Cînd va răsări... voi trimite soli de pace la Traian.

Vezina zîmbi subțire, în colțul gurii. Îi cunoştea şireteniile.

— Nu te-ai gîndit rău, Decebal, dar să ştii că Traian nu este Domitianus.

Vezina ştia de cîte ori îl oprise din atac pe Domitianus trimițîndu-i soli de pace, sau chemînd la el soli, cu care ocolea apoi să stea de vorbă, pînă cînd îşi strîngea iar forțele acolo unde le voia el. Tot printr-o şiretenie înfrînsese ostile fostului împărat, înfuriindu-l şi făcîndu-l să pornească orbeşte la luptă. Traian e cumpătat la faptă şi ager la minte, greu poți să-l prinzi în cursă. Dovada cea mai bună fusese că degeaba îi îmboldise Decebal pe buri şi pe cvazi şi pe celelalte triburi aliate să-i trimită soli, cerîndu-i să nu poarte război cu dacii, că împăratul pornise mai departe, aruncînd cît colo ciuperca pe care erau scrise amenințările lor.

În prima zi de timp senin, Decebal îl chemă la el pe Duras, şi pe

Bicilis, şi pe Ziper, şi alți trei nobili, toți cu capetele acoperite cu căciuliță albă de lînă. Regele era neliniştit şi bănuiau că i-a chemat la sfat de seamă, dar vorbele fură cu totul neaşteptate pentru cei mai mulți.

— Tarabostes – le spuse el – voi sînteți cei oare veți merge la Traian să vă supuneți şi să cereți pace...

Vorbele îi fură întrerupte de un „nu" înăbuşit, scăpat printre dinți de Ziper. Regele îl privi mustrător, şi tînărul se lăsă în genunchi şi se rugă:

— Nu, Decebal... nu mă trimite pe mine într-o solie ca asta! Trimite-mă la moarte şi plec bucuros. Iartă-mă, Decebal, că îndrăznesc să-ți spun aceste vorbe!

— La vîrsta ta, le-aş fi rostit şi eu, Ziper. Înțelepciunea vine mai tîrziu... Du-te, fiule, acolo unde îți poruncesc. Înfățişați-vă lui Traian şi cereți-i pace şi priviți în jurul vostru cîte aruncătoare de pietre are şi cîți pedestraşi. Şi mai ales vedeți dacă sînt semne că vrea să pornească repede spre noi. Întrebați-l în ce împrejurări ar primi pacea. Duceți-vă smeriți, încît să creadă că sîntem gata să ne-nchinăm.

Solia porni a doua zi, cînd soarele abia se ivise deasupra pădurii. Erau şase nobili, fără scuturi, pentru ca gîndurile lor paşnice să nu fie puse la îndoială.

Fură înfățişați lui Traian şi cinci dintre ei îşi aruncară armele la picioarele împăratului, în semn de supunere. Numai al şaselea rămăsese mai în urmă şi stătea cu capul plecat, sabia la şold şi ochii în lacrimi de ruşine.

— Decebal îți cere pace, rosti unul dintre tarabostes, ridicîndu-se, şi ți se supune, Traian! El este clientul supus al Romei şi nu înțelege de ce ți-ai urnit legiunile spre Sarmizegetusa, că nu a călcat nici una din înțelegerile făcute cu Domitianus. Decebal e gata să încheie pace cu tine, numai să-ți cunoască gîndurile!

— Decebal nu e clientul Romei, ci duşmanul ei, răspunse Traian, făcînd un pas spre cei cu capetele plecate. De ani de zile nu face altceva decît săbii ca să mă înfrunte.

— Niciodată n-ar fi pornit spre Roma. Iazigii ne ameninţă mereu hotarele, săbiile sînt pentru ei.

— Şi turnurile de apărare?

— Şi ele.

— Atunci de ce-mi momeşte inginerii şi centurionii chemîndu-i şi plătindu-i cu aur mult?

— Nu sînt mulți cei care au venit la noi. Cîțiva care şi-au luat neveste dintre femeile noastre. Şi îi vom trimite înapoi, dincolo de Donaris, dacă asta va fi voia ta. Spune ce răspuns să-i ducem lui Decebal?

— Pacea se va încheia numai atunci cînd veți înapoia toate armele, toate maşinile de război şi pe toți constructorii care le-au făurit. Să fie predați toți dezertorii pe care i-ați aciuat pe lîngă voi şi pe care-i folosiți acum ca luptători în cetele voastre. Să dărîmați toate întăriturile, pentru că toate sînt îndreptate spre Roma. Să vă retrageți din locurile cucerite de romani, şi să nu atacați castrele şi întăriturile noastre. Să nu mai primiți la voi fugari din imperiu şi nici să nu mai luați în slujbă soldați de-ai legiunilor. Să socotiți duşmani pe duşmanii Romei şi prieteni pe prietenii ei. Astea sînt condițiile păcii, dacilor!

Auzindu-le, Ziper simțea că se înăbuşe de furie. Traian cerea Daciei să nu mai existe. Să aibă prieteni, prietenii Romei. Dar prietenii Romei erau duşmanii dacilor!

Privi pe sub sprîncene în lagăr. Auxiliarii săpau gropi de bordeie, pe coasta dealului din spatele castrului, tăiau copaci şi ciopleau lănteți de grindă. Se bucură: romanii se pregăteau de iernat. Se temeau să se avînte în inima Daciei acum în toamnă. Îşi pregăteau culcuşurile. Iată vestea cea mai bună pe care i-o va duce lui Decebal.

Şi, într-adevăr, după ce Decebal ascultă încruntat ceea ce îi cerea împăratul, îşi descreți fruntea auzind că în castru se fac pregătiri pentru iernat.

Cinci zile aşteptă Traian răspunsul, şi cînd veni, nu era cel aşteptat. Află că Decebal şi-a strîns căpeteniile de vază, ca să se înțeleagă cu ele, dar încă nu au ajuns să se înțeleagă, îl ruga pe împărat să trimită o solie care să vorbească în adunarea căpeteniilor dace.

Traian crezu că între tarabostes s-a ivit discordia şi se bucură. Oare nu tocmai discordia ar fi fost cel mai bun aliat al său? Sperînd că unii şefi de triburi vor să încheie pace, iar alții nu, socoti că prezența soliei romane în rîndul dacilor ar putea fi

hotărîtoare. Alese comandanții în care avea cea mai deplină încredere şi îi trimise în tabăra dacă. Nu lipseau Lucinius Sura şi Claudius Livianus, urmați de zece pretorieni, tot unul şi unul, ca să facă o impresie deosebită regelui dac.

Fură întîmpinați de Vezina, care le spuse că regele nu li se înfățişează, dar că prin el vor afla hotărîrea sfatului nobililor, care între timp s-au înțeles. Decebal ar fi gata să socotească duşman al lui pe duşmanul Romei şi prieten pe prietenul ei, ar înapoia şi prizonierii pe care i-a luat cu doisprezece ani în urmă de la Fuscus, şi steagurile legiunii, care acum împodobesc pereții palatului, ar promite să nu mai primească la el pe fugarii din imperiu şi pe dezertori, dar cum să dărîme zidurile cetăților, pe care cu atîta trudă le-a ridicat? Duşmanii Romei se vor izbi de ele, cînd vor fi puse în slujba imperiului. Dimpotrivă, Traian ar trebui să le întărească şi mai mult, pentru că şi mai de folos vor fi împotriva duşmanului comun.

În privința maşinilor de război, Sura şi Claudius auziră acelaşi răspuns:

— Oare împăratul nu ştie, vorbi mai departe Vezina, cu glasul său domol, că o țară fără ziduri de apărare şi fără maşini de război este a oricui vrea s-o calce? Mai este acel popor stăpîn pe locurile lui, dacă nu are o sabie s-o ridice în calea vrăjmaşului? Cum să apere dacii limita de nord a imperiului, dacă nu vor avea cu ce? Cum să fie client credincios Decebal, dacă nu va avea cu ce să-şi apere credința? Nevoia îl vă face să se plece în fața oricărui năvălitor, neavînd cu ce să-i stea în cale.

Sura şi Livianus simțeau şiretenia cuvintelor, dar cum să le întoarcă? Tot ceea ce spunea Vezina era firesc, numai că nu era adevărat. Cine nu ştia că lui Decebal nu-i trebuiau armele ca să se apere de duşmanii Romei, ci de prietenii ei?

Solii lui Traian se înapoiară în castru pe o vreme ticăloasă, rece şi umedă, care îți tăia orice avînt. Ploaia cînd începea, cînd se oprea, iar norii coborîseră pînă deasupra capetelor, colindînd printre crestele dealurilor şi ale munților. Deşi purtau pelerine groase, romanii ajunseră zgribuliți în tabără.

— Nu vi s-a arătat? întrebă mirat Traian.

— Cred că îi este frică să vină în fața noastră, spuse Livianus.

— Frică, Livianus? Unde ai văzut tu frică în tot ce a făcut pînă

acum?

Împăratul înțelesese mai bine jocul lui Decebal, dar nu mai avea ce face. Pierduse aproape două săptămîni tocmindu-se cu el. Nu mai putea să înainteze în toamna asta. Locul de aici era propice pentru iernat.

— Decebal aşteaptă răspunsul tău, spuse Sura. Trebuie să-l hotărăşti.

— L-am şi hotărît, Sura... îl trimit la primăvară cu arcurile şi cu praştiile. Pînă atunci să ridicăm în grabă tabăra pentru iernat.

A sosit timpul răspunsului

Streşinile începuseră să plîngă, o iarnă cruntă trecuse ca niciodată de greu. O primăvară şi mai cruntă se apropia pentru poporul dacilor. Nu se bucuraseră de nici una dintre sărbătorile iernii, cînd adunați pe la case, după strînsul grîului şi meiului, poporul se deda jocurilor şi petrecerilor. Iarna era întotdeauna anotimpul odihnei. Oierii erau iar printre ei, plini de poveşti şi întîmplări cu lupi şi cu urşi, şi cu zimbri, cu fluierele în sîn, din care cîntau dulce sau săltăreț. Tinerele fete se prindeau în dans. Nu se mai bucuraseră nici de marea sărbătoare a mieilor, cînd petreceau la o vîlvătaie de foc ce se vedea de la capătul lumii, iar pe marginea lui se perpeleau în frigare hălci de carne mustoasă.

Iarna care trecuse n-adusese bucurii. Poveştile nu mai vorbeau despre lupi şi urşi, ci despre întîmplări din lupte. Oierii şi muncitorii cîmpului se încolonaseră în spatele lui Decebal şi trecuseră munții prin viforniță, ajungînd tocmai în Moesia Inferior, unde tăiaseră şi prădaseră pe roman. Nu uitase regele scrisoarea lui Traian către Laberius Maximus din care aflase că romanul a

rămas slăbit în partea aceea, şi acolo a atacat. Erau poveşti înfiorătoare, pe care femeile le ascultau cu mîna la gură, înspăimîntate. Unii povesteau cum se rupsese gheața lui Donaris sub copite şi cum apa rece înghiţise cai şi călăreți, cum cei care scăpaseră din bulboană înghețaseră sub ochii lor, rămînînd ca pietrele, în picioare, cu cojoacele scoarță. Povesteau cum împresuraseră castrele şi strînseseră în căruțe provizii şi arme, şi cum veniseră în pripă legiunile lui Traian, încingînd o luptă pe viață şi pe moarte. Povesteau despre vitejia lui Coter, şi a lui Didor, şi a lui Andre, şi a multora care acum stăteau liniştiți la masa lui Zamolxis, ca orice dac care a avut norocul să piară în luptă cu duşmanul.

Cumplită iarnă trecuse!

Cumplită primăvară începea!

Dates şi Ziper nu se odihniseră o clipă. Fuseseră în toate luptele, văzuseră cu ochii lor toate „poveştile”. Acum stăteau amîndoi în casa Liviei şi priveau plînsul streşinilor. Ştiau ce înseamnă topirea zăpezii. Luptele din iarnă nu fuseseră prea fericite, deşi îi băgaseră în sperieți pe romani. Traian, ştiindu-şi slăbite locurile din Moesia Inferior, cînd auzise că Decebal a izbit tocmai acolo, se grăbise să plece în ajutor, urmat de trupele pretoriene. Nu se puteau şterge din mintea nimănui luptele de la Axiopolis! Ştiindu-l pe Traian în Moesia, Decebal alergase iar în apus şi luase prizonieri, şi multe arme, dar nu reuşise să-i împingă dincolo de Tapae.

Iată, sosise primăvara şi Traian avea să încalece iar spre Sarmizegetusa!

Iscoadele şi aduseseră vestea că Maximus Laberius se pregătea să urce spre Maris, ca să coboare apoi pe apa Gradisului, spre Sargedava.

De afară se auzeau ritmic ciocanele fierăriilor, nu prea departe de locul pe care îşi clădise Plautius casa. Pe coasta dinspre soare-răsare, pe un platou anume săpat, se rînduiau atelierele pe vetrele cărora nu se mai stinseseră focurile de cînd începuse războiul. Plautius era acum şef peste toate, trecea de la unul la altul, dădea sfaturi, mai ales cînd ajungeau în ultima fază a lucrului, la coacere, cum spunea el. Paloşul odată făcut şi ascuțit pe piatră, era înroşit din nou şi vîrît repede într-un vas cu apă, ca

să se întărească. Plautius ştia cînd trebuie scos din foc, după o anumită culoare roşie pe care o avea fierul. Dacă îl scoteai mai devreme sau mai tîrziu, nu se întărea la fel. Tot el se ducea şi la topitoriile care erau aşezate mai jos, pe panta dealului. Acolo Plautius era ascultat ca nimeni altul, pentru că numai el ştia cît cărbune sfărîmat să arunce în fierul clocotind şi cît să-l mai lase după aceea, pînă cînd să fie vărsat în formele de pămînt. Pregătit de el, fierul se îndoia ca o frişcă de alun şi lua forma de la început cînd nu-l mai apăsai. Din el se băteau lamele săbiilor şi cine avea o astfel de armă în mînă, se putea bizui pe ea.

Livia fusese fericită toată iarna. Nu mai era sclavă, ca la Aquileia, tatăl ei era bine plătit şi ea se putea duce în piața cetății să-şi cumpere tot ce voia. Războiul îl simțise doar prin lipsa lui Ziper; dar el îi trimitea cîte o veste de cîte ori putea, şi asta o liniştea. Abia acum începuse să fie neliniştită. Veneau romanii! Ea va ajunge iar sclavă. Gîndul ăsta o înspăimînta atît de tare, încît era hotărîtă să-şi pună capăt zilelor, deşi ar fi păcătuit față de Cristos, zeul ei, care îi învăța pe oameni să nu-şi curme viața dată omului ca să-şi ispăşească pînă la capăt păcatul primilor oameni. Oare ce va mai avea de ispăşit şi ea?

Se încuia în camera din fundul casei, îngenunchea, îşi făcea semnul crucii şi se ruga pentru toți cei dragi, dar mai ales pentru Ziper, pe care îl ştia în primejdie, promițîndu-i lui Dumnezeu că îl va aduce şi pe el la credința adevărată.

Livia crezuse că e singura creştină în Sarmizegetusa, dar mai erau doi la fierărie, foşti sclavi fugiți de la stăpîni şi refugiați aici. Se întîlnea cu ei seara şi se închinau, rugîndu-se să nu ajungă niciodată romanii în cetatea dacilor.

Tinerii se împrieteniseră cu mai mulți romani fugiți din imperiu. Cel mai cunoscut şi cel mai temut era Lotrinius, hoț de codru prins, care îşi omorîse supraveghetorul lovindu-l în cap cu lanțul ce-i lega mîinile. Aşa înlănțuit se furişase prin păduri şi coclauri, mîncînd poame verzi şi ciuperci, şi ajunsese la Donaris, pe care-l trecuse agățat de-un buştean. Nu scăpase de lanțuri decît la Sarmizegetusa, unde i se scosese cătuşele şi i se dăduse de lucru la fierărie. Lui Lotrinius însă nu-i plăcea munca şi pînă acum ceruse de mai multe ori să fie înrolat în armată, să lupte. Cu o zi în urmă venise bucuros la Plautius să-i spună că pleacă la

Sargedava, oştean. Printre cei care apărau cetățile erau mulți dezertori de prin legiunile romane, ca Silvanus, sau dintre aceia care, dovediți de ură, ridicaseră cuțitul sau sapa şi-şi loviseră stăpînul. Erau luptători buni, disperați, care mai bine-şi dădeau viața decît să ajungă să-i vadă un roman semnul de sclav de pe spate, pentru că mulți erau însemnați.

Dates privea pe fereastră în timp ce Ziper stătea lîngă Livia. Fata picta un vas de flori. Cumpăra vasele de la un vecin, meşter olar, care i le modela aşa cum îi cerea. Le picta în maro, în galben roşcat, în roşu şi verde şi le ducea iar olarului, să le ardă. El nu avea răbdare şi nici nu ştia să deseneze atît de frumos ca ea; turna smalțul în oală, o rotea pînă se întindea pe toată suprafața, apoi o punea la foc. Pînă nu de mult nici nu le smălțuia, dar furase meşteşugul de la un roman pripăşit pe la Sarmi, care lucrase într-un atelier mare, la Roma. Făcea *dolii* mari, pîntecoase, pentru îngropat în pămînt şi păstrat meiul în ele, de te minunai cum de poate să le modeleze. Cineva îi învîrtea roata şi el aproape că se vîra cu totul în vas, ca să-i netezească pereții.

Livia desena atît de frumos căprioare, şi cerbi, şi urşi, şi lupi, şi veverițe, încît Ziper ar fi fost în stare s-o privească la nesfîrşit lucrînd. Vasele ei nici nu sufereau comparație cu acelea ale olarului, care le orna doar ciupindu-le buza cu vîrful degetelor, sau lipind pe ele fîşii de pămînt pe care le apăsa din loc în loc.

Cei doi îndrăgostiți îşi vorbeau în şoaptă, ca să nu-l tulbure pe Dates, plecat departe cu gîndurile. Ziper bănuia încotro. Tocmai el care vorbise atîta despre Roma şi despre frumusețile ei, despre luxul şi viața romanilor, de cîte ori avea ocazia, îi spunea lui Ziper: „Nu romanii ăştia au sculptat statuile Romei! Nu ei au ridicat palatele cele mîndre şi nu ei au țesut covoarele ca de vis şi au întins mozaicuri neînchipuit de frumoase!” Rostise vorbele astea într-o zi, cînd era şi Vezina de față, şi Marele Preot adăugase: „Ei au adus aurul cu care au fost plătite, Dates. Fără sabia lor, Roma nu ar avea strălucirea pe care ai văzut-o. Acum au venit după aurul Daciei, ca să aibă cu ce da serbări care să uimească lumea!”

Pe Ziper nu-l interesau astfel de vorbe. El îi ura pe romani pentru că aşa se pomenise, urîndu-i. Îi ura pentru că voiau să cotropească Dacia. Îi ura pentru că alergau călare şi tăiau capete,

sau legau şiruri de oameni şi-i trimiteau sclavi la Roma.

Ca să-şi facă de lucru, Ziper ieşi în cerdacul casei şi începu să macine făină pentru pîine. Întinse o pînză albă şi puse deasupra ci rîjnița de măcinat grîu: o piatră rotundă, ascuțită în partea de deasupra, peste care se punea o altă piatră, ca un cilindru gol pe dinăuntru, în care intra capul ascuțit al primei. Boabele se turnau în piatra cilindru, pe care apoi o învîrtea cu ajutorul unui lemn prins într-o scobitură. Făina curgea pe pînza de jos.

Măcinatul era o ocupație femeiască, dar lui Ziper îi plăcea s-o scutească pe Livia de muncile mai grele, şi în acelaşi timp se distra.

Învîrtind rîşnița, Ziper îşi privea prietenul, şi-l compara în gînd cu cel care se înapoiase de la Roma. Trecuse de atunci o primăvară şi, iată, începea a doua, şi vremea care se scursese schimbase mult înfățişarea lui Dates. Venise un tinerel şi acum era un adevărat bărbat. Pielea feței i se înnegrise de vînt şi soare, fruntea îi era tăiată de-a lungul de cute adînci. Mîinile i se bătătoriseră pe mînerul săbiei, căpătînd o asprime bărbătească, iar sub cămaşă se rotunjeau muşchi puternici. Ziper se avîntase de multe ori în luptă lîngă el, ştia cît era de primejdios să-i stai în cale. Acum, privindu-l lung, descoperi deodată ceva cu totul nou, că Dates semăna cu Decebal. Căpătase ceva din neamul lor, care îi lipsise pînă atunci. Da, da, ce bine semănau în îndărătnicie, în căutătura ochilor, şi în felul cum îşi încruntau sprîncenele, cînd nu le convenea ceva.

În Dates se petrecuse o schimbare hotărîtoare: nu mai era mîndru de dragostea Arriei. Acest sentiment i se părea vinovat acum. Cînd se înapoiase de la Roma îşi mărturisise uşor dragostea, dar acum n-ar mai fi făcut-o. Ceva aruncase o umbră peste sentimentele lui şi îl făcea să le simtă ca pe o durere, nu ca pe o bucurie. Peste chipul Arriei şi al rafinaților care o înconjurau se suprapunea imaginea cavalerişților care vînau femeile refugiate din Tibiscum. Ziper nu fusese la fel de tulburat de ceea ce văzuse. El se gîndea numai la răzbunare şi atîta. Pentru Dates însă, aceasta era o dezamăgire, după ce ani de zile îşi hrănise sufletul cu idei filozofice înalte. Ceea ce se petrecuse sub ochii lui nu era o pedeapsă aplicată unui sclav, nu era nici o luptă deschisă, ci un măcel pe care nu-l înțelegea.

Privea picăturile de apă care se scurgeau din streaşină şi se gîndea că la Roma e cald, pomii sînt înverziți şi Arria îşi îndeamnă seară de seară lecticarii s-o plimbe pe *Via Sacra*. Şi lui îi plăcuse să privească lumea pestriță care se vîntura de colo-colo, fără altă preocupare decît de a fi văzută şi admirată. Îi plăcuse să vadă tineri oprindu-se şi plecîndu-se elegant la trecerea Arriei, precum şi femei invidiind-o pentru renumele şi frumusețea ei.

Se scutură de toate gîndurile ca de un coşmar şi plecă din dreptul geamului, venind lîngă Ziper.

— Eşti cea mai neîndemînatică femeie pe care am văzut-o vreodată măcinînd, îi spuse prietenului.

— Ia priveşte ce făină bună, arătă Ziper către grămada albă de lîngă piatră. Livia ne-a promis *patina* calda.

Livia venise cu noutăți în privința gătitului şi rîdea de cîte ori Ziper mînca plin de neîncredere din bucatele pregătite de ea. Recunoştea însă că erau bune şi, în afară de obiceiul ei de a fierbe mai întîi carnea şt apoi s-o pună la fript, obicei cu care nu se împăca în nici un fel, în rest îi plăceau mîncărurile romane deşi multe, fiind gătite cu miere, căpătau un gust dulceag, care mai mult te leşina decît te sătura. Ziper era învățat cu carnea friptă şi bine sărată, după care să tragă două căni cu apă şi să-şi simtă burta plină. *Patina* îi plăcea, şi Ziper se amuza rostind acest cuvînt nou, care însemna o plăcintă cu brînză coaptă în tigaie.

— Şi după *patina*? întrebă Dates, hotărît să mănînce împreună cu ei.

— Peşte fiert, pe care mi l-a adus chiar astăzi de la Maris şi pe care Livia l-a pregătit tot ca la Aquileia.

De sus, din turnul mare al cetății, se auzi sunînd cornul. La chemarea lui, toți locuitorii alergau în piața mare să asculte veştile. De data asta, în sunetul cornului dăinuia o nelinişte care se furişă şi în sufletele lor.

Un călăreț cu calul spume trecuse spre locuința-palat şi, la puțin timp după aceea, se auzise chemarea cornului. Vestea se răspîndi ca fulgerul printre oameni: cavaleria romană apăruse pe neaşteptate în cîmpia Sargedavei şi se apropia de cetate în mare grabă.

Prima vorbă pe care a rostit-o Dates, cînd a auzit vestea, a fost: „Mama”. Era singură. Tatăl lui nu era acasă, inspecta oştile din

cetățile şi turnurile de apărare dinspre soare-apune, care stăteau față-n față cu legiunile lui Traian.

Împăratul gîndise bine cînd hotărîse să înceapă ofensiva de primăvară cu atacul Sargedavei, cea mai mare aşezare după Sarmizegetusa şi important centru administrativ. De prefectul Sargedavei țineau toate ținuturile şesului dinspre Maris, şi cucerirea ei ar fi însemnat înfometarea dacilor. Cîmpiile începeau de la ea şi treceau dincolo de Maris.

La apariția romanilor, toți cei care erau pe cîmp, cu cornul plugului în mînă, fugiseră spre cetate, dar mai toți fuseseră ajunşi din urmă şi căsăpiți pe brazda abia întoarsă.

Venind dinspre Maris, cîmpia se îngusta, străjuită într-o parte şi alta de dealuri care, pe măsură ce se apropiau de Sargedava, deveneau munți împăduriți cu stejari, frasini şi brazi, spre vîrfuri. Munții se apropiau dintr-o parte şi alta, pînă cînd se împreunau pe malul Sargeției, lăsînd între ei o îngustă trecere spre Sarmizegetusa. De aici, din locul întîlnirii lor, şi pînă la Sarmi – cum spuneau dacii în vorbirea zilnică Sarmizegetusei – erau vreo douăzeci de mile romane. Şi chiar în locul împreunării munților, pe o coamă aşezată între cele două şiruri, de pe care se veghea trecătoarea, era cetatea Sargedavei. În fața ei se înălța o altă coamă, şi ea întărită, dincolo de care începea un masiv lung de multe mile, coama luncanilor, străjuit de cetatea militară Blidaru.

Traian trimisese iscoade în timpul iernii şi ştia cît de bine este apărată trecerea spre Sarmizegetusa prin această parte, şi de aceea hotărîse acest atac neaşteptat. Surpriza putea să încline de partea lui sorții luptei şi să salveze multe vieți de romani.

Planul era vast, nu se reducea numai la acest atac. În acelaşi timp se urniseră şi legiunile rămase la Tapae, încolțind Sarmizegetusa dinspre soare-apune. Şi poate cel mai neaşteptat atac pentru daci era acela al cavaleriei maure, în frunte cu Lucius Quietus, care urcase pe apa Rhabonului. Maurul se cățăra pe coastele cele mai abrupte, se strecura prin văi înguste, făcea prăpăd în calea lui.

Toate aceste veşti sosiră odată la Sarmizegetusa şi Decebal împărți în pripă sarcini noi nobililor şi căpeteniilor militare.

Nepotul veni într-un suflet la rege.

— Decebal, vreau să alerg pînă la Sargedava. Mama este

singură.

— Ia-l şi pe Ziper cu tine!

Sinna era sora la care Decebal ținea cel mai mult, pentru că era o femeie liniştită şi duioasă, care nu putea să nu-i placă lui, năvalnicul. Prezența ei era liniştitoare pentru rege, aşa fusese întotdeauna, încă din copilărie. Apoi o iubise şi mai mult, de cînd îl adusese pe lume pe Dates.

Drumul spre Sargedava se strecura printre munți, ținînd tovărăşie Sargeției umflată şi repede acum, după topirea zăpezilor. Aproape de Valea Rea, cum îi spunea locului unde se întîlnea cu un alt rîuşor de munte, rupsese podul şi tinerii îi înfruntară furia trecînd prin apa rece ca gheața. Urmărind şerpuirile văii, drumul sărea cînd într-o parte, cînd în alta a apei. Aici, la Valea Rea, se aflau pe coastele abrupte turnuri de pază întărite, printre care greu s-ar fi strecurat un duşman. Între Sargedava şi Sarmizegetusa, pe toată valea, erau presărate puncte întărite, înconjurate de aşezări de oieri care îşi păşteau turmele pe platourile din vîrful munților.

Privind pantele abrupte şi valea îngustă numai cît să arunci cu o piatră dintr-o parte în alta, în unele locuri nici atîta, Dates se gîndea că nu le va fi uşor romanilor să străbată acest drum. Ştia că bolovani grei sînt urcați în fiecare întăritură şi că oştenii nu aşteptau decît ivirea duşmanului ca să-i împingă la vale.

Cînd ajunseră aproape de Blidaru, se încrucişară cu un oştean care venea într-o goană, de credeai că o să crape calul sub el. Îi văzu şi strînse frîul.

— Dates, Sinna e în mîinile romanilor!

— Au cucerit cetatea?

— Nu. Cînd a auzit că romanii înconjoară Sargedava, s-a urcat în căruță şi a plecat spre Sarmi. Nici n-a ieşit bine că romanii au şi înconjurat-o. S-a încins o luptă pe viață şi pe moarte, dar noi eram numai cinci, iar ei de multe ori mai mulți. Mi-aş fi dat şi eu viața, dar m-am gîndit că n-are cine să dea vestea la Sarmi.

— Sargedava e împresurată?

— Nu se mai poate intra. Au apărut pe neaşteptate. Cînd s-a sunat primejdia, mulți țărani de prin împrejurimi au pornit spre cetate, dar i-au ajuns romanii în afara zidurilor şi i-au căsăpit. Toate drumurile dimprejur sînt tot un chiot şi o jale. Norocul a

fost că unii nu s-au mai dus la Sargedava şi au urcat la Blidaru, scăpînd cu viață.

— Hai, Ziper!

Toți trei se-ndreptară spre Sargedava.

Romanii pricepînd că au prins o femeie din familia regelui, care ar fi putut împodobi carul împăratului la Roma, o luară prizonier. Credința că femeia nu este oricine le fusese întărită de disperarea cu care se aruncaseră dacii în luptă, ca s-o scape.

După ce împresuraseră garda care o însoțea, alți oşteni îi întîmpinaseră cu săbiile ridicate, aşa că drumul la întoarcere se dovedise şi mai anevoios. Erau un grup de călăreți care se avîntaseră ca să cerceteze locurile şi întăriturile dacilor. Prada pe care o aduceau cu ei picase cu totul pe neaşteptate şi, desigur, aveau să capete o bună recompensă de la Laberius Maximus. Acesta era motivul pentru care luptau cu atîta îndîrjire, fiind hotărîți să nu scape o ocazie atît de bună de a se face cunoscuți.

Oşteanul îi duse pe cei doi tineri pe o potecă ce scurta drumul, ca să cadă în fața duşmanului. Cînd ieşiră din pădure, îi văzură apropiindu-se.

Dates şi Ziper erau pe coastă, feriți de un colț de piatră, şi romanii aveau să treacă pe lîngă ei. Descălecară şi se pitiră. Sinna era păzită de zece romani înzăuați, cu care nu aveau nici o şansă de izbîndă, dacă s-ar fi luat la harță. În timp ce cîțiva i-ar fi ținut în loc, ceilalți ar fi dat bice cailor.

— Trebuie s-o salvăm, Ziper! scrîşni Dates. N-o putem lăsa pe mama să-nfrunte ruşinea asta!

— Sîntem puțini şi grosul cavaleriei e aproape. Convoiul ajunsese în dreptul lor şi ei priveau neputincioşi.

Atunci Dates se repezi, luă arcul oşteanului care îi însoțea şi îl încordă. Ținti cu mînă sigură şi săgeata porni zbîrnîind. În clipa aceea un roman îl văzu şi întinse scutul în fața mamei, la timp ca să oprească săgeata ce s-ar fi înfipt chiar în inima ei. Dates gemu neputincios.

— Pe ei, Ziper!

Săriră toți trei pe cai. Romanii îi întîmpinară. Se prefăcură a primi lupta, apoi smuciră caii într-o parte, trecînd pe lîngă duşmani şi coborînd drept spre căruță, cu săbiile ridicate. În clipa cînd Dates ajunse în apropierea căruței, mama sări în picioare,

strigînd:

— Loveşte-mă, fiule!

Lovitura fu oprită şi de data asta de un scut roman, şi lupta se încinse între cavalerişti şi cei doi tineri. Romanul din căruță biciui caii, în timp ce armele luptătorilor se încrucişau.

Mai ales după această intervenție romanii înțeleseră că au o pradă pentru păstrarea căreia merita să facă orice. Şi mai ales nu merita să moară tocmai acum, în ajunul acestei răsplate. De aceea, rînd pe rînd părăsiră lupta şi se luară după căruță, rămînînd numai trei să-i țină în loc pe daci.

Dates se repezi în goana calului spre roman, cu sabia deasupra capului, şi amenință că loveşte, ca să-l facă să ridice scutul. Schimbă însă, fulgerător direcția loviturii, şi îi străpunse pîntecul. Ceilalți romani, cînd se văzură rămaşi numai doi, încercară să scape cu fuga, şi reuşiră. Tinerii îi fugăriră un timp, apoi opriră caii, dîndu-şi seama că totul e pierdut. Căruța nici nu se mai vedea, iar mai departe se zăreau alți cavalerişti, apropiindu-se.

Dates spumega de furie şi durere.

— Ce ruşine, Ziper, ce ruşine! şopti doborît de necaz şi lovind cu pumnul în gîtul şeii.

— Să-i spunem regelui.

— Îl trimitem pe Torder la el, iar noi ne ducem în Sargedava.

— E înconjurată.

— Trebuie să salvăm *vexilul* şi *signele* luate de la Fuscus. Romanii vor să-şi spele ruşinea înfrîngerii de atunci. Vor înapoi *signele*, de aceea au atacat Sargedava.

— Cum intrăm, Dates?

— Ocolim prin spatele cetății şi ne strecurăm după ce se întunecă.

Oşteanul plecă spre Sarmizegetusa să ducă vestea răpirii Sinnei, iar cei doi tineri urcară spre Blidaru, de unde urmau să pornească, odată cu lăsarea întunericului, spre Sargedava.

Între timp, pe coastele muntelui, măcelul era în toi. Ca şi la Sarmi, de sus, din vîrful muntelui, de lîngă zidurile cetății şi pînă jos, la poale, se înşirau casele dacilor care munceau cîmpurile dinspre Maris. Pe coastele din fața cetății erau alte aşezări, risipite ici şi colo, prin luminişuri de pădure, pînă sus, în vîrful muntelui. Mai toți erau gospodari, aveau o mică turmă de oi, şi o vacă sau

două care le asigura traiul. Toamna coborau şi schimbau brînza pe grîul şi meiul celor de la şes. Cînd sunase primejdia, unii se îmbulziseră pe drumurile care duceau la cetate, alţii se ascunseseră mai în adîncul pădurii, în locuri neumblate, şi îşi săpau bordeie, acoperindu-le cu frunze, ca să nu fie descoperite.

În cetate era acum o mare îngrămădeală de oameni, fiecare avînd la el ceea ce i se păruse că merită să salveze. În lipsa lui Duras, cetatea era sub comanda lui Butes, tatăl Curtei.

Luptele se dădeau în jurul bastionului de apărare din afara zidurilor. Romanii urcau panta sub acoperiş de scuturi. Bastionul era o construcţie pătrată din piatră, înaltă de cinci staturi de om, care se continua cu un foişor din bîrne de lemn, cu un mic platou deasupra, de pe care se putea ţine sub privire toată valea Sargeţiei. Unde se termina zidul de piatră, de jur-împrejur, era un cerdac, din care oştenii aruncau pietre şi săgeţi. În zidul de piatră se deschideau din loc, în loc, mici ferestre prin care se trăgea cu arcul. Scara pe care se urca în vîrful bastionului era în interior şi dădea roată zidurilor, pînă sus, la foişorul de lemn.

Apăraţi de scuturi, romanii ajunseră la poarta de jos a bastionului şi începură să spargă cu toporiştile. Nu era deloc uşor să cioplească bîrnele de stejar prinse în drugi de fier, mai ales că de sus cădeau în capul lor bolovani şi săgeţi. Totuşi, rezistară, feriţi sub scuturi. Atunci cei din bastion aduseră pe cerdac un pietroi enorm. Îl rostogoleau cu greu, vîrînd sub el pari şi împingînd. Bolovanul fu rostogolit şi romanii, deşi auziră strigătele celor rămaşi mai departe, nu mai avură timp să se îndepărteze. Se auzi o bufnitură surdă şi un zgomot de fier îndoit; mulţi dintre cei care izbeau cu toporiştile fură striviţi sub scuturi. Ceilalţi, speriaţi, fugiră şi primiră în spate săgeţile arcaşilor.

Era nevoie de maşini mari de asediu şi de aceea aşteptau un *musculus* greu, pe care şase cai abia îl urneau pe drumul cînd în pantă, cînd în urcuş.

Dacii din cetate se înţelegeau prin semne de fum cu cei din Cetăţuia, întăritura din vîrful de munte vecin cu Sargedava. Era un pinten de munte, ca o căciuliţă de pielat, ţîşnită din pămînt. Coastele foarte abrupte şi lipsite de drumuri făceau să se ajungă greu la întăritura din vîrf, prin pădurea deasă. De sus, se zărea Blidaru, iar de acolo zidurile de pe coama luncanilor, şi aşa mai

departe, din întăritură, în întăritură, ajungeau la Sarmizegetusa. În valea dintre Sargedava şi Cetățuia mişunau romanii.

Întunericul linişti cîmpul de luptă. Departe, spre cîmpie, se aprinseră focuri şi în jurul lor se strînseră cavalerişti romani, să-şi povestească isprăvile.

Dates şi Ziper ieşiră din Blidaru şt porniră înspre soare-apune. Ocolind, voiau să se apropie de Sargedava prin spate. Ziper cunoştea bine locurile şi chiar dacă nu le-ar fi ştiut, tot s-ar fi descurcat uşor, pentru că în pădure întîlneau la tot pasul oameni fugiți care se speriau auzind copitele cailor lor. Mai toți aveau o bocceluță, copiii şi vitele cu ei, unii cîte o vacă sau capră.

Copiii dormeau pe aşternuturile din boccea, după ce beau şi mîncau cîte o bucată de turtă cu brînză. Rar întîlneai un bărbat tînăr, şi acela betegit de vreo boală sau altă meteahnă care îl împiedicase să ia sabia în mînă. Era multă jale în pădurea plină de oameni culcuşiți ca vai de ei, speriați, gata să fugă la cel mai mic zgomot, dezarmați şi neputincioşi în fața duşmanului crud. Toți voiau să se furişeze cît mai repede, dar îi dăduseră de gol copiii, scîncind şi cerînd sînul mamelor. S-ar fi dus şi mai departe, în inima pădurilor întinse, dar nu aveau apă, şi atunci se înşirau în preajma unui izvor.

Ajunseră pe coama de deal care se prelungea de la cetate. Într-o parte şi alta, în vale, erau romanii. Oare nu se cățăraseră pînă aici, s-o înconjoare din toate părțile?

Lăsară caii legați şi merseră pe jos, călcînd cu mare atenție şi ascultînd la fiecare cîțiva paşi.

Deodată li se păru că în fața lor licăreşte ceva. Era un foc, într-o groapă făcută în pripă, la care romanii frigeau halci de carne dintr-o capră pe care o prinseseră în pădure. Făceau mare haz de ceva şi rîdeau zgomotos. Pe marginea gropii mai erau alți trei, sprijiniți în săbii, care se tot boldeau într-o parte şi în alta, pîndind.

Cînd hazul lor era mai mare, cei doi se strecurară pe lîngă ei, ocolindu-i. Nu se aşteptau să mai întîlnească şi alții, dar se izbiră, aproape piept în piept, cu un roman care venea legîndu-şi pantalonii.

— Voi sînteți? întrebă el, convins că sînt dintre cei lăsați în jurul focului.

— Da, răspunse Dates.

Romanului i se păru că ceva nu este în regulă şi întrebă iar:

— Care eşti?

— Eu, nu mă mai cunoşti?

Apărură din umbra deasă şi, pînă cînd să se lămurească romanul cine e, se năpustiră asupra lui. Prin întuneric nu-l izbiră bine de prima dată, şi romanul avu timpul să strige către ceilalți. Abia după aceea Ziper îi găsi gîtul cu jungherul.

Dinspre groapă se auziră apropiindu-se în fugă cei care pîndeau.

— Sus, Ziper! şopti Dates.

Se cățărară într-un fag rămuros şi rămaseră nemişcați, aşteptînd să se liniştească cei care îi căutau. Era cu neputință să-i poată descoperi prin frunzişul des.

Romanii răscoliră în toate părțile, trecură pe sub cei doi tineri, dar nu dădură nici de romanul căsăpit.

— Silenus! Hei, Silenus! îl chemau ei nu prea tare, pentru că strigătul de ajutor nu venise de departe.

— L-o fi furat în cetate?

— Ce să-l fure? Doar ştii ce om e. Trebuie să fie pe aici cu un cuțit între coaste.

— Pînă mîine, pe lumină, nu dăm de el.

— Stinge focul şi aruncă pămînt pe jar. Dacă află centurionul că am stat de friptură, e jale. Să mințim la fel. Eram de veghe şi Silenus s-a dus şi el, ca omul!... Să nu suflăm o vorbă despre capră.

— Dacă am fi avut şi o amforă cu vin... De mult nu mai mîncasem o friptură proaspătă. M-am săturat toată iarna de carne sărată.

Se îndepărtară. De unde se termina pădurea, şi pînă sub ziduri, era un loc gol, pe care nu-l puteai străbate uşor. Te vedeai din toate părțile, mai ales că luna apăruse rotundă, ca un denar de argint. Tinerii daci trebuiau să ajungă în partea umbrită a zidurilor, fără ca să fie văzuți nici de cei din afară, nici de cei dinăuntru. Şi unii, şi ceilalți ar fi tras în ei.

Începură să se furişeze pe coate, folosind orice ridicătură de pămînt, cel mai mic tufiş. Din pădure, ochi vegheau țintă spre ziduri, de pe crenelele cetății, ochi şi mai treji scrutau spre pădure. Aveau scuturile în spate şi se tîrau ca şopîrlele, fără nici

un zgomot.

Înspre pădure, valul de pămînt din jurul cetății continua în jos cu un şanț adînc cît un stat de om şi de două ori mai lat. Cînd ajunseră aproape de buza şanțului, o săgeată venind din cetate sfîrîi pe la urechea lui Dates şi se înfipse în pămînt, chiar lîngă picior.

— Ne-au văzut!

Se aşezară chircit şi ținură scuturile în față. Două săgeți se rupseră în scutul lui Dates, zbîrnîind de puterea cu care veniseră. Se strivi una şi în scutul lui Ziper.

— Țintesc bine oştenii noştri, şopti Ziper, gîndindu-se că dacă n-ar fi fost scutul, săgeata i-ar fi trecut prin piept.

Stăteau ghemuiți şi auzeau săgețile şuierîndu-le pe la urechi şi înfigîndu-se lîngă ei, sau izbindu-se de scuturi şi căzîndu-le la picioare.

— Ăştia ne vin de hac! spuse Ziper cu necaz. Să strigăm.

— Dacă ne-ar auzi numai ei, am face-o! Cînd om fi chiar la buza şanțului, strigăm.

Mai aveau puțin, dar înaintau în salturi scurte, de-a buşilea, în timp ce săgețile se înmulțeau.

La un semn al lui Dates, alergară cîțiva paşi şi strigară:

— Nu trageți, fraților! Nu mai trageți!

Se trîntiră pe burtă şi aşteptară un semn că fuseseră auziți. Nici o săgeată nu mai veni.

— Aruncați o frînghie! strigă Ziper.

— Cine e acolo? întrebă cineva din spatele palisadei.

— Ziper şi Dates. Venim în cetate.

Se făcu linişte deplină, şi tinerii ştiură că s-au dus să întrebe pe comandant ce să facă. Între timp, izbiră pămîntul primele săgeți ale romanilor. Trăgeau din două părți, încît era cu neputință să se ferească numai cu scuturile. Se rostogoliră în şanț, căzînd de-a berbeleacul. Săgețile treceau acum pe deasupra capetelor lor.

Cei din cetate se convinseră că cei doi erau de-ai lor şi le aruncară funii groase. Dates prinse primul o funie, apoi şi Ziper. Cînd să se ridice, cineva de sus le strigă:

— Rămîneți acolo!

Un snop de săgeți se înfipse în pămîntul moale de deasupra capetelor lor.

Bănuind că fugarii aduc cine ştie ce veşti celor din cetate, romanii făceau totul ca să le vină de hac. Atacară dinspre pădure, la adăpostul scuturilor. Cei de pe palisadă îi primiră cu săgeți şi pietre.

— Veniți în partea cealaltă! le strigă cineva.

Fugiră prin şanț spre cealaltă latură a valului de pămînt, unde era linişte. Le aruncară frînghiile şi, proptindu-se cu picioarele în zid, urcară. Abia acum se treziră şi romanii din această parte să trimită săgeți, dar ele se înfipseră în trunchiurile palisadei.

Butes, tatăl Curtei, fusese înştiințat că cei doi tineri au adus veşti de la Sarmi şi îi întîmpină bucuros.

— Am venit să dăm ajutor cetății, spuse Dates. Aici sînt *signele* romane luate de la Fuscus. Le-ar place să pună mîna pe ele.

— O să fiți de mare folos cetății, copiii mei! Romanul ne-a înconjurat.

— N-ar putea pătrunde decît dinspre pădure, pe coama pe care am venit şi noi. În partea aceea să ne întărim.

— Valul de pămînt are în spatele lui zidul.

— Să astupăm poarta zidului! Romanul trecut de palisadă să se trezească între ea şi peretele de piatră.

Zidul şi palisada erau față în față.

— Cu ce să închidem intrarea, Dates?

— Cu piatră!

— Nu avem în cetate. Ne-ar trebui pietroaie mari, pe care să nu le poată urni în grabă. De unde să le luăm?

Dates îşi aminti că în cetate era pe terminate sanctuarul cel mare. Coloanele lui masive, din bazalt, erau tocmai ceea ce le trebuia.

— Coloanele sanctuarului!

Bătrînul Butes se sperie! Cum putea măcar să se gîndească la una ca asta? Zamolxis i-ar fi pedepsit pentru asemenea îndrăzneală.

— Dates! Zamolxis îți aude vorbele îndrăznețe!

Tînărul roman fu o clipă descumpănit, gîndindu-se că teama s-ar putea să pună stăpînire pe sufletele dacilor, dacă vor şti că Zamolxis e supărat pe ei. Cu toate astea, numai coloanele masive, înalte de un stat de om şi groase de nu le puteai cuprinde cu brațele, erau singurele care ar fi putut astupa intrarea din zid.

— Te înşeli, Butes! spuse tînărul. Zamolxis nu se va mînia pe noi. El l-a primit pe Venas la masa lui, promiţîndu-ne ajutor. El mi-a trimis acest gînd. Ne dă propriul său lăcaş ca să ne apărăm de duşman.

Chemară oştenii lîngă sanctuar şi Dates le vorbi:

— Zamolxis cel drept ne ajută în lupta noastră! El ne dă sanctuarul, să ne apărăm cetatea cu piatra lui sfîntă. Să luăm coloanele şi să astupăm intrarea zidului!

Bărbaţii şovăiră, femeile îşi ridicară privirile Spre cer. Dates îşi luă răspunderea de a-i minţi:

— Am venit în toiul nopţii trimis de părintele Vezina. Prin el, Zamolxis ne-a îngăduit să-i folosim coloanele. Marele Preot ar fi venit chiar el să aducă vestea, dacă romanii n-ar fi înconjurat cetatea.

Numele lui Vezina era sfînt, cuvîntul lui ascultat. Se apro-piară de coloane.

— Cum să le ducem, Dates, pînă acolo?

— Le rostogolim pe funii groase. Aduceţi funii!

În apropierea porţii care trebuia astupată, înfipseră ţăruşi la un pas unul de celălalt şi legară de ei două funii trainice pe care le întinseră pe pămînt, pînă în faţa sanctuarului.

— Rostogoliţi coloana! porunci Dates.

O răsturnară la pămînt şi o împinseră deasupra funiilor. Cîţiva bărbaţi vînjoşi luară apoi capetele, le trecură pe deasupra coloanei şi porniră cu ele spre poartă. Cilindrul de piatră se rostogoli destul de uşor pe funiile întinse pe pămînt. În timp ce unii împingeau a doua coloană, alţii o ridicau pe prima în picioare. Pînă a doua zi, două rînduri erau aşezate în dreptul intrării, iar deasupra lor un alt rînd înălţa zidul de bazalt cît două staturi de om.

În zori romanii dădură atacul asupra bastionului. Un *musculus* înainta greoi pe panta muntelui. Semăna cu o enormă broască ţestoasă, cu partea de deasupra acoperită cu saci de nisip. Toată această carapace era aşezată pe patru roţi solide, pline, din lemn de stejar. Sub ea intraseră douăzeci de soldaţi auxiliari, şi împingeau din răsputeri s-o urce pe panta muntelui.

Asupra *musculusului* se abătu o ploaie de pietre, dar toate izbeau fără putere în sacii de nisip de deasupra, bufnind înfundat. Greoaia maşină de război, numită în glumă şoricel – *musculus* —,

fu lipită de poarta masivă. Sub ea începu o muncă grea şi grăbită: auxiliarii ciopleau drugii de lemn cu toporiştile.

Cînd văzură că de sus nu mai puteau face nimic, dacii coborîră, înşirîndu-se pe scara lipită de zid, ţinînd arcurile şi săbiile pregătite de luptă. Romanii ciopliră drugii balamalelor, apoi izbiră cu un berbec, dărîmînd poarta. Năvăliră în interiorul bastionului. Îi primi o ploaie de săgeţi. Se auziră ţipetele celor care încercau să le scoată din ochi, din gît, din piept sau din picioare, pentru că în învălmăşeala intrării nu mai putură ţine sus scuturile. De afară împingeau să intre tot alţii şi alţii. Veneau cu scuturile în cap pînă la musculus, apoi treceau pe sub el şi se aruncau în luptă. Săbiile se încrucişau pe fiecare treaptă. Romanii, protejaţi de zale, înaintau pas cu pas, fiecare pas cucerindu-l prin luptă. De sus începură să cadă pietre, strivind umeri şi frîngînd spinări.

Văzînd cît de dîrză este rezistenţa dacilor, romanii chemară arcaşii, foarte de folos în această împrejurare, pentru că mulţi apărători nu aveau zale, piepturile lor fiind deschise săgeţilor. Arcaşii făcură mari goluri printre daci. Cel care primea săgeata în piept şi-şi simţea aproape sfîrşitul, se arunca de sus în capul duşmanilor, urlînd înfiorător. Urlau cei care piereau, urlau cei care se zvîrleau în duşman, urlau cei care se încurajau. Şi la acest vacarm se adăugau izbiturile săbiei de sabie şi scutului de scut.

Cînd romanii fură aproape în vîrful bastionului, la o poruncă anume, toţi dacii fugiră în sus, şi un pietroi rotund, greu şi mare cît lăţimea scării, fu rostogolit la vale. Tăvălugul trecu peste romani, făcînd să trosnească scuturile, şi săbiile, şi oasele sub greutatea lui. Unii scăpară lipindu-se de perete, alţii sărind în gol, dar cei mai mulţi fură măturaţi şi striviţi de trepte.

— Înainte! urlă un centurion, cînd văzu pietroiul jos, şi alţii se avîntară pe scară, încinşi de cruzimea luptei.

Nu-i mai întîmpină nimeni şi romanii se văzură în cerdacul de lemn de deasupra. Dădură un chiot de bucurie şi se aruncară cu mai mult avînt asupra ultimilor daci, care rezistau fără nici o speranţă. Nu mai erau decît vreo zece şi toţi căzură cu sabia în mînă. Din cerdac se auziră strigătele de bucurie ale romanilor care făceau semne bucuroase către cei din vale.

Cuceriseră bastionul, dar pieriseră de două ori mai mulţi decît apărătorii lui.

Laberius Maximus veni chiar el în bastion şi felicită trupele care îl cuceriseră. Rămase însă pe gînduri cînd află cîţi luptători din legiuni şi auxiliari căzuseră în luptă. „Oare mai sînt multe astfel de bastioane în drumul spre Sarmizegetusa?” se întrebă. Privi spre valul de pămînt şi palisada cetăţii şi oftă gîndindu-se la bătălia care se apropia.

Trebuia folosită din plin această victorie. Chemă la el un centurion:

— Vreau să-i speriem pe cei din cetate! Să ştie ce-i aşteaptă dacă nu se predau.

— E greu, Laberius, să-i sperii cu moartea pe cei care abia o aşteaptă! Cu nimic nu-i înfricoşezi mai puţin, decît cu moartea prin luptă. Dacă i-ai fi văzut cum se aruncau cu pieptul în sabie!

Cu toate astea, Laberius luă hotărîrile pe care le crezu de cuviinţă.

Dacii din cetate văzură apropiindu-se de valul de pămînt soldaţi din legiuni cu scuturile lipite unul de altul. Înaintau fără grabă, ca un cerc care se strînge încet, dar sigur. Fură lăsaţi să înainteze cît mai mult. Dates fusese cel care poruncise să nu se mai tragă oricînd, pentru că săgeţile se împuţinaseră.

Cercul romanilor ajunse pînă aproape de şanţul din jurul cetăţii şi, la un semn de trompetă din turnul bastionului cucerit, rîndul se strică din loc în loc, pentru ca din spatele lui să apară auxiliari, ţinînd fiecare de chică un cap de dac, pe care îl învîrtiră şi-l aruncară în cetate. Erau capetele tuturor celor care apăraseră bastionul.

Rezultatul acestui gest fu cu totul altul decît cel aşteptat de romani. Ura dacilor se înzeci şi fiecare jură în sufletul său să ţină şi el în mînă un cap de roman.

— Ne-au aruncat capetele vitejilor care au murit apărînd bastionul, vorbi Dates celor strînşi în jurul rugului. Romanii vor să ne sperie, nu ştiu că moartea e cea mai mare cinste a viteazului! Primeşte-i, Zamolxis, la tine! rosti el răspicat ultimele cuvinte şi făcliile fură apropiate de vreascuri.

Procesiunea fu întreruptă de cornul din turnul cel mare al zidului, care vestea atacul romanilor.

Fiecare se grăbi către locul ştiut dinainte. Romanii se apropiau sub scuturi, pregătiţi să se cţere pe valul de pămînt.

Arcaşii făcuseră cerc la vreo sută de paşi de palisadă şi trăgeau în fiecare cap ce apărea deasupra trunchiurilor. Ocheau pe îndelete şi trimiteau săgeata numai cînd erau siguri că n-o aruncă în gol. În spatele lor, la vreo zece paşi, era un şir de prăştiaşi, care şi ei zvîrleau fără grabă, mai mult ca să-i facă pe dacii din cetate să stea ascunşi, sau să nu tragă nestingheriți.

În acest timp, cei de sub scuturi înaintau în grupuri de zece. Cînd ajunseră pînă sub palisadă, din spatele prăştiaşilor şi arcaşilor țîşni grosul trupei, strigînd din toate puterile. Apariția soldaților strigînd, produse panică în cetate. Cei de sub scuturi aruncară spre palisadă cîrlige legate cu funii groase, care se prinseră sau se înfipseră în trunchiuri. Tocmai atunci ajunseră sub ziduri şi cei din legiuni care se agățară de funii, se cățărară spre culme. Fură primiți cu roi de săgeți, iar cînd apărea cîte unul pe culme, trei, patru îl întîmpinau, venindu-i de hac. Cu o mînă ținîndu-se de funie, romanii încercau cu cealaltă să învîrtă sabia, amenințînd.

— Tăiați funiile! Tăiați funiile! se auzi strigătul lui Dates.

Tînărul alerga dintr-un loc în altul, unde i se părea că e mai greu, dînd sfaturi şi porunci.

Ziper tăia o funie dintr-o singură lovitură. El îl întîmpina pe roman şi, după ce reuşea să-l împingă în afară cu vîrful săbiei, reteza dintr-o dată funia, chiar de lîngă cîrlig. Alți trei, patru romani, agățați mai jos, se rostogoleau unul peste altul, cei mai mulți rupîndu-şi picioarele şi mîinile sau înțepîndu-se în propriile lor arme. Numai cîțiva dintre ei reuşiră să sară peste palisadă de trunchiuri, dar fură căsăpiți pe loc. În mai puțin de un ceas, romanii auziră trompetele din turnul bastionului chemîndu-i să se retragă. Deşi bine pus la cale, atacul fusese respins. De data aceasta dacii scoaseră strigătele de bucurie şi romanii scrîşniră din dinți.

Furia lui Laberius Maximus ajunse la culme cînd din turn îi văzu pe daci aruncînd dincolo de palisadă capetele celor puțini care pătrunseseră în cetate. În furia lui oarbă porunci un al doilea asalt, la numai trei ceasuri după primul, dar şi acesta avu aceeaşi soartă, cu atît mai mult cu cît dacii prinseseră curaj, văzîndu-se apărați în spatele întăriturilor.

Se înnoptase. Laberius spumega de furie. Pierduse mulți oameni

şi nu se putea lăuda cu nimic.

— Ardeți tot ce este în jurul cetății! porunci el, simțind nevoia să se răcorească într-un fel.

De la valul de pământ al cetății şi pînă la primele case era un loc pe care nu creştea decît iarba grasă, apoi începea aşezarea comată a Sargedavei. Turnurile-locuință în care erau adăpostiți cei cu diferite funcții administrative sau militare erau în cetate. Pe panta muntelui, dincolo de valul de pământ, erau casele comaților, oameni liberi, agricultori, păstori, meseriaşi, care acum îşi părăsiseră avutul fugind în cetate sau spre pădure, încercînd să se piardă în desişul neumblat de picior de om.

Purtînd făclii de răşină, soldații din trupele auxiliare trecură de la o casă la alta, dîndu-i foc. Mai toate erau din bîrne de lemn, în mare parte acoperite cu şindrilă sau clop de paie, Vîlvătaia se încinse repede, trecu de la casă la grajd, de la grajd la şira de fîn cocoțată pe patru pari.

Aprinseră şi casele de pe coasta vecină, ca să se vadă pînă departe nenorocirea. În scurt timp, cetatea era înconjurată de flăcări înalte, care dogoreau pînă la palisadă. Oriunde îți îndreptai privirea nu vedeai decît flăcări şi fum negru. De sus începu să plouă cu funingine, şi totul în cetate se acoperi de un strat de negreală: zidurile, casele, fețele oamenilor. O noapte fără întuneric!

Cei fugiți în păduri lăcrimau gîndindu-se că lumina care joacă departe le înghițea munca; la întoarcere trebuia să pună iar bîrnă lîngă bîrnă, să calce iar pământul amestecat cu baligă, cu care să tencuiască pereții pe dinăuntru, să cioplească iar uşi şi ferestre, grajduri şi cotinețe, să-şi țească iar aşternuturi. Copiii mai mari se cățăraseră în vîrfuri de copac să privească, şi în ochii lor speriați jucară luminile flăcărilor mistuitoare. În sufletele lor tinere jurară să urască pînă la moarte pe romani.

Dimineața, de sus, din cetate, nu se vedeau decît grămezile de cenuşă fumegîndă. Pînă jos, în vale, pământul era negru, fără viață. Nu cruțaseră nici casele în care îşi întinseseră aşternuturile, să aibă adăpost. Porunca fusese cruntă: nici un par să nu mai rămînă în picioare!

Într-o raită prin pădure, auxiliarii prinseră un bătrîn care în tinerețe fusese pescar la Drobeta, şi le pricepea destul de bine

limba. Îl aduseră în fața cetății.

— Dacă nu se predau, toată cetatea va fi dată focului! Nici copiii, nici femeile nu vor scăpa de sabie! Strigă-le ce ți-am spus! îl îndemnă centurionul.

Dacii văzuseră bătrînul împins de la spate de romani şi se strînseseră pe palisadă, neştiind ce vor cu el.

— Spune-le! îl îndemnă romanul, îmboldindu-l cu teaca săbiei.

Bătrînul îşi lăsase privirea în pămînt, ruşinat. Ce or fi crezînd veneticii ăştia despre el? Că e bătrîn şi bicisnic, că nu mai poate ridica sabia şi că de aceea fugise în păduri. Dar de ce să-l creadă trădător? Numai pentru că s-a ascuns în pădure? Nu văd că e bătrîn?

Şi deodată bătrînul îşi ridică privirea grea spre el, iar romanul citi atîta dispreț în ochii lui, şi buzele îi erau atît de strînse, încît înțelese că nici moartea nu i le-ar fi putut dezlipi.

— Strigă-le! urlă centurionul, lovindu-l cu latul săbiei. Strigă-le! Striga-le! Strigă-le! Strigă-le! zbiera de cîte ori îl izbea.

Bătrînul nu-şi dezlipi buzele. Centurionul veni în fața lui, desfigurat de furie.

— Strigă-le!

— Am să... le strig... rosti el tărăgănat, privindu-l pieziş. Aşa am să le strig, spuse, şi îl scuipă în față.

Cu un singur gest, centurionul îi reteză capul, apoi îl căsăpi împungîndu-i de nenumărate ori pieptul, răcnind:

— Barbarule.... Barbarule!... Barbarule!...

Laberius Maximus îşi dădea seama că de victoria în această luptă depindea mersul de mai tîrziu al războiului. Moralul trupelor sale depindea de repeziciunea cu care cucerea această cetate. Totul trebuia jucat pe o singură aruncătură de zar. Îi şi promisese lui Traian că o să coboare primul spre Sarmizegetusa.

Chemă căpeteniile într-un sfat ce ținu pînă tîrziu, apoi luă hotărîri de seamă. Atacul trebuia dat noaptea. Feriți de întuneric, vor găsi mai uşor un colț prin care să se strecoare înăuntru.

Cu toată graba lui Laberius, trecură totuşi două nopți în care nu se întîmplă nimic, şi cei din cetate crezură că s-au hotărît pentru un asediu îndelungat.

Primul lucru la care s-a gîndit Dates a fost apa. Bazinele erau mici pentru numărul mare de oameni care dăduseră năvală în

cetate şi începu să împartă apa, drămuind-o. Singura lor salvare ar fi fost o ploaie bună. De dimineaţă pînă seara oamenii stăteau la rînd în faţa bazinului, pentru a primi o anume măsură de apă.

În a treia noapte romanii tulburară liniştea vremelnică. Pe cer apărură deodată primele săgeţi de foc, care se înfipseră în stîlpii palisadei şi în acoperişurile de şindrilă. Săgeţile aveau în vîrf şomoioage de cîlţi îmbibate cu răşină.

În prima clipă cei din cetate săriră să ia apă să stingă focul, dar Dates îi opri.

— Ce vreţi să faceţi? Romanii asta vor, să ne terminăm bazinele cu apă. Lăsaţi casele să ardă. Putem sta şi fără ele. Scoateţi tot ce este de mîncare şi lăsaţi-le pradă focului.

— Ard palisadele! strigă cineva din mulţime.

— Pentru palisade cheltuiţi apă. Nu lăsaţi să se întindă focul. Smulgeţi săgeţile înainte ca lemnul să ia foc.

În scurt timp, cetatea era roată o vîlvătaie, iar oamenii fugeau înnebuniţi de colo-colo, unii să mai salveze cîte ceva, alţii să se ferească de acoperişurile care ameninţau să se prăbuşească. Luă foc şi foişorul de lemn al locuinţei lui Dates. Primul gînd fu să salveze *signele* romane. Trimise un oştean după ele.

Atîta foc şi atîta căldură înfricoşa. Copiii ţipau speriaţi, ascunzîndu-şi capetele la pieptul mamelor. Pe casele care încă nu luaseră foc se urcaseră bărbaţii şi pîndeau săgeţile, să le tragă repede din lemn şi să le arunce.

Se întîmplară, acolo la palisade, lucruri îngrozitoare. Săgeţile erau smulse cu mîinile şi carnea sfîrîia adesea, arsă de flăcări. Scrîşnind din dinţi, oştenii trăgeau de ele, neţinînd seama că le luau foc mînecile. Alţii rupseseră poalele cămăşilor şi-şi înfăşuraseră cu ele palmele, ca să nu se ardă.

Grosul trupelor romane atacă apoi pe poarta dinspre pădure. În întuneric se auziră mai întîi strigătele lor, apoi apărură ca nişte umbre vii. Aruncară iar funii cu cîrlige, dar ridicară şi scări pe valul de pămînt. Cînd ajungeau pe creasta dealului, se lipeau de palisadă, celor din cetate fiindu-le greu să lovească drept în jos. Cei care reuşiră să se pitească sub palisadă începură să taie cu toporiştile. Unii ciopleau, în timp ce alţii ţineau scuturile deasupra, ca să primească în ele pietrele.

În cealaltă parte, în liniştea cea mai mare, se apropiau două

centurii, anume pregătite pentru a trece de valul de pămînt. Ascunşi de întuneric şi de hărmălaia luptei, ei ajunseră chiar sub palisadă şi ridicară scări. Atunci fură văzuți şi izbucniră primele strigăte de spaimă.

Dacii nu se aşteptau la un atac din această parte, unde peretele muntelui se continua cu valul de pămînt, urcînd amîndouă drept în sus. Romanii înfipseseră țăruşi în pămînt, proptiseră treptele scărilor în ei, ca să nu alunece, şi aşa, din scară în scară, ajunseseră sus.

Pînă cînd să vină luptătorii şi în partea asta, mai bine de treizeci de romani săriseră dincolo de palisadă şi, scut lîngă scut, rezistară atacurilor, în timp ce alții şi alții urcau într-una.

Vestea că romanii sînt în cetate stîrni o mare panică, mai, ales în rîndurile femeilor şi copiilor, care începură să țipe, înfricoşîndu-se şi mai rău.

Cînd lui Laberius i se aduse ştirea că primii soldați din legiuni trecuseră palisadă, dădu un strigăt de bucurie şi porunci ca alte centurii să se avînte prin acel loc. Atacul la intrarea valului de pămînt continua şi el.

Poarta intrării era făcută din trunchiuri groase ca mijlocul unui om, prinse în centuri late de fier. Ca să poată fi deschise, ele aveau în partea opusă balamalelor o roată cu spițe solide, pe care alunecau. O bîrnă aproape la fel de groasă era prinsă de-a curmezişul lor, sprijinită pe două urechi. După ce bătură cu berbecele în ele, romanii aduseră un vas cu răşină şi unseră trunchiurile, apoi se retraseră şi aruncară săgeți cu foc. Flăcările se întinseră repede şi nimic nu le-ar fi putut linişti. Poarta era un rug care peste puțin timp avea să se prăbuşească. De data asta cavaleria, care producea mare spaimă, stătea gata să se repeadă.

Poarta căzu împrăştiind milioane de scîntei. Flăcările încă mai jucau pe trunchiuri cînd cavaleria se aruncă înainte. Dar călăreții se treziră în culoarul îngust dintre valul de pămînt şi peretele de zid, născîndu-se o mare învălmăşeală. De pe zid şi din cele trei turnuri de strajă începu a ploua cu bolovani asupra cailor şi călăreților, care – noapte fiind – se îmbulziră unii peste alții, călcîndu-se în picioare. Cei care o luară spre dreapta se treziră în fața intrării astupate cu coloanele sanctuarului, iar alții din spate îi împingeau înainte, strivindu-i în zid. Caii se împiedicau şi-şi

aruncau stăpînii din şa, îi călcau cu copitele, strivindu-i. Se născu un vaier şi un țipăt fără margini, în care răzbăteau strigătele deznădăjduite ale celor împinşi spre perete:

— Înapoi! Înapoi!

Unde înapoi? De ce înapoi, cînd încolo era intrarea? Înapoi, adică afară din cetate? Unii strigau înapoi, centurionii, dimpotrivă, cu săbiile sus, porunceau „Înainte!" Ei nu ştiau de zidul care se unea printr-un perete cu valul de pămînt, închizînd drumul. Mulți pieriră striviți de cai, sau loviți de pietroaiele aruncate din turnul aşezat chiar în colțul zidului de piatră.

Cei care scăpară spre stînga şi reuşiră să se strecoare printre bolovani, se treziră în cetate şi porniră în galop să semene moartea, tăind în dreapta şi-n stînga pe oricine întîlneau în cale. La lumina flăcărilor care mistuiau casele, călărețiii fugăreau femeile şi bătrînii, şi pînă nu le aruncau capetele de pe umeri nu se lăsau. Oştenii încercau să-i întîmpine, retezînd picioarele cailor, sau speriindu-i şi făcîndu-i să sară în foc cu stăpîn cu tot. Împingeau cu furcile în crupe, dîndu-i spre flăcări.

Lotrinius, fugarul roman, era aprig şi necruțător. Găsise o furcă zdravănă pe care o proptea în gîtul călăreților, răsturnîndu-i, apoi le înfigea colții în cap. Îmbrăcămintea lui îl ajuta; romanii nu se aşteptau să fie izbiți de el, deoarece mai purta încă îmbrăcămintea de-acasă.

Dates poruncea oştenilor cum şi unde să lupte, dar acum nu-l mai asculta nimeni. Lupta se dădea peste tot unde se întîlneau un roman şi un dac: printre case, în case, pe scările locuințelor-turnuri, pe palisade. Văzînd că cetatea va cădea în mîna duşmanului, Dates chemă cîțiva oşteni şi îi puse să dărîme o parte a palisadei, cît să se strecoare prin ea femeile şi copiii. Le-a dat drumul mai mult rostogolindu-se, dar pădurea era aproape şi altă scăpare pentru ei nu era. Romanii treceau prin sabie tot ce se ivea în cale. De aceea fu nevoie să organizeze o apărare în partea aceea, ca să le dea răgaz fugarilor să părăsească cetatea.

Ziper încrucişa sabia cu cîte doi-trei duşmani deodată, învîrtindu-se printre ei ca o zvîrlugă. Scăpase doar şfichiuit de vîrfurile săbiilor duşmane. Era zgîriat în cinci-şase locuri şi cămaşa i se înroşise la piept, dar nu se lăsa.

Un centurion, văzîndu-l cum luptă şi plăcîndu-i înfățişarea lui,

porunci celor care îl atacau:

— Prindeți-l viu! Viu îl vreau!

Se gîndea că un dac aşa de falnic era darul cel mai potrivit pe care putea să-l ducă lui Laberius.

Auzind porunca, un soldat se trînti pe burtă şi se furişă prin spatele lui Ziper, prinzîndu-i picioarele în brațe şi răsucindu-i-le. Alții doi săriră şi-i apucară brațele. Ziper urla şi se zbătea cu atîta furie, încît cei care îi țineau brațele îl scăpară. Totuşi nu putu face nici un pas, pentru că romanul care îi prinsese picioarele parcă se lipise de el. Se repeziră patru la brațele lui, şi furia îi deveni neputincioasă. Reuşiră să-i lege mîinile şi picioarele, tîrîndu-l spre palisadă, într-un loc mai ferit.

La Dates veni alergînd un oştean:

— Ziper a căzut în mîna romanilor.

— Unde e?

— L-au legat şi l-au dus spre palisadă.

Dates nu mai ținu seamă de nimic şi se avîntă într-acolo, urmat de patru oşteni, care se nimeriseră lîngă el. Izbeau în stînga şi-n dreapta cu o putere pe care numai furia şi deznădejdea o pot da. Dar era cu neputință să se apropie, pentru că de afară năvăleau alții şi alții, pe jos sau călări, strivindu-i sub greutatea numărului mare. Se treziră şi ei aproape înconjurați, şi n-ar fi scăpat, dacă n-ar fi fost în apropierea palisadei. Cercul se strîngea în jur, forțîndu-i să se arunce în afară. Căzură pe peretele abrupt al valului de pămînt şi se rostogoliră pînă jos, în vale, izbindu-se de bolovanii aruncați din cetate sau trecînd prin cenuşa caselor ce arseseră cu doua nopți în urmă.

Dates rămase cu fața în sus, cu brațele răstignite, amețit şi atît de slăbit, încît îi era cu neputință să-şi ridice măcar capul. Stătea cu ochii închişi, cu sufletul sfîşiat de necaz, sleit de ultima picătură de putere; şi toată această neputință fizică, şi durerea pierderii mamei, şi a prietenului, şi nenorocirea de a şti cetatea în mîinile duşmanului, şi amintirea femeilor căsăpite, toate se strînseră în pieptul lui într-un cocoloş fierbinte care i se ridică în gît, făcîndu-l să izbucnească într-un plîns de copil, disperat şi neputincios. Şoptea într-una, cu nemăsurată pornire:

— Îi urăsc! Îi urăsc!

Trebuia să se ducă să moară în lupta asta! Trebuia! îşi poruncea

să se ridice şi să pornească într-acolo, dar nu se putea urni din locul acela, îi era cu neputință să-şi mişte brațele şi picioarele, pe care le simțea ca de plumb. Ultima picătură de vlagă se scursese din ele.

— Dates! Dates! se auzi el chemat.

Îl găsiră şi-l ridicară în picioare.

— Înapoi, în luptă! porunci el.

— Trebuie să-i spunem lui Decebal! Vino!

Se luă după ei, împleticindu-se, fără putința de a se mai împotrivi.

În vale se lăsase liniştea. Romanii urcaseră toți în cetate. Găsiră un cal rătăcit, ce-şi pierduse stăpînul şi cei care-l ridicaseră pe Dates, îl aruncară în şa, şi loviră cu latul săbiilor crupa animalului. Calul porni în galop spre Sarmi.

Tînărul dac nu-şi dădea seama de unde-i vine sfîrşeala pe care n-o putea învinge, deşi lupta cu ea din răsputeri. În focul bătăliei nici nu simțise sabia care i se înfipsese în spate, alunecînd pe osul coastei. Cămaşa îi era roşie, şi pantalonul, şi şaua calului...

Simțind cum îl părăsesc puterile şi temîndu-se să nu cadă din şa, se agăță cu amîndouă mîinile de gîtul calului şi aşa ajunse la Sarmi. Opri chiar la uşa locuinței-palat, dar cînd vru să descalece, se prăbuşi cu fața în jos şi rămase nemişcat. Din toate părțile săriră ajutoare, iar strigătele de mirare şi spaimă ajunseră la urechile lui Decebal, care coborî în grabă.

— Dates, băiatul meu! şopti regele, văzîndu-l.

Cămaşa avea piepții arşi şi spatele roşu de sînge; fața îi era înnegrită de funinginea ştearsă o dată cu năduşeala, chiar părul îi mirosea a pîrlit.

— Unchiule... Sargedava... e în mîinile duşmanului...

Regele primi vestea ca pe o lovitură in piept. Îşi muşcă buzele şi întrebă:

— Şi... Ziper?

— L-au legat şi l-au luat cu ei.

— Cum de s-a lăsat prins? strigă regele. Trebuie să fi fost greu lovit, dacă n-a mai avut putere să-şi străpungă pieptul.

Dates se împletici, gata să cadă din nou, şi cei din jur îl prinseră la timp. Îl duseră pe brațe pînă sus.

— Chemați-l pe Vezina! porunci regele.

Marele Preot îi legă rănile, apoi se aşează şi el pe un scaun, lîngă pat. Decebal stătea cu coatele pe masă şi cu capul în palme, după vechiul lui obicei, cînd rămînea dus pe gînduri.

Rămaseră mult timp fără să schimbe o vorbă. Regele se gîndea la Sargedava... la Sinna, acum prizonieră – la nenorocirile pe care ştia că le aduce cavaleria lui Quietus în munți... la înaintarea lui Traian dinspre soare-apune... la nepotul lungit lîngă el. Îşi ridică privirea grea de gînduri, şi ațintindu-l cu ochii săi roşii de supărare pe Vezina, îi spuse abia auzit:

— Vezina, trebuie să trimitem soli de pace!

Marele Preot îşi lăsă capul, în semn de aprobare.

De aproape zece zile ciocanele şi cazmalele nu conteneau în toate cetățile dacilor. Zidurile trainice erau desfăcute piatră cu piatră, sub privirile grijulii ale militarilor din legiuni sau din trupele auxiliare. Dacii lucrau în tăcere, înăbuşind în piept durerea înfrîngerii. Prin toate locurile umblau învingătorii, căutînd prizonieri – chiar şi pe aceia luați cu ani în urmă de la Fuscus şi care lucrau acum la minele din Appulum – sau sclavi fugiți de la stăpîni, sau fugari care aveau să-şi ispăşească pedepsele.

Prima grijă a lui Dates, cînd se putu da jos din pat, fu să se ducă la Livia şi s-o pună la adăpost, împreună cu tatăl ei. Pe fată a dat-o în grija Curtei, după ce au îmbrăcat-o în straie de femeie dacă. Bătrînul Plautius tremura doar pentru ea; lui nu-i mai trebuiau de mult zile...

Pe Dates îl înduioşa resemnarea cu care suferea Livia. În clipa în care aflase nenorocirea, ridicase ochii la cer şi murmurase: „Aşa a vrut Domnul”.

Cînd au rămas numai ei doi, Dates i-a promis că va face orice pentru a-l găsi pe Ziper, dacă mai era în viața, că-l va răscumpăra cu tot aurul Daciei. Ochii fetei luciră pentru o clipă, apoi se plecară, iar buzele murmurară ceva de neînțeles pentru el. Rostea încet, dar din tot sufletul, o rugăciune, cerînd lui Dumnezeu să îndeplinească voința lui Dates.

De data asta Curta nu se mai îndepărtase de patul în care zăcuse Dates. Din porunca lui Decebal, dar şi din dorința ei de a fi cît mai mult în preajma lui, ea îi îngriji rănile. Vorbiră puțin, ca doi oameni care de curînd s-au cunoscut. Niciodată nu-şi amintiră

ceea ce fusese în trecut, de parcă el n-ar fi strîns-o nicicînd în braţe şi ea nu i-ar fi promis că-l aşteaptă, singurul prilej de a schimba cîteva vorbe erau Ziper şi Livia: făceau planuri cum să-şi scape prietenul din robie.

Acum războiul se terminase, Dates îşi îmbrăcase iar vesta de piele şi se tot gîndea ce ar fi mai bine să facă pentru Ziper. Un oştean îl vesti că Decebal vrea să-i vorbească şi se grăbi să i se înfăţişeze. Regele nu era singur, ci împreună cu Vezina, Butes, Duras şi Bicilis, care acum era mai tot timpul în preajma lui Decebal. Dates bănui că era vorba despre un sfat de seamă, şi primele cuvinte rostite de rege îi arătară că nu se înşelase. Dar nu numai Dates bănuise că este vorba despre un sfat deosebit, ci şi Iudenus, al cărui rol era tocmai acela de a trage cu urechea şi de a afla ce anume se punea la cale. Mai ales acum, după încheierea păcii, primise prin Arinius poruncă, chiar de la Traian, să fie cu ochii în patru şi să afle dacă Decebal are de gînd să calce condiţiile pe care i le pusese. El şi Arinius erau oamenii de încredere ai împăratului la Sarmizegetusa, de la care primea veşti sigure şi la termene stabilite printr-o iscoadă care venea aici ca negustor de vase de sticlă. Poate că celor de la Sarmi ar fi trebuit să li se pară ciudat că romanii, care căutau cu feştila orice venetic fugit din imperiu, de Arinius nu se legaseră niciodată, deşi toată lumea ştia că venise chiar din inima Latiumului. Dar cine să mai gîndească la asemenea fapte în focul acelei nenorociri? În urechile dacilor nu răsunau, de dimineaţă pînă seara, decît bocănitul ciocanelor şi icniturile oamenilor care se opinteau să dărîme pietrele zidurilor. Loviturile ciocanelor erau ca o veşnică aducere aminte a celor întîmplate, mai ales că la tot pasul te întîlneai cu soldaţi din legiuni care se plimbau de colo-colo zăngănind sabia la şold.

Iudenus, ca cel mai de seamă scrib, se bucura de mult respect şi se putea furişa oriunde, dar mai ales spre sala mare, în care se ţineau sfaturile, şi unde adesea era chemat să întocmească tot felul de scrisori. Camera scribilor era despărţită de sala mare printr-un coridor lat de numai o jumătate de pas. Cînd scribul ajunse să-şi lipească urechea de uşă îl auzi pe Decebal, care era chiar în apropiere, spunînd celorlalţi:

— Traian trebuie să moară!

Iudenus se cutremură la auzul acestor vorbe şi mai ales a felului cum fuseseră rostite. Niciodată nu mai răspicase cineva vorbele cu atîta patimă.

— El e duşmanul nostru cel mai mare. Fără el, Roma nu şi-ar fi pornit legiunile încoace. El a jurat să supună Dacia. Nu vom fi liniştiți, atîta timp cît Traian va fi în viață!

— Ce să facem, Decebal? îl întrebă Vezina. Crezi că e uşor să-l trimiți pe Traian dincolo de apa Stixului?

— Tu ai să ne ajuți, Vezina, cu băuturile tale. Numai tu ştii să fierbi buruieni şi să pregăteşti licori din care doar cîteva picături scurtează viața.

— Da, pot să pregătesc o asemenea licoare.

— Să hotărîm cine să plece la Roma, s-o toarne în cupa de aur a împăratului. Poate un dezertor din legiuni, pe care să-l umplem de aur. Am auzit de unul, Lotrinus, condamnat să moară, care ar fi bun pentru această treabă, mai ales că e iubitor de aur, ca orice roman. Lotrinus i-ar putea veni de hac lui Traian. Să-i cumpărăm sufletul!

La aceste vorbe ale regelui, Dates făcu un pas în fața şi spuse:

— Decebal, mare greşeală faci, cînd crezi că o faptă ca asta poate fi încredințată unui suflet cumpărat. Sufletul cumpărat e laş, îl copleşeşte frica, cel care se lasă cumpărat iubeşte prea mult viața. Cum crezi că şi-ar da-o, cînd el abia aşteaptă răsplata?

— Adevărat vorbeşte! îl întrerupse Vezina.

— Plec eu la Roma, unchiule! ceru Dates, cu o hotărîre care greu putea fi clintită.

— O aştept pe Sinna din zi în zi. Romanii au promis să-i dea libertatea. Mai întîi de tine va întreba.

— Dacă îi spui că m-am dus s-o răzbun, ai să-i uşurezi aşteptarea. Şi apoi, ştii cît ține la Ziper... Mă duc la Roma şi după el, unchiule!

— Ştiam că mai întîi la el te-ai gîndit. Bine, Dates, du-te şi scapă-ți prietenul... dacă-l mai găseşti cu zile. Oare o fi răbdat el lanțul robiei?

— Mă aşteaptă, unchiule!

— Du-te, Dates, dacă asta este credința ta.

După ce a ascultat totul, Iudenus s-a grăbit spre Arinius.

— Veste mare, Arinius! i-a strigat, de cum a dat cu ochii de el.

O, Arinius, iată că a sosit şi ceasul nostru! Bucură-te, prietene! Nu ți se întîmplă de două ori în viață să dea peste tine un noroc ca ăsta. Numai să ne dea zeii gîndurile bune ca să scoatem cît mai bun cîştig din vestea aflată. Chiar împăratul o să ne cheme la el şi o să ne umple de aur din creştet pînă în tălpi. Acum chiar termină cu surghiunul de aici, plecăm din mijlocul barbarilor ăştia ce duhnesc a blană de miel de la zece paşi. Pe Aventin îmi voi ridica palatul, sau pe Via Sacra, să privesc seara plimbarea lecticilor.

Niciodată nu-l mai văzuse Arinius atît de tulburat pe tăcutul său prieten. Pentru un om de vîrsta lui, trăncăneala de pînă acum era mai mult decît ciudată. Nu cumva, aflase cu adevărat o veste mare? Atunci de ce nu i-o spunea şi aiura tot felul de alte prostii, descoperindu-şi cele mai ascunse dorințe? Iudenus nu-i mărturisise niciodată pînă acum visul lui de a se înapoia la Roma, cînd îşi va putea cumpăra un *domus*. Părea un bătrîn resemnat cu viața lui de acum, fără visuri de trai nobil. Arinius nu bănuia că Iudenus mai visa să-şi cumpere sclave frumoase!

— Opreşte-te din trăncăneală şi spune-mi odată despre ce este vorba? Ne-am mai făcut odată planuri pe degeaba.

— Decebal vrea să-l omoare pe Traian! trînti el vestea, într-adevăr demnă de luat în seamă.

— Cum să-l omoare?

— Dates, nepotul lui, va pleca în cel mai scurt timp la Roma, ducînd cu el o sticluță din licorile lui Vezina. Numai două, trei picături din ea, dacă vor ajunge în cupa lui Traian, Roma va trebui să-şi găsească un alt împărat.

Vestea era mare, avea dreptate scribul, mai ales că era vorba chiar de viața împăratului.

— Şi cum crede el că se va apropia de Traian?

— N-am aflat încă, dar bănuiesc că se va duce cu o solie din partea lui Decebal.

— Dacă îi va trimite o scrisoare, primul care va afla vei fi tu.

— Doar mîna mea o va aşterne pe papirus.

Arinius rămase pe gînduri, apoi murmură cu o bucurie mocnită:

— Da, da, prietene, mi se pare că ai dreptate. Vestea asta o să ne ducă pe amîndoi la Roma.

A doua zi, Vezina îl luă pe Dates în sanctuarul mare, unde îşi avea borcanele, amforele, şi vasele în care fierbea ierburile şi îi

dădu un mic vas de argint, nu mai înalt de o jumătate de deget, şi nici mai lat, dar turtit. O mică amforă. Îndesa în fața tînărului un mic dop de lemn, apoi prinse deasupra capacul de argint, care se prindea în două cheutori, făcute de un adevărat maistru giuvaergiu.

— Să te fereşti de licoarea dinăuntru, Dates, fiule. Nici pe mînă să nu-ți cadă. Iar cînd o fi s-o foloseşti, răstoarnă din ea cîteva picături, că sînt de ajuns pentru ceea ce vrei tu. Ascunde-o în locul cel mai tainic.

În aceeaşi zi, Decebal îl duse în tezaur, o încăpere cu pereții din marmură cumpărată de la greci, albă-vineție, săpată chiar sub locuința-palat, şi în care se cobora pe o scară ştiută numai de puțini oameni. Scara începea chiar în camera regelui şi pe nicăieri nu se mai putea pătrunde în tezaur.

Dates nu intrase niciodată aici, şi se miră cînd văzu unde îl duce regele.

— Uite, Dates, aici este aurul rîvnit de Roma.

Tînărul rămase uluit în fața minunățiilor pe care le vedea.

Nu văzuse încă la Roma cupe atît de mari, din aur greu, bătute în perle, nicicînd nu admirase vase atît de strălucitoare, nu bănuise niciodată că aici sînt atîția bani, de toate felurile şi din toate părțile lumii: thasieni, macedoneni, pontici, celtici, romani, cnidieni, lysimachi, kosoni, şi denari, şi tetradrahme, şi stateri de argint, cea mai mare parte bătuți în Dacia şi imitînd destul de bine pe cei străini.

— De unde atîta bănet, unchiule?! se miră tînărul.

— Toate acestea sînt aici dinaintea noastră, Dates. Mulți bani au fost bătuți chiar de marele Burebista, de care vorbesc cîntecele noastre. Alții de Coryllus, sau de cel care mi-a încredințat toate astea, unchiul meu, iscusitul Durbaneus. Asta este averea dacilor, cu care putem cumpăra multe de la Roma. Te-am trimis acolo, ca să ştii mai bine decît mine ce să faci cu acest tezaur, cînd îmi vei lua locul.

— Unchiule! şopti tînărul, înfiorat, de gîndul că într-o zi numai el va putea intra aici.

— Cu aurul ăsta, la Roma se cumpără şi suflete. Ia, Dates, du romanilor aur, şi adu-l înapoi pe Ziper! Roma vrea aur, du-i aur! Dacă ai să poți, cumpără cu el şi pacea, avem nevoie de răgaz,

pînă să ridicăm iar zidurile pe care le prăvălim acum sub ochii romanilor. Drumul să-l faci în cea mai mare taină.

Au stat mult de vorbă, acolo, lîngă tezaur, departe de orice ureche vrăjmaşă. Decebal şi-a ascultat nepotul, uimit şi încîntat de ceea ce-i spunea. Multe din temerile care îi răscoliseră pînă de curînd sunetul se spulberaseră. Avea un urmaş aşa cum îl dorise: luminat, viteaz şi plin de dragoste pentru pămîntul Daciei.

Iudenus a tot aşteptat ca regele să-i ceară să ticluiască scrisoarea pentru Traian, dar în zadar. Iar Arinius nu-l mai slăbea deloc cu întrebările: „Pleacă sau nu pleacă? Dates va fi iscoada? Pe ce drum o să apuce? Cine are să-l însoţească pînă la Roma?”

Scribul ridica din umeri şi căuta să-şi liniştească prietenul nerăbdător:

— Aşteaptă, Arinius. Un drum ca ăsta se pune greu la cale şi, mai ales, e învăluit în taină. De unde vrei să aflu toate astea?

— Trage şi tu cu urechea, întreabă pe departe, doar eşti acolo.

— Uşor de zis, greu de făcut! Dacă vrei să ştii, am tras de limbă chiar pe cei care îi vor pregăti bocceaua de drum, dar încă n-au primit poruncă s-o facă. Îmbrăcămintea cu care a venit de la Roma este încă în lada ei. Poţi să-mi spui cum va încerca să ajungă la Roma, dacă nu folosindu-se de ea?

— Ai şi tu dreptate, dar asigură-te că vei afla la timp cînd îşi va scoate toga din ladă.

— Stai liniştit în privinţa asta. Ai înştiinţat la Lederata?

— Şi la Lederata, şi la Dierna şi la Drobeta e pîndit de oameni anume puşi ca să-l prindă. Mare jale o să fie la Sarmi, cînd s-o afla.

— Decebal va fi în stare să dea tot tezaurul numai să-l capete înapoi. Să fii sigur de asta.

Arinius îşi frecă palmele mulţumit. Straşnică afacere se ivise şt trebuia să tragă cît mai multe foloase de pe urma ei.

După două zile de la acest schimb de vorbe, Arinius se trezi cu Iudenus în puterea nopţii.

— Ce s-a întîmplat, Iudenus?

— O, Arinius, cu ce am mîniat-o noi pe Fortuna, de nu ne-a aruncat din cornul ei decît speranţe deşarte!

— Vorbeşte odată, nu te mai tîngui atîta!

— I-aş fi trimis libaţii din toate cele douăzeci şi şase de temple

pe care le are la Roma! Arinius, Fortuna...

— N-ai de gînd să-mi spui o dată ce s-a întîmplat sau am să-ți ascult tînguirile pînă în zori?

— Dates a plecat!

— Mă aşteptam la asta.

— Dar a plecat încă de acum trei zile. Credeam că e la Sargedava, sau în altă parte, pentru că toate togile sînt în ladă. Am cumpărat cu bani grei omul care a pîndit tot timpul...

— Cel puțin al aflat încotro a apucat-o?

— Nimic nu mai ştiu peste ceea ce ți-am spus. A plecat, a plecat şi noi n-am vestit la Lederata. Acum trebuie să fie departe, şi cum să-l mai găsim?

— Află cel puțin de cine este însoțit.

— Asta ştiu. De fugarul Silvanus. Trimite încă în noaptea asta veste la Lederata şi la Dierna, poate că, cine ştie, o mai fi poposit pe undeva.

— Alerg la centurionul care supraveghează cetatea. Iar tu, fă orice ca să afli ceva care ne-ar putea pune pe urmele lui.

— O, Fortuna, Fortuna! Degeaba e plin cornul tău cu toate bunătățile lumii...

Timocles, negustorul de papirus

Pe cheiul portului din Tomis stăteau de vorbă doi bărbați, privind spre o corabie pe care o descărcau sclavi musculoşi, înşirați unul în spatele celuilalt. Corabia adusese vin de Chios şi Falern, foarte căutat aici, dar şi în alte cetăți din Moesia Inferior. Unul dintre cei doi bărbați era un grec pîntecos, care sufla ca un cal după ce şi-a terminat cursa într-o întrecere de circ, al doilea era tînăr şi elegant, dovedind prin fiecare gest, şi prin felul cum vorbea, originea lui nobilă. Grecul gras era un armator care aducea băutură aleasă şi vindea prin oamenii lui, tocmai la Axiopolis, Ulmetum, Carsum şi chiar la Troesmis, acolo unde erau castre romane şi vaduri bune pentru negustorul de vinuri. Pentru că, ştiut este, tot militarul, de la soldatul de legiune şi pînă la centurion, în timpul liber, mai ales în zilele de după soldă, goleşte cu plăcere o cană de vin bun.

Grecul tînăr şi elegant, deşi nobil de origine, se apucase de negustorie, deoarece tatăl lui – aşa îi mărturisise armatorului – vînduse cea mai mare parte din pămînt şi o pierduse la jocurile de

noroc. Nu-i părea deloc rău, pentru că negoțul îi mergea bine. Legase multe prietenii în Aegiptus şi Pergam şi ducea la Roma, şi în alte părți ale lumii, papirus şi piei de miel tăbăcite, căutate şi ele pentru scris. Ajunsese pînă la Tomis, auzind că aici ar putea găsi piei de miel mai ieftine, pe care să le prelucreze apoi în atelierele pe care le avea la Roma, undeva la margine, spre *Porta Flaminia*, în apropierea *Tiberisului*, pentru că la tăbăcit ai mare nevoie de apă. Tînărul grec găsise ceva piei, era mulțumit de rezultatele călătoriei pe aceste meleaguri, necunoscute lui pînă acum, dar avusese un ghinion care îl făcuse să intre în legătură cu armatorul Polluces, acesta fiind numele grasului. Corabia care venea să încarce pieile se spărsese de stînci în apropiere de Bizantium şi nu-i sosi decît numele. Aşa se făcea că acum tocmea una dintre corăbiile lui Polluces, de care acesta s-ar fi despărțit. Nu era un vas prea mare, dar părea solid şi în stare să înfrunte o furtună, adică nu-ți era teamă să-ți încarci marfa pe ea.

Veniseră amîndoi pe chei, pentru ca tînărul Timocles să se convingă încă o dată că armatorul nu-şi lăudase degeaba corabia pe care o avea de vînzare.

— Mîine e goală şi dacă ne-nțelegem, îți închiriez şi sclavii, să-ți încarce pieile, se oferi grasul suflîndu-şi nasul cu toată puterea într-un *sudariu* pe măsura lui.

— Cred că e tocmai ce-mi trebuie, spuse Timocles, mîngîindu-şi bărbița scurtă, neagră ca pana corbului, deşi avea ochii albaştri ca cerul.

Acest contrast îi dădea însă un farmec deosebit, pentru că atît barba, cît şi sprîncenele şi părul, la fel de negre, scoteau şi mai bine în evidență albastrul dulce al ochilor.

— Prețul este acela pe care ți l-am spus, şi să ştii că nu e deloc mare. Eu am plătit-o de două ori pe-atîta, dar pentru că nu mai e nouă... Deşi vezi cît e de solidă.

Grecul tînăr zîmbi subțire şi făcu un gest care îl opri pe gras din vorbă. Ce rost mai aveau toate minciunile pe care le înşira, dacă se prinsese la învoială? Era sigur că nu dăduse pe ea nici jumătate din prețul pe care îl cerea, nu de două ori mai mult. Şi mai ales grasul uitase că tînărul fusese cel care îi oferise prețul. Poate că era atît de mare, încît Polluces se simțea obligat să-l justifice. Tînărul îi spusese pe şleau că avea nevoie, în timpul cel

mai scurt, de o corabie, deoarece se stricau pieile cumpărate şi ar fi fost în pagubă şi mai mare.

— Atunci tocmeala e făcută!

— Nu mi-am dezmințit niciodată numele, şi n-am s-o fac nici de data asta, îl asigură tînărul. Timocles[1] mă cheamă, după cum ai auzit.

— Am auzit eu, dar ştii că pînă nu vezi aurul în pungă, tot nu eşti sigur.

— Diseară ai să-l primeşti. Porunceşte sclavilor să termine mai curînd descărcatul şi spune celor de la vîsle că de astăzi eu sînt stăpînul lor.

Corabia avea un singur rînd de vîsle, format din cîte cincisprezece vîslaşi pe fiecare parte. Ca orice vas de transport, nu era prea lungă, dar pîntecoasă. Sub acoperişul boltit de la pupa erau două mici încăperi, fiecare cu cîte două paturi suprapuse, în care locuiau şeful echipajului şi, cînd era cazul, stăpînul. În mijloc era înfipt un catarg zdravăn de care atîrna o pînză pătrată, folositoare cînd vîntul bătea din spate.

Timocles plăti corabia pînă la ultimul denar şi Polluces abia după aceea se arătă pornit pe stat la taclale, în fața unei sticle de vin păstrat anume pentru sufletul său.

— Eşti un adevărat grec, îi spuse el tînărului, gîndindu-se la afacerea bună încheiată. Simpatic şi de treabă. Ce păcat că ți-ai uitat limba trăind printre romani. E singurul lucru care nu-mi place la tine.

— Tatăl meu s-a mutat la Ostia cînd eu încă nu rostisem nici o vorbă. Pe mama am pierdut-o curînd, şi cea de a doua era fiica unui negustor roman, care nu ştia o boabă greceşte.

— Va să zică eşti din Ostia? Frumos port! Am trecut de multe ori pe-acolo, şi dacă afacerile mă vor duce iar, am să te caut.

— E de ajuns să întrebi de Timocles, negustorul de papirus, că mă cunoaşte oricine. Dar uite că sclavul îmi aduce lucrurile. Stai aici, Callistos! strigă spre cel care mîna un cal înhămat la o căruță nu prea mare.

Cînd a auzit numele sclavului, armatorul, puțin amețit de tăria vinului şi bine dispus de afacerea încheiată, izbucni într-un rîs

[1] Cel cu faimă bună (în limba greacă).

zgomotos care-l făcu pe tînăr să-l privească de sus, plin de dispreț.

— Callistos! Ha, ha, ha! Iată numele care se potrivea acestei mutre. Vino mai aproape „prea frumosule”, să te văd mai bine. Ha, ha, ha!!

— De ce rîzi, stăpîne? i se adresă sclavul. Cînd m-am născut eram un copil ca toți ceilalți şi mamei i-am părut frumos ca un zeu. De unde să ştie că necazurile îmi vor pleşuvi creştetul şi-mi vor boți fața? Acum trebuie să-mi port numele, deşi numai frumos nu sînt.

— Nu fi supărat, Callistos! interveni tînărul Timocles.. Urcă lucrurile pe corabie şi să ne vedem de drum.

— Unde zici că duci pieile?

— La Sais. Acolo încarc apoi mai multe suluri de *charta cmporetica* cerută de mai mulți negustori din Roma. Unul dintre ei este măcelar cunoscut care vinde numai nobililor, şi are nevoie de mult papirus. Am şi o comandă făcută de un librar de lîngă templul lui Vertumnium, care vrea să copieze pe cîteva sute de suluri epigramele lui Martialis. A cîştigat bine vînzîndu-i epigramele şi acum, în semn de recunoştință, vrea să i le copieze pe *charta claudiana*, lată de 17 degete. Ce îşi mai poate dori un poet, decît să-şi citească opera pe un papirus atît de fin şi de elegant?

Polluces dădu din cap a îndoială, ca un om a cărui minte nu fusese niciodată preocupată de astfel de nimicuri. N-a vrut să-i mărturisească, dar el nici nu auzise pînă astăzi despre acest Martialis, al cărui nume tînărul îl rostea cu respect. Culmea era că nava acestui grec pîntecos purta numele zeiței poeziei, Caliope. Avea însă scuza că o cumpărase cu acest nume scris pe ea.

De la plecarea din Tomis trecuse aproape şaizeci de zile, pînă cînd Caliope a acostat la cheiul Ostiei. Erau la capătul unei lungi călătorii, după ce trecuseră prin peripeții destule, pentru că nu era de loc uşor să porneşti de la Tomis şi să ajungi în îndepărtatul Aegiptus, să urci apa Nilului, pînă la Sais, locul marilor meşteri în pregătirea papirusului de cea mai bună calitate, apoi să iei iar drumul mării şi să ajungi la Ostia. Făcuseră douăsprezece zile numai din Alexandria pînă la Brundisium, iar de acolo aproape

încă pe atîta, ocolind pintenul Calabriei ca să se strecoare în sus.

Tînărul grec ținuse să facă el acest drum pînă la Sais, deoarece voise să comande un anume papirus meşterilor de acolo. Din Sais, din Alexandria, din Taenea se aduceau la Roma sorturile cunoscute de papirus: *charta Augusta*, de 13 degete lățime, cel mai bun pentru scris, avînd fața netedă şi albă, *charta Liviana*, folosit mai mult pentru însemnări zilnice, şi socotit de calitatea a doua şi, mai ales, *charta Claudiana*, mai lat cu 4 degete decît primele, cel mai fin şi cel mai căutat, atît de nobilii care trimiteau scrisori de dragoste cît şi de poeții care voiau să dea o ținută cît mai aleasă operei lor. Pentru plebeii care aveau şi ei cîteodată nevoie de papirus se aducea *charta plebeia*, gros şi plin de scame, în care pana se împiedica mereu. Negustorii cereau *charta emporetica*, bun numai pentru împachetat.

Orice cumpărător de papirus, ca să se convingă că primeşte ceea ce voia, cerea librarului să-i arate protocolul de pe sulul respectiv, o ştampila pe care o puneau meşterii din Aegiptus ca să arate din ce sort este papirusul respectiv.

Acest protocol era motivul care îl făcuse pe tînărul negustor grec să facă drumul pînă în Sais, şi nu se dusese degeaba. Acosta acum la cheiul Ostiei avînd în corabie suluri dintr-un nou papirus, de care nimeni nu mai auzise pînă atunci. Plătise bani buni meşterilor din Sais, ca să scoată aceste cîteva papirusuri de o calitate excepțională, făcut, de fapt, din două foi de charta Augusta lipite una de alta, încît se remediase principala lipsă a sortului cunoscut, nu se mai vedea de pe o față pe alta, şi avînd amîndouă părțile netede şi bune de scris. Chiar albul papirusului parcă era mai viu. Pentru prima dată la Roma se putea citi pe un sul de papirus următorul protocol: *Charta Traiani*.

A doua zi după ce Caliope fusese legată de cheiul Ostiei, Timocles porunci sclavului său preferat să caute un *essedum* cu care să plece în grabă la Roma. Callistos nu trebui să umble prea mult, pentru că la prima *taberna* văzu moțăind un *essedarius* care golise cam multe ulcele cu vin, deşi era doar al patrulea ceas din zi.

— Hei, scoală, netrebnicule, nu mai bate cu nasul scîndura mesei, că n-ai să cîştigi nimic din treaba asta, îl zgîlțîi Callistos, ca să-l trezească.

Vizitiul ridică spre el nasul înroşit mai mult de vin decît de loviturile scîndurii şi văzînd că cel care l-a luat peste picior este un nefericit de sclav, începu să-l blesteme, amenințîndu-l cu bătaia. Era el vizitiu, dar om liber.

— Te înfurii degeaba, netrebnicule! continuă sclavul, deloc speriat de vorbele beţivului. Stăpînul meu te-aşteaptă să-l duci cît mai repede la Roma. Hai, mişcă-te o dată, puturosule, şi nu mai mormăi în barbă.

Nu avea el un *essedum* prea grozav, dar era solid şi bun la drum lung. Callistos cercetă cu ochi de cunoscător cele două roți ale vehiculului şi se convinse că nu era nici o primejdie să rămînă la jumătatea drumului. Calul nu era prea de soi.

— Decît să-ți înroşeşti nasul cu sesterții pe care-i cîştigi, mai bine cumpărai puțin orz pentru mîrțoaga asta, că e gata să-şi dea sufletul.

— O, pe nemuritorul Zeus, eu îți crap căpățîna asta pleşuvă dacă mai scoți o vorbă!

Deşi nu pierduse prea mult timp, l-au găsit pe Timocles supărat, cînd au ajuns la corabie. Callistos a cărat la *essedum* cele două lădițe ale stăpînului. Cînd vizitiul se opinti să ridice a doua ladă, abia o urni de la pămînt, fiindu-i cu neputință s-o aşeze la locul ei.

— Da' ce are stăpînul tău în lădița asta? întrebă mirat, privind chiondorîş spre ea.

— Ce să fie, două pietre de rîşniță! După ce al golit în capul ăla atîtea oale cu vin, mă mir că-l mai poți ridica şi fără să al ceva în mîini. Ia lasă-mă pe mine, să văd şi eu cît e de grea.

Se opinti zdravăn, dar nu arătă că abia o ridică. — Al văzut că s-a putut?

La Roma îi întîmpină hărmălaia obişnuită a oraşului, amețitoare, dacă nu erai învățat cu ea. Intrară în oraş pe Via Portuensis, care mergea de-a lungul Tibrisului, dar pe celălalt mal de oraş, fiind mai puțin aglomerată.

Se înserase cînd ajunseră să treacă apa rîului pe Pons Sublicius. Cînd trecură pe lîngă templul Fortunei, aşezat chiar pe mal, se socotiră ajunşi în oraş.

Încă nu se întunecase de tot. Tînărul Timocles se părea că plecase de mult din Roma, pentru că ochii îi fugeau lacom de

colo-colo, dornici să vadă, să-şi reamintească, să afle ce s-a schimbat prin locurile cunoscute. Stătea chiar lîngă vizitiu şi-i poruncea pe unde să mîne.

Micul *essedum* se strecură prin aglomerația care nu contenea ziua şi noaptea în jurul lui Circus Maximus, trecu chiar de-a lungul zidurilor lui şi, apucînd la stînga, ajunse la Arcus Neronis. Timocles aflase încă la Ostia că în apropierea lui era de închiriat un domus pe măsura rangului şi averii sale. Tînărul se bucurase, pentru că asta ar fi însemnat că locuieşte în apropierea *Palatinus*-ului, inima Romei.

Cînd ajunseră în fața locuinței, se întunecase bine şi Timocles trebui să lovească de cîteva ori ciocanul de uşă, pentru a fi auzit de *ostiarius* – portar.

Stăpîna era o femeie între două vîrste, încă foarte frumoasă, cu o înfățişare de o demnitate rar întîlnită. Îl întrebă mai mult din privire ce doreşte la o oră atît de nepotrivită şi Timocles îi vorbi, după ce se plecă mai întîi într-un salut plin de respect:

— Iertați-mi îndrăzneala de a fi cutezat să vin la un ceas atît de tîrziu, dar sosesc de departe şi nu puteam înnopta oriunde. Am sosit din Ostia, şi am ajuns în această casă trimis de pretorul Pandarus.

Înfățişarea gazdei se schimbă dintr-o dată la auzul numelui celui care îl îndrumase pe tînăr spre ea, cu atît mai mult cu cît începuse să bănuiască despre ce este vorba.

Îl pofti în atrium şi îi arătă să se aşeze pe un foarte frumos scaun din lemn de trandafir, cu picioarele sculptate, care se afla în fața unei măsuțe de marmură albă de Luna.

— Fii binevenit în casa mea! îi ură stăpîna binevoitoare. Prietenii lui Pandarus nu pot fi decît prietenii casei mele. Spune-mi şi motivul pentru care a binevoit să te îndrepte spre mine.

— Grija pe care mi-o poartă şi respectul pentru această casă, onorabilă matroană. Sînt negustor de papirus şi corabia mea a acostat de curînd în Ostia, venind tocmai din îndepărtatul Aegiptus. Negoțul m-a purtat prin toată lumea, uitînd aproape locurile natale, pentru că tatăl meu trăieşte încă în Aulis, din îndepărtata Beoție, altădată în mare înflorire. Acum e bătrîn şi puterile i-au slăbit, aşa că am luat în grija mea negoțul cu care ne îndeletnicim din tată-n fiu. Ajuns la Roma, aş vrea să rămîn un

timp în oraşul lumii, şi Pandarus mi-a mărturisit că aţi vrea să vă odihniţi în *vila rustica* pentru un timp mai îndelungat, fiind gata să închiriaţi această frumoasă locuinţă unui om care s-ar îngriji s-o păstreze aşa cum o primeşte. Am auzit de nenorocirea care s-a abătut asupra voastră.

La ultimele cuvinte rostite de tînăr, femeia îşi îndreptă privirea spre o panoplie pe care era prins o *phalera*, colan de aur, şi un inel, tot de aur, distincţiile de cavaler ale fostului stăpîn al casei. Panoul era învelit într-o pînză fină de culoare roşie şi aşezat chiar în locul unde cavalerul căzuse pe neaşteptate fără simţire.

— Nenorocirea de care aţi amintit m-a făcut să iau hotărîrea de a mă retrage la ţară, pentru un an sau doi, timp în care locuinţa de aici aş putea s-o încredinţez cuiva. Iar dacă în acest timp voi trece din cînd în cînd prin Roma, aş dormi în *cubiculumul* de deasupra, fără să supăr pe cineva, explică ea, arătînd o scară interioară care pornea din colţul *atriumului* şi urca spre catul de sus. Restul *domusului* l-aş închiria.

— Îmi place nespus de mult, mai ales că locul e retras şi nici unul din zgomotele străzii nu ajung pînă aici. Aş putea să rămîn chiar din această seară?

— Desigur, dar să vi se arate mai întîi locuinţa.

— Sînt atît de obosit, încît aş fi mulţumit să văd numai patul în care pot să mă culc.

Tînărul întrebă ce chirie va plăti şi stăpîna spuse cu nepăsare o sumă pe care cînd o auzi, Callistos fu gata să scape din mînă lada cu îmbrăcăminte. Tocmai îl întovărăşea un sclav spre *cubiculumul* stăpînului său. Tînărul primi învoiala şi, după ce îi ură stăpînei noapte bună, se lăsă condus de sclavul care mergea înainte, ţinînd în mînă un sfeşnic în care ardeau trei lumînări. În *cubiculum* era aprins un opaiţ de argint cu trei feştile, care dădeau o lumină destul de bună. Timocles constată că fusese comandat special, deoarece pereţii bazinului în care se punea untdelemnul erau împodobiţi cu figura unui bărbat cu colan de aur şi inel de cavaler în degetul mic al mîinii stîngi, probabil stăpînul casei.

De mult nu se mai lungise într-un pat atît de moale, cu saltea umplută cu fulgi. Pe corabie dormise pe una plină cu iarbă de mare, tare şi îndesată. Îşi aminti însă că mai avea de făcut o treabă care nu putea fi amînată. Stăpîna casei îi spusese că poate

folosi orice obiect, menționînd că în camera de dormit e un cufăr cam vechi, dar încă bun pentru a-şi pune în el obiectele de preț şi apoi să-l încuie. Îl văzu în colțul opus patului, ferecat cu benzi de fier şi îl descuie. Într-adevăr, era un cufăr bun. Apoi deschise lădița grea, pe care n-o putuse ridica vizitiul beat, şi lumina opaițului făcu să strălucească sutele, miile de bani de aur cu care era plină ochi. Goli lădița în cufăr şi numai după aceea suflă în opaiț şi se culcă. Încă nu-şi potrivise bine capul pe pernă, că şi adormi.

A doua zi văzu cu adevărat locuința pe care o închiriase. Îl treziră păsărelele care ciripeau în fața ferestrelor; soarele se strecura pe lîngă obloane, pătînd cu lumină mozaicul *cubiculumului*. Cum deschisese ochii, văzuse deasupra lui pe Amor cu tolba de săgeți pe umăr, privind drept spre patul lui. În fiecare colț al tavanului era cîte unul, lucrat cu mare meşteşug. Pe peretele din fața patului o văzu pictată pe Venus ieşind din baie, şi scena îi trezi deodată dorința de a intra şi el în *balneum*, să se bălăcească un ceas în apa caldă. Îşi chemă sclavul şi află că totul fusese pregătit pentru baie.

Era din ce în ce mai mulțumit de locuința închiriată. Din camera de dormit trecu în *atrium*, apoi în *tablinum*, în care erau două mese din lemn de paltin, avînd în jurul lor cîte două scaune. Pe peretele opus intrării era un pat din lemnul cel mai fin, îngust, cu un capăt mai înălțat pe care să-ți sprijini cotul, cînd stai lungit şi citeşti. Picioarele lui erau din bronz cizelat, iar lemnul îmbrăcat în fîşii de fildeş, de două nuanțe. Pe peretele din stînga intrării era un *armariu* – dulap – plin cu suluri de papirus. Printr-un coridor ajungeai în *peristylium*, grădina împrejmuită din toate părțile cu portic sprijinit în coloane corintice. Chiar în față îți apăreau statuile a trei zeițe: Flora, cu cununa de flori pe cap, Ceres, cu snopul de grîu într-o mînă şi secera în cealaltă şi Pomone, încărcată cu fructe de tot felul.

Bazinul din mijlocul *peristylium*-ului era îmbrăcat în mozaic albastru şi alb.

În dreapta era *balneumul*, care primea apa caldă sau rece din bucătărie, printr-o conductă de piatră scobită şi îmbrăcată în mozaic. Ca să nu mai fii deranjat de sclavii care aduceau vasele cu apă, turnau apa prin conductă.

Baia îl învioră cu adevărat şi se simți plin de vigoare şi în stare să gîndească la multele treburi pe care le avea. Primul drum pe care şi-l propuse fu la cunoscutul librar Tryphon, cu care avea de aranjat o afacere deosebit de importantă.

Cartierul Argiletum era în apropierea Palatinus-ului şi destul de aproape de locuința lui Timocles, aşa că porni pe jos, urmat de Callistos care ducea în brațe cîteva suluri de papirus.

Librarul încă nu sosise în ziua aceea şi fu invitat să-l aştepte puțin, deoarece stăpînul venea în jurul ceasului al cincilea din zi. Timocles privi spre clepsidra de apă din perete: arăta că trecuseră patru ceasuri şi jumătate din zi. Aşadar, mai avea de aşteptat încă un ceas bun pînă să vină Tryphon. Ca să-i treacă timpul, privi clepsidra de un tip perfecționat, deosebit de interesantă, deoarece arăta şi ziua săptămînii. Cadranul era împărțit în 24 de diviziuni, numerotate prima jumătate de la I la XII – apoi iar se continua de la I la XII – pentru a arăta timpul după-amiezii.

Atelierul librarului avea nevoie de o astfel de clepsidră foarte bună, pe care puteai vedea şi subdiviziunile ceasului împărțit în 60 de *prime*. Scribii pe care îi avea angajați Tryphon veneau la lucru la ceasul al doilea din zi şi orice întîrziere era notată de un şef care după aceea le dădea de lucru. Timocles trecu în spatele casei, unde ştia că se copiau lucrările. Într-un *peristylium* nu prea mare erau vreo douăzeci de mese, la care stăteau douăzeci de scribi, fiecare cu cîte un mănunchi de *penna* în față, aşezate într-un vas. Cînd se tocea vîrful celei cu care lucra, lua o alta ascuțită bine, cu care continua să scrie. Nu avea timp să taie un nou vîrf penei tocite, pentru că cel care dicta trecea mai departe şi rămînea în urmă, ținîndu-i şi pe ceilalți în loc. Stăpînul fixase un anume număr de rînduri care trebuiau copiate pe zi.

Tînărul grec ascultă atent versurile, să le recunoască. Da, erau din Martialis, cunoscuta satiră „Un om lacom”.

Calic e Santra şi e hămesit,
Un om mai lacom nici n-am pomenit.
Pîndeşte zi şi noapte să-l inviți,
Şi-aleargă la ospăț cu paşi grăbiți.
De patru ori, lihnit şi hrăpăreț,
Îți cere fudulii de porc mistreț.
Muşchi de trei ori şi iepure, de două:

Spinarea-ntreagă, pulpele-amîndouă.

Cel care dicta rostea vorbele rar, fără nici o intonație, semnalînd fiecare semn ce trebuia pus. În curînd, douăzeci de noi suluri aveau să ia loc în rafturile librăriei, sporind faima poetului.

Sub porticul din dreapta erau alte patru mese, şi alți patru scribi, care ascultau dictarea unui al cincilea. Timocles admiră mai întîi statuile aşezate pe acelaşi piedestal pe care se înălțau coloanele porticului: cele noua muze. *Clio*, muza istoriei ținînd în mînă trompeta cu care proclama marile victorii, *Euterpe*, muza dansului, cu cele două flaute şi fruntea încununată cu lauri, vesela *Thalia*, cu masca comediei, posomorîta *Melpomene*, ținînd în mînă masca tragică a lui Hercules şi măciuca sa, *Tepsichore*, muza poeziei lirice, cîntînd dintr-o liră cu patru corzi, *Erato*, muza căsătoriei şi a dragostei liniştite, *Polymeia*, muza imnurilor şi a artei mimului, *Urania*, muza astronomiei, gînditoare, în mînă cu un compas şi *Caliope*, cea care inspiră poeților marile epopei.

Timocles le privi ca după o lungă despărțire, pentru că, într-adevăr, de mult timp nu mai admirase o statuie bine cioplită. Ca să simtă luciul marmurei, mîngîie faldurile togei lui Melpomene, în fața căreia se oprise. Sufletul său avea în el o durere pe care numai ea ar fi putut s-o exprime.

Fu smuls din aceste gînduri de versurile pe care le transcriau cei patru scribi din portic:

Meedea
De vrei să ştii, sărmano, măsura urii tale
Aseamăn-o iubirii. Să-ndur nerăzbunată
Regeşti făclii de nuntă? Să irosesc eu ziua
Nespus de mult cerută, nespus de greu primită?
Atîta cît pămîntul stă cumpănă-n văzduhuri,
Şi cît rosti-va cerul ştiutul şir de zodii;
Nenumărat cît fi-va nisipul; după soare
Cît va să zboare ziua, ca, după stele, noaptea;
Cît va rămîne Ursa deasupra mării-n care
Curg fluvii – tot atîta văpaia răzbunării
Va creşte-n loc să scadă.

La ultimele versuri Timocles tresări şi privi în jur, de parcă

cineva i-ar fi putut citi gîndul care repeta într-una: *„…tot atîta văpaia răzbunării va creşte-n loc să scadă”*. Îşi duse mîna la piept şi simți sub togă un mic vas de argint, pe care îl strînse în palmă, ca pe o speranță.

Văzînd că-l copleşesc gînduri de care trebuia încă să stea departe, şi simțăminte la care nu mai avea dreptul, se smulse din loc şi plecă din *peristylium*.

— S-a întîmplat ceva, stăpîne? îl întîmpină îngrijorat Callistos, văzîndu-i fața răvăşită.

— Ce să se întîmple, mai mult decît faptul că m-am plictisit peste poate, aşteptînd?

Chiar atunci apăru în uşă şi Tryphon, care abia cobora din lectica purtată de patru arapi cu pielea lucioasă de sudoare. Cunoscutul librar nu era o fericire pentru lecticari, deoarece cîntărea cît doi bărbați zdraveni. În schimb, cu toată grăsimea lui, păşea zvelt şi purta toga cu o eleganță cum rar întîlneai la un om de dimensiunile lui. Rafinamentul şi bunul gust îți atrăgeau imediat luarea-aminte, prin felul cum avea aranjate cutele togii, prin frumusețea fibulei de pe umăr, în care era încrustată cea mai mare perlă pe care o văzuse Timocles cîndva, prin cizelarea fina a inelului – singurul – pe care-l purta în degetul mic al mîinii stîngi, ca şi cei din ordinul cavalerilor. Cînd se apropie de el, tînărul simți un uşor parfum de cuişoare, dovadă că punea în apa băii mirodenii orientale, foarte costisitoare.

Timocles îi spuse că ar vrea să i se copieze un text, şi îi arătă cele trei suluri de papirus pe care le ținea Callistos în brațe. Cunoscător al sorturilor de papirus, Tryphon se arătă deodată interesat de calitatea celui pe care îl avea în mînă.

— O! se minună el. O, ce minunăție! Spune-mi ce calitate de papirus este ăsta şi de unde l-ai cumpărat?

— Sînt negustor de papirus şi ai în mînă un papirus făcut anume pentru opera pe care vreau s-o copiez.

— Sînt cu atît mai curios să aflu care este poetul sau istoricul prea fericit, care o să-şi vadă opera aşternută pe acest papirus?

— Îl vei afla în curînd. Deocamdată mă bucur ca ai timpul necesar copierii ei. În cîteva zile vă aduc şi opera.

Tryphon nu se mai sătura pipăind papirusul, netezindu-l cu palma, privindu-l în zare.

— Ce netezime!... Ce albeață!...

Ceru o *penna* şi scrise ceva, apoi privi pe cealaltă față, dar nu se vedea nimic. Aşternu şi pe această parte cîteva rînduri şi papirusul nu supse cerneala.

— O calitate nemaiîntîlnită! Sînt gata să cumpăr oricîte suluri ai din acest papirus. Spune-mi numai de unde să-l iau.

— După ce voi avea scrisă opera de care am pomenit, taina mea nu va mai fi o taină pentru cel mai cunoscut librar din Roma.

Tryphon se plecă măgulit de apreciere şi bucuros de promisiune, făgăduind şi el că cei mai buni scribi al librăriei lui îi vor copia opera. Nu-şi descususe clientul cu întrebări, dar era convins că cel care îi pusese sub ochi un astfel de papirus nu putea fi un oarecare. De altfel tînărul grec îi inspira cea mai mare stimă, părîndu-i un nobil cu gusturi alese. Era cu atît mai curios, să ştie ce lucrare îi va aduce la copiat.

Cînd plecară de la Tryphon, abia îşi putură face loc prin mulțimea de gura cască, negustori cu băuturi răcoritoare, sclavi cu greutăți în cîrcă şi tot felul de alți oameni ai străzii. Lîngă Circus Maximus aproape că nu mai putură înainta: sute şi sute de plebei discutau pătimaş şansele carelor care urmau să alerge a doua zi. Senatul decretase treizeci de zile de *supplicationes* – rugăciuni publice în cinstea victoriei împotriva dacilor. Cît durase campania, zilele de circ se împuținaseră şi plebeii tînjeau după distracțiile favorite: alergările de cai, luptele de gladiatori şi aşa-numitele *venationes*, spectacole cu animale care se luptau între ele, sau erau vînate de călăreți înarmați. Aceste *supplicationes* făcură să izbucnească şi mai furios patima întrecerilor, atîta timp nesatisfăcută. După rugăciunea de mulțumire adresată zeilor, care îi ajutase pe romani în război, începeau zilele de sărbătoare.

Pentru a doua zi îşi anunțaseră participarea cei mai cunoscuți *auriga* – conducători de care al celor patru *factii*. De-a lungul zidurilor lui Circus Maximus se făceau pariuri în care mulți plebei îşi dădeau cei din urmă sesterți, fără să se gîndească dacă a doua zi vor mai avea sau nu ce să mănînce.

Acum se încheiau pariuri şi forfota din jurul circului era de neînchipuit. Fiecare striga cît îl ținea gura, căutînd un partener cu care să parieze. Alții se întovărăşeau cîte doi, trei şi pariau

împreună, dar pînă se găseau, măreau şi ei hărmălaia cu strigătele lor. Şi, pentru că oriunde este înghesuială apar şi negustorii, printre cei adunaţi să-şi încerce norocul se strecurau vînzătorii de răcoritoare, plăcintarii, îmbiind cu plăcinta de năut, cîrnăţarii care strigau şi ei că marfa e abia luată de pe foc. Cei care vindeau vin stăteau pe-aproape, ştiut fiind că după ce mănînci un cîrnat usturoiat, goleşti şi o cană cu vin.

Plebeii cheltuiau, beau, mîncau şi pariau, pentru că toţi ştiau de acum că Traian va da un *congiarium* de 650 de denari pentru fiecare cap de familie, din prăzile dacice.

De mult nu se mai făcuse un dar atît de mare pentru cîştigarea bunăvoinţei plebei, dovadă că prăzile fuseseră peste aşteptări. Timocles se gîndi că nicăieri în altă parte, nu puteai întîlni o amestecătură atît de mare de oameni ca aici, lîngă zidurile circului. Prin faţa lui treceau căruţaşi care tot nu aveau ce face pînă se lăsa întunericul, brutari cu miros de aluat copt în *penula*, zarafi şi vînzători de chibrituri, măcelari şi tot felul de negustori mărunţi din piaţă, acrobaţi, bucătari. Zări şi toga elegantă a unui nobil, pasionat şi el de curse. Pe urma lui se ţineau puzderie de clienţi, care n-aveau ce face, nu ştiau nici o meserie, nu aveau nici un mijloc de trai, îşi duceau zilele de azi pe mîine învîrtindu-se în jurul patronului care îi arunca în palmă cîţiva sesterţi pe care îi paria repede.

Timocles se opri pe panta care urca de la circ şi privi măreţul edificiu. A doua zi va avea ocazia să-l vadă aici pe împărat. Dacă aceste zile de *supplicationes* fuseseră votate de Senat în cinstea victoriei, era sigur că Traian va deschide întrecerile. Trebuia neapărat să vină şi el, să găsească un loc cît mai în apropierea împăratului.

Se îndreptă spre casă cu mers agale, gîndindu-se că mulţi soldaţi romani îşi lăsaseră capetele, pentru ca această pleavă de oameni să se bucure şi să tremure de emoţie în timp ce aleargă calul pe care au pariat. Mai trist i se părea că împăratul însuşi încălecase şi trăsese sabia, ca să facă rost de pîine pentru toţi aceşti pierde-vară veniţi la Roma să huzurească şi să cerşească *panem et circenses*. Mai fusese la Roma, dar atunci privise cu alţi ochi, trecuse timpul peste vîrsta lui tînără, şi mintea de acum înţelegea altfel totul...

Se răzgîndi şi în loc să se ducă acasă, ocoli Palatinul şi se îndreptă spre Forum Romanum. Avea destul timp, aşa că se ducea să mai vadă o dată înghesuiala de construcţii din Forum şi să le privească pe acelea care îi plăcuseră mai mult. Poposi cîtva timp lîngă basilica Iulia, rămase mai mult în faţa templului lui Vespasian, apoi îşi îndreptă paşii spre Tibris, ajungînd în Forum Holitorium. Abia acum îşi mărturisi că, de fapt, voia să ajungă în faţa Teatrului lui Marcellus, aşezat aproape de malul apei în faţa insulei pe care se înalţă Templul lui *Aeculap*. Făcu înconjurul semicercului de coloane suprapuse pe trei rînduri şi în urechi îi răsunară strigătele şi gălăgia unui spectacol. După Odeon, era construcţia care îi plăcea cel mai mult din Roma. Nici impunătorul Colosseum nu-l impresiona atît de mult. Voi să ştie dacă a doua zi era spectacol şi nu văzu nici un anunţ, dovadă sigură că nu era.

Porni mai departe. Ştia unde se duce. Foarte aproape de Teatrul lui Marcellus, după ce treci de templul lui Neptun, te trezeşti în faţa Teatrului lui Balbus. Abia acum îşi simţi inima zvîcnind cu adevărat, pentru că aici văzuse prima reprezentaţie de mimi. Teatrul lui Balbus era cel mai mic dintre cele trei teatre ale Romei, toate aşezate în aceeaşi parte a oraşului, înspre Cîmpul lui Marte. Cel mai impunător fusese teatrul lui Pompei, pînă cînd Caesar, gelos pe rivalul său, a început construcţia Teatrului lui Marcellus, dar pe care n-a apucat s-o vadă terminată. August a fost cel care i-a continuat opera, dîndu-i numele lui Marculus, fiul surorii sale Octavia. Decoraţiunile, statuile din interior şi culorile marmorei cu care erau placaţi pereţii au făcut ca acest teatru să fie socotit cel mai frumos din Roma. Între aceste două mari teatre, tot în apropierea Tibrisului, se înălţa Teatrul lui Balbus, mai mic, dar poate mai cu gust ornamentat decît celelalte. Fiind mai puţin încăpător, locurile rezervate nobililor şi cavalerilor ocupau o mare parte a teatrului, aşa că şi spectacolele de mimi de aici ţineau seama de gusturile acestui public. Ele erau de o altă calitate decît cele din Teatrul lui Marcellus sau al lui Pompei. În aceste mari teatre se jucau spectacole care de regulă aveau la bază peripeţiile prin care o femeie şi un amant duceau de nas un soţ prost, publicul izbucnind în hohote şi strigăte vesele de cîte ori celor doi le izbutea un nou renghi jucat bărbatului. Lui Timocles nu-i plăceau astfel de spectacole. El venea dintr-o ţară cu moravuri

sobre, în care oamenii aproape că-şi ascundeau sentimentele şi în care nimeni n-ar fi primit să vadă pe scenă cum este înşelat un bărbat şi cum amantul îi pune iubitei fusta în cap, în văzul miilor de spectatori. Ba îşi amintea că văzuse un mim în care doi mergeau şi mai departe cu mîngîierile. Îi plăcuseră în schimb spectacolele de la Teatrul lui Balbus, unde se păstra buna cuviinţă şi unde subiectele aveau adesea aluzii străvezii tocmai la moravurile corupte ale unor nobili binecunoscuţi. Subiectele acestor mimi erau inspirate de cele mai multe ori din viaţa Romei şi mulţi îşi vedeau năravurile satirizate pe scenă. Cel mai renumit mim de la Teatrul lui Balbus era Arria, pe care nu exista nobil sau plebeu să n-o cunoască. Se auzea chiar că însuşi Traian o invita adesea la ospeţele lui, cerîndu-i să joace, împreună cu ceilalţi mimi ai trupei, diferite subiecte care avuseseră succes la public. Toată Roma ştia că împăratul are o deosebită slăbiciune pentru tînărul mim Pylades.

Timocles se convinse că nici la Teatrul lui Balbus nu era anunţat vreun spectacol. Serbările care începeau a doua zi atrăseseră întreg publicul spre Circus Maximus.

În faţa teatrului era aşezat un cadran solar. Arăta ceasul al optulea din zi. Acum căldura era cea mai iute, toţi cei care treceau pe lîngă el îşi ştergeau faţa şiroind de transpiraţie. Oraşul părea pustiu, numai în jurul circului forfota nu înceta.

Cum trecu poarta locuinţei, Timocles simţi un alt aer. În *atrium* era răcoare şi o lumină mată care liniştea ochii înţepaţi de soarele strălucitor de afară. În *compluvium*, era apă puţină, dar îi făcu plăcere să se aşeze pe marginea lui şi să-şi bălăcească palmele.

Stăpîna casei îl întîmpină, înştiinţîndu-l că în după amiaza acelei zile pleacă la ţară, şi Timocles îi ură drum bun.

Simţi apoi, deodată, toată oboseala plimbării prin văpaia de afară, şi nu voi altceva decît să se lungească în pat şi să închidă ochii pentru un ceas sau două. Callistos abia acum, cînd ajunseră acasă, îndrăzni să se plîngă:

— Jur pe numele marelui Joe că nu mai aveam mult şi capul meu pleşuv se prăjea. Stăpîne, nu puteam măsura drumurile şi după ce Apollo îşi ducea caii la culcare? Începusem să aud copitele celor patru cai bătîndu-mi în tîmple şi...

— Era bine dacă te băteau, într-adevăr, Callistos, pentru că n-ai

mai fi trăncănit fără rost. Du-te şi îmbucă ceva, că asta trebuie să fie pricina adevărată a supărării tale. Ea vine mai mult de la burtă decît de la capul încins.

— E adevărat, stăpîne, că te-ai fi putut îndura să-mi cumperi o plăcintă cu năut, dar m-am gîndit că n-o faci ca să-mi poți da mîine cîțiva denari, să-mi încerc şi eu norocul la curse. Să ştii, stăpîne, că sînt un bun cunoscător al cailor şi dintr-o ochire pot să-ți spun care va trece primul linia de sosire.

— Mare hahaleră eşti, Callistos! îl certă stăpînul, dar îi aruncă în palmă denarii ceruți. Sînt sigur că mîine ai să ajungi cel mai bogat om din Roma.

— Cel puțin cinci curse o să ghicesc! promise Callistos, grăbindu-se spre cella *servorum* – camerele sclavilor – situate în rînd cu bucătăria, în partea stînga a *peristyliumului*. Hei, cine îmi dă şi mie să mănînc? strigă el. N-ați auzit că stăpînul a poruncit să fiu servit cu cele mai bune bucate, după cum se cuvine unui adevărat nobil?

Sclavele din bucătărie pufniră în rîs. Se şi obişnuiseră cu acest „frumos” guraliv, lîngă care nu te plictiseai.

— Ia nu mai face atîta gălăgie mă, Momus, măscăriciul zeilor.

— Ce-ai spus? se burzului Callistos. Lasă că-ți arăt eu ție, furie dezlănțuită! Auzi, să-mi spui mie Momus! amenință şi zvîrli după ea propria-i sanda, pe care tocmai o descălțase ca să-şi răcorească picioarele.

Pe Timocles îl făcu să zîmbească această aprigă dispută, uitînd pentru o clipă gîndurile grave de care nu putuse scăpa toată dimineața. Pentru că Timocles avea treburi mari şi primejdioase aici la Roma, şi trebuia să gîndească de zece ori pînă cînd să facă un singur pas. În mintea lui avea un plan care i se părea bun şi pe care îl ticluise îndelung, dar iată că aici îi veniseră şi alte gînduri de care trebuia să țină seama. Cînd plecase din Aegiptus, era sigur că o să-i dea lui Tryphon să copieze Eneida, dar iată că altceva îi trecuse prin minte, în ultima clipa, chiar cînd era la librar şi asculta dictarea scribului. O altă carte trebuia să-i ducă la copiat şi pentru asta...

Emoția lui creştea pe măsură ce soarele lungea umbra cadranului. Se urcase în pat cu gîndul să doarmă, dar nu putu închide ochii, deşi dorea să se odihnească. Văzînd că tot se

zvîrcoleşte degeaba, chemă o sclavă şi porunci o baie caldă. Era tot ce îi trebuia, şi cînd socoti că apa s-a înfierbîntat îndeajuns, se duse în *balneum*. Stătu mult timp în apa care-l frigea aproape, şi se simți din ce în ce mai bine. Ceru apoi apă rece, cît mai rece, şi cînd îşi puse toga pe el, parcă era altul.

În *cubiculum* se îndeletnici apoi cu o treabă neaşteptată pentru un bărbat ca el: îşi înnegri la rădăcină barba crescută, apoi făcu acelaşi lucru cu sprîncenele şi părul capului. N-ar fi crezut nimeni că un bărbat ca el are de-a face cu *pigmentarii* şi că frumoasa lui barbă neagră era cănită cu risc. Numai după ce termină această treabă, îl strigă pe Callistos şi plecă de-acasă.

Se opriră în fața unui *domus* care arăta de-afară atît de bine, încît sclavul fluieră plin de admirație.

În *vestibulum* îi întîmpină un bătrîn *ostarius* care se miră că-i vede la o oră atît de devreme.

— Stăpîna încă nu primeşte pe nimeni, la timpul acesta, spuse el cu glasul dogit.

Timocles ştia că e nepotrivită vizita, dar tocmai de aceea venise, ca s-o ia înaintea altora şi s-o găsească singură pe stăpîna.

— Du-te şi spune-i că o caută un vechi prieten, care i-a adus din îndepărtatul Aegiptus cel mai bun papirus pe care s-a scris vreodată.

Bătrînul stătu în cumpănă, pentru că de multe ori veneau tineri care țineau morțiş să vorbească stăpînei şi îndrugau verzi şi uscate, ca pînă la urmă să cadă la picioarele ei şi să-i spună că sînt nebuni de dragoste.

Timocles îi puse în palmă cîțiva sesterți şi bătrînul se îmbună, cu atît mai mult cu cît puțini erau cei care aveau grijă şi de el.

— Hai, grăbeşte-te! îl îndemnă Callistos, băgîndu-se unde nu-i fierbea oala, mai mult din gelozie că portarul primise un dar. Jur pe apa *Styx*-ului că un nătărău mai mare n-am văzut în viața mea. Stă cu sesterții în palmă şi nu aleargă să facă o treabă de nimica. Stăpînul meu e aşteptat...

— Încetează, Callistos! îl certă Timocles, cunoscîndu-şi sclavul şi ştiind că dacă s-a pornit, greu se opreşte. Ține şi tu, să al mîine la întrecerile de care.

Bănuind de unde vine mînia lui, îi aruncă în palmă cîțiva denari.

— Şi care este numele frumosului nobil pe care trebuie să-l anunţ stăpînei mele? întrebă sclavul.

— Timocles.

Bătrînul plecă şi cei doi se luară după el, pătrunzînd în *atrium* mai înainte de a veni răspunsul stăpînei. Callistos se minună iar de ceea ce vedea. Privi îndelung frumoasele capete de lei prin gura cărora se scurgea apa de pe acoperiş în *compluviumul* din mijlocul *atriumului*. Deschizătura de deasupra bazinului era mai mare decît de obicei şi de aceea atriumul era bine luminat. La amiază, soarele se oglindea în apa *compluviumului* placat cu marmură roşie şi la acelaşi nivel cu pardoseala. Prin conducte de plumb apa de ploaie se scurgea – cînd trecea de o anume limită – în bazine anume făcute, de unde era luată şi folosită, mai ales pentru spălatul rufelor.

Bătrînul sclav se înapoie şi le făcu semn să se aşeze, grăbindu-se să-şi ia locul în cămăruţa lui şi să aştepte o nouă ciocănitură în poartă.

Stăpîna apăru urmată de o sclavă tînără, de fapt un copil, şi cînd dădu cu ochii de frumosul grec rămase locului, cu un picior pe o treaptă şi cu altul pe cealaltă.

— Sînt în trecere prin cetatea lumii şi n-am putut pleca mai înainte de a-mi depune omagiile la picioarele tale! vorbi Timocles cu glas nesigur, apropiindu-se.

— Dates! şopti stăpîna mai tulburată decît se aşteptase el. Dates este numele tău!

Tînărul era în umbră şi stătea cu faţa plecată, încît nu-i putea privi ochii, care l-ar fi dat de gol. Fusese însă de ajuns şi glasul, pentru a-l recunoaşte.

— Sînt fericit că te aud rostind acel nume, prea frumoasă Arria, închipuindu-mi că ţi-a fost cîndva drag. Şi chiar dacă sînt numai asemănat acelui bărbat, e de ajuns pentru mine. Oare pot spera să rămîn puţin timp în preajma ta?

— Pofteşte, tinere! Fii binevenit în casa mea. Mi s-a părut că aud un vechi prieten.

Arria a înţeles că Dates nu juca acest spectacol fără un motiv anume, şi pentru că nu erau singuri, i-a răspuns aşa cum aştepta el. Spre mirarea tinerei fete, Arria nu l-a poftit în *exedra,* salonul în care stăpîna obişnuia să-şi primească musafirii, pentru a purta

lungi convorbiri, ci în *cubiculum*, camera de dormit.

Rămaseră singuri.

— Dates, aş fi crezut că mai repede se va prăbuşi cerul, decît să te văd aici. Mai ales acum cînd...

Tăcu stînjenită.

— Cînd Roma sărbătoreşte înfrîngerea dacilor, continuă el, zîmbind cu părere de rău.

— Da, mai ales acum...

— Şi de aceea nu te poți bucura că mă vezi, sau altele sînt motivele?

— O, mă bucur nespus de mult, dragul meu, dar sînt atît de uimită, încît nu ştiu ce să rostesc şi ce să fac.

— Atunci lasă-mă să te sfătuiesc eu. Bine ar fi să mă îmbrățişezi şi să-mi doreşti bun venit.

Parcă Arria nu aşteptase decît acest îndemn pentru a-l îmbrățişa pătimaş, ca în urmă cu două primăveri.

Nu se obişnuia deloc cu noua lui înfățişare şi se îndepărtă un pas să-l privească, apoi iar se lipi de pieptul lui.

— Parcă eşti cu adevărat grec. Bărbuța asta te prinde foarte bine, şi părul negru te maturizează.

— Păi sînt chiar un tînăr nobil beoțian din Aulis, şi mă îndeletnicesc cu negoțul de papirus. Pot oricînd să-ți dovedesc adevărul vorbelor.

— O, Dates, cît de mult schimbă timpul un om! Eşti cu totul altul şi nu-mi vine să cred că eşti tu.

— Chiar te rog să crezi că nu sînt. Prima ta grijă să fie păstrarea acestei taine. Ştii ce mi s-ar întîmpla dacă aş fi recunoscut...

Vorbele lui o treziră deodată şi o făcură să gîndească mai adînc la această întîmplare.

— Dates, e adevărat...

— Te rog, Arria, nu mai rosti acest nume, nici cînd sîntem numai noi, pentru că ai să te obişnuieşti şi nu ştii cînd te dai de gol.

— Bine, iubitule, n-am să-l mai rostesc, deşi mi-e atît de drag. Numele ăsta de grec nu ți se potriveşte deloc, nu are bărbăția adevăratului tău nume.

— Nici în gînd să nu-l mai rosteşti pe celălalt.

— O, înțeleaptă Minerva, ajută-mă să nu greşesc!

După prima bucurie a revederii, pe Arria o cuprinse neliniştea şi spaima. Mai ales după ce înțelese că Timocles va fi tot timpul într-o mare primejdie şi că aflarea adevăratului său nume l-ar aduce în situația de sclav, dacă nu cumva însăşi viața lui s-ar sfîrşi. Era o modă în ultimul timp să ai cîțiva sclavi daci, renumiți pentru robustețe şi vrednicie. Traian adusese atîția cu el, încît prețurile sclavilor scăzuseră la aproape jumătate. Tîrgul era plin de daci bărboşi, în cămăşile lor lungi, aşteptînd să capete un stăpîn. Cei mai mulți erau cumpărați pentru muncile de la țară, deoarece se pricepeau la treburile de acolo, în țara lor cei mai mulți fiind țărani sau ciobani. Se zicea că antrenorii gladiatorilor găsiseră printre ei bărbați atît de puternici, încît se luptaseră de la egal la egal cu ceilalți, de luni de zile, şi chiar de ani, antrenați şi hrăniți anume. Despre daci se vorbea la ordinea zilei, fie despre felul lor de a fi, fie despre hărnicia lor, fie despre îndărătnicia, lor – mulți îşi puneau capăt zilelor, după ce bietul stăpîn plătise denarii şi-i cumpărase.

— Dat... Timocles, spune-mi ce cauți aici? Ce te-a făcut să vii la Roma, unde te pîndesc atîtea primejdii?

— Arria, draga mea, iată întrebarea cea mai fără de rost, dacă o pui tu. Cum poate o femeie să-şi întrebe iubitul de ce a înfruntat primejdii ca să ajungă pînă la ea? Puteam să-ți dau o dovadă mai mare a dragostei mele?

Vorbele lui fură un balsam pentru inima Arriei. Mulți bărbați aruncau vorbe mari cu care încercau s-o cucerească, dar cîți erau gata la o faptă pe măsura acesteia? Oare există pe lume o femeie care să nu freamăte de fericire, auzind astfel de vorbe şi ştiindu-le adevărate? Iată, nici nu se încheiase bine războiul şi el venise chemat de dragostea ei, înfruntînd orice, schimbîndu-şi numele, poate lăsîndu-se blestemat de cei de-acasă!

Îl îmbrățişă şi mai pătimaş, murmurînd:

— Dragul meu... dragul meu barbar! Din prima clipă am simțit că tu eşti singurul bărbat adevărat! Te-am iubit din seara aceea cînd ai păşit timid în urma lui Apollodorus. Te vedeam stingher, dar ceva îmi spunea că eşti altfel decît ceilalți. În tot acest timp am tînjit după ochii tăi albaştri, şi după brațele tale, şi nici un altul nu m-a putut face să te uit o singură clipă.

Femeia izbucnise pătimaş, copleşindu-l, bucurîndu-l şi

îndurerîndu-l în acelaşi timp. Pe măsură ce o asculta, şi se bucura de izbucnirea ei, se gîndea că el e sincer şi nesincer în acelaşi timp. Spunea adevărul cînd îi mărturisea că s-a gîndit la ea, şi că venise s-o vadă, şi că dorise mai mult ca orice să-i mîngîie odată parul negru şi lucios, dar nu era adevărat că de aceea luase calea Romei, ca numai pentru ea înfrunta primejdii. La Roma venise pentru altceva sau, mai bine zis, şi pentru altceva, care putea să atîrne mai mult în balanță decît dragostea lor, decît ei doi. Era trimis de Decebal să răzbune suferințele dacilor! Şi asta nu avea dreptul să uite nici o clipă, oricît de greu i-ar fi fost!

Vorbiră îndelung despre felul cum o să apară el în lumea romană. Timocles îi spuse „povestea" vieții lui, pe care de mult o ticluise, şi din care reieşea că se trage dintr-o familie nobilă din Beoția şi că tatăl lui, sărăcind, s-a apucat de negoțul cu papirus. Arria nu avea decît să recunoască în fața celorlalți că tatăl ei fusese bun prieten cu bătrînul Timocles.

Hotărîră ca a doua zi să meargă împreună la cursele de care. Arria avea un loc în apropierea împăratului.

— Aş vrea să-l cunosc pe tînărul Pylades, despre care ştiu că este în grațiile lui Traian. Sau de cînd am plecat s-au schimbat sentimentele împăratului pentru frumosul mim?

— Nici gînd, ai să-l vezi mîine în loja împăratului. Mă voi strădui să găsesc prilejul să-l chem la mine, să-l cunoşti.

Rămaseră împreună pînă cînd Apollo îşi duse caii la culcare, după cum spunea Callistos.

Cum ieşiră în stradă, sclavul îi spuse lui Timocles, rîzînd şugubăț:

— Ei, stăpîne, cînd am văzut ochii stăpînei, am fost sigur că voi dormi pe masa din *atrium*.

— Iar trăncăneşti, Callistos?

— Ce să fac, stăpîne? Dacă nici gura n-o mai deschid din cînd în cînd, care ar fi deosebirea dintre mine şi unul trecut de apa Styxului? De băut, n-am băut nimic, de mîncat, nici atît, ochii frumoşi nu se uită la mine, că sînt pleşuv şi cărunt, atunci ce să fac? Norocul este că gura îi rămîne omului pînă în ultima clipă şi tot vorbind se convinge că n-a murit şi mai...

— Destul, Callistos! Vrei să bei ceva?

— Atunci de ce-aş mai vorbi atîta, stăpîne? Ar mai avea vreun rost să te scot din sărite?

— Dar ți-am dat mai adineauri destui denari.

— Mi-ai dat, stăpîne, dar nu mi-ai spus chiar tu că sînt pentru pariu? Cum aş putea să nu te ascult şi să-i cheltuiesc pe vin, ca ultimul netrebnic?

Timocles nu se putu stăpîni şi izbucni în rîs, întinzîndu-i alți denari, dar îi şi atrase luarea aminte:

— Vezi, Callistos, în ce *taberna* intri, să nu te recunoască cineva. Ai destui prieteni la Roma.

— Nici o grijă, stăpîne! Pentru ei Silvanus este mort de mult, n-a mai rămas nici amintirea lui. Cine să mă mai recunoască, bătrîn şi urît, îmbrăcat ca un sclav? Toți mă ştiu în haine militare.

— Şi dacă ai să bei mai mult decît trebuie, şi ai să trăncăneşti vrute şi nevrute, după cum ți-e obiceiul?

— Nu ştii, stăpîne, că la beție omul e tocmai pe dos decît îl cunosc ceilalți? Mutul vorbeşte şi guralivul învață limba peştilor! Dar ce tot vorbim atîta, stăpîne, cînd sufletul meu e gata să ardă şi cere să fie stins. Ascultă gălăgia care mă cheamă.

Tocmai treceau pe lîngă o taberna şi Callistos dispăru cît ai bate din palme. Timocles grăbi şi el pasul, pentru că nu voia să se facă prea tîrziu, şi mai avea o treabă de dus la capăt.

Acasă era întuneric. Stăpîna plecase la țară, iar sclavii rămaşi se culcaseră devreme, lăsați în pace de supraveghetorul care nu avea ce să le mai poruncească.

Cum ajunse în *cubiculum*, Timocles îşi dezbrăcă în grabă toga şi luă din lădiță o *penula* grosolană, pe care o trase pe cap. Se simțea bine în acest sac cu trei găuri, prin care intrau capul şi brațele, făcută din cea mai proastă pînză, pe care o purtau plebeii cei mai săraci şi negustorii ambulanți care îşi strigau marfa prin piețe. A doua lui grijă fu să se strecoare din casă fără ca să fie zărit de cineva. Se îndreptă spre poarta de serviciu, care dădea într-o străduță pe care abia trecea o singură căruță. Se grăbea, avînd de mers o bucată bună de drum pînă în *Aventinus*, cartierul plebeu. Trebuia să ajungă în partea de sud a oraşului, pe unde intra calea ce venea dinspre Ostia.

Cum trecu de *Clivus Publicius*, unde îngustele străduțe urcau în pantă lină, se trezi în plin cartier mărginaş şi începu să se teamă.

Rar ajungea în stradă o lumină palidă din vreo casă, întunericul era des ca o pînză neagră, la orice pas puteai să te izbeşti nas în nas cu cineva, sau te putea strivi o căruță venind în goană pe străzile înclinate. Trecură pe lîngă el cîteva gemînd de încărcate, multe dintre ele cu cărămizi. Vizitiul stătea în fața cailor încercînd să-i țină la pas, deşi căruța îi împingea de la spate. Caii erau gata să treacă şi peste stăpînul care înjura în gura mare, de l-ai fi auzit de la şapte stadii. Alții, care urcau, înjurau, biciuiau şi împingeau şi ei la roată. Dintr-o *taberna* ieşiră patru cheflii, trei bărbați care cîntau de mama focului un cîntec deochiat, despre o femeie căreia nu-i plăcea nimic pe lume decît dragostea. Cîntau şi izbucneau în rîs cînd rosteau părțile mai vulgare. Era un cîntec pe care nu-l puteai auzi decît aici, în cartierul mărginaş.

Timocles se orienta după *taberna* din care apăruseră liberții ameții şi apucă pe strada care se făcea pe lîngă ea. Taberna era la parterul unei *insula* cu patru caturi, iar îngusta străduță care începea aici era străjuită într-o parte şi în alta numai de asemenea blocuri înalte. Balcoanele de la catul întîi şi al doilea erau ieşite atît în afară, încît aproape că se uneau pe deasupra. Între două balcoane aşezate față în față gospodinele întinseseră frînghii pline de rufe.

Timocles trebuia să ajungă la cea de a treia *insula*, şi să-l găsească pe un oarecare Gît Strîmb, care locuia chiar jos, în rînd cu o potcovărie.

Nu mai fusese niciodată pe aici şi mergea prin mijlocul străduței, să nu se trezească cu cineva sărindu-i în spate, de după vreun zid, şi să-i înfigă un cuțit între umeri. Ştia că asemenea întîmplări se petreceau destul de des nu numai aici, în marginea Romei, ci chiar înspre Palatinus.

Trecea prin dreptul ferestrelor deschise şi auzea, fără să vrea, ceea ce se petrece înăuntru. Toate ferestrele dădeau în străduță şi, de la una la alta, se vedea în casă.

Fu ajuns din urmă de alți doi cheflii care se împleticeau ținîndu-se de gîtul unor femei uşoare, ceva mai treze decît ei, care tot încercau să-i liniştească. Dar tocmai aceste încercări aţîțau şi mai mult pofta lor de scandal, deşi ele se străduiau să le explice că sînt aproape de casă şi că trezesc vecinii. Şi aşa se şi întîmplă. La o fereastră de la catul al doilea apăru un cap de femeie care

începu să-i ocărască. Bărbații săriră şi ei, aşa că în curînd tot cartierul se trezi. Se iviră şi la celelalte ferestre capete somnoroase şi lui Timocles îi fu dat să audă înjurături şi blesteme pe care niciodată n-ar fi crezut că o să le asculte strigate în gura mare şi încă de femei. Totul se termină cînd prima femeie care apăruse la geam îşi vărsă oala de noapte în capul chefliilor.

— Na, tîrfă, să te înveți minte! strigă ea, plină de năduf. Aşa am să-ți fac de fiecare dată.

— Bine zici, vecină! strigă o alta. Stai acum că le arăt şi eu ce merită!

Amenințați astfel, se urniră din loc, traşi de femeile speriate şi se îndepărtară huiduiți de cei de la ferestre. Mult timp vecinii vorbiră despre această întîmplare.

Pentru Timocles pățania fu binevenită, deoarece ajungînd în dreptul casei căutate, văzu la fereastră un bărbat privind în urma celor patru.

— Îl caut pe Gît Strîmb, să-i transmit salutări de la un vechi prieten.

— Dacă te uiți la mine de ce spui că-l cauți, cînd l-ai şi găsit? Sau nu mă vezi bine?

Timocles îşi dădu seama că într-adevăr cel care îi vorbise îşi justifica porecla. În partea dreaptă a gîtului avea o cicatrice adîncă şi capul îi era puțin aplecat spre umăr.

— Hai, spune odată cine te-a trimis la mine? Vreo puşlama care „călătoreşte" tot pămîntul cu o corabie, făcînd-o să înainteze?

— Altfel de prieteni n-ai?

— Nu prea, dar poate că i-am uitat.

— M-a trimis la tine unul care mi-a spus să-ți amintesc povestea cailor murgi din Perientus.

— Lotrinus! scăpă de pe buzele lui Gît Strîmb numele celui care, într-adevăr, îl trimisese la el.

— Lotrinus!

— Asta înseamnă că vii de pe celălalt țărm, prietene, pentru că sufletul lui îl ştiam trecut de apa Styxului. Doar nu vrei să spui că „prea iubitul" Caron nici nu i-a văzut sufletul?

— Sufletul lui Lotrinus e bine, Gît Strîmb. Mai bine şi mai în siguranță decît sufletul tău.

— Dacă e aşa, vino să stăm de vorbă. Nu-mi închipui că ai venit

doar ca să-mi spui că e sănătos.

Gît Strîmb vru să aprindă opaițul, dar Timocles îl opri:

— Vorbim mai bine pe întuneric.

— A, nu prea vrei să-mi arăți mutra, se dumiri gazda.

Şi ăsta era adevărul, pentru că altfel n-ar fi înfruntat primejdiile nopții ca să-l caute.

— Am fața ciupită de vărsat şi nu-mi prea place s-o arăt, spuse Timocles.

Gluma i se păru reuşită lui Gît Strîmb, şi rîse din toată inima.

— Atunci dă-i drumul!

În locuința vecină se auziră deodată chiote înfundate, şi smucituri, şi izbituri care îl făcură pe Timocles să sară într-o parte şi să-şi ducă mîna la brîu, pentru că sub *penula* avea o sabie scurtă.

— Stai, stai, nu te speria! Vecinul e un libert de curînd eliberat. A mîncat odată o bătaie aşa de straşnică, încît o visează în fiecare noapte.

Se duse şi bătu cu pumnul în peretele de scîndură care despărțea cele două locuințe.

— Hei, Rostatus, iar mănînci bătaie? Trezeşte-te şi fii cuminte, că eşti liber!

Se auziră mormăituri de om somnoros, dovadă că loviturile în perete îl treziseră. Ar fi putut trezi şi un mort.

— Nu te culca iar cu fața-n sus că sforăi şi nu mă odihnesc toată noaptea, strigă Gît Strîmb vecinului, apoi se aşează pe un scăunel în fața musafirului, invitîndu-l. Stai colea, nu te speria de orice. Dar parcă mai întîi ar trebui să-mi spui unde e Lotrinus.

— M-a rugat să-l las pe el să-ți spună, cînd s-o întoarce acasă.

Gît Strîmb rîse iar, plăcîndu-i răspunsul tînărului.

— Da' ştii să-ți ții gura, băiatule! Ai învățat repede că cine nu trăncăneşte, trăieşte mult.

— Ce mi-ar mai fi folosit dacă aş fi învățat prea tîrziu?

Gît Strîmb se dovedea sensibil la fiecare vorbă de duh pe care o saluta prin hohote nereținute. Timocles însă nu avea de gînd să petreacă noaptea împreună cu el, aşa că-i spuse ce vrea:

— Lotrinus mi-a jurat că eşti singurul om din Roma care poate să găsească un sclav. N-o să-ți spun decît că îl cheamă Ziper.

— De ce, neam e?

— Dac.

— Dac?! se miră sincer Gît Strîmb. Păi... cînd a fost făcut sclav?

— În războiul care s-a terminat.

— Şi ce te interesează pe tine sclavul ăsta?

— Lotrinus mi-a spus că ştii să întrebi numai ceea ce trebuie.

— Aha!

Gît Strîmb rămase pe gînduri, pentru că musafirul nu-i cerea un lucru prea uşor. Şi se părea că vrea să afle cît mai repede.

— Eşti sigur că face să-mi bat capul cu afacerea asta? Să ştii că te costă ceva denari... Trebuie să umblu, să întreb, să dau multe căni de vin, să...

Timocles îi aruncă pe masă o pungă plină şi ochii lui Gît Strîmb sclipiră avizi, dîndu-şi seama dintr-o ochire că nu erau prea puțini.

— E numai o arvună, să ştii, Gît Strîmb! Dă-ți toată osteneala să afli cît mai repede ce ți-am cerut şi ai să fii mulțumit.

Gît Strîmb îşi frecă barba crescută de zece zile, făcîndu-şi gura pungă, semn că gîndeşte. „Cine o fi tinerelul ăsta? se întreba el, privindu-l pieziş, dar nu-i vedea decît conturul feței. Oare merită să-i fac de petrecanie? Nu cred să mai aibă ceva la el. Şi, la urma-urmei, o să mai vină. Un cuțit între coaste pot să-i vîr şi după ce-i fac treaba şi vine să-mi plătească". Timocles credea că Gît Strîmb se gîndeşte în acest timp la ceea ce ar trebui să facă pentru a-l găsi mai repede pe Ziper.

— S-a făcut! primi Gît Strîmb tîrgul. Chiar de mîine îmi pun oamenii la treabă. Dac zici că e?

— Dac.

— Şi cum arată? O fi vreunul mic şi pricăjit, pe care l-o fi trimis stăpînul la țară, sau e solid, să-l caut pe la gladiatori?

— Mai înalt şi mai solid decît mine. Băiat frumos şi puternic. Ziper e numele lui.

— Bine că ştiu toate astea. Văd eu ce fac.

— Unde să te mai întîlnesc?

— Nu vii aici?

— E cam departe...

— Aha! Mă găseşti în fiecare zi în *forum boarium*, că acum mă îndeletnicesc cu negoțul de vite. Cum cobori panta Capitoliumului, dai de mine în primul şir de negustori.

Timocles, după cele aflate de la Lotrinus, bănuia ce fel de negustor era Gît Strîmb. Oamenii lui furau vitele de prin împrejurimi şi el le vindea.

Privindu-i mutra, Timocles se gîndi că astfel de oameni dădeau de lucru celor din Cohorta a IV-a Vigilum, care îşi avea sediul în apropiere. Socotind că treaba era aranjată, îi ură noapte bună lui Gît Strîmb.

— Noapte bună? făcu pungaşul. Acum e timpul cînd pot să-mi găsesc oamenii în paturi, ca să stau de vorbă cu ei şi de mîine să pornească la scotocit oraşul. Abia după *tertia vigilia*[1] ajung să-mi pun capul pe pernă. Crezi că uşor o să cîştig denarii ăştia? Cum ai spus că-l cheamă?

— Ziper.

— Dau eu de el, fii liniştit.

Timocles îşi văzu de drum.

A doua zi, se duse la Arria cu puțin timp înainte ca ea să plece spre Circus Maximus. Mai mult ca să scape de înghesuiala din oraş, dar şi pentru că ştia că ea nu poate merge altfel, se urcase în lectică. Callistos abia se ținuse după lecticari, şi nu era de mirare, pentru că era obosit deoarece chefuise pînă noaptea tîrziu.

Arria i se înfățişă atît de frumoasă, cum n-o văzuse niciodată. Era mai mult decît o femeie frumoasă, era o femeie frumoasă şi fericită. Îi străluceau ochii, obrajii, părul în care îşi prinsese o mică diademă de aur bătută în smaralde. Părul negru părea şi mai negru, împodobindu-i fața ca laptele, dată cu pastă de ceruza adusă tocmai din Rodhos, singurul loc unde se prepara bine această pomadă de albit. Dinții, frecați cu petale de trandafiri, străluceau şi ei.

Timocles rămase mut de admirație, şi uimirea lui o făcu şi mai fericită.

— Am vrut să fiu atît de frumoasă, încît să-ți răsplătesc toate necazurile prin care ai trecut ca să vii la mine.

Dar tocmai aceste cuvinte care ar fi trebuit să-l bucure, îl întristară. Arria era însă prea fericită ca să zărească umbra ce trecu peste fața lui.

Lecticarii veniră în fața vestibulului. Timocles îi recunoscu

[1] Una dintre cele patru subdiviziuni ale nopții: miezul nopții.

lectica din lemn de lămîi de Mauritania, încrustat cu fildeş şi aur, încît jucau lumini pe ea la fiecare pas al celor ce o purtau.

Se urcă şi el în lectica lăsată de stăpîna casei luată cu chirie şi se îndreptară spre circ. Prin cine ştie ce apropiere de gînduri, în mintea lui Timocles apăru chipul Curtei, îmbrăcată în ia ei țesută din fir subțire de cînepă. Butes nu-şi lăsa fata să se poarte după ultima modă venită de la Roma, nu-i cumpăra mătăsuri aduse de negustorii romani şi greci tocmai din orient. El ținea la portul străbun, deşi, mai ales după pacea cu Domitianus, tîrgurile fuseseră umplute de lucruri alese care puteau lua ochii oricărei femei.

Nu-l smulse din aceste gînduri decît hărmălaia din ce în ce mai mare a oraşului şi strigătele lui Callistos care făcea loc lecticei.

Se putea spune fără nici o greşeală că toată Roma se îndrepta spre Circus Maximus. Aproape nu-ți venea să crezi că aceste rîuri nesfîrşite de oameni vor încăpea toate în tribunele circului. Peste puțin timp, 150.000 de oameni aveau să strige şi să se zbată, şi să vocifereze în fel şi chip. Rumoarea care izbucnea în anumite momente ale întrecerii se auzea pînă departe în cele mai depărtate cartiere, dar cine s-o asculte, cînd aproape toată suflarea Romei era aici?

Arria avea locul chiar în apropierea tribunei străjuite de coloane zvelte de marmură roşie, în vîrful cărora vegheau doi vulturi cu aripile întinse, gata de zbor. Aici lua loc însuşi împăratul. Loja era conturată către arenă de un parapet rotund din marmură albă. Ghirlande de flori se arcuiau în jos iar în partea centrală un covor oriental, țesut în minunate culori vii, arăta chiar locul unde urma să se aşeze împăratul. În spatele acestei loji se deschidea o intrare largă, marcată de cîte două coloane de-o parte şi de alta, în care se termina parapetul în semicerc. Coloanele corintice se continuau printr-un masiv bloc de marmură, deasupra căruia străjuiau statuile a doi gladiatori. O prelată apăra de soare această lojă imperială.

De la ea, într-o parte şi în alta porneau tribunele spectatorilor, pe trei nivele: în primele două se stătea pe bănci, în cea de a treia în picioare.

Dates privi circul pe care nu-l mai văzuse de atîta timp. I se păru fără de sfîrşit arena, lungă de aproape 400 de paşi; în

mijlocul ei se înălța *spina* – platforma placată cu marmură de culoare închisă – înaltă de un stat de om, în jurul căreia erau pistele de alergare. Între tribune şi piste se înălța zidul de siguranță, dincolo de care se adîncea un şanț lat, care înconjura arena şi în care se dădea drumul la apă în zilele luptelor cu animale sălbatice. La capetele acestei *spina* se înălțau trei stîlpi masivi, țuguiați ca o căciulă, lipsiți de ornamente şi ciopliți din piatră comună. Cînd ajungeau la ele, carele trebuiau să ocolească, şi măiestria celui care conducea era tocmai aceea de a trece cît mai aproape de ele, pentru a scurta drumul.

Cu mare greutate Arria reuşi să-i facă şi lui Timocles loc lîngă ea, apoi se bucură ca un copil privind circul gemînd de oameni.

— E o mare sărbătoare! spuse ea, dînd glas bucuriei, dar uitînd ce se sărbătorea.

— Cînd nu e sărbătoare la Roma? întrebă Timocles, cu o ironie în glas care o trezi. Rare sînt zilele fără sărbătoare. Dacă nu e Saturnalia, e Vinalia, dacă nu e Vinalia, e Lupercalia, şi dacă nu e nici una dintre ele, e Pasilia sau Gerialia. Între ele, bineînțeles că nimeni nu se plictiseşte, pentru că au destui grijă să organizeze nişte robigalia[1] caraghioase sau consualia[2], la fel de caraghioase.

Arria îl privi aproape speriată de mînia pe care o simțea sub fiecare vorbă. O mînie surdă, reținută, care îi tăie toată bucuria. El îi prinse privirea şi continuă:

— Nu am dreptate? Roma nu duce lipsă de sărbători. Are împărați, a repurtat victorii, trebuie să le sărbătorească *Dies natalis*[3], Dies imperii[4], *Victoriae Sullanae, Ludi victoriae Caesaris*...

— Timocles! şopti ea, nemaisuportînd. Vrei să plecăm?

— Nu, dimpotrivă! Ştii că îmi plac cursele de cai.

— Eşti atît de trist şi atît de furios...

— Îmi ceri să fiu vesel la serbarea înfrîngerii mele? Schimbul lor de cuvinte fu întrerupt de sunetul înalt al trompetelor, care anunțau sosirea împăratului şi începerea curselor. Izbucniră strigăte de „Ave Caesar!" care se schimbară într-un vacarm. Mulțimea îşi exprima astfel recunoştința față de cel care îi

---

[1] Curse de saci.
[2] Curse de măgari.
[3] Ziua naşterii împăratului.
[4] Ziua urcării pe tron.

procurase această distracție. Poporul Romei avea ceea ce dorea: *panem et circenses*. Pîine şi circ se străduiau şi împărații să-i dea, ca să-l cîştige de partea lui, să-şi mărească popularitatea. Se străduia să dea mulțimii iluzia fericirii. Sărbătoarea întărea fiecărui plebeu sentimentul că e cetățean al unui popor mare, puternic, învingător, care avea întreaga lume la picioarele lui. O victorie sărbătoreau şi astăzi, ca de atîtea alte ori. O victorie care îi întărea acest sentiment de superioritate.

Uralele conteniră greu, cînd în arenă apărură atelajele. În ziua aceea se anunțaseră 50 de întreceri, fiecare din cîte 5 tururi de pistă. De obicei aveau loc 75, şi chiar 100 de întreceri, dar astăzi programul era completat cu o mulțime de alte jocuri şi exerciții, care luau din timp.

Defilau mai întîi carele cu doi cai, apoi cele cu trei şi patru. Fiecare *auriga* – vizitiu de care – se străduia să stea cît mai demn, cît mai sigur pe el, să țină hățurile cît mai strîns, iar caii să-l asculte şi să-i priceapă cea mai mică intenție.

Luni de zile în şir munciseră împreună cu antrenorii ca să învețe caii să calce nervos, în rînd, să nu depăşească nici cu un deget în dreapta sau în stînga. Harnaşamentul fiecăruia era în culoarea grajdului pe care îl reprezenta. Erau patru *factiones* în întrecere, fiecare bucurîndu-se de popularitatea ei.

În turul de onoare apărură mai întîi cei din *factio albata* – facția albă – cu harnaşamentul şi îmbrăcămintea vizitiului albe. *Biga*, carul cu doi cai, era urmată de *triga*, carul cu trei cai, şi de *cvadriga*, carul cu patru cai. Defilau în rînduri de cîte patru înfiorînd asistența, mai ales că cei din *factio albata*, ca să impresioneze şi mai mult spectatorii, puseseră să defileze numai cai albi, la toate atelajele. Fură, într-adevăr, primite cu deosebite strigăte de bucurie.

Vizitiii fascinau zecile de mii de oameni, stînd mîndri în picioare, cu biciul rezemat de umărul stîng şi cu dreapta ținînd hățurile. Voiau să pară adevărați Apollo în ochii asistenței. Figurile energice, mîndre, sigure, nu aşteptau decît ovațiile celor din tribune. Se auziră de altfel strigătele celor care îi cunoşteau:

— Hai, Sertorius!

— Hai, Decidius!

— Hai, Iolaus!

Iolaus era *auriga* unei *cvadriga* şi părea cel mai cunoscut, pentru că la apariția lui vacarmul crescu deodată, ca la un semn. Însăşi porecla lui – pentru că era o poreclă – arăta ca e un conducător de prima mînă, cunoscut fiind că Iolaus a fost nepotul lui Hercules, care l-a ajutat pe erou să omoare Hidra. Legenda spunea că Iolaus a cîştigat întrecerile olimpice cu ajutorul cailor primiți în dar de la Hercules.

Urmară apoi cei din *factio prasina*, cu harnaşamentul şi îmbrăcămintea vizitiilor de culoare verde şi după ei carele din *factio russata*, cu îmbrăcămintea în roşu. Ultimii apărură cei cu harnaşamentul şi îmbrăcămintea albastră – *factio venata*.

Fiecare facție era primită cu urale de un alt public, unul mai zgomotos decît celălalt. În aer se simțea de pe acum o tensiune, de parcă ceva avea să se spargă şi să cutremure totul. Fiecare spectator era stăpînit de o nerăbdare pe care nu şi-o putea ascunde, şi nici nu voia. Era cu neputință să nu te cuprindă neliniştea, oricît de nepăsător ai fi fost din fire, şi oricît de puțin pasionat. Exaltarea generală te fura şi te trezeai ca toți ceilalți.

Arria se schimbă ca prin farmec în clipa apariției atelajelor. Căzu repede pradă tensiunii generale, trăi emoția apariției fiecărui nou rînd de patru care. Cunoştea şi ea o bună parte dintre *auriga* şi, de cîteva ori, chiar îi strigă într-un elan nestăpînit.

Pe acelaşi rînd cu Arria şi Dates mai erau două femei elegante, alături de doi patricieni cu părul cărunt. În fața lor, cîțiva tineri excentrici vociferau mai tare decît toți ceilalți, mai mult ca să fie văzuți şi auziți, decît din entuziasm. Toata mînia lui Timocles se îndreptă împotriva acestui grup da snobi gălăgioşi.

Dar iată că trompetele care anunțaseră parada carelor tăcură şi atelajele se retraseră, rămînînd numai patru *biga*, cîte una pentru fiecare culoare. Se aliniară şi aşteptară semnalul de începere. Hărmălaia de nedescris de pînă atunci se molcomi deodată, ca o furtună de primăvară. Era liniştea dinaintea unei noi furtuni, de parcă toți cei care aveau să se dezlănțuie îşi păstrau forțele pentru o nouă izbucnire furioasă. Singuri snobii din fața lui Timocles continuau să pălăvrăgească despre şansele fiecărui atelaj, încheind noi pariuri.

Trompetele răsunară iar, făcînd să treacă un fior prin întreaga asistență. Un murmur surd se răspîndi în arenă şi privirile

tuturor se îndreptară spre tribuna împăratului, alături de care era pretorul organizator al întrecerilor. El ținea în mînă năframa albă, căreia urma să-i dea drumul în arenă, anunțînd începerea cursei. De data asta însă, pentru că era împăratul de față, pretorul îi dădu lui năframa. Traian se plecă puțin deasupra balustradei acoperită cu covor scump, şi aruncă bucata de mătase albă. În aceeaşi clipă pocniră bicele vizitiilor şi caii smuciră hățurile, azvîrlindu-se înainte. Năframa dezlănțui şi strigătele, încurajările, urletele celor din tribune. Se părea că cel care conducea carul roşu țîşnise mai bine şi luase un avans de cîțiva paşi. Fiind al treilea pe pistă, el încercă să taie calea celorlalți, pentru a trece pe culoarul mai apropiat de cele trei *meta*, stîlpii rotunzi din piatră masivă, care trebuiau ocoliți. Reuşi să depăşească atelajul albastru, dar caii ajunseră bot lîngă bot cu cei al atelajului alb, pe care nu-l putu depăşi.

La al treilea tur, situația se păstra aceeaşi, deşi spectatorii încurajau frenetic atelajul roşu.

— Ohe Tivo! Ohe Tivo!

Carele treceau într-un zgomot asurzitor de roți, ridicînd praful în urma lor. Caii alergau cu nările în vînt, aşternîndu-se pe pămînt, şi mai ales la întoarcere era o minune că vizitiul rămînea în picioare.

— Ohe Tivo! Ohe Tivo!

Al patrulea tur dezlănțui tribunele într-un strigăt uriaş de entuziasm, cînd, în sfîrşit, biciuind disperat caii, Tivo țîşni cîțiva paşi în fața atelajului alb şi trecu primul chiar pe lîngă cele trei *meta*, aproape lovindu-le. Nimeni nu se mai îndoia că el este învingătorul, şi aşa fu.

— Tivo! Tivo! Tivo! scandau mii de glasuri în timp ce *biga* trecea la pas, făcînd turul de onoare. Celebrul *auriga* ridica mîna dreapta, salutîndu-şi entuziaştii susținători.

Timocles observă că în tribuna împăratului era un bărbat ce depăşise de puțin vîrsta de patruzeci de ani, care trăia exagerat, pentru rangul lui, bucuria cursei. Alături de el stătea un senator cărunt, şi el nefiresc de zgomotos în bucuria de a-l fi văzut pe Tivo învingător.

Cînd Tivo ajunse iar în dreptul tribunei, fu întîmpinat de un trimis al prefectului care îi înmînă o tavă de argint pe care se afla

o grămadă de monezi de aur. Darul fu salutat de o nouă explozie de bucurie în tribune.

— Cine este bărbatul din spatele împăratului, care salută atît de exagerat victoria lui Tivo? o întrebă Timocles.

— Nu-l cunoşti? se miră ea, apoi îşi dădu scama că răspunsul n-o să-l bucure.

Încercă să pară furată de altceva, dar tocmai această şovăială îl făcu să insiste:

— Ar trebui să-mi spui cine este, altfel n-am să ajung să cunosc oamenii de seamă al Romei.

— N-ai să-l mai întîlneşti mult prin Roma. Cred că a venit anume pentru aceste sărbători. E Longinus, comandantul Legiunii a VII-a Claudia.

Timocles a înțeles şovăiala ei. Legiunea a VII-a Claudia îşi avea taberele la Viminacium şi fusese una dintre acelea care se bătuse cel mai hotărît în războiul abia încheiat. De aceea era Longinus aici.

— Şi cel de lîngă el?

— E Silius, senatorul. Se bucură din plin că poate e ultima dată cînd priveşte alergările din locul acela.

— De ce?

— Se aude că va fi şters de pe lista senatorilor. Pasiunea lui pentru curse şi pentru pariuri l-a adus pînă acolo încît şi-a vîndut aproape toată averea.

— E îmbrăcat în mătasea cea mai fină.

— Tot ce i-a mai rămas dintr-o mare avere. Numai într-o singură zi de curse a pierdut cinci sute de mii de denari.

Între timp, în locul de pornire se aliniată carele cu trei cai, aşteptînd, într-o perfectă aliniere, semnalul de pornire. El fu dat şi iar începură strigătele asurzitoare, şi iar huruitul şi mai puternic al roților, şi iar dudui pămîntul sub copitele cailor. Vizitiii îi biciuiau fără milă cu vergi lungi, visînd numai gloria şi ovațiile mulțimii.

De data asta atelajul alb fu cel care reuşi să se strecoare primul şi nu mai fu ajuns de nici un altul. Se părea că pentru toți victoria lui era cu totul neaşteptată, deoarece încurajările erau răzlețe. Puțini pariaseră pe el, iar ceilalți nu mai aveau nici o speranță ca să-şi îndemne atelajul în care crezuseră.

Timocles, care nu urmărea numai cursa, ci mai mult privea spre tribuna împăratului, văzu o scenă mai mult decît neaşteptată. Bătrînul Silius îşi smulgea părul din cap de necaz. Timocles parcă îl auzea tînguindu-se:

— Oi mihi! Oi mihi! Vai mie! Pariase mult şi pierduse.

Nici Longinus nu părea mulţumit de sfîrşitul alergării, dar atitudinea lui era demnă. Îşi muşca buzele, în timp ce urmărea încruntat turul de onoare al învingătorului.

Arria se bucura că învinsese Pyranus, acesta fiind numele necunoscutului *auriga*. Pyranus nu mai reuşise niciodată să cîştige o cursă, steaua lui se părea ca abia acum începe să urce, dovedind că deşi era tînăr se pricepea să strunească bine caii. Puţinii care îl ştiau, strigaseră „Ohe Pyranus!", în timpul cursei, făcîndu-i numele cunoscut.

— De ce te bucuri că a învins? întrebă Timocles, gelos pe tinereţea vizitiului.

— Întotdeauna îmi pare bine cînd învinge un necunoscut. Eu nu pariez niciodată şi pot să mă bucur în voie.

Izbucniră urlete care te puteau face să crezi că undeva, într-un colţ oarecare al circului, se întîmplase o mare nenorocire. Apăruse Iolanus ţinînd patru cai de frîu. Era, într-adevăr, frumos ca un Apollo şi mai mîndru chiar decît zeul. Cvadriga lui lucea de-ţi lua ochii în bătaia soarelui. Apărătoarea rotundă a carului era acoperită cu o foaie subţire de aur. Harnaşamentul era şi el bătut în ţinte de aur, iar Iolanus apăruse cu un coif cu creastă înaltă, de la jumătatea frunţii pînă la ceafă, tot de aur. Caii, albi ca spuma laptelui, jucau nervos şi bănuiai că numai o mînă sigură îi ţinea ascultători. Din vuietul asurzitor al urletelor se formă un cor care scanda numele vizitiului: „Io-la-nus! Io-la-nus!"

Pornirea fu anunţată de o izbucnire şi mai mare a patimilor, deşi nu-ţi puteai închipui pînă atunci că s-ar putea o gălăgie mai puternică. Cvadriga de aur reuşi să se smucească prima din loc şi să le depăşească pe celelalte, mai ales că era pe culoarul cel mai apropiat de *meta*. Iolanus îndemna caii cu eleganţă, nu-i cravaşa cu disperarea celorlalţi, animalele simţind fiecare intenţie a conducătorului. Cu nările în vînt, cu coamele tremurînd, cei patru cai purtau carul cu uşurinţă. Se întîmplă însă o manevră neprevăzută. Vrînd să întoarcă foarte scurt, roata izbi stîlpul şi

cvadriga fu azvîrlită într-o parte, gata-gata să se răstoarne. Iolanus se clătină de pe un picior pe altul, fiind în primejdie să ajungă sub roțile carului din urmă. Caii simțiră deodată struna frîului şi încetiniră. Totul n-a durat prea mult, pentru că vizitiul i-a îndemnat iar la galop, dar a fost destul ca alt car, cel albastru, să se repeadă în frunte. Nu mai aveau de alergat decît două tururi şi era greu să mai poată fi ajuns. Un vaier izbucni din mii, din zeci de mii de piepturi, apoi speranța puse iar stăpînire pe admiratori, văzînd că Iolanus se apropia de cel din față. Începură încurajări deznădăjduite! Carele treceau într-un galop nebun, învăluindu-se unul pe altul în praful ridicat de copite şi roți. Tribunele tremurau sub picioare.

Totul fu de prisos. Primul ieşi Decidius, răsturnînd cele mai sigure pariuri!

Timocles nu-l scăpă din ochi pe Silius şi înțelese că şi de data asta pierduse. Şi el, şi Longinus, care părea să-i fie prieten.

După cea de a zecea cursă, trompeții anunțară pauza. Urmau să apară cei care distrau publicul prin măiestria lor de acrobați şi călăreți.

Aceste pauze erau binevenite, linişteau delirul arenei. După exaltarea din timpul cursei, toți se simțeau sleiți de puteri, doreau cîteva momente de linişte. Continuau însă încheierea pariurilor pentru cursele următoare, şi chiar dacă nu mai asistai la dezlănțuirea de patimi din timpul alergării, ascultai certuri, şi vociferări, şi amenințări. Alții fugeau spre *carceres*, incintele de unde ieşeau şi unde se duceau carele, ca să-şi îmbrățişeze sau să-l poarte pe brațe pe *auriga* învingător, care le adusese cine ştie ce cîştig. Mulți țineau să-şi împartă cîştigurile cu aceşti mari favoriți şi le îndesau în palmă mici averi. Femeile nu lipseau nici ele. Adesea îşi smulgeau un frumos colier pentru a-l prinde de gîtul vizitiului care de a doua zi era zeul lor.

În arenă apărură patru călăreți, fiecare cu cîte doi cai. Alergau în galop stînd în picioare pe amîndoi caii deodată. După ce făcură o cursă aşa, începură să sară de pe spinarea unui cal pe a celuilalt, deşi erau la oarecare distanță şi galopau. Primiră ovațiile publicului şi în locul lor veniră alții, cu un singur cal. Şi ei călăreau în picioare. La un strigăt al unuia dintre ei, toți patru făceau un salt, se dădeau peste cap în aer şi cădeau tot pe cal.

Călăriră într-un picior, apoi cu capul în jos, stînd în mîini.

În spatele tribunei se înşiruiau întotdeauna mese la care cei apropiați împăratului beau sucuri răcoritoare, acrişoare, în care se storceau lămîi de Corcyra, şi mîncau bunătăți rar întîlnite, sau obişnuite, dar pregătite într-un fel deosebit. Alături de stridii de Burdigala, găseai mreană umplută cu alune, iar lîngă friptura de pasăre îngrăşată cu smochine erau limbi de fazan pregătite într-un sos dulce-acrişor. Vase mari cu fructe păstrate la rece te îmbiau cu aroma lor. Pere aurii, aduse din Aricia, sat aproape de Roma, renumit pentru livezile lui, smochine sau struguri timpurii din Chios. Erau mîncăruri şi băuturi alese, dar uşoare.

În timpul exercițiilor de călărie, Traian se retrase să soarbă o băutură răcoritoare, fiind urmat de cei mai apropiați prieteni, printre care şi de mimul Pylades. O gardă numeroasă făcea un adevărat zid în jurul lui. Treceau prin apropierea Arriei şi a lui Timocles.

— Aş vrea să-l cunosc pe Pylades, şopti Timocles. E un tînăr frumos şi pare să aibă şi ceva minte în capul lui.

— Pylades scrie versuri de o mare delicatețe.

Arria îl strigă pe tînărul mim. Cu ajutorul lui, cei doi fură lăsați şi ei să treacă spre mesele încărcate cu bunătăți.

— Prietenul meu Timocles a ținut să-ți spună cît de mult te prețuieşte.

Cei doi tineri statură îndelung de vorbă şi mimul îşi dădu seama că are în față un bărbat care a călătorit foarte mult. Timocles făcu în aşa fel încît aduse vorba despre Aegiptus, povestindu-i cîteva lucruri demne de văzut, apoi îi mărturisi motivul pentru care făcuse drumul pînă la Roma:

— Cînd am aflat vestea victoriei, m-am grăbit să ajung la sărbătorile care ştiam că se vor da. Mai mult decît atîta, m-am gîndit să-i trimit împăratului un neînsemnat dar. Am comandat meşterilor o „*Charta Traiana*”, pe care n-au mai făcut-o niciodată. Tryphon librarul a rămas entuziasmat cînd a văzut acel papirus, spunînd că în viața lui n-a pus mîna pe un altul de aceeaşi calitate.

Pylades îl asculta nedumerit. Oare cum voia acest grec să-i aducă împăratului un omagiu? Timocles răspunse nedumeririi lui, mărturisindu-i o taină:

— Am auzit că împăratul a scris în această campanie un jurnal, după modelul marelui Julius Caesar, în timpul luptelor cu galii.

— Este adevărat. Chiar mi l-a arătat într-una din zile, citindu-mi multe părți din „*De bello Dacico*”. M-am cutremurat cît de grele au fost bătăliile. Dacii sînt cumpliți în luptă. Legiunile au cucerit pas cu pas fiecare aşezare a lor. De ai putea să citeşti, de exemplu, ce scrie despre lupta de la Tapae!

— O, asta ar fi cea mai mare dorință a mea! Dar nu numai curiozitatea mă îndeamnă. Dacă aş putea face rost de acest jurnal, l-aş da lui Tryphon să-l copieze pe papirusul de care ți-am vorbit, făcîndu-i o mare bucurie împăratului. Spune-mi, n-ai putea să-l iei pentru un timp foarte scurt?

— Doar ce l-a terminat de scris.

— Cu atît mai bine. Cere-i-l să-l citeşti şi îi vom face împreună bucuria de a-i înapoia jurnalul copiat pe cel mai fin papirus din lume.

Pe Pylades îl cuceri ideea tînărului grec şi îi promise că, în aceeaşi zi chiar, îi va cere împăratului jurnalul de campanie. Ca orice militar fără vocație literară, Traian ținea mult la jurnalul său. Începuse să-l scrie gîndindu-se la Iulius Caesar, dar îi lipsea talentul marelui înaintaş, aşa că „opera” lui nu era decît un şir de însemnări seci despre lupte şi locuri.

Timocles se trezi atît de aproape de Traian, încît îi trecu prin minte gîndul nebunesc că dacă s-ar repezi pe neaşteptate, l-ar răpune mai înainte ca cei din gardă să poată mişca un deget. Dar ceea ce avea el de făcut era prea de seamă ca să rişte mai înainte de a avea siguranța că totul va merge aşa cum dorea el. Avea un plan bun, îndrăzneț, de care trebuia să se țină. Iată că Fortuna era de partea lui. Dacă totul se va desfăşura bine, va pătrunde în cele mai nobile case din Roma, şi de acolo la Traian.

Întrecerile din ziua aceea nu-l mai interesară cîtuşi de puțin, gîndurile fugindu-i la cu totul altceva.

Arria era cu adevărat fericită; nu se mai ferea de ochii lumii, apărînd cu Timocles peste tot. În timpul cel mai scurt, dragostea lor fu cunoscută de toată Roma. Se ştia că actrița s-a îndrăgostit de un nobil grec, putred de bogat, ceea ce se vedea uşor din viața pe care o ducea. Arunca atît de uşor aurul în stînga şi-n dreapta, încît Timocles cuceri lesne prieteniile celor mai de seamă nobili de

vîrsta lui. În curînd, el şi Arria erau nelipsiți de la petrecerile cele mai alese.

Nu a doua zi, dar trei zile mai tîrziu, mimul îi aduse Arriei jurnalul lui Traian. Citindu-l, Timocles simțise de multe ori dorința de a striga: „Nu e adevărat!” şi de mai multe ori pe aceea de a-l rupe. Plecă în grabă la Tryphon şi i-l încredință în mare taină, spunîndu-i că are nevoie de el într-un timp cît mai scurt. Librarul rămase cu gura căscată, cînd văzu ce i-a adus şi iar şi-a pus aceeaşi întrebare din ziua cînd l-a cunoscut: „Cine o fi acest tînăr, care a putut face rost de jurnalul lui Traian?” De bună seamă merita tot respectul, în privința tainei... nici o grijă, toată Roma ştia a doua zi că Timocles este atît de apropiat împăratului, încît îi încredințase jurnalul campaniei din Dacia. Acest zvon îl făcu şi mai căutat pe tînărul grec.

O dată cu „*De bello Dacico*” Timocles i-a adus spre copiere şi „*De bello Gallico*”, a lui Iulius Caesar, voind să sublinieze apropierea dintre faptele mărețe ale lui Traian şi acelea ale ilustrului înaintaş.

Sosise şi ziua cînd trebuia să se ducă după ele şi hotărîse ca Pylades să-l însoțească la Tryphon. Se împrietenise într-atîta cu tînărul mim, încît erau aproape nedespărțiți.

Se convinseră amîndoi că Tryphon îşi dăduse toată osteneala să scoată o adevărată operă de artă.

— Jur pe numele Minervei că o operă mai frumos scrisă încă n-am văzut! se minună mimul. Tryphon, cartea asta o să-ți aducă renume cît toate celelalte la un loc din rafturile tale.

— Sînt fericit că am putut să-mi arăt astfel recunoştința față de împărat.

Pylades luă cele două papirusuri şi se duse să le ofere împăratului, în timp ce Timocles, cu inima zvîcnind de emoție şi teamă, se îndreptă spre locuința Arriei. N-ar fi putut sta singur, şi pe deasupra simțea nevoia să vorbească despre cele două cărți. Pylades îi promisese că va trece şi el pe la Arria, să-i spună cum a decurs întîlnirea cu împăratul.

Traian îl primi pe tînărul Pylades, întrebîndu-se ce s-o fi întîmplat de a venit nechemat, pentru că mimul nu urca în Palatinus decît la invitația împăratului.

— Ce te aduce Pylades la mine, la un timp atît de nepotrivit? îl

întîmpină Traian.

— Nerăbdarea, mărite Caesar!

— Nerăbdarea?!

— Numai ea. În clipa cînd am avut în mînă aceste două suluri de papirus, n-am mai putut aştepta ca tu să mă chemi şi am îndrăznit să mă înfăţişez.

Îi întinse cele două papirusuri. Traian a rămas surprins cînd a citit protocolul atelierelor din Sais.

— *Charta Traiani*?! se miră el, şi Pylades descifra pe faţa împăratului o undă de mulţumire. Cine a făcut acest papirus, Pylades?

— Un tînăr entuziasmat de vestea victoriilor tale, Caesar.

— Tu eşti acela?

— Nu, Traian, eu doar l-am ajutat să-şi îndeplinească visul.

— Vorbeşte-mi mai limpede.

— Este vorba de bunul meu prieten Timocles, ce se trage dintr-o veche şi nobilă familie din Beoţia. Cînd s-a răspîndit în toată lumea vestea victoriei tale, se afla în Aegiptus, unde încărca o corabie cu papirus. Entuziasmul lui a fost atît de mare, încît a comandat meşterilor să facă un papirus cum nu mai e altul. Iată, îl ai în faţă, şi uşor poţi să-ţi dai seama că, într-adevăr, nu există un altul mai bun. Visul lui era să-ţi scrie opera pe acest papirus care-ţi poartă numele. Eu l-am ajutat s-o facă.

Oare cum de ghicise acest tînăr grec că în adîncul sufletului lui Traian zăcea dorinţa de a fi ca Iulius Caesar? Cum de ghicise că acest jurnal îl scrisese cu gîndul ascuns de a rămîne urmaşilor ca şi „*De bello gallico*”? Entuziasmul tînărului negustor îl bucură pe sobrul Traian ca cel mai sincer omagiu care se putea aduce faptelor lui de arme.

— Spune acestui tînăr că vreau să-l cunosc, Pylades. Plec din Roma pentru un timp scurt. La întoarcere vino cu el. Bănuiesc că trebuie să fie un spirit ales.

— O, Traian, un mare iubitor de poezie şi filozofie.

— Spune-i că m-am bucurat citindu-mi opera pe acest papirus.

— În curînd toată Roma va scrie pe *Charta Traiani*, pentru ca în Aegiptus se lucrează alte suluri de papirus cu acest protocol pe ele. El s-a grăbit să le ia pe primele şi să le aducă la Roma.

Pylades alergă într-un suflet la Timocles, să-i dea vestea mare că

Traian vrea să-l cunoască. Pe tînărul grec îl speriară vorbele mimului! Se apropia clipa cea grea!

— Nu te bucuri? se miră Pylades, pierzîndu-şi entuziasmul în fața aparentei răceli cu care a primit prietenul marea veste.

— Cum poți rosti aceste vorbe, Pylades? Sînt într-atîta de uimit şi de bucuros, încît am rămas ca o marmură.

Zicînd acestea, îl îmbrățişă pe mim, gîndindu-se mereu că a sosit clipa...

Şi cum nimic din viața modernă a Romei nu rămîne o taină, se află şi vestea că Arria şi Timocles fuseseră invitați de Traian la primul ospăț pe care-l va organiza împăratul. Tînărul grec cucerea repede lumea aristocrației romane. Tryphon, de altfel, omul cel mai frecventat de înalta societate, sporea zilnic popularitatea lui Timocles, povestind ce sumă plătise pentru copierea operei lui Traian. Se părea că are un venit de senator, nu numai de cavaler.

Un alt fapt care făcea să se vorbească mult despre Timocles era, desigur, dragostea Arriei, femeia care respinsese de cîteva ori cele mai nobile prietenii. Şi, cum îndeobşte este cunoscut că prețuieşti mai uşor un om care ajunge acolo unde tu nu reuşeşti, tinerii eleganți al Romei se uitau cu pizmă la el, dar şi cu respect. Se ajunse pînă acolo încît fiecare socotea o cinste să aibă printre invitații săi pe frumoasa Arria şi pe elegantul ei prieten. La bunul gust al Lui Timocles se adăuga acela al femeii, astfel că tînărul grec fu curînd recunoscut ca unul dintre cei mai eleganți bărbați din Roma. Cei care îl simpatizau mai sincer îl numeau „Petronius", asemuindu-l cu celebrul autor al Satyriconului, la timpul său *arbitrum elegantiorum* al Romei.

Zilele treceau într-o fugă amețitoare cum nu mai trăise Timocles niciodată în viața lui. Se trezea dimineața, îşi lua baia şi micul dejun, format mai ales dintr-o bucată de brînză şi fructe, pentru că începuse să se îngraşe, apoi se urca în litieră şi se îndrepta spre Arria. Dacă nu se ducea el, sosea actrița, către ceasul al cincilea, şi rămîneau împreună pînă spre seară, cînd se pregăteau să plece într-o vizită.

Fericirea Arriei ar fi fost deplină, dacă nu l-ar fi găsit din cînd în cînd abătut sau dacă nu l-ar fi furat gîndurile chiar stînd lîngă ea. Bănuia ce se petrece cu el, dar nu îndrăznea să-l întrebe. Odată, totuşi, se încumetă să-i vorbească:

— Uneori mi se pare că nu eşti fericit la Roma, îi spuse ea. Te găsesc trist şi îngîndurat, deşi ar trebui să fii cel mai fericit muritor. Ai venit aici chemat de dragostea mea, şi ea este pe deplin a ta. Ai ajuns atît de cunoscut la Roma încît adesea îmi simt inima muşcată de gelozie, privind spre femeile care te sorb din ochi. Sîntem poftiți în cele mai alese familii, iar în curînd chiar împăratul va sta de vorbă cu tine. La ai tăi trebuie să fie greu acum, şi dacă ai fi rămas acolo, ai fi suferit urmările înfrîngerii. O, Timocles, tu eşti o fire prea aleasă ca să trăieşti printre barbarii mirosind a blană de oaie.

Aceste cuvinte făcură din el un arc întins, gata să sloboade săgeata.

— Te înşeli, Arria, eu am firea obişnuită a poporului din care mă trag, nu sînt mai altfel decît ceilalți. Oare poți cunoaşte firea omului doar privindu-l?

— Îți pare rău că ai venit?

— Nu e ce-ți închipui! o linişti el, îmbrățişînd-o. Tu eşti cea care îmi răscoleşte sufletul.

— Te văd pe gînduri.

— Nu din motivele pe care le crezi.

— Atunci, spune-mi de ce rămîi cu ochii țintă în tavan?

— Poate că mă gîndesc la fericirea mea, Arria! Nu am dobîndit ceea ce am dorit mai mult? Tu ştii că prea multă fericire copleşeşte pe om.

Cum să nu te liniştească asemenea vorbe?

Adevărul era că Timocles începuse să se teamă că Ziper nu mai este în viață. De cînd se dusese în noaptea aceea la Gît Strîmb, trecuseră multe alte nopți şi pungaşul nu-i dăduse încă nici o veste. La fiecare două zile Callistos lua drumul spre *Forum boarium*, dar nu primea nici un răspuns. Gît Strîmb se jura că n-a rămas casă din Roma în care să nu-şi fi trimis oamenii să întrebe de acest Ziper, dar nimeni nu ştia de el.

Chiar în clipa de față, Callistos se dusese să-l întîlnească pe pungaş, în timp ce Timocles şi Arria plănuiau cum să se îmbrace pentru ospățul din seara aceea. În sfîrşit, reuşiseră să facă în aşa fel încît să fie invitați de Longinus, cunoscutul comandant al legiunii de la Viminacium, şi el unul dintre sărbătoriții acestor zile. Toți cei invitați se aşteptau la o primire fastuoasă din partea

gazdei, bănuind că Longinus vrea să arate că s-a înfruptat bine din prăzile războiului. Cît fuseseră de mari aceste prăzi nu ştia nimeni precis, dar se credea că au fost însemnate, dacă împăratul dăduse plebeilor un *congiarium* de 650 de denari. Despre Cassius Longinus se ştia că nu este prea bogat şi că se ridicase în ranguri militare mai ales prin meritele pe care nimeni nu i le punea la îndoială. Dar mai puțini ştiau că în acel timp comandantul era un om sărac. Crezuse şi el, ca şi ceilalți, că prăzile acestui război vor fi pe măsura legendelor care se spuneau despre Dacia, dar se înşelase. Nu atît în privința aurului care era într-adevăr în Dacia, ci în privința părții care i se cuvenise lui. Războiul nefiind dus pînă la capăt, comoara, sau comorile lui Decebalus, rămăseseră la Sarmizegetusa. De aceea, primul care se opusese din răsputeri ca războiul să înceteze, şi îl sfătuise pe Traian să continue lupta pînă la cucerirea totală a Daciei, fusese Longinus. Timocles ştia asta de la Butes tatăl Curtei, care se dusese în solie la Traian să ceară pacea, şi îl auzise pe Longinus îndemnîndu-l pe împărat să nu primească. Priceputul comandant de oşti făcuse mari datorii înainte de a porni în campanie, fiind convins şi el, şi creditorii, că la înapoiere va achita totul cu vîrf şi îndesat. Traian, care îl prețuia ca militar şi ținea mult la el, nu l-a ascultat în privința păcii, bănuind din ce motive este atît de pornit împotriva dacilor. Îi promisese o parte mai mare de pradă, fără să se gîndească măcar că ea era departe de a-i acoperi datoriile. Pe de altă parte, Longinus nu voia să renunțe la nimic din ceea ce avea, continua să întrețină o casă deschisă, tocmai pentru a nu da de bănuit că a ajuns fără nici un denar şi că trăieşte numai de pe urma cîtorva cunoscuți *feneratores* – cămătari – care mai aveau încredere încă în steaua lui şi îl mai împrumutau, bineînțeles, luîndu-i dobînzi atît de mari, că în timp scurt datoriile lui Longinus se dublaseră. Unchiul său, senatorul Silius, alături de care-l văzuse Timocles în ziua curselor de care, era în aceeaşi situație, fiindu-i cu neputință să-şi ajute nepotul de soră. Amîndoi pariaseră nebuneşte, sperînd într-o redresare a situației lor, dar, la sfîrşitul curselor, se treziseră şi fără ceea ce avuseseră mai înainte.

Cel care umbla disperat să facă rost de noi împrumuturi, era Silius, deoarece Longinus nu voia să-şi umbrească gloria de care se bucura acum la Roma. Bătrînul senator nu avea prea mare

succes, pentru că toți cămătarii cunoşteau acum sfîrşitul războiului şi rezultatele lui pentru Longinus. De unde să mai facă rost de aur acest priceput comandant, dacă nu din prăzi? Se auzea, e adevărat, că Traian i-a făgăduit să-l numească comandant peste toate teritoriile care rămăseseră cucerite de legiuni în Dacia, şi, desigur, va avea un frumos cîştig de pe urma acestei înalte funcții, dar pînă atunci creditele erau închise.

Pentru că Longinus voia cu orice chip ca sărăcia lui să rămînă o taină, pregătise o masă împărătească. Nu bănuia, că mulți dintre cei care aveau să bea şi să mănînce ştiau că petrecerea era dată pe bani de împrumut, şi că el nu se înapoiase din Dacia cu mare lucru.

Arria, tocmai pentru că mergea la un asemenea mare ospăț, despre care avea să vorbească toată Roma, şi unde întîlneai toată aristocrația oraşului, voia să fie mai frumoasă decît oricînd. Stătea tolănită în pat şi, mîncînd o banană, îi explica lui Timocles cu ce bijuterii se va împodobi.

— Îmi pun o pereche de cercei pe care n-am mai purtat-o niciodată pînă acum. Vreau să am cele mai frumoase şi mai mari perle. Fiecare cercel are cîte două, încrustate în aur roşcat, de aceeaşi culoare cu colierul. Ştii colierul meu din şaisprezece perle?

— Nu l-am văzut niciodată.

— Sînt sigură că n-o să fie nici unul mai frumos. E lung pînă la brîu şi îl rotesc de două ori în jurul gîtului.

— Un hoț care ți l-ar smulge de la gît ar trăi o viață întreagă de pe urma lui.

— Trei din cele şaisprezece perle sînt *uniones*, mai mari decît unghia. Am şi trei brățări pe care le voi înşira pe braț, iar în toate degetele cîte un inel. Vrei să-ți dau şi ție?

— Nu sînt obişnuit.

— Cel mai elegant bărbat al Romei să nu poarte în degetul mic un inel? Îți dăruiesc unul. Bijutierul l-a modelat pe Hercules luptînd cu leul din Nemeea.

Convorbirea lor fu întreruptă de strigătele disperate ale lui Callistos, care amenința să intre pînă în cubiculum. Auzindu-l, Timocles se grăbi să-l întîmpine, ştiind de unde vine.

— Stăpîne, Gît Strîmb zice că a dat de un sclav care ştie unde este Ziper.

— Unde?

— O, stăpîne, îl crezi atît de prost pe cel mai mare pungaş al Romei?

— Atunci cum să-l cred?

— Trebuie să-l crezi, stăpîne, pentru că din ceea ce mi-a povestit, mi-am dat seama că despre el este vorba. Mai există un îndărătnic ca el în toată Dacia? De două ori a încercat să fugă, cît a fost la Roma, şi dacă de capul stăpînului nu s-ar fi ținut cei mai de seamă *lanişti*, gata să-l plătească cu denari grei, trecea de mult apa *Styxului*. *Laniştii* cred că dacă îl vor avea în şcolile lor de gladiatori, în scurt timp n-ar mai exista un altul care să-i stea în față. Şi prostul de Ziper în loc să se pregătească pentru faimă, dă bir cu fugiții. El trebuie să fie, stăpîne, nătărăul de care-ți vorbesc.

— Şi ce vrea Gît Strîmb?

— Asta mai întrebi, stăpîne? Ce poate să vrea un pungaş decît bani? Dar cînd a auzit cîte parale vor să dea *lanistii* pe Ziper, să vezi ce preț s-a trezit să ceară! Mă aşteaptă, stăpîne, cu cincizeci de taleri. Dar a zis să mă duc în clipa asta, pentru că altfel se răzgîndeşte şi se duce la un alt *lanist* ca să-i vorbească despre acest grozav dac. Să ştii, stăpîne, că Gît Strîmb te crede *lanist*.

— Foarte bine, Callistos. Aleargă la el. Îți aduc chiar acum talerii.

Se înapoie în *cubiculum* şi deschise cufărul, în care avea denarii, şi talerii, şi cosonii, şi aruncă într-o pungă prețul cerut de pungaş. Arria nu-l întrebă nimic, deşi era tare curioasă să ştie ce face cu atîta aur. Timocles părăsi camera fără să-i dea vreo lămurire şi ea se apropie de ladă, pentru că zărise ceva care nu putea decît să trezească interesul unei femei. Un mic vas de argint, pe care-l bănuia plin cu cel mai ales parfum. Socotind că i-ar face plăcere lui Timocles să o găsească parfumată, ridică cu greu capacul lăzii şi luă micul vas, fără a se uita măcar la aur. Capacul micii amfore era atît de bine strîns, încît se chinui în zadar să-l deschidă. Ca orice femeie, îl prinse în cele din urmă cu dinții şi încercă să-l ridice. În clipa aceea Timocles intră în *cubiculum* şi Arria auzi un țipăt înfiorător.

— Nu, Arria, nu!

Îl privi îngrozită, neştiind ce făcuse atît de rău încît să îndreptățească strigătul lui nefiresc, ca în fața unei mari primejdii.

Timocles rămase în prag, tremurînd tot, neputînd să facă măcar un pas spre ea.

— Ce... ce-am greşit... dragul meu? îngăimă ea, vrînd să-l liniştească. N-am vrut să te supăr.

Stătea cu mica amforă în mînă, fără să-şi dea seama că el se aştepta s-o vadă căzînd din clipă în clipă. La ce altceva s-ar fi putut gîndi, cînd o văzuse trăgînd cu dinții de capac, iar Vezina îi spusese că licoarea dinăuntru pusă pe piele scurtează zilele unui om.

— Te rog... dă-mi... asta! îi ceru el micul vas.

— Am vrut să mă parfumez... Nu e parfum în ea?

— Ba da... parfum... dar...

Ar fi dat toată lada de aur pentru o minciună bună, dar nu-i venea nimic în minte, atît de repede încît s-o facă sa nu bănuiască adevărul.

— Dar ce... Timocles.

— Vezi... Arria... tu nu ne cunoşti... La noi, în Dacia, există un cult al strămoşilor... Cînd îți moare o rudă apropiată... mama, tatăl... pui într-un mic vas cîteva picături din sîngele lui, pe care-l porți la tine, să te ajute în orice împrejurare... Cînd îți este mai greu, iei în palme vasul şi-ți rogi strămoşul să fie alături de tine. Pînă am ajuns aici, l-am purtat la gît, legat cu lănțişorul pe care vezi că-l are...

— Ooo?! se miră Arria, înfiorată de ceea ce auzea. Şi... al cui sînge este?

Minciuna o dată găsită, lui Timocles îi veni uşor să urmeze cu altele.

— Tatăl meu! Cînd am văzut cum ții micul vas... era ca şi cum i-ai fi băut sîngele.

Arria se cutremură şi începu să înțeleagă spaima lui. Şi ea avea amulete la care ținea, şi de care nu se despărțea. Dar ceea ce purta Timocles în acel mic vas era cu totul altceva, ținea de o credință a lui, a poporului lui.

— Iartă-mă, am crezut că e parfum. Vasul e atît de frumos cizelat...

— Ştiu, draga mea, înțeleg ce ai vrut. Să nu ne mai gîndim la această întîmplare. Spune-mi mai bine cum îți faci cocul la ospățul de azi?

Iată un subiect care nu se putea să n-o facă pe Arria să uite de toate celelalte. Era fericită că-şi găsise o *ornatrice* nouă, care se pricepea să facă cele mai neaşteptate cocuri. Ca să vadă cum o să fie al ei, o pusese s-o pieptene mai întîi pe sclava preferată şi rămăsese încîntată. De jur-împrejurul coculuí, şi prelungindu-se pînă pe frunte, va purta un colier din cinci rînduri de perle.

Se făcuse ceasul al şaptelea şi Arria se hotărî să plece acasă, ca să aibă timp să-şi ia baia şi să se îmbrace. La ospăț trebuia să ajungă pe la ceasul al nouălea.

Cum îi văzu lectica îndepărtîndu-se, Timocles fu năpădit de gîndurile care şi pînă atunci nu-i dăduseră pace. Îl aştepta cu cea mai mare nerăbdare pe Callistos.

— Stăpîne! Stăpîne! strigă el din atrium.

Timocles văzu pe fața lui că totul mersese bine.

— Stăpîne, ştiu unde-l vom găsi pe nebunul de Ziper. Oi, mihi, ce de talanți ne-a mai costat! se tîngui el, neputînd uita aurul pe care îl dusese lui Gît Strîmb.

— Crezi că asta mă interesează să-mi spui mai întîi? Unde pot să-l văd pe Ziper?

— Nu mai este în Roma! Stăpînul pe care îl are a vrut să-l țină aici, dar pentru că nebunul a încercat să fugă, şi chiar să-şi pună capăt zilelor, l-a trimis la țară. Aşteaptă să se liniştească, să-l hrănească bine şi să-l vîndă apoi *lanistului* Bartalus. Al auzit, stăpîne, Bartalus! Cei mai renumiți gladiatori au ieşit din şcoala lui.

— Ai aflat unde e?

— Dar cum crezi, stăpîne? O fi el Gît Strîmb mare pungaş, dar nu i-am pus talerii în palmă pînă cînd nu mi-a spus. I-am plimbat numai punga pe la nas, ca să-l fac să înnebunească mirosind-o.

— Unde e? se răsti Timocles.

— Aproape, stăpîne. Dacă mergi călare pe Via Appia, în trei ceasuri ai şi ajuns în livezile din jurul Ariciei. Treci din Aricia, mai călăreşti cel mult trei mile, şi te abați apoi de la calea principală spre stînga. O milă mai ai şi ajungi la Lanuvium. Oi, stăpîne, dacă ai şti ce vii sînt pe-acolo! Cunosc bine locurile! Toamna să te abați prin partea aceea, cînd se culeg viile...

— Eşti sigur că Ziper e acolo?

— Un om de-al lui Gît Strîmb tocmai se înapoiase cu vestea

sigură. E de speriat, stăpîne, ce de hăndrălăi are pe lîngă el Gît Strîmb. Ăştia fură din tot Latiumul şi cunosc toate locurile. Cum i-a mirosit a talanți graşi, şi-a şi pus pungaşii pe drumuri.

— Care e numele stăpînului?

— Nu-l ştiu, pentru că Gît Strîmb a zis că merge el pînă acolo, ca să mai ciupească ceva.

— O să primească mai mult decît se aşteaptă.

— Ştii ce a spus Gît Strîmb, stăpîne? Că n-o să putem să-l scăpăm altfel decît furîndu-l. Gît Strîmb zice că dacă îl plăteşti bine, ți-l aduce pe tavă, unde vrei tu.

— Mai întîi să-mi spună numele stăpînului! De ce să fac atîta zarvă, cînd pot să-l cumpăr? Am să dau mai mult decît *lanistul* Bartalus. Spune-i lui Gît Strîmb că îi plătesc să-mi spună numele stăpînului, care, după cîte bănuiesc, locuieşte aici, la Roma.

— Iar să-i mai dai talanți? se căina Callistos, înnebunit de aurul pe care văzuse că-l ia pungaşul.

— Asta nu te priveşte pe tine! Du-te şi spune-i ceea ce ai auzit.

— Mă duc, stăpîne, dar nu pot să nu mă gîndesc că tare e rău făcută lumea asta. Pungaşul ăsta cîştigă atîția talanți, iar eu care alerg de-mi tocesc picioarele pînă la călcîie...

— Ai să primeşti şi tu, dacă totul o să se termine cu bine.

— O, stăpîne, ce vorbe mari ai spus! Poate că nu ştii că peste două zile au loc întreceri grozave...

— Du-te, Callistos! Ai să cîştigi la curse ca şi data trecută.

— Era cît pe-aci stăpîne.

— Ştiu, ştiu... Mi-ai mai povestit de zece ori. Du-te unde te-am trimis!

Începu a se pregăti şi el pentru ospăț. Din clipă în clipă se putea trezi cu lectica Arriei la poartă. Într-adevăr, tocmai îşi punea în picioare sandalele uşoare, pentru *cena*, fără călcîi şi numai cu două barete în față şi una la spate, cînd i se spuse că Arria îl aşteaptă.

Degeaba alergase într-un suflet Callistos pînă la Gît Strîmb, pentru că tot nu l-a mai prins acasă pe Timocles, deşi acesta îi promisese că-l ia şi pe el la ospăț. Callistos ştia că după ce trecea miezul nopții, cînd se auzeau cocoşii şi stăpînii erau în cel de al doilea *triclinium*, golind cupele cu vin, sclavii triclinari se înfruptau serios din rămăşițele mesei.

Cînd au ajuns la ospăț, mesenii erau lungiți pe paturile din jurul mesei întinse de jur-împrejurul *tricliniumului*. Sclavi cu părul lung şi ondulat, îmbrăcați cu toții în haine de un albastru viu ca floarea de cicoare, începuseră să aşeze pe masă primele bunătăți. Oaspeții erau la *gustatio* – aperitivul – astfel alcătuit încît să stîrnească pofta de mîncare.

Sosirea celor doi tineri fu întîmpinată cu un murmur de simpatie şi însuşi Silius, unchiul marelui comandant, îi întîmpină, arătîndu-le locurile păstrate. Timocles şi Arria se duseră apoi la Longinus, să-l salute şi să-i spună cîteva cuvinte. Gazda voia să-l cunoască pe tînărul grec.

— Sînt fericit, spuse Timocles lui Longinus, că am fost poftit în casa unui mare comandant de oşti. Despre faptele de arme ale lui Longinus am aflat chiar din însemnările împăratului.

Vorbise destul de tare, ca să audă cît mai mulți dintre meseni.

— Cum, se miră sincer Longinus, emoționat şi fericit, chiar împăratul mă laudă în scrierea lui?

— Rînduri pline de avînt sînt scrise despre luptele pe care le-ai dus.

— Ştiu că ai adus un papirus pe care ai copiat „*De bello Dacico*" şt ceea ce-mi spui mă umple de bucurie.

Acest schimb de vorbe făcu să crească simpatia mesenilor pentru tînărul grec, iar el se bucură de o atenție cu totul deosebită din partea lui Longinus.

Deşi împăratul nu era în Roma, se şi zvonise că-l primise pe Timocles, că stătuse îndelung de vorbă cu el şi că îl invitase la viitorul ospăț. Longinus ar fi fost bucuros să se împrietenească mai bine cu tînărul grec.

Arria şi Timocles aveau păstrat un mic pat, pe care se lungiră şi sclavii se grăbiră să le scoată sandalele.

Tricliniumul era deosebit de frumos ornat, ghirlande de flori viu colorate treceau dintr-o parte în alta, arcuindu-se pe deasupra meselor. Fiecare oaspete era îmbrăcat într-o *vestis cenatoria* în culori foarte vii, predominant fiind roşul şi albastrul. Îmbrăcămintea Arriei era roşie ca focul, scoțînd şi mai bine în relief albeața perlelor.

Prima surpriza a ospățului fură ouăle, astfel ornate încît păreau nişte pui vii. Bucătari încercați făcuseră din felii de măsline

ciocuri şi ochi, iar din mici ciuperci aripi, încît fiecare ou părea că e gata să ciugulească foaia de nalbă pe care era aşezat. Gazda fu mulţumită de murmurul de surpriză şi făcu semn spre *triclinarcha* – supraveghetorul – să-i grăbească pe sclavii care serveau, încît, în cea mai marc grabă, fiecare mesean să aibă dinainte-i acest prim fel de mîncare.

Mesele erau aşezate roată, de-a lungul pereţilor, pe trei laturi, iar în mijlocul acestei potcoave sclavii împinseră trei vase mari de lut ars, dar puse în altele mai mari încît abia puteau fi împinse, deşi erau aşezate pe platforme joase, cu roţi. Primul era cu vin, al doilea cu apă călduţă, iar cel de al treilea – ceva mai mic, numit *crater* – era gol. Un sclav luă cu un mic vas cu toartă vin din primul butoi şi îl vărsă în crater, apoi turnă peste el şi două măsuri de apă călduţă, din cel de al doilea vas. Alţi sclavi, fiecare cu cîte un *cyathus* – vas cu coadă mai lungă – luau vinul amestecat cu apă şi-l turnau în cupele oaspeţilor.

Longinus fu cel care ridică primul cupa şi se adresă invitaţilor:

— Oaspeţi dragi, să sorbim prima cupă a acestei mese în cinstea celui care prin curajul său ne-a adus pacea hotarelor: în cinstea lui Traian. Obrăznicia barbarilor a fost înfrîntă! Solii lor s-au aruncat la picioarele împăratului biruitor cerşind pacea! Mulţi i-au văzut în Forum, lipsiţi de arme şi cu capetele plecate. Dacă războiul l-am terminat înainte de vreme, numai datorită bunătăţii lui Traian l-am terminat. Eu n-aş fi lăsat scutul, pînă cînd ultimul barbar n-ar fi fost răpus, chiar în bîrlogul lui.

Sorbiră toţi cupele pînă la ultima picătură, şi numai sclavul care stătea la picioarele lui Timocles nu trebui să toarne alt vin în cupă. Cuvintele toastului lui Longinus îl înfuriaseră pe Timocles şi, cu orice risc, nu puse mîna pe cupă. Norocul era că toţi priveau spre comandant. Toastul însă îi spori şi mai mult sentimentul că se află într-o ţară vrăjmaşă, sentiment pe care în urmă cu cîţiva ani nu-l avusese. Pentru el multe nu mai erau ca atunci cînd totul îl entuziasmase, îl copleşise. Acum, dimpotrivă, totul îl înfuria.

Îşi amintea că la primul ospăţ se uitase îndelung, pe furiş, la solniţa de argint din faţa farfuriei, neştiind ce are în ea, îşi turnase oţet din *acetabulum*, pentru că şi ceilalţi picaseră pe bucatele din faţa lor, pipăise îndelung *mantela* aşezată pe masă şi se folosise cu stîngăcie de cele două *mappae*, cu care descoperise că se putea

şterge pe mîini, dar care erau în aşa fel împăturite, ca nişte conuri, încît nu bănuise pentru ce sînt. Şi acum totul era de argint sau de aur: şi cupele, şi farfuriile, şi lingurile, dar nu-l mai impresionau.

La sfîrşitul unui *gustatio* suculent, *triclinarcha* anunță *cena* propriu-zisă, enumerînd de pe o listă *prima cena, altera cena, tertia cena*, în sfîrşit, toate felurile de mîncare ce urmau a fi servite, fiecare fiind primite printr-un murmur aprobator. Gazda se îngrijise ca încă de la prima *cena* musafirii să aibă o surpriză, şi de aceea îi invită în *peristylium*. Toți se ridicară mirați, deoarece niciodată nu se mai întîmplase ca musafirii să fie deranjați de la masă. Bănuiau că trebuie să fie vorba de o surpriză şi, într-adevăr, era. În *peristylium* fuseseră întinse plăci de marmură pe care ardea un foc puternic. Priviră mirați vîlvătăile întreținute de doi sclavi pe care îi recunoscură imediat: erau doi daci. Toți îi ştiau la Roma pe „bărboşi", cu cămăşile lor lungi, despicate într-o parte, pînă spre şold şi legate la mijloc cu o cureluşă lată de un deget.

La un semn al celui care dirija buna desfăşurare a ospățului, apărură alți zece sclavi daci, fiecare avînd în brațe cîte o mieluşică. *Triclinarcha* anunță:

— Onorabilii oaspeți vor servi la prima *cena* friptură făcută ca la barbari, pregătită chiar de ciobanii aduşi la Roma cu turmele lor cu tot.

Dacii stăteau cu fețele în pămînt şi cu mieluşelele în brațe. Printre cei care întreținea focul era un tarabostes şi triclinarcha anunță asta ca pe ceva deosebit.

— Căciulița din lînă albă este dovada originii sale nobile, explică şeful sclavilor, mesenilor.

Dacul îşi vedea mai departe de treabă, zgîndărind focul, fără ca să înțeleagă ce se spusese despre el.

Dar invitații aşteptau să se mai întîmple ceva, şi se întîmplă. Dacii primiră poruncă să-şi facă datoria. Ei tăiată gîturile mieilor şi îi înfipse în prăjini lungi, cu mînere de argint. Flăcările molcomiseră, dar rămăsese pe plăcile de marmură o spuză care dogorea la zece paşi. Spre mirarea oaspeților, dacii băgară mieluşele în jar, cu blană cu tot, trăgînd deasupra altă spuză. Nu se mai vedea decît grămada mare de jar, din care începu să vină

mai întîi un miros înecăcios de lînă arsă, care-i făcu pe unii să strîmbe din nas. Oare asta era surpriza?

Fură invitați iar în *triclinium*, să continue *cena*, pînă cînd va fi gata friptura.

Arria nu se putu stăpîni şi, lipindu-şi gura de urechea lui Timocles, îi şopti:

— E adevărat că aşa pregătiți voi friptura?

El clătină capul în semn că da, şi ei nu-i veni să creadă, avînd încă în nas mirosul lînii arse.

— Şi e bună?

— Ai să mănînci.

Abudius Cestius, care făcea parte din ordinul cavalerilor, ridică şi el cupa şi toastă în cinstea gazdei, elogiind calitățile de comandant ale lui Longinus şi evocînd luptele la care luase parte şi din care ieşise victorios.

Vanius, cel mai bun prieten al lui Longinus, ridică şi el cupa, amintind alte fapte şi merite, iar mesenii goliră şi de data asta vinul din cupe. Lîngă Timocles erau doi tineri care îl priveau cu invidie, atît pentru că el era cel care o însoțea pe Arria, cît şi pentru succesele lui. Ce n-ar fi dat ei să poată fi primiți de împărat şi să capete popularitate cu repeziciunea cu care o căpătase acest grec. Amîndoi se pregăteau pentru înalte funcții şi aveau planuri bune pentru a cîştiga bunăvoința plebei. Unul dintre ei observase că Timocles nu prea bea şi se gîndi că grecul nu vrea să se îmbete. Se socoti cu prietenul său şi îşi puseră în gînd să nu-l lase în pace. De aceea, unul dintre ei, Vatinius, înălță cupa şi, adresîndu-se lui Timocles, îi spuse:

— *Bene tibi, bene te, vivat!*

Timocles nu avu încotro şi îi răspunse, golind cupa toată, după cum era obiceiul. Al doilea ridică şi el cupa, după ce făcuse semn sclavului lui Timocles să umple paharul stăpînului. Urîndu-i sănătate, îl obligă să golească a doua cupă.

Pe mari tăvi de argint, sclavii aduseră mieii scoşi din spuză. Dacii dezghiocaseră carnea din crusta tare, şi un miros neaşteptat de plăcut se răspîndi în triclinium. Fură tăiate bucăți nu tocmai mici, mustoase, şi puse în fața oaspeților, care după ce adulmecară carnea cu ochii pe jumătate închişi, se repeziră să muşte din hartane. Încă nu mîncaseră ceva mai bun! Între două

înghițituri, lăudau ideea grozavă a amfitrionului. Cel mai zgomotos era Caesius Nasica, cunoscutul petrecăreț, despre care unii spuneau că a îmbătrînit în *triclinium*. Era nelipsit de la orice ospăț. Ştia multe glume deochiate, le povestea cu haz, era la zi cu tot ce se întîmpla la Roma şi comenta în gura mare, mai ales spre sfîrşitul chefului, după ce golea numeroase cupe de vin. Dacă te lăuda Caesius Nasica, era dovada cea mai bună că ai reuşit ceea ce ai vrut.

— Iată, strigă Caesius cu gura plină, aruncînd la fiecare vorbă stropi spre masă, acum înțeleg mai bine de ce Traian, ca şi bătrînul Cato, îşi sfîrşeşte toate hotărîrile cu cuvintele... *„Aşa precum voi preface eu Dacia în provincie romană!.”* Pot să jur că împăratul a mîncat o astfel de friptură.

Gluma lui Caesius fu salutată prin hohote nestăvilite de rîs.

— Ce păcat, Caesius, că Traian s-a lăsat înduplecat de rugămințile barbarilor! îi răspunse Longinus. Nu mai era nevoie decît de o sforțare, ca totul să se termine pentru totdeauna. Să spună Timocles dacă nu este aşa, că el cunoaşte jurnalul împăratului. Acum, ce am făcut? Nici n-am terminat sărbătorile victoriei, că au şi început să vină veşti de nesupunere. S-au întîmplat acolo fapte care îndreptățesc vorbele mele, şi abia aştept sosirea împăratului ca să i le spun. Jur pe numele lui Marte că războiul trebuie început şi dus pînă la capăt. Comorile Daciei vor ajunge la Roma, şi eu le voi aduce!

Oaspeții cerură gazdei să nu mai fie aduse la masă alte bunătăți, ci să mai poruncească aruncarea sub spuză a altor miei.

— Am pregătit pentru voi prepelițe fripte şi stropite cu sirop de miere şi căprioară vînată anume, care azi dimineață încă mai alergau prin păduri, păstrăvi şi mreană aruncate de vii pe plita încinsă, stridii...

Fu întrerupt de vociferările mesenilor care, unul cîte unul, se prinseră într-un cor, condus de Caesius, care cerea „friptură dacică”. Gazda nu avu altceva de făcut decît să se lase înduplecată.

Ospățul se schimba într-un adevărat chef abia cînd trecură în cel de al doilea *triclinium*, pentru a lua *secundae mensae* – desertul – unde îi aştepta grămezi de fructe, iar în farfurii brînză de oi bine sărată, să ațîțe pofta de băut. Sclavii aduseră şi

prăjituri, de asemenea pişcătoare la limbă, ca să poți bea după ele. Pe o estradă erau cinci cîntăreți din flaut, aleşi dintre cei mai buni din *collegium* şi din *bucium*, care îi primi cu o melodie de sunete înalte, parcă cereşti. Toți cei ce intrau erau întîmpinați de un sclav care le punea pe cap o coroniță din flori roşii şi galbene, ca şi cele din ghirlandele de deasupra meselor. Cîțiva petrecăreți cerură să se aleagă *magister bibendi*, conducătorul chefului, şi cînd Longinus socoti că a sosit momentul, toți strigară numele lui Caesius Nasica. Ştiau că el este cel mai priceput în a amesteca vinurile şi nu uita niciodată să ridice cupa, dînd semnalul băuturii. Fu ales şi i se dădu, drept distincție, o cupă de două ori mai mare, pe care erau gravate capete de mort, să-i amintească celui care bea că trebuie să se veselească, pentru că moartea pune repede capăt vieții, lipsindu-te de tot ce ți-a plăcut.

De pereți erau atîrnate opaițe mari, cu cinci fitiluri şi cu bazinul din sticlă scumpă care imita rubinul.

Cum trecu miezul nopții, luarea-aminte a mesenilor amețiți fu atrasă de sunete de chitară. Doi sclavi se apropiau ținînd o pînză de mătase întinsă între două bețe, ca o cortină. În fața acesteia păşea chitaristul, care cînta o melodie necunoscută celor de față. El se aşează pe marginea unui scaun de piatră şi atunci sclavii lăsară cortina, în spatele căreia apărură trei dansatoare egiptene. Nu aveau decît pe şolduri o faşă de mătase, care se înnoda în față şi atîrna apoi spre genunchi. Părul negru, retezat pe frunte, şi mărgelele tăiate în formă de piramidă, pe care le aveau la gît, spuneau imediat de unde sînt dansatoarele. Dansul lor era leneş, lasciv, cu unduiri de şolduri şi fremătări de nări.

La un semn al lui Longinus, sclavii suflară în jumătate din opaițele agățate de pereți, şi încăperea rămase într-o lumină nesigură. În colțul lor, dansatoarele păreau umbre care se zvîrcoleau, sufereau şi explodau în gesturi de fericire.

Arta de bun petrecăreț a lui Caesius abia acum se dovedea. El se urcă alături de ele şi, cu paşii şovăielnici din cauza băuturii, repetă gesturile dansatoarelor, dînd răspuns mişcărilor lor. Un hohot de rîs acoperi sunetele chitarei. Dar asistența izbucni în adevărate strigăte de plăcere cînd Caesius, printr-un gest neprevăzut, trase de nodul eşarfei din jurul şoldului, unei dansatoare desfăcîndu-l. Dansatoarea îşi continuă mişcările, iar

Caesius flutură tulpanul în jurul lui, imitînd aceleaşi gesturi lascive.

Timocles profită de hazul general şi se ridică de lîngă Arria, apropiindu-se de Silius, care tocmai se înapoia la locul său. Bătrînul senator rîdea cu lacrimi de gesturile lui Caesius.

— E plin de haz Caesius Nasica, îi spuse Timocles senatorului. Este sufletul ospățului.

— Mă mir de unde mai scorneşte atîtea glume. El s-a îngrijit de dansatoare.

— Sînt chiar din Aegiptus, aduse pentru acest ospăț?

— Sigur că da, se făli senatorul, încîntat de mirarea din glasul lui Timocles.

— Trebuie să fi costat foarte mult.

— Mai mult decît îți închipui.

— În schimb sînt pline de grație. Au un farmec nou, cu totul altul decît cel al dansatoarelor cu castagnete din Hispania. Am sa le chem şi la ospățul meu. Trebuie să-l găsesc în toane foarte bune pe cămătar, pînă cînd îmi sosesc din Grecia talanții pe care îi aştept. Am avut noroc să întîlnesc un cămătar de treabă, care nu mi-a cerut dobîndă decît trei la sută.

Silius tresări, aşa cum se aşteptase Timocles. Vorbele lui loviseră drept la țintă.

— Numai trei la sută?! se miră, uitînd deodată de dansatoare şi de tot. Cine e nebunul ăsta?

— Un grec, abia sosit la Roma, pe care-l cunosc din Piraeus.

Lui Silius tot nu-i venea să creadă, deşi Timocles îi vorbea pe un ton nepăsător, fără să dea măcar o clipă impresia că ceea ce spune merită toată atenția. Oare grecul ăsta să nu ştie cît de mari sînt dobînzile la Roma, de spune atît de simplu că va lua bani cu numai trei la sută? El plătise treizeci, chiar mai mult. Pentru acest ospăț Longinus promisese unuia patruzeci la sută, ca să-i mai împrumute, asigurîndu-l că chiar în această toamnă războiul cu dacii va începe iar şi prăzile vor fi atît de mari, încît el, Longinus, va putea cumpăra toată Roma. Nepotul lui abia îl aştepta pe Traian să se înapoieze din Gallia, pentru a-i arăta dovezile scrise primite de la oamenii lui lăsați în Dacia, care-l vesteau că Decebal se pregăteşte iar de război.

Longinus nu pusese niciodată bază pe această pace şi nu

crezuse în supunerea acestui barbar îndărătnic. Veştile de acum erau limpezi: Decebal începuse să înalțe iar cetățile.

— Eşti sigur că numai cu trei la sută?!

— Am vorbit foarte clar.

— Şi poate împrumuta mai mult?

— Oricît. E putred de bogat. Face negoț în toată lumea. Corăbiile lui le găseşti la Tomis sau la Piraeus, la Brundisium sau la Ostia, la Alexandria sau Sorgiatium, din îndepărtata Hispania.

— Ce spui? E chiar atît de bogat? Şi ce negustoreşte?

— Orice vrei, aduce şi duce în toată lumea. Triremele lui urcă apele Nilului sau ale Danuviusului, iar dacă aştepți tocmai în Tyros, de pe celălalt mal al lui Pontus Euxinus, ai să-i întîlneşti şi acolo sclavii ridicînd pînzele corăbiilor lui.

— Cum de nu-l ştiu eu?! Cum spui că-l cheamă?

— Callistos, deşi nu este atît de arătos cum îl arată numele. Ca orice om putred de bogat, nu pune preț pe toga cu care se îmbracă. E un libert îmbogățit.

Silius îl luă de braț pe Timocles, cu cel mai prietenos gest şi îl trase afară din *triclinium*. Senatorul simțise un chilipir nemaipomenit pe care nu voia să-l scape. Se gîndea că şi Longinus se va bucura auzind de acest cămătar cumsecade.

— Spune-mi, prietene, grecul ăsta împrumută şi pe un timp mai îndelungat?

— Ştiu eu?! Cred că da, mai ales dacă cei care împrumută sînt demni de încredere.

— E vorba despre mine.

— O, atunci e sigur că da. Şi dacă, totuşi numele senatorului Silius îi este necunoscut, ceea ce ar fi posibil, dat fiind faptul că a sosit de curînd la Roma, sînt gata să te însoțesc şi să garantez cu numele şi averea mea împrumutul pe care-l ceri.

— Ai face una ca asta pentru mine?!... se entuziasmă senatorul, gata să-l îmbrățişeze.

— De ce nu? Longinus este eroul pe care îl prețuiesc cel mai mult dintre comandanții împăratului.

— Da, e un mare comandant.

— Am citit chiar în „*De bello Dacico*”.

— Şi unde crezi că îl putem întîlni?

— Aproape că nu există zi să nu-l vezi în Forum, în jurul statuii

lui Venus, căreia el nu vrea să-i spună decît Aphrodita Anadiomena, al cărei protejat se consideră.

Silius intră în panică. I se părea că, întîrziind, bogatul grec va afla care sînt dobînzile la Roma şi le va urca şi el, mai înainte de a ajunge să-i împrumute.

— Timocles, prietene, cînd mergem să-l căutăm pe acest Callistos. Cred că ar fi mai bine să mă însoţeşti. În afacerile astea nu strică niciodată să ai cu tine un cunoscut.

Silius se mai temea ca grecul cămătar să nu audă că e lefter – cămătarii aveau legături între ei, ştiau cum stă fiecare nobil din Roma. Despre Silius se ştia că a sărăcit şi bătrînul ar fi vrut să profite de garanţia pe care i-o promisese Timocles.

— Mergi cu mine? aproape îl rugă.

— Sigur că da.

— Cînd?

— Într-una din zilele viitoare.

— Nu, nu aşa! Hai chiar mîine de dimineaţă. Ne întîlnim către ceasul al cincilea din zi.

— După o noapte albă ca asta?

— Dormim cîteva ore şi după o baie bună, putem ieşi în Forum.

Timocles nu voia să-i lase impresia că primeşte imediat, de aceea îl mai lasă să aştepte cu gura căscată răspunsul lui.

— Mă trezesc atît de greu dimineaţa...

— La ceasul al şaselea eşti treaz, desigur, dar îl mai găsim oare pe Callistos?

— Aproape sigur.

— Atunci de ce eziţi?

— Vai de mine, să nu crezi una ca asta! Am prea multă simpatie pentru Longinus. Şi lui i-aş fi călăuză, aruncă el momeala, în treacăt.

— Da, şi lui? Să vedem... nu ştiu dacă el are nevoie să împrumute.

Bătrînul ştia că da şi se gîndise că după ce va încasa el denarii, o să-l trimită pe nepot. Era bun de stors grecul ăsta simpatic. Ce bine că se îndrăgostise de Arria şi că rămăsese la Roma.

— Atunci ne întîlnim la ceasul al şaselea.

— Bine o să ne vedem lîngă statuia lui Venus.

Lui Silius nu-i mai trebui nimic altceva. Se despărţi îndată de

Timocles, dar îl mînca pur şi simplu limba, nu putea să nu-i spună şi lui Longinus. Se duse şi-l luă de-o parte pe nepot, povestindu-i ce vorbise cu tînărul grec. Timocles, de la locul lui, în timp ce sporovăia cu Arria, nu-i scăpa o clipă din ochi. Bănuise că bătrînul nu va avea răbdare să tacă pînă a doua zi. Cînd Longinus se înapoie la masa lui, îl căuta cu privirea pe Timocles, dar el se făcea că vorbeşte cu Arria.

Între timp, cheful se desfăşurase după obiceiul cunoscut al mesenilor. De acum, mulți dintre ei erau amețiți de băutură şi mîinile lor căutau apropierea sclavelor.

Pe Timocles îl scîrbea dragostea fără de nici o ruşine. Cei care nu mai puteau răbda se trăgeau sub mese şi, acoperiți de mantela, lungă pînă la pămînt, se zvîrcoleau în plăceri. Alții îşi luaseră sclavele pe paturi şi în timp ce beau şi mîncau se lăsau mîngîiați. Dansatoarele, rămase toate trei fără mătăsurile de pe şolduri, dansau şi mai aţîţător, în potcoava din mijlocul meselor. Una dintre ele sări chiar deasupra şi păşi în ritm printre cupe şi farfurii, ferindu-se de palmele care o căutau. Caesius îşi aruncă cupa de vin pe ea, dînd această idee şi altora. Pînă cînd trecu pe deasupra tuturor meselor, egipteana făcu o adevărată baie de vin.

Se auzi un țipăt scurt de femeie speriată. Toate capetele se îndreptară într-acolo. În spatele ei apăruse deodată un schelet de om, dansînd. Era un sclav cu o glugă albă pe cap şi cu un fel de *penula* foarte strîmtă pe el, din pînză albă. Pe ea erau desenate, cu culoare neagră, oasele scheletului, dar atît de (bine făcute, încît în lumina aceea nesigură chiar te puteai speria. După prima clipă de surpriză, toți izbucniră în rîsete. Da, gazda le amintea de moarte, îndemnîndu-i să bea şi să petreacă.

Scheletul dansă în ritm de chitară, făcînd gesturi spre meseni, ca şi cînd ar fi vrut să-i ia cu el. Mai ales femeile scoteau țipete scurte, ferindu-se înfiorate. Arunci se ridică în picioare Caesius, ținîndu-şi cupa deasupra capului.

— Să bem prieteni, moartea este aproape!

Goliră cu toții cupele pînă la ultimul strop, dar înrăitul *magister bibendi* ridica iar cupa. Moartea îl speria cel mai rău.

— Să mai golim o cupă, prieteni! Astăzi sîntem toți aici, fericiți, cine ştie ce va fi mîine? Golind cupele, înfruntăm moartea!

Zicînd aceste cuvinte, el începu să alerge după schelet, cu o

frigare pe care o smulsese din mîna unui sclav, şi-l lovi năprasnic, furios, disperat. Toţi se bucurau de victoria lui Caesius asupra morţii. Bătrînul petrecăreţ, îngrozit de spectrul de dinaintea ochilor lui şi ameţit de băutură, înfipse frigarea în nenorocitul schelet, care gemînd scurt, se prăbuşi la pămînt. Gestul fu salutat cu o explozie de bucurie, care creştea pe măsură ce nenorocitul sclav se zvîrcolea, iar pînza albă în care era înfăşurat se înroşea. La un semn al triclinarchei, alţi doi sclavi traseră de picioare cadavrul, scoţîndu-l din sală. Cupele se ridicară şi fură pentru a treia oară golite, pînă la cel din urmă strop.

În cele mai înalte cercuri ale Romei

A doua zi, după ospățul de la Longinus, o ploaie de mustrări se abătu asupra capului lui Timocles. Callistos era supărat foc

— Bine, stăpîne, cînd e vorba de corvoadă mă găseşti întotdeauna, iar la chiolhan dai tot de altul! Nu e prost Callistos că îşi toceşte picioarele umblînd după toți pungaşii Romei, cu frica-n sîn? Crezi că e uşor să ai la tine atîția talanți şi să te duci în mijlocul pungaşilor? Parcă tot simțeam un cuțit încercîndu-mi tăria pielii.

— S-ar fi convins că-ncearcă degeaba, Callistos. Cel mult ar fi rămas cu cuțitele rupte.

— Îți vine să rîzi, stăpîne, dar mie nu, deşi mă bucur ca te mai văd luminat la față. Spune, nu puteai să mă iei şi pe mine să-ți port sandalele şi să-ți umplu cupa? Sau pentru treburi uşoare nu

sînt bun?

— Cum era să te iau cu mine, Callistos, cel mai bogat armator al Greciei, omul cu o mie şi una de trireme care străbat toate mările pămîntului! Să-mi umpli cupa, tu, cel mai generos *fenerator*, care nu iei dobîndă decît trei la sută, în timp ce alţii jumulesc patruzeci? Tu, suflet bun, care ai grijă de toţi bătrînii dezmăţaţi, după ce şi-au cheltuit averile la cursele de care? Puteam să fac una ca asta?

— Stăpîne, îţi rîzi de mine! Rîzi, dacă asta te înveseleşte.

— Cum poţi să rosteşti asemenea vorbe, Callistos? Triremele tale taie valurile în Mare Ibericum, şi în Mare Ligosticum, şi în Mare Tyrrenum, şi în Mare Adriaticum, şi în Mare Aegeum, şi în Pontus Euxinus, şi în...

— Stăpîne! Nu-ţi bate joc de firele mele de păr alb, dacă ar fi fost pe creştetul pleşuv. Ştiu că chelia face să nu mi se vadă vîrsta, dar tîmplele mele sînt cărunte. Oare asta e tot ce merită Callistos? Ăsta e cel mai bun răspuns pe care îl dai supărării mele?

— Altul, mai fericit, Callistos.

— Stăpîne, îngăduie-mi să mă duc la treburile mele

— Aici sînt treburile tale, Callistos. Ascultă mai întîi ce am să-ţi spun, şi numai după aceea să faci pe bosumflatul. Aşează-te pe scaunul de colo.

Callistos îl privi cu ochii şi mai măriţi de surpriză. Un sclav invitat să stea pe scaunul din piatră sculptată, în faţa stăpînului rămas în picioare?

— Să nu vadă ceilalţi sclavi, stăpîne! Şi aşa mă invidiază că sînt în graţiile tale.

— Stai, cînd îţi poruncesc!

Se aşeză. Află pe îndelete tot ceea ce vorbise Timocles cu bătrînul senator.

— Şi eu... stăpîne... să mă dau drept cămătar?

— După cum foarte bine ai auzit. Ai venit de curînd la Roma şi nu cunoşti dobînzile.

— N-o să creadă asta, stăpîne, ascultă-mă pe mine. Aseară era băut, dar azi, cînd o să se gîndească mai bine, n-o să creadă. Şi dacă o să se convingă că este adevărat, ceea ce aseară a crezut pe jumătate, o să se gîndească la ceva necurat. Şi dacă n-o să se gîndească bătrînul Silius, o să se gîndească Longinus, pe care îl

ştiu, stăpîne, şi sînt sigur că are minte cu carul.

Vorbele lui Callistos îl puseră pe gînduri. Nu cumva o dobîndă atît de mică o să dea într-adevăr de bănuit?

— Tu abia ai venit la Roma şi nu ştii cum merge piaţa.

— Un om care e atît de prost încît să arunce denarii mai înainte să se intereseze cît poate să ia dobîndă, nu ajunge să aibă atîta avere. Ce face mai întîi un cămătar decît să întrebe de dobînzi?

— Trebuie să creadă, pentru că altceva nu avem de făcut decît să-l convingem. Numai să fii tu cu băgare de seamă, să nu te dai de gol. Tu trebuie să-l convingi.

— Am să-l conving, stăpîne, pentru că în capul meu pleşuv e multă minte. Am şi găsit ce să-i spun, mai bine-zis ce să-i spui tu, încît să creadă totul.

— La ce te-ai gîndit?

— Îţi spun eu îndată, dar cum pot să-ţi spun, cînd în buzunar nu am nici un denar?

— Pungaşule!

— Păi, stăpîne, de cînd m-ai tot trimis la Gît Strîmb, oi fi învăţat şi eu ceva, că de aceea am capul atît de mare.

— Ai să-i pierzi şi pe ăştia la curse.

— După cît sînt de ghinionist, nu m-ar mira.

Luă punga cu denari, o cîntări şi, după ce o ascunse bine, vorbi:

— Stăpîne, ştii de ce nu iau dobîndă mai mare de la aceşti tocători de averi?

— De ce?

— Pentru că nu mă lasă bunul Dumnezeu, cel care a făcut cerul şi pămîntul, şi pe noi, oamenii!

— Eşti nebun, Callistos?

— Ce bine ar fi, stăpîne, să fie aşa! Cine e mai fericit decît un nebun, dar din păcate sînt un biet fugit dintr-o legiune, care a ajuns pe meleagurile…

— Nu mai vorbi despre altceva şi lămureşte ce vrei să spui.

— Stăpîne, eu am avut un prieten, care în cele din urmă a ajuns să se închine noului zeu. Din ziua aceea n-a mai pus mîna pe cuţit sau pe armă şi n-a mai vorbit decît despre iubirea aproapelui. Auzi, prostie, stăpîne, să vorbeşti de dragostea dintre oameni tocmai în ziua de azi, cînd unul îl trage pe sfoară pe celălalt mai rău ca niciodată! În sfîrşit, stăpîne, din toată prostia

lui, am înțeles că creştinii ăştia nu vor să împileze pe nimeni, nu se bucură de avere, nu le pasă dacă au la masă un fazan fript sau cîteva ciuperci perpelite pe jar. Silius şi Longinus nu se poate să nu ştie ce credință au creştinii, că doar se vorbeşte din ce în ce mai mult despre catacombele lor, din afara zidurilor cetății. Cînd stai de vorbă cu ei, dă-le de înțeles că aş fi căzut în această nouă credință şi că nu mai jecmănesc oamenii de frica lui Dumnezeu.

— O, pungaş bătrîn, nici că se putea ceva mai bun! sări fericit Timocles, aruncîndu-i o nouă pungă cu denari, pentru că în sinea lui fusese îngrijorat.

— Aşa e, stăpîne, că m-am gîndit bine?

— Trăiască Gît Strîmb, care a reuşit într-un timp atît de scurt să facă dintr-un... pungaş prost, unul deştept!

Callistos se bucură şi el de bucuria lui Timocles şi puseră amîndoi la cale întîlnirea cu Silius, de lîngă statuia zeiței Venus.

După figura pe care a făcut-o Silius în clipa întîlnirii, Timocles şi-a dat seama că bătrînul cavaler nu se prea aştepta să-l vadă. L-o fi crezut băut cînd i-a vorbit despre acel chilipir. Senatorul venise mult mai devreme la locul hotărît, fiind îmboldit şi de Longinus. Comandantul, după ce îşi limpezise capul de băutură, şi după ce îşi asigurase faima de om cu avere – aşa credea el, pentru că invitații ştiau, mai toți adevărul – se trezise în minte cu noianul de gînduri deloc vesele, ale situației lui materiale disperate. Costase ospățul, costaseră dansatoarele – despre care se şi vorbea în toată Roma – costase vinul şi vînatul pe care-l devoraseră spre ziuă, după ce mesenilor le trecuse pofta de friptură dacică. De aceea primul lui gînd fu la ceea ce îi spusese senatorul în toiul petrecerii. Oare să fi fost adevărat, sau grecul ăsta despre care se vorbea atîta, era un fanfaron care nu ştia ce vorbeşte după ce bea o cupă de vin?

Unchiul plecase de-acasă mult mai devreme şi se plimbase de colo-colo prin Roma, tot scrutînd mutrele celor care i se părea că ar putea da ceva denari cu dobîndă.

Timocles aranjase cu Callistos să nu apară prea repede. După ce se va întîlni el cu Silius, să mai aştepte ca la o jumătate de ceas, să-l fiarbă bine pe senator, şi apoi să le iasă în cale. Simțea o mare plăcere să-l şicaneze din cînd în cînd, spunîndu-i că o fi plecat cămătarul din Roma. Voia să-l vadă perpelindu-se. Şi aşa

se şi întîmpla. Silius îl întreba la fiecare cinci paşi:

— Nu-l vezi? Încă nu-l vezi? Să nu fie pe undeva pe-aproape. Hai şi mai încolo, că doar n-o sta lipit de statuie.

— Vine el, că doar n-o fi plecat din Roma!

— Era vorba să plece? întrebă pierit senatorul.

— Nu, dar parcă nu ştii cum sînt oamenii ăştia? Afacerile îi cheamă de colo-colo, încît nu stau într-un loc decît atîta timp cît nu sînt chemaţi în altă parte.

— Poate că nu a plecat...

— Sau o fi chemat... Dar asta nu ştiu dacă se cade să ţi-o spun.

— Spune, nu mă face curios!!

— Numai dacă îmi juri că n-ai să mai vorbeşti nimănui ceea ce auzi de la mine.

— Jur.

— De altfel nici nu sînt atît de sigur.

— Spune, spune!

Se apropie de urechea lui şi-i vorbi în şoaptă.

— Ştii de ce cred că nu ia dobîndă prea mare acest bătrîn grec?

— Nu pot să-mi închipui.

Timocles se uită în jur, ca şi cînd urma să-i mărturisească o mare taină:

— Mi se pare că e creştin. El n-ar mărturisi-o nimănui, dar am auzit de la altcineva. Ai aflat ce-i învaţă noua credinţă pe adepţii ei...

— Am auzit eu ceva!

— Să se umilească, să nu împileze alt om, să nu înşele, să nu se bucure de nenorocirile altuia. De aceea dă banii aproape fără dobînzi, convins că aşa îşi slujeşte zeul.

— Eee?! Auzi prostie?! Dar ce-mi pasă de motivele lui?

— Să nu cumva să-i dai de înţeles că ai aflat ceva. Ştii cît sînt de prigoniţi şi...

— Pe marele Joe, am vreun interes să mă port ca un nătărău?

— Uite-l!

Silius tresări de parcă ar fi primit un picior în spate.

— Unde? Care-i?

— Cel de colo, îmbrăcat modest.

— De lîngă statuie? Cel pleşuv?

— Da. Ştii că ei nu pun preţ pe ceea ce îmbracă. Priveşte-l! Poţi

să spui că arată ca un om care nu poate trage cu propriul lui trup atîta aur cît are?

— Nu arată, jur pe tot Olimpul că nu!

Pe Timocles îl bufnea rîsul. Callistos avea o mutră atît de caraghioasă, în chip de cămătar, că puteai să te prăpădeşti de rîs. Se tot făcea că nu-l vede pe Timocles, pînă cînd acesta îl strigă, bucuros:

— Hei, Callistos, sînt fericit că te văd sănătos!

— Şi eu mă bucur, tinere Timocles, şi îți invidiez anii puțini. Singura avere pe care n-o putem păstra...

— De ce te plîngi? Pe măsură ce ai pierdut din ani, ai cîştigat atîta avere, încît poți dormi în pat de aur.

— Omul trebuie să fie modest, Timocles! Să nu rîvnească mai mult decît are! Cînd ne urcăm la cer, luăm ceva cu noi?

Timocles îi făcu pe ascuns un semn lui Silius, care voia să-i sublinieze senatorului părerea că bătrînul cămătar e creştin.

— Ai mare dreptate, Callistos, această înțelepciune de multe necazuri ne-ar scuti, dar omul este numai dorințe şi greşeli, iar viața noastră îi dă atîtea prilejuri să nu le poată ocoli.

— Aşa este, Timocles, aşa este, omul uită măsura rațiunii, lăsîndu-se pradă simțurilor.... Dar ce te-aduce pe aici, frumosule tînăr.

— Chiar pe tine te căutam.

— M-ar bucura să ştiu că ți-ai amintit de mine, fără să ai nevoie de mine.

— O, Callistos, cum ghiceşti gîndurile oamenilor. Ştii de acum că o nevoie m-a făcut să te caut. Mă cunoşti de mulți ani şi ştii cine sînt.

— Mai ales îl cunosc pe nobilul tău tată.

— Mă străduiesc să fiu demn de numele lui, prin tot ceea ce fac. Am venit aici adus de afacerile pe care le ştii.

— Mai cari papirus peste mări şi țări?

— Asta ştiu.

— Nobil negoț. Eu duc şi aduc tot ce este pe lumea asta. Nu cumva ai pierdut vreo triremă încărcată pe care o aştepți aici?

— Nu, Callistos. Neptun mi-a fost întotdeauna prielnic. Dar am nevoie, totuşi, să împrumut ceva denari de la tine.

— Nu cumva te-a furat viața destrăbălată?

— Fii liniştit, prieten al tatălui meu! Nevoile negoțului meu mă fac să-ți cer acest împrumut.

— Atunci îți voi da cît îmi ceri.

— Îți sînt recunoscător, Callistos, şi am să-i spun tatei cît ai fost de mărinimos. Dobînda e aceeaşi?

— Niciodată n-am luat mai mult de trei la sută.

— Atunci, pot să fiu liniştit. Dar iată că mai am o rugăminte. În fața ta este senatorul Silius, de care poate că ai auzit.

Senatorul, ştiindu-şi faima, se rugă în gînd să nu fi auzit, şi Callistos mărturisi, spre ruşinea lui, că nu-i cunoaşte numele.

— Eu am sosit de curînd la Roma şi duc o viață atît de retrasă. Sînt fericit că am prilejul să stau de vorbă cu un nobil senator.

— Bătrîne Callistos, am venit împreună, ca să garantez cu propriul meu nume un împrumut pe care nobilul Silius vrea să-l ia de la tine.

— O, Timocles, cuvintele tale sînt pentru mine cea mai bună garanție, deşi într-o afacere ca asta numai ceea ce este scris rămîne de căpetenie.

Timocles îl lăudă apoi pe Silius, spunîndu-i că e unul dintre cei mai respectați nobili al Romei, că în Senat cuvîntul lui are o mare greutate, ajungînd, în sfîrşit, să-l amintească şi cel mai de seamă lucru, că este unchiul marelui comandant Longinus.

Această din urmă veste părea că-l interesează în cel mai înalt grad pe cămătar.

— O, marele Longinus? Ştiu, ştiu! Corăbiile mele au urcat Danuviusul pînă la Viminacium. Numele lui Longinus este pe buzele tuturor acolo.

Pentru că grecul avea talanți de aur, Silius ceru un împrumut de 100, ceea ce însemna 600.000 de drahme, o sumă respectabilă. Callistos se învoi şi rămase ca a doua zi senatorul să vie cu un papirus scris, iar el să aducă talanții.

De bucurie, Silius îi pofti la el, dar grecul se scuză, spunînd că nu poate să-şi lase unele treburi. Şi apoi era o zi în care el nu mînca şi nu bea pînă nu apunea soarele. Senatorul nu insistă şi plecă fericit, însoțit de Timocles, căruia îi mulțumi din tot sufletul. Tînărul îi spuse că trebuie să se întîlnească peste o jumătate de oră cu Arria şi îşi luă şi el ziua bună de la senator. Silius atît aştepta, ca să dea o fugă la Longinus, să-i spună vestea cea mare.

Timocles avea însă altele de făcut, înainte de a se lăsa întunericul. Bietul Callistos nici nu-şi terminase bine rolul de cămătar, că trebuia să înceapă un altul. Cu denarii în mînă, el urma să se ducă la stăpînul lui Ziper să încerce, oferind oricît, să-l cumpere.

— Să dai îndoit de cît au dat cei doi lanişti.

— O să se sperie.

— Nu-i nimic!

— O să mă întrebe de ce vreau neapărat să-l cumpăr. O să se mire că pe sclavul ăsta se bat atîția să-l aibă.

— Spune-i că eşti şi tu lanist, sau că vrei să deschizi o şcoală de gladiatori şi să te faci lanist. Spune-i orice vezi că e gata să creadă.

— Stăpîne, de ce nu te duci tu şi mă bagi pe mine, un bătrîn păcătos, care mă apropii de cincizeci de toamne? Nu te gîndeşti la picioarele mele? Cît crezi că mă vor mai colinda pe caldarîmul încins?

— Callistos, ai început să mă jupoi! Nu mai faci cea mai mică treabă fără răsplată.

— Stăpîne, Gît Strîmb e de vină. Ultima dată mi-a spus că numai nebunii aleargă pe degeaba şi de aceea te-a jecmănit el aşa.

— Acum mă jecmăneşti şi tu.

— O, stăpîne, este adevărat, dar de unde din altă parte să storc şi eu cîțiva sesterți? Acum e timpul să strîng ceva – mărturisi cu mare sinceritate bătrînul sclav – că după ce ne-om întoarce la Sarmi, n-ai să te mai uiți la mine şi am să primesc doar o lefşoară amărîtă de instructor.

— Măcar de i-ai păstra, numai că-i prăpădeşti pe toți la curse. Cîți ți-au mai rămas din cei căpătați pînă acuma?

— Nu ştiu, stăpîne, nu i-am numărat.

— Nu mai ai ce număra, mai bine spune aşa. Poftim, şi acum şterge-o din fața ochilor mei!

Peste două ceasuri, Callistos se înapoie cu buzele umflate. Nu făcuse nimic.

— N-am putut să-l hotărăsc, stăpîne. I-am dat cît mi-ai spus – adevărul era că încercase să oprească ceva şi pentru el din aceşti bani – i-am spus că sînt lanist, că... în sfîrşit, degeaba, pentru că el a şi semnat vînzarea. Mîine dimineață, cel mai tîrziu poimîine,

Ziper o să ajungă în şcoala gladiatorilor. Stăpînul abia aştepta să scape de el, zicea că îl ține în lanțuri, ca să nu-l piardă. E adevărat ce ne-a spus Gît Strîmb.

— Dacă aşa n-a mers, o să-l luăm altfel. Aleargă la...

— Iar, stăpîne?

— Aleargă la Gît Strîmb şi spune-i că la noapte să ne aştepte cu cîțiva oameni de-ai lui în afara oraşului, dincolo de Porta Appia. Să aducă şi doi cai în plus. Nu te tocmi cu el. Cît cere, atîta să-i promiți.

De data asta Timocles vorbise atît de serios, încît Callistos nu mai încercă să-l stoarcă de un singur as măcar.

...Timocles şi Callistos, fiecare cu cîte o *penula* ieftină, se furişară pe poarta din spate a casei şi porniră grăbiți. Trecură Rivus Herculaneus şi apucară pe Via Appia, pînă la poarta oraşului. În afară, spre Ancia, la o milă depărtare, trebuia să-l întîlnească pe Gît Strîmb şi oamenii lui.

Pungaşii îi aşteptau nerăbdători, crezînd că s-a întîmplat ceva şi nu mai vin.

— Ăsta a fost la Ziper şi l-a văzut în lanțuri, arătă Gît Strîmb spre un pungaş cu mutra căruia puteai să sperii copiii şi ziua. Haideți, că avem mult de mers.

Pungaşii călăreau foarte bine, aşa că se aşternură pe o goană nebună. Pe la ceasul al şaselea din noapte trecură prin Aricia, dar nu toți o dată, ci cîte doi, doi, să nu trezească bănuiala cuiva. O jumătate de ceas după aceea erau în apropierea locului, şi puțin mai tîrziu, cel care cunoştea drumul, ridică brațul, făcîndu-le semn să oprească.

— Acolo! arătă el spre o *villa rustica* aşezată pe o coastă de deal şi înconjurată din trei părți de o pădurice deasă, dar tînără.

Descălecară. Gît Strîmb se înțelegea cu hoții lui numai din semne scurte şi precise. Un singur deget îndreptat într-o anumită parte era de ajuns ca cei cărora li se adresa să ştie ce au de făcut. Se împărțiră în două cete şi se apropiară de *villa*.

Timocles păşea alături de Gît Strîmb, şi cînd vru să-l întrebe ceva, pungaşul îl săgetă cu o privire care îi îngheță vorbele pe buze. „La furat nu se vorbeşte”, gîndi el, ascultînd de porunca din privirea şefului. Ar fi vrut să-l întrebe cine locuieşte în *villa* aceea,

dacă nu-i vor întîmpina cei dinăuntru, dar se părea că pungaşul care fusese în recunoaştere îşi cunoştea bine meseria şi adusese toate ştirile de care aveau nevoie, pentru că Gît Strîmb mergea la sigur. Deşi nu văzuse aceste locuri în viața lui, se descurca de parcă pe aici ar fi copilărit, dovadă că i se descrisese totul cu multe amănunte.

În față era clădirea propriu-zisă, în care locuiau stăpînii, cînd veneau să petreacă în aer liber un timp oarecare, iar în spate, dincolo de *peristylium*, începeau camerele sclavilor, care şi ele dădeau spre o curte interioară, pe care o închideau din trei părți.

În această curte a sclavilor se putea intra şi printr-o poartă din spate, atît de mare încît ieşi uşor un car încărcat cu marfa pe care stăpînul o trimetea la piață.

Gît Strîmb arătă spre acea poartă şi coborîră în pas repede. Ascultară dacă dincolo de ea se aude ceva, apoi doi pungaşi se aplecară, iar al treilea se urcă pe spinarea lor. Al patrulea se cățără pe spinarea celui de al treilea şi ajunse pînă deasupra porții. Nu i-a fost deloc greu să coboare dincolo şi, puțin după aceea, bîrna groasă care stătea de-a curmezişul fu dată fără zgomot la o parte. Intrară şi se strecurară pe lîngă ziduri, aproape lungiți pe burtă, ca să nu fie zăriți din camere. La a treia fereastră, hoțul care fusese în recunoaştere se opri şi se chiondărî înăuntru, încercînd să vadă prin întuneric.

— Îl cunoşti? i se adresă Gît Strîmb lui Timocles.

— Sigur că da.

— Strigă încet, să nu se sperie. De aici, din fereastră.

Cu glasul nesigur de emoție, Timocles îşi chemă şoptit prietenul. O data, de două ori! La a treia strigătură auziră zgomotul unui lanț, apoi glasul lui Ziper care întrebă, în limba dacă:

— E cineva?

— Eu sînt.... Nu scoate o vorbă! îi răspunse Timocles. Hai, vino!

— Sînt înlănțuit!

— Ia-ți greutatea în brațe şi vino!

— Sînt prins de perete.

Timocles crezuse că de lanțurile lui atîrnă greutatea care face ca sclavul să nu poată fugi. Stăpînul fusese mai prevăzător şi-i legase lanțurile picioarelor de un belciug zidit în perete.

Gît Strîmb ştia asta, sau în orice caz fusese prevăzător, deoarece

unul dintre pungaşi scoase din sîn o rangă scurtă, de fier. Intră în cameră urmat de un al doilea. Lui Timocles începură să i se obişnuiască ochii cu întunericul şi îi văzu ce fac. Băgaseră fierul în belciug şi îl răsuceau, slăbindu-l.

— Mai repede! porunci Gît Strîmb.

Zgomotul făcut de răsucirea belciugului trezi din somn pe sclavii care dormeau alături. Bănuiră imediat că Ziper încearcă să fugă şi săriră speriaţi. Stăpînul ar fi fost necruţător cu o astfel de faptă, şi ar fi ispăşit-o cu toţii. Pentru că aşa era legea, îi pedepsea pe toţi sclavii, pentru fapta unuia.

De curînd se auzise că un sclav îşi înjunghiate stăpînul şi alţi douăzeci fuseseră omorîţi, pentru că nu l-au spus. Degeaba au plîns şi s-au jurat cu toţii că n-au ştiut nimic, cei care i-au acuzat au susţinut că nu se poate ca vreunul dintre ei să nu-l fi auzit vreodată pe făptaş vorbind urît despre stăpîn. Fuga lui Ziper ar fi însemnat pedepsirea lor cruntă. Se repeziră să vadă ce se întîmplă.

Primul care apăru fu izbit în cap şi căzu la pămînt scoţînd un geamăt scurt. Al doilea nu mai ieşi, dar începu să strige, trezind întreaga casă. Degeaba se grăbi un pungaş să-l facă să tacă, arătîndu-i vîrful cuţitului, că de prin toate camerele apărură mutre somnoroase şi speriate.

— Mai repede, strigă Gît Strîmb la cei care încercau să tragă belciugul din perete.

— Acum e gata!

Cînd sclavii văzură despre ce este vorba, nu îndrăzniră să se apropie de pungaşii înarmaţi, care ameninţau cu cuţitele şi cu săbiile, dar începură să strige, şi să ţipe, încît ai fi crezut că se întîmplă ceva şi mai rău.

Administratorul acestei *villa* era un libert pus pe îmbogăţit, hapsîn şi crud, care auzind gălăgia, şi bănuind că Ziper vrea să fugă, înşfacă sabia şi apăru. Dar Gît Strîmb nu era degeaba unul dintre cei mai mari pungaşi de cai al Romei. El prevăzuse apariţia libertului şi trimisese un om să-l aştepte. Între cei doi începu o luptă pe viaţă şi pe moarte, din care numai pungaşul putea ieşi învingător, deoarece libertul demult nu mai mînuise sabia. Pentru că Timocles le ceruse să nu facă moarte de om, pungaşul mai mult îl hărţuia, încercînd să-l dezarmeze, ceea ce reuşi.

— Dacă nu strigi sclavilor să intre în camere, te străpung! îl amenință, proptindu-i vîrful săbiei în piept.

— Intrați în camere! strigă gîfîind libertul, fiindu-i scumpă viața.

Încercară degeaba să tragă inelul din perete, pentru că se răsucea, dar nu ieşea. Înfuriat, Gît Strîmb îi porunci libertului să ceară sclavilor o daltă şi un ciocan, şi cu ajutorul lor tăiară lanțul.

Timocles îşi îmbrățişă prietenul, şi se cutremură cînd îl simți subțire şi slab; nu mai era flăcăul puternic pe care îl văzuse la înapoierea de la Roma. Se topise carnea pe el.

— Haide! îl împinse hoțul pe libert, îndemnîndu-l să încalece.

— Unde mă duceți? Oi mihi! Nu mă omorîți! Nu vă fac nimic rău! începu el să se tînguiască, împotrivindu-se.

— Nu-ți fie teamă! îi spuse Gît Strîmb. Te luăm o bucată de drum, ca să nu trăncăneşti prea repede şi să pui pe cineva să ne ia urma.

— Jur că nu fac nimic!

— Gura! încalecă! Sau…

Timocles îşi trase pe ochi gluga care îi atîrna pe umeri şi se apropie de libert.

— Lasă-l puțin! Vreau să termin şi eu o socoteală cu el. Ține punga asta, îi spuse, aruncîndu-i prețul pe care urma să-l ia stăpînul lui Ziper de la lanist. Atît a vrut stăpînul pe el, atîta îi dau. Să nu cumva să opreşti o parte că…

— Nu… Jur pe numele lui Joe că nu!…

— Să ştii că am să aflu. Acum încalecă şi hai cu noi, că nu pățeşti nimic. Porunceşte sclavilor să stea liniştiți în camere, pînă la înapoierea ta.

Libertul dădu poruncile cerute şi încălecă, pentru că ceva din glasul celui care i se adresase la urmă îl liniştise. Era convins că el nu este de teapa pungaşilor şi că se slujeşte numai de ei. Cine ştie ce o mai fi şi cu sclavul ăsta!

Cînd ajunseră în Via Appia, Gît Strîmb, care mergea în frunte, nu o apucă spre Roma, ci în partea opusă. După ce mai merseră vreo jumătate de milă, îi porunci prizonierului:

— Du-te acasă şi stat liniştit! Dacă aflu că ai dat de veste pînă mîine în zori, să ştii că ne mai vedem noi. Mîine să te duci să te plîngi stăpînului. Ai auzit?

— Da… mă duc acasă…

— Şterge-o.

N-a aşteptat să-i spună de două ori.

După ce nu se mai văzu, Gît Strîmb porunci întoarcerea spre Roma. Numai Timocles, Ziper şi Callistos intrară în oraş pe poarta pe care ieşiseră, pungaşii rămaseră să dea un ocol şi să se strecoare cîte doi-doi, pe altă poartă, prin Piața Praenestina.

Se despărțiră, după ce Gît Strîmb primi şi el o pungă de aur, prețul tocmit pentru treaba făcută.

Numai cînd ajunseră acasă, feriți de ochi străini, prietenii se îmbrățişară şi îşi povestiră prin cîte trecuseră. Vorbeau pe şoptite, în camera întunecoasă, şi Timocles vedea din cînd în cînd sclipind, umeziți de ciudă, ochii prietenului.

— Să-l ucizi, Dates! Să-l ucizi! gemu el scrîşnind din dinți, cînd prietenul îi mărturisi că o să fie primit de Traian. O picătură din licoarea lui Vezina îi taie zilele!

— Pînă atunci mai avem încă multe de făcut! Cînd am venit aici, primul meu gînd era să te găsesc, şi te-am aflat. Acum vin altele la rînd.

— Eu ce să fac?

— Nimic, frate Ziper, nimic. Stai ascuns în camera asta, să nu te vadă nici un sclav. Voi da poruncă aspră ca nimeni să nu pătrundă aici. Din sclav în sclav, nici nu ştii cum umblă vorba la Roma, şi mîine chiar, ne-am trezi cu pretorienii în poartă. Mănîncă şi prinde putere, că nu se ştie dacă nu vom avea nevoie de ea. Sîntem în inima duşmanilor şi în orice clipă putem fi dați de gol.

— Să stau aici, fără să fac nimic?

— Pînă cînd am să pun la cale fuga ta spre Sarmi. Poate că am să te trimit la Ostia, pe corabia cumpărată, după cum ți-am spus. Nu te speria, că n-ai să te îngraşi prea mult stînd degeaba. Cel mai de seamă lucru este ca nimeni să nu te bănuiască aici, că totul s-ar duce de rîpă. Şi acum, hai, lungeşte-te şi trage-i un pui de somn, că ți-o fi ajungînd pentru ziua de astăzi.

Chiar a doua zi însă, era să se întîmple ceva cu totul neprevăzut, care ar fi schimbat dintr-o dată soarta celor doi prieteni. Timocles şi Ziper încă mai dormeau, după noaptea albă, cînd în *vestibulum* apăru Silius, trimis cu noaptea-n cap de Longinus. Comandantul încă se mai îndoise de vorbele unchiului, dar cînd acesta venise

şi-i spusese că a aranjat totul şi că va primi un împrumut cu o dobîndă atît de mică, sărise în sus că vrea să-l cunoască pe grec. Îl trimisese la Timocles atît de dimineaţă cu rugămintea ca acesta să se ducă şi să aranjeze să primească amîndoi împrumuturile, în aceeaşi zi.

Un senator să străbată Roma înainte de ceasul al treilea, era un fapt cu totul neaşteptat, şi lecticarii se întrebau ce i s-o fi întîmplat stăpînului lor.

Degeaba încercă portarul să-l oprească, pentru că Silius, după ce îi spuse cine este, porni spre *atrium*, ţinînd-o într-una:

— Anunţă-l pe stăpînul tău că-l caută senatorul Silius! Grăbeşte-te, dacă vrei să nu pun lecticarii să te cravaşeze chiar aici!

Tot scandalul fu auzit mai întîi de Callistos, care dădu fuga să vadă ce se întîmplă. Cînd dădu cu ochii de Silius, rămase mai întîi mut şi prost, apoi, pentru că senatorul nu-l zărise încă, se grăbi să se ascundă. Îl văzuse însă portarul, care-l strigă, dar spre norocul lui, nu pe nume.

— Hei, tu!... Trezeşte-l pe stăpîn, să primeşti tu bătaia că i-ai stricat somnul.

Fugind, Callistos îi răspunse că se duce, dar cu glasul schimbat, ca să nu-l recunoască Silius. Portarul nu-l auzi şi se îndreptă el spre cubiculum, să-l trezească pe Timocles. Cînd fu aproape de uşă, bătrînul portar se pomeni apucat de umeri şi smucit înapoi.

— Unde te duci, bătrîn neghiob? Nu ţi-am spus că-l scol eu?

— Ai fugit ca un nebun, în loc să asculţi ce te-am rugat.

— Pleacă de-aici şi lasă-mă pe mine!

Nu trebuia să-l roage, pentru că bătrînul se temea de bătaie. Ştia că nimic nu putea face mai rău stăpînului decît să-l trezească din somn. Cel puţin aşa fusese fostul stăpîn. Dacă ar fi intrat în cubiculum, ar fi dat acolo de Ziper, dormind.

Cînd Timocles auzi cine îl caută, sări ca ars:

— Ce vrea la ceasul ăsta?

— Ce să vrea, stăpîne? I-a mirosit a aur bun şi ieftin, şi se grăbeşte să nu scape pleaşca. Poate crezi că e un gogoman acest bătrîn petrecăreţ?

Callistos ghicise motivul pentru care Silius se trezise atît de devreme.

— O, prietene drag, îl întîmpină senatorul, ştiu că ceasul e nepotrivit, dar Longinus m-a trimis cu o mare rugăminte la tine.

Timocles se gîndi că senatorul avea mare nevoie de el, dacă îl numea prieten drag. Era mai bine, pentru că planul lui pe asta se baza.

— Te-am smuls din braţele vreunei frumoase? chicoti bătrînul, bătîndu-l prietenește pe umăr. Ei, ei, dacă eşti tînăr nici nu ştii cînd se face ziuă! Pari nedormit, dar vesel, ceea ce mă face să cred că n-ai pierdut noaptea fără folos.

— E chiar aşa, dar cine poate pune stavilă tinereții?

— Viața trebuie trăită, să ştii de la mine, Timocles! Lasă stoicilor filozofia, iar nouă viața, încheie, rîzînd poznaş.

După acest început, pe care Silius îl făcuse cu gîndul ascuns de a cîştiga bunăvoința lui Timocles, îi mărturisi de ce a venit cu noaptea-n cap. Tînărul grec se arătă atît de binevoitor, încît bătrînul fu gata să-l îmbrățişeze, jurînd în acelaşi timp că de mult nu mai întîlnise un om de ispravă ca el. Timocles îi promise că-l va aduce pe Callistos la Longinus, către ora a şasea din zi.

— Îmi aduce şi împrumutul despre care am vorbit?

— O, sînt sigur că va veni cu el!

Această ultimă asigurare îl linişti pe deplin şi senatorul porunci lecticarilor să alerge cît pot de repede. Se grăbea să ducă această veste nepotului său.

După ce făcură haz pe seama senatorului, Timocles îi spuse lui Ziper:

— Prietene, toată întîmplarea asta te lasă fără barbă.

Ziper sări cu adevărat speriat. Orice ar fi fost gata să facă, numai să-şi taie barba, nu. I se părea că rămîne în pielea goală. Din moşi strămoşi se pomenise aşa, şi tocmai asta îi reproşase mai întîi lui Dates, în ziua întîlnirii lui din Aquileia.

— De ce să-mi tai barba?

— E primejdios să mai rămîi o clipă cu înfățişarea asta de dac. Tot o să te vadă cineva pînă în cele din urmă, şi dăm de bănuit. Venirea pe neaşteptate a lui Silius mi-a dat de gîndit.

— Trebuie, neapărat?

— Trebuie, Ziper! Ai nevoie de o altă înfățişare. Uită-te la mine. M-ai fi recunoscut, dacă nu m-ai fi ştiut atît de bine? Dintr-o povară, pe care nu ştiu cum s-o ascund, ai să ajungi un ajutor de

care am mare nevoie. O togă elegantă are să facă din tine un prieten cu care să pot ieşi în lume. Am nevoie de tine, Ziper. Ne apropiem de clipa cea mare şi neprevăzutul ne poate întîmpina la tot pasul. Dacă Decebal ar fi aici, ți-ar cere să faci acest sacrificiu. Ştiu... ştiu că ai fi în stare de multe, numai să poți păstra barba asta frumoasă, dar o să crească ea, cînd vom ajunge acasă.

Îl bărbieri Callistos, iar Timocles îi pregăti o togă elegantă, din stofă fină, albastră ca şi ochii lui. Cînd Ziper se privi în oglindă, nu se mai recunoscu.

— Nu ştiu cum să mă port, cînd arăt aşa.

— Ca şi mai înainte, Ziper, prietene. Nu te gîndi nici o clipă că eşti altul. Dar ca să fii, într-adevăr, altul, îți mai trebui ceva.

— Ce?

— Spune, Callistos, de ce mai are nevoie?

— De un nume, stăpîne!

— Ai auzit? Îți trebuie un nume, şi după aceea mergi cu noi la cel mai bun prieten al tău.

— Prieten? Cu cine?

— Longinus, comandantul de la Viminacium. Nu-ți vine să crezi, dar tu eşti asociatul lui Callistos la negoțul pe care îl face în Dacia, şi ai venit cu vestea tristă că afacerile nu mai merg. Dar am să-ți mai spun eu amănunte. Callistos le ştie pe ale lui. Cum să-l cheme, grecoteiule, pe Ziper al nostru?

— Tot grec, stăpîne?

— Se înțelege. Sau... poate fi şi altceva, un nubian, un ilir sau un celt.

— Atunci să-i spună Synda, stăpîne, că e frumos. Cunosc eu unul cu numele ăsta şi e din Iliria.

— Synda să fie! hotărî Timocles. Dar să nu-l uiți. Şi să ştii că din clipa asta, n-ai voie să mai pomeneşti vreun nume adevărat, că nu ştii cînd te dai de gol. Nu-l auzi pe Callistos cum îmi spune stăpîne din două în două vorbe? Acasă e sclavul meu, iar la Longinus un mare cămătar şi negustor. O, Synda, prietene – se minună Timocles privindu-l – cine o să-ți mai reziste în această Romă?

Arăta ca un tînăr roman energic, călit pe cîmpul de luptă, ars de soare şi bătut de vînt. Ochii lui albaştri îşi aprinseseră culoarea după a togii. Obrazul, mai palid din cauza bărbii, îi dăduse o

înfățișare şi mai ciudată.

— Să ne grăbim, că Longinus e nerăbdător. Comandanții nu ştiu să aştepte.

— Şi mai ales cînd e vorba de aur! adăugă Callistos. Timocles luă din cufăr pungile cu bani de aur dinainte numărați şi îi dădu lui Callistos, care îi şi vîrî în sîn, ca un adevărat cămătar iubitor de aur. Gestul lui nu trebuia să mire, pentru că el iubea cu adevărat aurul, şi dacă îl arunca, totuşi, era numai pentru că erau altele pe lume, pe care le iubea şi mai mult.

— Ține şi acest papirus, pentru act, şi să fii cu băgare de seamă ce scrii.

— Lasă, stăpîne, dacă şi Callistos o mai fi prost! Şi chiar prost dacă ar fi, cînd ai în sîn atîta aur, simți cum te deştepți. Aurul poleieşte şi prostia, de o face să strălucească mai abitir ca soarele.

— Lasă înțelepciunile şi hai să mergem!

Din clipa în care se întîlniră, Longinus îl scrută cu atenție deosebită pe Callistos. Nu i se părea demn de numele lui să stea mult de vorbă cu un cămătar, dar nici afară nu putea să-l dea, mai înainte de a termina treaba. Callistos, văzîndu-se privit atît de fix, intră la idei, dînd semne de nelinişte. El nu ştia că gîndurile marelui comandant erau cu totul altele decît credea el. Se gîndea că Roma s-a umplut de liberți şi plebei înavuțiri, că un nobil nu mai are cu ce să-şi ducă viața pe care o merită, pentru că „ăştia” învîrt tot felul de afaceri şi storc aur şi din piatră seacă, de multe ori de pe spinarea celor din rîndul cavalerilor sau chiar al senatorilor. Callistos nu descifra pe fața comandantului disprețul dinăuntru, se credea scrutat pentru că... nu arăta a om atît de avut. Nu cumva comandantul are un ochi mai bun decît prostănacul de Silius? Mai ales că el, Callistos, urma să-i îndruge o poveste destul de încurcată, care trebuia să se termine într-un anume fel. Neapărat într-un anume fel!

Situația grea pentru cămătarul de ocazie fu înlăturată de apariția unchiului, a lui Silius, care întîrziase puțin şi venise într-un suflet. Senatorul nu avea stăpînirea lui Longinus, iar renumele nu-i mai da bătaie de cap, nemaitrebuind să salveze „aparențele”. Longinus era cel care avea nevoie de bani, dar şi de renume, ceea ce unchiului i se părea cu neputință de păstrat.

Callistos numără bătrînului senator împrumutul promis. Apoi

semnă actul prin care se stabilea data pînă cînd trebuia să fie înapoiat. Abia acum se dovedi că grecul Callistos este un om bun, care nu jecmăneşte prin dobînzi, dar nici prost nu era, pentru că actul fu încheiat astfel încît senatorul garanta cu propria lui casă împrumutul. Silius însă era convins că pînă la data aceea va avea cu ce să scape de datorii.

— Am să-i înapoiez mai devreme decît crezi, onorabile Callistos. Uite, pentru că e şi nepotul meu de faţă, îţi încredinţez o taină. În curînd vom porni iar războiul cu dacii. Longinus are dovezi că Decebalus nu ţine seama de condiţiile păcii. Chiar ieri a primit o nouă ştire care dovedeşte reaua lui credinţă. Cum se întoarce împăratul la Roma, Longinus îl convinge. Cunoşti Dacia, dacă spui că ai fost pe acolo, ştii ce prăzi ne aşteaptă...

— Aşa să fie oare? întrebă Callistos cu glasul schimbat.

Longinus, părîndu-i-se că unchiul nu este pe deplin crezut, interveni şi el, adăugînd:

— Cred că şi împăratul a aflat ceva. Am auzit că la înapoiere o să ceară Senatului consimţămîntul pentru construirea unui pod peste Danuvius. Vrea să-l trimită pe Apollodorus să cerceteze bine locurile unde l-ar putea ridica.

Spre marea uimire a celor doi nobili, tocmai veştile care credeau ei că-l fac pe grec să le împrumute bani cu mai multă uşurinţă păreau că-l sperie. Vorbele lui Longinus îl făcură în cele din urmă să se tînguie, ca de o mare nenorocire:

— Oi, oi! făcu grecul vînturîndu-şi capul deznădăjduit. *Oi mihi!* Ce aud, nobile Longinus? Ce-mi aud urechile astea bătrîne? Crezi cu adevărat că încă în toamna asta începe iar războiul?

— Fii sigur! Vrei să aşteptăm ca dacii să-şi ridice iar zidurile, cînd acum le au culcate la pămînt?

— Dar sîntem în pragul iernii! Ştii doar ce iarnă este acolo şi că e cu neputinţă de înaintat prin omătul pînă la brîu!

— Tocmai de aceea trebuie să ne grăbim. O mare greşeală a făcut împăratul cînd s-a lăsat înduplecat şi a primit pacea. Dacă pornim chiar acum, cea dintîi zăpadă ne prinde la Sarmizegetusa.

— *Oi mihi!* Tot ce aud, nobile Longinus, mă îngrozeşte. Mai bine nu veneam, mai bine nu ştiam toate astea! Să fi venit totul ca un trăsnet şi să mă fi culcat la pămînt. Toată averea mea se va spulbera în vînt, toată agoniseala de-o viaţă!...

— Ce vrei să spui? se răsti Longinus, auzindu-l.

— Că mai bine îmi cădea mîna, decît să fi scris numele meu pe acest papirus, nobile Longinus. Să-l rupem!

Senatorul tresări speriat, cînd auzi ce-i cere cămătarul. Pipăi repede pungile cu aur şi se jură în gînd să nu le mai înapoieze, orice ar fi fost.

— Cum poți rosti asemenea vorbe nesăbuite?! se răsti Silius la grec. Pe papirus am scris limpede cînd trebuie să-ți înapoiez datoria şi cînd dobînda.

— Da, dar nu ştiam toate cîte a avut bunătatea să mi le spună nobilul Longinus.

— Vorbeşte o dată mai pe înțelesul meu!

— Nobile senator, n-aş putea să vorbesc decît atunci cînd numai eu şi cu Longinus am fi de față. Îl cunosc de mic copil pe Timocles, i-am cunoscut tatăl şi mă încred în cuvîntul lui, dar nu pot să vorbesc de față cu el. Nici măcar Synda, care este tovarăşul meu la multe din negoțurile pe care le fac, nu vreau să asculte.

— Dacă afacerile îți cer să rămîi numai tu, Callistos, în această nobilă casă, noi te lăsăm.

Cum se văzu numai cu Longinus, cămătarul începu iar să se tînguie şi mai rău:

— *Oi, mihi!* Ce mi-a fost dat să aud! întreaga mea avere se va duce de rîpă!

— Vorbeşte, omule, o dată! îşi ieşi comandantul din sărite. Spune de ce ți-e frică?

Callistos aştepta să se înapoieze şi Silius, care ieşise cu Timocles şi Synda, şi apoi să vorbească.

— Acest tînăr pe care l-ați văzut, Synda e numele lui, a sosit chiar azi din Dacia cu vestea că a cumpărat mii şi mii de piei de miel, pe care să le ducem în primăvară tocmai în Asia Minor, în atelierele de făcut pergament. Am plătit dinainte mieii care vor fi fătați la primăvară. Sînt mulți greci care din Histria, din Callatis şi din alte oraşe se duc să cumpere miei din Dacia. Ca să fiu sigur, am plătit înainte. Am plătit şi mierea pe care o vor strînge albinele abia la vară. Ştiam că războiul s-a terminat, şi nimic n-o să facă să-mi pierd averea. Şi acum ce aud? Că am rămas sărac, că am pierdut toți denarii dați, că i-am aruncat pe apa Danuviusului. *Oi, mihi!* Oi!... Cum să mai împrumut un as măcar, de unde? Synda a

venit la Roma să ia denari cu care să plătească şi alte turme. De unde să-i mai dau? Nobile Silius, să rupem acest pergament!

— Cum să-l rupem?! Eşti nebun de legat, dacă rosteşti asemenea vorbe! Ai venit aici ca să tocmeşti un alt împrumut, nu ca să-l iei înapoi pe primul.

— De unde să ştiu că războiul bate la uşă? O, nobile Longinus, fă ca războiul ăsta să nu înceapă şi recunoştința mea va lua forma grămezilor de aur. Ai dovezi că Decebalus este necredincios? Lasă-l în plata lui Joe atotputernicul! Acum sau altă dată, tot va plăti neobrăzarea de a fi înfruntat legiunile Romei. Nobile Silius, ajută-mă să-l conving. Sînt gata să dau împrumutul fără nici o dobîndă şi pe un termen lung... Nu vreau nici o dobîndă, pentru că nu din ea îmi scot cîştigul. Eu nu sînt cămătar care trăieşte din bani împrumutați, eu sînt negustor.

Longinus fu gata să-şi tragă sabia şi să-i zboare capul de pe umeri, dar Silius holbă ochii, momit de ceea ce auzea. În capul lui şi începuseră să încolțească planuri mari, pentru că, din tot ce spunea grecul ăsta, se desprindea că e rost de stors aur bun, fără prea mare osteneală.

— Dă-l afară, Silius! porunci Longinus.

— *Oi, mihi!* Jur pe numele sfînt al lui Venus, protectoarea mea, că n-am vrut să-l supăr pe nobilul Longinus. Nobile Silius, ajută-mă să-mi recapăt averea! De ce să înceapă acum un război, care poate să înceapă oricînd altă dată?

— Stai, stai, Callistos, nimeni nu ți-a spus că războiul a început.

— Dacă Longinus vrea, împăratul vrea şi el. Ştiu că prietenia împăratului pentru Longinus izvorăşte din prețuirea lui. Pe cine să creadă că e nevoie de pornit războiul, dacă nu pe comandantul legiunilor din Dacia?

— Dă-l afară, Silius!

— Stai, Longinus, nu lăsa mînia să pună stăpînire pe tine. Omul din fața ta nu-ți cere nimic, îşi plînge numai nenorocirea. Cine s-ar trezi peste noapte sărac şi ar dănțui de bucurie? Lasă-l să se vaite; şi dacă vom putea să-i micşorăm nenorocirea, de ce să nu încercăm? Senatul n-a fost niciodată prea bucuros că legiunile au trecut Danuviusul. Crezi că acum, cînd pacea abia s-a încheiat, o să fie mai binevoitor? De unde atîta siguranță că războiul va începe chiar acum?

— Cel mai tîrziu în primăvară!

— O, Longinus, cîte războaie n-a văzut începînd părul meu alb, fără ca ele să fi pornit vreodată.

— Ştiu sigur că împăratul vrea să facă din Dacia o provincie romană. Nu întîmplător am înaintat pas cu pas, întărind spatele cu zeci de castre şi cetăți. Dacia va fi provincie romană!

— Să fie, dar nu acum.

— După ce Decebalus îşi ridică iar zidurile? Cîte mii de vieți va costa fiecare piatră zidită iar? Dacă ai şti, Silius, cît s-ar bucura barbarul ascultîndu-te. Crezi că el ar cere altceva, decît timp ca să se înarmeze şi mai bine, să cheme la el noi fugari şi să învețe şi mai bine mînuirea catapultelor şi a balistelor? Sulițele şi pietrele lor le vom primi în piepturile noastre. O, Silius, dacă ai fi fost la Tapae, m-ai fi înțeles. Dacă ai fi văzut cum se aruncă în luptă barbarii ăştia, cărora mai întîi şi mai întîi de moarte nu le este frică. Mai poți înspăimînta cu ceva un om care nu se sperie de moarte, ci o caută?

— Bine, Longinus, ce pot face pînă la vară? Cît se pot înarma?

— Nu-i cunoşti! Zidurile cresc de parcă au rădăcini în pămînt! Şi femeile, şi copiii, şi bătrînii cară piatră! Şi toți sînt luptători, cînd te prind la strîmtoare.

— Callistos, degeaba vorbim acum... Fii liniştit şi lasă în grija mea unele treburi. Du-te acasă şi vino mîine la mine. Vino cu Timocles.

— O, nobile Silius, n-aş vrea să afle nimeni că voi fi sărac. Timocles ar putea să-mi fie copil, să-l lăsăm departe de treburile noastre.

— Cu atît mai bine! Vino mîine, Callistos.

Cămătarul nu mai zăbovi o clipă, pentru că ştia că nimeni pe lumea asta nu-i va pleda mai bine cauza pe lîngă Longinus decît senatorul.

— Nobile Silius, mai înainte să părăsesc această casă aş vrea să-ți spun o vorbă.

Silius îl urmă pînă în *vestibulum*, curios.

După ce se mai asigură încă o dată că nu-i poate auzi nimeni, Callistos îi vorbi în şoaptă, ca unui aliat cu care complotează ceva:

— Nobile Silius, pierderea mea ar fi atît de mare, încît dacă tu ai reuşi să-l convingi pe Longinus rupem papirusul pe care ne-am

scris amîndoi numele.

Într-adevăr, la orice s-ar fi aşteptat Silius, numai ca acest grec să-i poată da o mită atît de mare, nu. Callistos renunța la împrumut, dacă el îl va convinge pe Longinus să nu-l sfătuiască pe împărat să pornească războiul.

— Nu am decît rugămintea ca în Senat să pui o vorbă bună pentru pace.

— Negoțul tău în Dacia este atît de mare?

— Cît nici nu gîndeşti, nobile Silius. Toată averea mea este acolo. În prăzile legiunilor ar fi şi tot avutul meu.

— Şi... dacă Longinus îl va sfătui pe împărat să păstreze pacea şi ar ascunde dovezile de necredință ale lui Decebalus, poți să-l împrumuți şi pe el?

— Cu oricît, nobile Silius, pentru ca negoțul îmi aduce cîştig. În fiecare primăvară, după ce vînd pieile de miel tocmai în Pergam, pot să reînnoiesc împrumutul meu, fără nici o dobîndă şi pentru un termen...

— Ce termen?

— N-am să cer înapoierea lui decît în ziua cînd războiul va porni. Atunci voi fi sărac şi voi avea nevoie de el. Altfel, şi zece ani n-am să-mi amintesc de el.

— Bine trebuie că-ți merg treburile pe acolo!

— E adevărat că foarte bine, nobile Silius, şi ar fi păcat să le pun capăt. Cumpăr ieftin în Asia Minor, vînd scump în Dacia. Cumpăr ieftin în Dacia, vînd scump în Asia Minor. Cîştig de două ori.

— Bine, am să vorbesc cu Longinus, şi am să-l conving.

— Toată nădejdea mea este în înțelepciunea vîrstei noastre. Ştii cum este tînărul, plin de foc, dar nu-i strică să asculte de părul albit de griji.

— Vino mîine, Callistos!

— Voi fi acolo unde-mi spui. Şi dacă îl convingi, adu şi papirusul cu numele lui.

— Am să-l aduc.

— Împrumutul să fie garantat prin averea pe care o are, precum şi prin frumosul *domus* în care locuieşte. Cît despre termen... lăsăm timpul să treacă. Poate că războiul n-o să înceapă niciodată.

Timocles, Synda şi Callistos aşteptară cu sufletul la gură vestea

de a doua zi. Oare bătrînul senator îl va convinge pe trufaşul comandant, care sigur era la mare ananghie sau, dimpotrivă, propunerea îi va da de bănuit şi se vor trezi cu pretorienii în *atrium*? Aşteptară toată noaptea cu săbiile lîngă ei, gata să lovească şi să fugă. Callistos înşeuase trei cai care aşteptau doar să încalece pe ei. Trimiseseră în urmă cu mai multe zile un sclav să-l vestească pe şeful echipajului de pe Caliope să ridice ancora şi să pornească spre sud şi să se ducă la Brundisium unde să aştepte. Oare o fi ajuns? Timocles se gîndise că, dacă vor fi nevoiți să fugă, îl vor căuta mai întîi spre Ostia, unde ştiau că are ancorată corabia, iar dacă vor bănui mai multe, aveau să-i ia urma spre nord. Nimeni nu se va gîndi că el se va îndrepta spre sud, la Brundisium, şi de acolo va trece uşor peste Mare Adriaticum şi va ajunge în Dolinatio. Peste munți, nu era greu să treacă în Moesia şi apoi acasă.

Dar nu se întîmplă nimic, şi a doua zi Callistos, cu sufletul încă îndoit, se duse la Silius.

Fortuna are ochii legați

De mult nu se mai întîmplase ca Senatul să fie plin pînă la ultimul loc din cele 300. De multe ori se întîmpla ca trimişii Senatului să facă două şi trei drumuri pînă la senatori acasă, pentru a-i invita să vină să asculte sau să ia cuvîntul într-o dezbatere. Unii erau bătrîni şi bolnavi şi se urneau greu din pat, alții nu vroiau să ia parte la discuțiile care se încingeau acolo. De data asta, însă, locurile erau ocupate de senatori, toți bărbați în vîrstă şi cu figurile grave. Chiar împăratul luase loc în scaunul său, ca simplu senator, pentru că aici nu era decît atîta, ca oricare altul. Desigur, se bucura de o cinste în plus şi cuvîntul său era ascultat cu mai multă luare-aminte.

Semicercul amfiteatrului în care aveau loc dezbaterile de azi era plin, pentru că ceea ce urma să se discute era de o mare importanță. Împăratul anunțase că ar dori să vorbească el primul şi senatorii veniseră să-l asculte. În Senat fuseseră poftiți, de asemenea, cîțiva comandanți de legiuni şi alți oameni de seamă,

printre care şi Apollodorus, arhitectul de care Traian nu se despărțea în nici o campanie. Toți cei de față se întrebau de ce invitase Traian pe Hadrian, pe Licinius, pe Sura, pe Claudius Livianus, pe Longinus să ia cuvîntul în Senat.

La ceasul stabilit, împăratul se sui pe tribunalul din fața amfiteatrului şi se adresă senatorilor:

— *Patres conscripti* – părinți conscrişi senatori – sînt bucuros de fiecare dată cînd treburile nu mă cheamă departe de Roma şi pot veni în mijlocul vostru, să-mi spun părerea cu privire la mersul treburilor statului. Ştiți cît preț pun pe părerea oamenilor destoinici şi că niciodată nu mi-a plăcut să iau hotărîri fără a consulta adunarea Senatului, fără a mă sfătui cu voi, cei mai de seamă bărbați ai Romei. Iată, *patres conscripti*, care sînt grijile ce-mi apasă umerii şi pe care le aduc în fața voastră. Ştiți că zeii au vrut ca eu să spăl ruşinea păcii încheiate cu ani în urmă de Domitianus. Prin tăria armelor, am înfrînt obrăznicia barbarilor, aducînd la Roma vexilium-urile şi prizonierii pierduți de Fuscus. Chiar aici, în fața voastră, aruncînd armele, solii lui Decebalus au îngenuncheat cerîndu-vă pace. Victoria grea pe care am cîştigat-o cu prețul multor jertfe este astăzi, la numai puțin timp, pusă în cumpănă de obrăznicia barbarilor. Iscoadele mi-aduc veşti care mă fac să cred că am greşit încheind pacea, înainte de a fi terminat războiul. Că nu trebuia să punem capăt luptei decît atunci cînd legiunile noastre ar fi stăpînit Sarmizegetusa. Dacia trebuie făcută provincie romană, pentru că numai aşa vom avea linişte la granița dinspre Danuvius. Decebalus e prea puternic, prea cutezător, prea şiret şi se bucură de prea multă trecere printre barbari, ca să nu fie o vie amenințare pentru Roma. Nici un duşman nu este mai aproape de Latium ca el, şi nici un altul nu ar putea strînge sub acelaşi steag o armată atît de numeroasă. Mă gîndesc, *patres conscripti*, că s-ar putea ca odată să ne trezim în fața armatelor unite ale tuturor barbarilor strînşi în jurul acestui Decebalus, priceput în arta războiului şi în arta de a-şi găsi aliați. Greu a fost războiul cu dacii. Deşi numai bastarnii i-au ajutat cu cavalerie, mi-am sfîşiat veşmintele ca să leg cu ele rănile soldaților în luptele de lîngă Durostorum. Pe locul acela am pus să se ridice un altar în memoria celor căzuți vitejeşte, şi un monument care să țină vie în amintirea noastră acea bătălie

cumplită. Decebalus a ştiut că am adus o bună parte din cohortele legiunilor din Moesia Inferior înspre Viminacium, şi ne-a lovit spatele, dovedindu-se un bun militar. Dacă apele Danuviusului nu-i împuținau cavaleria, cînd s-a spart gheața sub copitele cailor, nu ştiu cum s-ar fi terminat acea luptă. Dar ce va fi cînd alături de daci vor lupta şi triburile costobocilor, şi triburile din nord ale burilor, care au şi trimis o ciupercă scrisă, în care mă amenințau, sfătuindu-mă să-i las în pace pe daci şi să mă înapoiez la Roma. Ce se va întîmplă cînd marcomanii, şi cvazii, şi burii, şi alte triburi sarmatice, buni călăreți, se vor uni împotriva imperiului?

Un murmur străbătu asistența, tăcută pînă atunci, a senatorilor. Traian nu mai vorbise atît de convingător şi de mult, de cînd ceruse Senatului încuviințarea de a porni legiunile spre Sarmizegetusa. Oare acum voia să încalece iar şi să pornească războiul, cînd nici nu se terminaseră zilele de sărbătoare ale primei victorii? În orice caz, ceea ce spunea el era adevărat, iar senatorii îşi aminteau că aproape aceleaşi cuvinte le rostise şi atunci, înaintea războiului. Tot cu această coaliție barbară speriase Senatul, de căpătase încuviințarea de a porni la luptă.

— *Patres conscripti* veşti din ce în ce mai rele îmi vin din Dacia. Decebalus, care a implorat pacea, promițînd să dărîme zidurile cetăților şi să înapoieze fugiții din imperiu, după ce a stricat cîteva din ele, le ridică iar, în mare grabă, mai trainice decît au fost. Dezertorii din legiuni ştiu că găsesc la el casă şi plată bună. Toți cei care urăsc Roma fug la Sarmizegetusa şi se alătură lui. Atelierele au început iar să bată scuturi şi săbii, iar meşterii lui au învățat de la inginerii noştri să facă baliste şi catapulte. Am ajuns astăzi să mă căiesc că n-am ascultat sfatul lui Longinus, să nu opresc elanul legiunilor şi să le las să-şi urmeze drumul pînă în cuibul barbarilor. Iată, mă văd nevoit să iau cuvîntul în fața voastră, bărbați destoinici şi cumpătați, şi să cer o nouă campanie de pedepsire. Voi face din Dacia o provincie romană! Aurul barbarilor va umple Roma, grîul ei va sătura plebea Romei. Bogății nebănuite zac în tezaurul lui Decebalus şi vor răsplăti din plin strădania noastră. Războiul trebuie să înceapă chiar acum! Fiecare zi pierdută îl ajută pe barbar. Legiunile sînt aproape de cuibul lui întărit; pînă la căderea primei zăpezi, îl voi aduce aici

legat de carul meu. Apollodorus să plece chiar mîine la Danuvius, să aleagă locul trecerii, iar în urma noastră să înceapă construcția unui pod de piatră. Cît timp am fost împreună, Apollodorus a şi închipuit pe papirus cum va arăta.

— Un pod de piatră peste Danuvius?! se auzi un glas mirat din mijlocul senatorilor.

— Da, *patres conscripti*, un pod de piatră care să lege provincia Dacia de imperiu. Dacă răbdarea voastră nu a fost pusă prea mult la încercare de cuvîntul meu, dați-i voie să ne spună el dacă e sau nu posibil să înalțe această mare construcție.

Senatul aprobă ca Apollodorus să vorbească şi marele arhitect luă locul împăratului, care se aşeză pe scaunul lui.

— Părinți conscrişi, de curînd am umblat pe malurile Danuviusului, căutînd locul cel mai potrivit pentru aşezarea unui pod trainic. Cred că l-am găsit în apropiere de Drobeta, unde albia apei nu e prea lată. Am şi desenat un pod de douăzeci picioare, pe care ar putea trece nestingherită o legiune, cu maşinile ei de război, numai într-o dimineață. Va fi o mîndrie a Romei acest pod. Şi urmaşii noştri se vor minuna de el. Încredeți-vă în cuvîntul lui Apollodorus şi dați-mi consimțămîntul ca mîine chiar să pornesc într-acolo.

Marele arhitect coborî grăbit spre locul său. Nu-i plăcea să stea în fața atîtor oameni iluştri. Vorbise puțin pentru că întotdeauna fusese convins că era un mare arhitect, dar un prost orator.

Spre mirarea unora, cel care ceru cuvîntul fu Silius, pe care de mult nu-l mai auziseră vorbind. Crezură că se grăbeşte să-l linguşească pe împărat, dar mare fu mirarea lor, ca şi a împăratului, cînd îl auzi vorbind. El nu numai că nu se gîndi să se dea bine pe lîngă împărat, îi şi înfruntă vorbele, întrebînd:

— Oare pe podul construit în mare grabă nu se va putea merge decît într-o singură parte? Nu va fi el la fel de bun şi pentru barbari, care şi mai uşor vor trece apa şi vor prăda, ştiind că repede se vor putea retrage? Să gîndim bine, *patres conscripti*, cînd vom lua această hotărîre. Toată primăvara, şi vara, şi toamna, oare nu apa Danuviusului ne apără de invazia barbarilor, şi numai iarna, cînd gheața leagă cele două maluri, nu ne putem apăra de ei şi ne pradă, ajungînd cîteodată pînă la Naissus şi Montonensium? Să nu aruncăm banii vistieriei ca să facem drum

barbarilor spre noi!

Puținele vorbe rostite de Silius fură primite cu un murmur prelung de aprobare. Senatorii ştiau că vistieria fusese goală, pînă la încheierea păcii, şi ea nu trebuia golită în cheltuieli nesăbuite. Îl ştiau pe Traian aplecat spre astfel de construcții, şi ei nu luau uşor o hotărîre care avea să coste mulți, foarte mulți taleri. De aceea întîmpinaseră binevoitor vorbele lui Silius, şi de aceea se ridică Trotinos, bătrîn stimat pentru cuvîntările lui pline de miez, şi se urcă greoi pe tribunalul din fața amfiteatrului. Vorbele lui erau aşteptate cu interes chiar de către împărat.

— *Patres conscripti*, ascultîndu-l pe Silius, mi-am amintit că în urmă cu puțini ani, ne-am strîns în acest înalt sfat, ca să găsim mijloacele cele mai bune de a scăpa imperiul de la foamete. Cu toții încercam atunci să punem stavilă unor vicii atît de adînc înrădăcinate în viața noastră, încît nici nu ne mai dăm seama că ar trebui să ne ruşinăm de ele. Am căutat atunci să găsim mijloacele de întoarcere la străvechile datini, care făceau viața noastră mai sobră, mai plină de virtute. Aurul care a curs în rîuri spre Roma, tot aşa a şi pornit mai departe, pentru că edilii, pretorii, consulii, senatorii, comandanții legiunilor, liberții îmbogățiți peste noapte au aruncat aurul cu uşurință, înălțînd la țară locuințe lucrate în marmură scumpă, au cumpărat pe prețuri care ne sperie cîteodată vase minunate de aur şi bronz, sau minunate picturi, au cerut negustorilor cele mai fine mătăsuri, ca să le poarte şi bărbații, s-au lăsat pradă dorințelor femeilor, împodobindu-le cu găteli bătute în nestemate, aduse din îndepărtatul Orient, iar banul nostru s-a dus pe toate astea la neamurile străine sau chiar la duşmanii noştri. Ospețe care nu cunosc nici o măsură, cheltuiesc din veniturile noastre pentru că nu putem scăpa de moda care face ca fiecare oaspete să se aştepte să mănînce numai bunătăți aduse cu greu, de la mari depărtări. Toate astea, la care am adăugat plata legiunilor şi cheltuielile războaielor, au făcut ca imperiul să rămînă cu vistieria goală şi să ne dea multă bătaie de cap. Vă amintiți, *patres conscripti*, că am numit atunci o comisie de oameni destoinici, care să hotărască măsurile necesare în cheltuielile publice, ca să trecem de criza grea de atunci... Dar astăzi, stăm noi mai bine cu veniturile? Vistieria e atît de plină încît să nu mai avem grijile de acum cîțiva

ani? Din fericire putem răspunde că nu mai stăm atît de rău ca atunci, că prăzile Daciei ne-au scos din încurcătură, că împăratul a putut dărui fiecărui plebeu un *congiarium* de 650 denari. Rămîne să chibzuim îndelung, *patres conscripti*, ce ar fi mai bine să facem pentru a nu ajunge iar ca atunci? Să socotim. Traian, cînd a pornit războiul acum un an, a amintit pe bună dreptate de pacea ruşinoasă încheiată de Domitianus. Astăzi, dimpotrivă, avem o pace dictată de noi.

— Pe care duşmanul n-o respectă! strigă cineva.

— Pe care, se zice că duşmanul n-o respectă. Rămîne să vedem în ce măsură nu ține seama de ea, şi dacă nerespectînd-o va ajunge mai puternic decît a fost, încît să însemne o amenințare pentru noi. Eu nu mă pronunț în nici un fel, dar propun să ascultăm părerea unui conducător militar. După aceea, am să vorbesc încă o dată.

Urmă la cuvînt Longinus, cunoscutul comandant, care se urcă pe tribunal la un gest al împăratului. Pentru că fusese cel mai înfocat duşman al păcii încheiate, Traian se bizuia pe cuvîntul lui, ca să schimbe părerile senatorilor.

— *Patres conscripti*, ce greu îi vine unui militar, obişnuit mai mult cu mînuirea săbiei decît cu rostirea vorbelor, să-şi spună părerea în fața voastră, într-o privință atît de gravă. Am ascultat cu multă luare-aminte ceea ce s-a spus aici şi am încercat să-mi răspund cu toată dreptatea care este adevărul. Oare Decebalus, nerespectînd pacea, o să ajungă atît de puternic, încît să fie o amenințare pentru imperiu? Trebuie să ne temem atît de mult de el, încît să punem mîna pe sabie mai înainte de a fi petrecut sărbătorile victoriei? *Patres conscripti*, poate că răspunsul meu o să vă mire, dar aici, în fața voastră, trebuie să vorbesc cu mîna pe inimă şi să rostesc numai ceea ce cred cu adevărat. Ca militar, îmi dau seama că Decebalus nu mai este o amenințare pentru imperiu!

Cel care tresări cu adevărat fu împăratul! Murmurul de voci care aprobau vorbele lui Longinus îi spunea că Senatul se va pronunța împotriva războiului. Dar ce se întîmplase cu Longinus? Nu cumva primise veşti noi, liniştitoare, despre care încă nu apucaseră să vorbească? Longinus era un comandant în cuvîntul căruia trebuia să se încreadă. Ascultă cu mare încordare:

— Mai întîi am fost şi eu neliniştit de unele veşti primite, dar altele au venit să mă convingă apoi că am exagerat primejdia. Decebalus este încă înfricoşat, şi ceea ce face el acum porneşte mai ales din îngrijorarea că noi vom porni iar războiul. De aceea, *patres conscripti*, cred că mai întîi trebuie să-l liniştim, arătîndu-i gîndurile noastre paşnice. Pentru că altfel, ar însemna să pornim iar spre Sarmizegetusa, şi n-ar fi deloc uşor acum, în prag de iarnă. Cei din legiuni sînt dornici de odihnă meritată, ceea ce ar face ca să pornească la luptă fără elan.

În privința podului, aş zice că e bine să mai gîndim, şi iar să gîndim, pînă la primăvară. Pînă atunci să mai aşteptăm, pentru că şi mie mi se pare că mai uşor vor veni pe el barbarii spre Roma, decît ne vom duce noi spre ținuturile lor.

Cel care sări în picioare şi se repezi să vorbească fu Lucinius Sura. El nici nu se mai urcă pe tribunal, ci vorbi de la locul lui:

— O, *patres conscripti*, ce repede am ajuns să ne liniştim şi să nu mai credem în amenințarea celui mai mare duşman al Romei. Mare greşeală facem, dacă credem o clipă măcar că el şi-a tăiat singur ghearele, pentru că noi încă n-am făcut-o. Să ştie Senatul că însăşi viața împăratului este în primejdie. Am ținut această taină, pe care Traian a aflat-o la timp, crezînd că mai uşor îl vom prinde pe vinovat. Acum, chiar dacă greşesc, spun Senatului adevărul, care trebuie să rămînă o taină. Însuşi nepotul lui Decebalus a pornit încoace, cu o licoare otrăvitoare, ca să pună capăt vieții celui mai de seamă dintre noi. A trecut mult timp de cînd am primit această veste, şi încă n-am reuşit să-l dibuim pe acest nepot, împăratul fiind amenințat în orice clipă cu moartea!

Atîta rosti şi se trînti mînios pe scaun, într-un murmur general. Oare era adevărat ceea ce spunea Lucinius...?

Cel care se ridică să-i răspundă fu Silius. El se îndreptă cu paşi mărunți spre locul de unde urma să vorbească. Părea indignat de ceea ce auzise.

— O, Lucinius, revolta pe care ai arătat-o e o cinste pentru tine! Cine dintre noi nu s-ar indigna aflînd această veste, pe care nu o pun la îndoială. Dar mă întreb, oare este cu adevărat în primejdie acela dintre noi pe care îl iubim cel mai mult? Viața lui este cu adevărat amenințată? Dacă da, chiar eu, la vîrsta mea, nu aş pregeta să-mi prind sabia la şold şi să pornesc la luptă. Dar după

prima clipă de indignare, raţiunea a venit şi mi-a spus: Cum o să fie în primejdie Traian? Cum o să ajungă pînă la el acel duşman, şi cum să-i toarne în cupă licoarea otrăvitoare? Chiar dacă am primit această veste de la iscoade, nu merită să-i dăm mai multă greutate decît unui zvon. A, pe cîmpul de luptă, în plină campanie, parcă aş mai crede că a tocmit un dezertor care să ridice sabia criminală, dar altfel?... Eu, unul, nu cred, Lucinius, că primejdia este atît de mare – mai ales acum, cînd o cunoaştem – încît să ne îndreptăţească a porni un război foarte costisitor şi al cărui sfîrşit nu-l putem prevedea. Pentru că cei care au luptat în Dacia ştiu cît de greu se cîştigă acolo fiecare palmă de pămînt, de la barbarii care mor cu atîta uşurinţă în luptă. Dar – rosti deodată Silius vorbele pe un alt ton, ca să atragă luarea-aminte celor care îl ascultau – nu cumva să ne ispitească mai mult pofta noastră de avere, decît frica pentru viaţa împăratului.

Aceste ultime vorbe aminteau Senatului ceea ce ştia oricine, că Lucinius Sura adusese la Roma cele mai mari prăzi de război, îmbogăţindu-se. Încercatul şi viteazul comandant de legiuni era cam hrăpăreţ, pentru că el fusese cel care cucerise cîteva cetăţi bogate şi îşi însuşise cea mai mare parte din prăzi. Desigur, Roma ştia toate astea, şi Lucinius era la acel timp unul dintre cei mai invidiaţi oameni. De aceea Silius aruncase ultimele vorbe, discreditînd toată mînia lui, de altfel adevărată. Silius îl pizmuia pentru că se înapoiase din război îmbogăţit, în timp ce Longinus trebuie să împrumute bani de la cămătari.

Silius care lupta şi el cu deznădejde să-şi apere prada de război nu ştia însă ceva...

Ceea ce nu ştia Silius se petrecea chiar în timpul cînd el vorbea, pătimaş, în Senat. Pylades – pe care Traian, cum se înapoiase din Gallia, îl chemase la el – se grăbea acum să ajungă mai degrabă la Timocles, să-i dea vestea pe care tînărul grec o aştepta de mult. A doua zi chiar, împăratul îi aştepta la el.

Lui Pylades îi plăcuse de Timocles de cînd îl cunoscuse, şi acum voia să-i dea această dovadă de prietenie. Îi vorbise atît de entuziast despre el împăratului, şi îl descrisese într-o lumină atît de favorabilă, încît acesta primise să-l vadă.

A doua zi urma să ia toţi trei *cena* într-un *triclinium* mic, în care

împăratul îşi primea numai prietenii foarte apropiaţi, cînd voia să petreacă o seară plăcută şi fără prea multa gălăgie. De obicei nu era de faţă decît un cîntăreţ cu flautul, care unduia o melodie legănătoare.

— Timocles, mîine vei sta în faţa împăratului... Nu te bucuri? N-a uitat că i-ai trimis „*De bello Dacico*" pe cel mai nobil papirus. Pot să-ţi spun şi mai multe, că Traian a luat cu el în călătorie papirusul şi l-a citit încă o dată. Mi-a mărturisit că scris aşa, i s-a părut că nici nu este al lui. L-a citit ca pe o carte scrisă de altcineva.

Timocles rămăsese uluit, ca de fiecare dată cînd doreşti cu ardoare ceva şi te trezeşti deodată că ţi s-a îndeplinit visul. După prima clipă de uimire, gîndurile năvăliră grămadă în mintea lui. În acelaşi timp, teama ascunsă atîta timp în sufletul său îl cuprinse deodată, făcîndu-l nerăbdător. Ar fi vrut să treacă mai repede timpul, să se vadă în acel mic *triclinium*, numai Traian, Pylades şi el. Oare să fie atît de aproape de izbîndă?

La neliniştea de pînă atunci – ştia că Senatul dezbate problema războiului cu dacii – se adăugă nerăbdarea de a ajunge cît mai curînd la Traian.

— Nu vrei să facem o plimbare în Forum? îl îndemnă Pylades. Poate mai auzim un zvon din Senat.

— Chiar voiam să plec de-acasă, mărturisi Timocles. Un prieten din copilărie m-a rugat şi el să trecem prin Forum. Vreau să-l cunoşti şi tu pe Synda.

Pylades rămase uimit în faţa colosului care răspîndea în jur numai forţă şi bărbăţie. Stîngăcia pe care şi-o trăda curînd îi dădea un farmec deosebit, pentru că toate gesturile lui timide nu se potriveau înfăţişării sale impunătoare.

Porniră toţi trei spre Forum, numai la puţin timp după terminarea şedinţei Senatului, aşa că găsiră agitaţia cunoscută, cînd fiecare încerca să afle cît mai curînd hotărîrile luate.

Timocles căută cu privirea în toate părţile, doar l-o zări pe Silius, să audă chiar din gura lui veştile. Dar bătrînul nu era nicăieri. El se şi urcase în lectică şi poruncise să fie dus la Timocles. Era nerăbdător să-i povestească tînărului grec ce se petrecuse şi să-l roage să-i înlesnească foarte curînd o întîlnire cu cămătarul Callistos.

Cînd află că Timocles nu este acasă, bănui că trebuie să fie la Arria, şi ceru să fie dus la ea. Nu era nici acolo.

Arria îl invită să bea puțină apă rece.

— Spune-mi, Silius, parcă astăzi s-a întrunit Senatul. Cum de nu eşti acolo? îl iscodi ea, încercînd să afle ce s-a întîmplat de-l caută atît de nerăbdător pe Timocles.

— De acolo viu, Arria. Senatul a reuşit să salveze pacea ameninţată.

— S-a ivit cumva vreo răzmeriță pe undeva?

— Tot dacii sînt cei care nu se supun. Traian a primit veşti proaste şi e supărat. Era gata să pornească iar legiunile spre Sarmizegetusa.

— Dar abia au încheiat pacea!

— Asta am spus şi eu, şi ceilalți ca mine, dar Traian şi mai ales ceilalți comandanți de legiuni sînt furioşi. Lucinius Sura era gata-gata să cîştige Senatul de partea lui, şi de mîine chiar ne-am fi putut socoti în război.

— Sura mai caută prăzi! Nu-i ajung cîte şi-a însuşit? Toată Roma ştie cît de încărcat s-a înapoiat.

— Asta l-am întrebat şi eu. Vorbele mele l-au înfuriat într-atîta, încît ne-a mărturisit un fapt îngrijorător. Iscoadele au adus vestea că însuşi nepotul lui Decebalus a venit spre Roma, să-l omoare pe Traian. Noi habar n-avem că pretorienii sînt în mare spaimă şi caută îngrijorați să afle unde s-o fi ascuns acest nepot. Se ştie sigur că a venit cu o licoare otrăvitoare, pregătită de însuşi Vezina, viceregele şi Marele Preot. Tu ştii cît de pricepuți sînt dacii în fierberea buruienilor tămăduitoare sau otrăvitoare... Dar nu mai aştept, Arria! M-am răcorit destul, acum pot să-l caut liniştit pe Timocles. Trebuie să fie în Forum, mă duc acolo.

Plecă fără să bănuiască furtuna pe care o lăsa în urma lui. Nu observase că Arria nu mai rostise o vorbă de cînd îi mărturisise cele discutate în Senat. Nu observase nici paloarea ei, nici că-i tremurau mîinile.

Veştile o copleşiseră pe tînăra actriță. Durerea e mai mare cînd o primeşti în culmea fericirii. În sufletul ei se prăbuşise deodată totul, aflînd un adevăr pe care nici o clipă măcar nu-l bănuise. Timocles, omul pe care-l iubea, alături de care apăruse în Roma, nu o iubea. Nu pentru ea venise aici, ci trimis de Decebalus cu o

misiune anume. Ea, Arria, nu era decît unealta prin care ajunsese în cele mai înalte familii, cu ajutorul căreia urma să intre la Traian. Altfel cum l-ar fi cunoscut pe Pylades? Acest barbar, de care se îndrăgostise tocmai pentru că-l simțea curat în dragostea lui, îşi bătea joc de ea, mințind-o că de dragul ei a fugit din Dacia.

O femeie urîtă, cînd află o astfel de veste, se lasă copleşită de disperare, o femeie frumoasă îşi simte orgoliul rănit şi urăşte. Pe Arria o înăbuşi ura, cu atît mai mult cu cît i se părea că Timocles nu numai că ar fi trebuit s-o iubească, dar ar fi trebuit să-i fie şi recunoscător. Barbarul rămăsese tot barbar.

În Arria se trezi un sentiment ascuns, uitat, dar care năvăli cu atît mai viu în sufletul ei, cu cît fusese mai rănit. Se simți romană. La ura pentru Timocles se adăugă disprețul ei de cetățean al Romei pentru un barbar. De dragul lui fusese gata să-şi trădeze împăratul...

Toate aceste schimbări se produseră în sufletul Arriei numai în cîteva clipe, îndîrjind-o.

Porunci să i se aducă lectica. Aşa cum era, îşi luă cățeluşa preferată în brațe şi spuse lecticarilor s-o ducă la Timocles. În urma lecticii alerga un sclav fierar, pe care anume îl luase cu ea.

Îi revenise în minte o scenă petrecută cu mai mult timp în urmă, dar pe care acum o înțelegea altfel. Se ducea să se convingă că este aşa cum gîndeşte ea... Ca un răspuns la gîndurile ei, mîngîie cățeluşa albă, pe care o avea în poală.

Pînă să ajungă la Timocles, gîndurile începură să i se schimbe. Din ce în ce voia să se convingă că nu era adevărat că Timocles venise la Roma cu gîndul ascuns de a-l omorî pe Traian, că acesta fusese numai motivul cu care plecase de-acasă. Mîndria îi cerea să gîndească aşa. Mîndria şi sentimentele ei rănite. În curînd avea să afle care este adevărul. Ce noroc că atunci se petrecuse întîmplarea *aceea*, iar acum şi-o amintea, amănunt cu amănunt. O trecură fiori, gîndindu-se că fusese la un pas de moarte...

Timocles nu era acasă. Sclavii de casă o cunoşteau însă şi ascultau de poruncile ei, ca şi de cele ale stăpînului. Nu era prima dată cînd actrița venea în lipsa lui şi îl aştepta.

Arria porunci fierarului s-o urmeze şi, după ce rămase numai cu el în *cubiculum*, îi arătă cufărul, în care îşi păstra Timocles aurul:

— Deschide această *capsa*.

Nu era prea greu pentru un fierar de meserie, care nu trebuia s-o deschidă pe furiş. În cîteva minute, sclavul rămase cu ochii holbați la aurul dinăuntru.

— Pleacă acasă! îi porunci stăpîna şi el se îndepărtă ca şi cînd nu ar fi văzut nimic. Bibi, vino la mine! chemă ea cățeluşa, care i se aruncă în brațe, gudurîndu-se.

Cu mîna tremurînd de frică şi emoție, Arria luă din ladă mica amforă de argint şi, ținîndu-şi mîna înfăşurată în mătasea togii, o destupă. Puse apoi mica amforă la gura cățeluşei. Neştiind ce o aşteaptă, ea linse de cîteva ori lichidul dulce-amărui. Fu de ajuns. În aceeaşi clipă începu să se zbată atît de tare, încît stăpîna o scăpă din brațe. Biata cățeluşă încercă să se ridice şi să fugă, dar picioarele nu o mai ajutară. Muri privindu-şi lung stăpîna speriată şi îndurerată.

Arria avea în fața ei dovada vinovăției lui Timocles. Ura puse din nou stăpînire pe ea. Atunci o minți se că înăuntru este sîngele strămoşilor lui. Blestemat sînge trebuie să mai fie, dacă omoară atît de repede!

Se gîndi apoi că, fără voia ei, era să-i dea ajutor ca să-l omoare pe Traian, împăratul iubit, de care poporul roman era atît de mîndru.

— Cilus! strigă.

Unul dintre lecticari apăru. Arria îşi dădu seama că era mai bine să aştearnă pe hîrtie ceea ce hotărîse.

Găsi uşor cele necesare scrisului, apoi îi spuse sclavului:

— Aleargă într-un suflet la prefectul pretorienilor şi du-i această scrisoare!

Cînd rămase singură, simți că nu-şi mai poate stăpîni lacrimile. Iată... se sfîrşise ceea ce socotise că este marea ei dragoste! Ar fi trebuit ca acum să plece spre casă, dar nu se putea hotărî să se despartă de această încăpere în care fusese cu adevărat fericită, poate singurele clipe cu adevărat fericite pe care le trăise. Nu putea pleca şi pentru că – îşi dădea sau nu seama – dorea să-l mai vadă o dată pe Timocles, chiar dacă îi va arunca în față toată nerecunoştința lui. Voia să-i mai privească o dată ochii albaştri, adînci şi blînzi. Cum de putuse să-i vadă atît de blînzi?

Se aşeză pe marginea patului şi rămase nemişcată pînă cînd îl auzi apropiindu-se. Vorbea cu cineva.

Cum dădu cu ochii de ea, Timocles înțelese că s-a petrecut ceva deosebit. Chipul ei răvăşit, privirea speriată şi încruntată, urmele lacrimilor pe obraz îl făcură să rămînă în uşă, descumpănit. Făcu semn celui care îl însoțea să-i lase singuri şi se apropie privind-o întrebător. Se împiedică de trupul cățelușei moarte şi se uită spre cufărul în care ştia că păstrează licoarea otrăvitoare. Capacul era deschis! Nu mai era nevoie de nici o explicație. Pricepuse că Arria ştie totul.

— De ce m-ai mințit, Timocles? întrebă ea mai mult îndurerată, decît pornită.

Nu putea să-l urască, dacă îl privea. În fața lui nu se mai simți în stare să-i arunce vorbele pe care le gîndise pînă atunci. O sfîrşeală pe care n-o putea învinge puse stăpînire pe ea, şi începu să tremure toată, gata-gata să izbucnească în plîns.

— De ce m-ai mințit?

— Tot ce ți-am spus este adevărat.

— N-ai venit la Roma ca să mă vezi... ci ca să-l omori pe Traian.

N-avea nici un rost să mai tăgăduiască.

— E adevărat, am venit cu acest gînd, dar tot aşa de adevărat este că am venit la tine... Cît timp am fost departe de Roma, nu mi-ai lipsit o clipă din gînd.

— Mă minți, Timocles, îl înfruntă ea slab, pentru că în adîncul sufletului ei voia să-l creadă.

Şi nu putea să nu-l creadă, cînd îi vorbea cu glasul lui aşezat şi sigur.

Îşi ridică privirea şi toată nesiguranța i se risipi. Nu se putea să n-o iubească, pentru că simțea dragostea în toată ființa lui. Ochii care o țintuiau acum erau calzi, nu puteau fi prefăcuți.

El îi vorbi mai departe, liniştit, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic îngrozitor, cu glasul cu care îi şoptise altădată vorbe de dragoste.

— Tot timpul am vrut să te chem la mine, să înalț un sanctuar de care să fiu mîndru şi pe care să ți-l arăt. Te iubeam atît de mult, încît visam că într-o zi ai să primeşti să rămîi la noi. Cînd eu m-aş fi urcat pe tronul Daciei, ai fi fost lîngă mine. Cu destoinicia, hărnicia şi bogăția poporului meu am fi ridicat palate şi am fi adus civilizația Romei la Sarmizegetusa... în locul tău au venit legiunile şi au dărîmat totul, şi au vrut să ne distrugă, şi să ne

spulbere, şi să ne asuprească. Bogăţiile Daciei n-ar mai fi fost ale ei, s-ar fi scurs, ca şi celelalte averi ale lumii, spre Roma. Au venit să facă din Dacia o provincie romană, şi atunci am înţeles că visurile mele erau copilăreşti. Mai întîi trebuia apărată Dacia de un duşman mai civilizat, dar mai rău. De aceea am venit aici, să-l opresc pe Traian să pornească iar războiul, să fac totul ca să-l opresc! Pe tine te iubesc ca şi atunci... cînd am venit pentru prima dată la Roma... Hai, vino cu mine, şi am să-ţi dovedesc ce mult ţin la tine... Am să...

Arria se trînti cu faţa în pat, plîngînd şi strigînd:

— Fugi, Timocles!... Fugi!

— De ce să fug?... Doar n-ai să spui nimănui! Măcar pînă mîine seară.

— Fugi!... Fugi.... Am... am trimis după pretorieni!

Ultimele vorbe le ţipase aproape, deznădăjduită. Abia acum îşi dăduse seama că se grăbise să facă un gest de la care nu putea da înapoi. Îi părea rău. Trebuia să ia licoarea otrăvitoare, să-i spună că ştie ce urmăreşte şi să-l oprească.

— Fugi, Timocles! Acum sosesc pretorienii!

În clipa aceea se auziră bătăi puternice în poartă. Cei aşteptaţi loveau cu toată puterea ciocanul în placa de bronz, de la intrare.

Timocles nu mai avu timp să strige portarului să nu deschidă, pentru că, speriat de graba cu care era chemat, el şi trăsese zăvorul. Cinci pretorieni năvăliră în *atrium*.

Timocles îşi trase sabia şi strigă, întîmpinîndu-i:

— Ziper!

Era prima dată cînd îi rostea adevăratul nume. Prietenul însă nu mai trebuia chemat, deoarece se şi grăbea să-i sară în ajutor.

Callistos, auzind zarva, apăruse dinspre *peristylium* şi, cînd văzu despre ce este vorba, intră în luptă.

Ziper, venind pe scara care urca spre camerele de sus, sări drept în spatele unui pretorian, lungindu-l şi strivindu-l de marmura pardoselei. Greutatea care picase în spatele romanului fusese atît de mare, încît toţi auziră cum îi plesnise şira spinării. Unul era terminat.

Văzîndu-se atacaţi din spate, doi pretorieni se întoarseră spre Ziper, ceilalţi doi încercînd să-l încolţească pe Timocles. Şi ar fi reuşit, dacă din stînga *atriumului* n-ar fi ţîşnit Callistos. În graba

lui, se împiedică şi se rostogoli ca un prost, dar avu norocul să izbească picioarele unui pretorian, trîntindu-l pe spate şi împingîndu-l în compluvium, bazinul de apă din mijlocul atriumului. Se treziră amîndoi în apă, cu armele scăpate din mîini, unul peste altul, atît de învălmăşiţi că nu ştiau cum să se desprindă şi să se lovească. Romanul, încă buimăcit, se întinse pe marginea *compluviumului*, să-şi ia sabia. Arma lui Callistos se rupsese în căzătură şi pretorianul văzuse acest lucru. Callistos însă avu o idee grozavă: nu-şi mai căută ciotul de sabie, ci se năpusti asupra romanului întins spre sabie, îi smulse cuţitul de la brîu şi-l străpunse cu, propria lui armă.

Terminase tocmai la timp ca să vadă că unul dintre cei doi, care săriseră la Ziper îşi schimbase gîndurile, încercînd să-l lovească pe Timocles prin spate. Cînd ridică arma şi fu gata să se arunce, Arria ţipă îngrozitor:

— Timocles!

Tînărul bănui că e în primejdie şi se răsuci pe un picior, aplecîndu-se. Sabia şfichiui pe la urechea lui, iar pretorianul, în plin avînt, trecu de el, arătîndu-i spatele. Primi un vîrf de sabie între coaste şi gemu scurt, căzînd. Al doilea, însă, tocmai atunci se repezi, fiind gata să-l străpungă şi el pe Timocles. Norocul fu că şi Callistos terminase cu pretorianul lui. Fără să stea o clipă pe gînduri, îşi făcu vînt pe marmura lucioasă, cu picioarele înainte. Alunecînd, izbi glezna pretorianului, care-şi pierdu echilibrul şi, bătînd aerul ca o pasăre cu aripile tăiate, căzu în zăngănit de oţel izbindu-se de piatră. Timocles îi veni şi lui de hac.

— Haideţi pe cai! strigă Ziper, care între timp terminase cu pretorianul lui.

Sclavii casei se înghesuiseră în culoarele care dădeau spre *peristylium* şi priveau îngroziţi. Timocles socoti că acum nu mai avea de ce să se grăbească. Alţi pretorieni nu aveau să vină curînd, şi nimeni nu se putea duce să spună ce se petrecuse aici.

— Treceţi în camere! porunci el sclavilor, care se făcură într-o clipă nevăzuţi. Callistos, închide zăvorul porţii! Ziper, dezbracă trei pretorieni, fugim pe caii lor.

Arria rămase înmărmurită, privindu-l. N-ar fi bănuit atîta energie şi siguranţă în poruncile lui. Şi, ca orice femeie, fu fermecată de autoritatea pe care o avea asupra celorlalţi.

Timocles trecu în *cubiculum* şi ea îl urmă.

— Ține! îi ceru el, întinzîndu-i traista din pînză tare, în care fuseseră aduşi banii din cufăr.

Arria îl ascultă fără uimire. Ar fi îndeplinit orice altceva în clipa aceea, poate că l-ar fi urmat, dacă lui i-ar fi trecut prin minte să-i ceară aşa ceva.

Timocles goli aurul în săculeț, apoi îl luă la subsuoară. Chiar atunci intrară Ziper şi Callistos cu hainele pretorienilor.

— Îmbrăcați-vă!

Nu ținură seama de prezența Arriei şi se îmbrăcară, în timp ce ea privea pe fereastră în grădina numai floare, care trimitea spre ea o boare caldă şi parfumată.

— Sîntem gata.

— Plecăm chiar acum…

Cei doi ieşiră grăbiți, iar Timocles se apropie de ea, prinzînd-o de umeri. Aştepta acest gest. Se răsuci spre el, implorîndu-l:

— Iartă-mă!

— Mi-ai salvat viața… Şi… ce să-ți iert? Nimic nu se mai poate îndrepta… O, Arria, dacă ai şti cît rău mi-ai făcut!

— Iartă-mă! N-am să le spun cine eşti…

— Cum poți să-i minți? Şi ce rost mai are?

— Am să le spun că… ştiai unde este nepotul lui Decebalus, dar n-ai vrut să-l trădezi.

— Ce rost mai are?

— Poate… Poate că ai să te mai întorci vreodată.

Timocles o privi lung, înțelegător, dar parcă de undeva, de departe…

— Mi-ai făcut un mare rău, dar nu pot să te urăsc… Fii fericită!

Îi strînse umerii între palmele nesigure şi se smuci din loc, alergînd spre poartă. Cei doi îl aşteptau nerăbdători. Ziper avea săculețul cu aur pe oblîncul şeii. Înfipseră pintenii în burțile cailor şi se îndepărtară zoriți de acel loc. Deşi vroiau să ajungă la Brundisium, în Calabria, adică tocmai în partea cea mai de sud a țării, ieşiră din Roma prin poarta Nomentana, gîndindu-se că aici ar fi fost mai întîi aduşi, dacă ar fi fost prinşi.

Apucară pe Via Nomentana, după ce făcură puțină zarvă la poartă, ca să atragă atenția asupra lor, dar după ce galopară aproape o milă, cotiră la dreapta, pe un drum vicinal, care

înconjura Roma pe departe, printre frumoase *villa rustica* şi ieşea tocmai în Via Tibertina, care pornea spre sudul țării. Se opriră într-un loc singuratic, unde îngropară sacul cu aur, apoi galopară mai departe, pe caii odihniți.

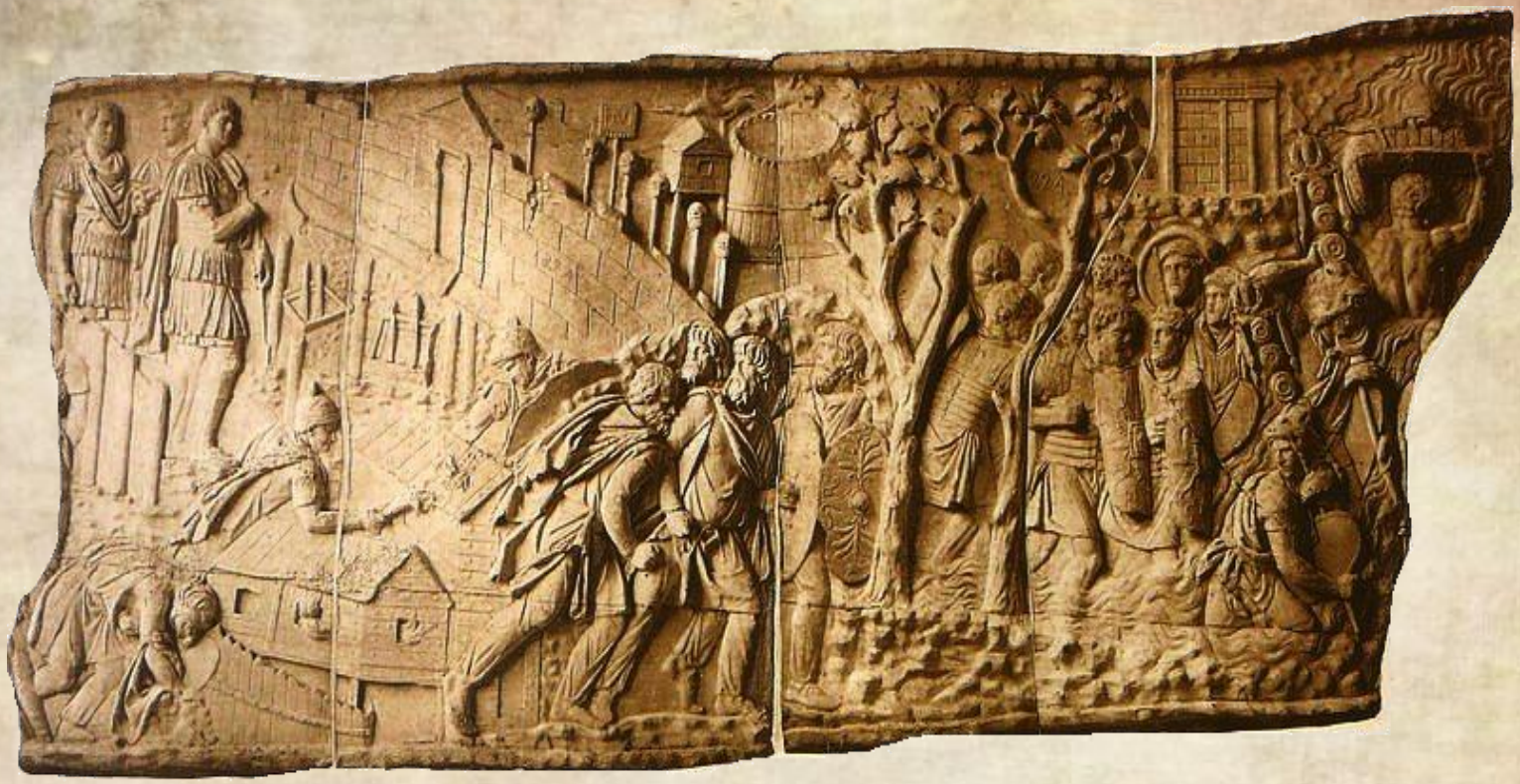

Urmele focului

Au trecut patru ani de la fuga din Roma a celor trei. Cînd ajunseseră la Brundisium, Callistos vrusese să-i spună ceva lui Dates şi începuse aşa cum se obişnuise în ultima vreme:

— Stăpîne, cămătarul Callistos şi-a luat tălpăşiţa din Roma, deşi nimeni nu-l caută. Pe Timocles îl vor pretorienii.

— Mai întîi, Callistos, cred că e timpul să devii Silvanus, pentru că, şi eu, tare m-am plictisit de Timocles al meu. Ce spui?

— O, stăp... o, Dates, ai dreptate, nu-ţi mai spun stăpîne. Tare îmi era dor să-mi amintesc că sînt om liber!

— Acum vei uita că ai fost sclav.

— Stăp...

Izbucniseră toţi trei în rîs. Mare lucru obişnuinţa. Apoi Silvanus rămăsese pe gînduri, pînă cînd Dates îl iscodise să spună de ce s-a posomorit.

— Vrei să ştii ce-i cu mine? întrebase el oftînd, de credeai că i se rup băierile sufletului. Mă gîndesc că rău era ca sclav, cînd mă luaţi cu toţii peste picior, dar tare bine era cînd am fost cămătar.

Mare lucru să fii plin de aur! filozofase el pe marginea propriei experiențe de viață. Acasă rîdeau slugile de mine că sînt urît şi pleşuv, iar cînd eram în Forum cămătar, şi Longinus ar fi jurat că pleşuvia îmi vine de minune... Şi cum m-a primit el, şi cum mă mai cocoloşea Silius...

Uitaseră pentru o clipă că încă nu se urcaseră pe Caliope, dar nici urmăriți nu se simțeau. Pretorienii călăreau, înnebuniți, spre Aquileia.

Toate astea se petrecuseră în anul pe care Silvanus nu avea să-l uite pînă la sfîrşitul vieții lui, 802 de la fondarea Romei.

* * *

Iată însă că trecuseră cîteva veri, şi ierni, şi războiul amînat atunci, începuse acum. Era în anul 806 de la fondarea Romei, şi în primăvara lui continuară luptele începute în vara trecută. Focul, pîrjolul fuseseră atunci numai amînate. Traian nu renunțase nici o clipă la planurile lui. Dusese o adevărată luptă în Senat, pînă cînd Decebalus fusese declarat, pentru a doua oară, duşman al Romei. Silius bătuse în retragere, cînd simțise că totul este pierdut.

Longinus, în fruntea legiunii a VII-a Claudia, pornise din Viminacium şi se aruncase în luptă cu o furie pe care numai disperarea ți-o poate da. Ani de zile se zbătuse între dorința lui de a porni războiul şi neputința de a face cît de cît ceva pentru începerea lui. De fiecare dată îl sfătuise pe Traian să mai aştepte, să mai aştepte, fiind împins de la spate de Silius, care îi amintea că a doua zi după pornirea legiunilor spre Sarmizegetusa, Callistos va veni după împrumut. Împreună cu dobînda acestor ani, el se ridica la o sumă foarte mare. Cînd războiul a început, dorința lui cea mai mare a fost să se termine cît mai repede, să-şi ia partea de pradă şi să aibă cu ce plăti datoria. De aceea dacii simțiseră că cel mat greu era frontul în care lupta legiunea lui Longinus. Comandantul îndemna mereu la luptă: atacurile veneau unul după altul, înaintau ziua şi noaptea, duceau lupte de hărțuială, erau necruțători cu cei prinşi. Ca un om care are un gînd fix, Longinus nu visa decît să ajungă la Sarmizegetusa, şi cît mai repede. Iată, ajunseseră la numai cîteva mile de capitala dacilor.

Traian, care în ultimii ani nu-şi mai înțelesese prietenul, îl vedea, în sfîrşit, aşa cum l-ar fi dorit întotdeauna. Dintre toți comandanții, Longinus fusese cel mai la înălțime, cîştigase bătăliile cele mai grele.

Decebal trimisese de două ori soli la Longinus cu rugămintea de a pune o vorbă bună pe lîngă Traian, să încheie pacea, dar comandantul nici nu voise să audă de aşa ceva. Respinsese şi propunerea de a veni în tabăra dacilor, pentru tratative.

Decebal se hotărî să-i trimită în tabără ceea ce i-ar fi arătat, dacă ar fi primit să vină la el. Ziper, însoțit de alți doi comandanți de oaste, se înfățişară lui Longinus.

— Un sol dac vrea să-ți vorbească.

— Iarăşi?!

— Poate că cer pace! Lupta de ieri a fost grea şi Sarmizegetusa e dincolo de creasta muntelui din față.

— De ce nu se duc la Traian?

— Longinus este prietenul lui Traian şi cel mai aproape de Sarmizegetusa.

— Bine, dă-le voie să intre.

După felul cum păşiră în cort cei trei daci, Longinus pricepu că nu era vorba de cerut pace. Unul dintre ei, cel mai înalt, îl privea în aşa fel, încît comandantul se uită după soldatul care stătea de pază. El nu era înarmat, stătea lungit pe patul de campanie. Îi primise aşa, ca să le arate tot disprețul lui.

După ce se înfruntară din priviri, dacul cel mai solid, care nu era altul decît Ziper, îi vorbi neaşteptat de răspicat:

— Ceea ce am de spus, trebuie să auzi numai tu, Longinus.

Comandantul se ridică pe jumătate şi îl privi nedumerit. Ce putea să-i spună acest dac, încît să fie nevoie să rămînă singuri? Nu cumva încerca să-l omoare? Se încredință iar că paznicii sînt acolo.

— Nu-ți fie teamă, sînt fără nici o armă la mine. N-am venit să te omor.

Lui Longinus îi fu necaz că solul i-a ghicit gîndurile, şi de aceea, aproape pripit, făcu semn să fie lăsat numai cu dacul semeț.

— Vorbeşte!

— Decebal te cheamă la Sarmizegetusa. Vino în tabăra noastră şi stai de vorbă cu el.

— Îmi cere ceea ce n-am vrut să fac de două ori?! se răsti Longinus. Voi sta de vorbă cu el la Sarmizegetusa, dar înconjurat de legiunea mea.

— Mai e mult pînă acolo, Longinus!

— Vîrful muntelui din față ne desparte. Îl voi ocoli pe firul apei şi voi ajunge.

— La noi e o vorbă, Longinus: să nu spui hop, pînă cînd n-ai sărit. Dar poate că asta ai s-o înveți altă dată. Citeşte acest papirus! îi întinse el un sul pe care îl scoase din sîn.

Mai înainte să-l desfăşoare, Longinus îl recunoscu. De acest papirus se temea de multă vreme, şi multe din cele făcute în timpul din urmă fuseseră determinate de acest sul, pe care ştia că îşi va vedea scris numele. Era actul prin care împrumutase bani de la Callistos. Mai bine-zis, unul dintre ele, pentru că grecul făcuse cîteva, fiecare avînd pe el o parte a sumei. Îşi lămuri şi trufia dacului. Dar ce putea face! Desigur, mai întîi trebuia să nu-i arate că dă prea mare importanță acestui papirus.

— De ce mi l-ai dat să-l citesc, dacă ştiai că nu voi afla nimic nou? îl ştiu prea bine.

— Trebuie să înapoiezi datoria.

— O voi înapoia din prada care mă aşteaptă. Am auzit că Decebal are vistieria plină cu vase de aur şi pietre nestemate. Din ea îi voi plăti!

— Mi se pare, Longinus, că eşti ca aceia care întîi fac focul şi apoi se duc în pădure după vînat. Să nu rămîi şi flămînd şi cu lemnele arse.

Barbarul se dovedea o minte ageră şi Longinus încetă să-l mai sfideze. Desigur, dacul nu venise să-i spună vorbe cu tîlc, ci să-l amenințe.

— Ea treia oară cînd Decebal trimite după mine.

— Ține să-ți înapoieze chiar el papirusurile cu numele tău. Dacă nu vii, le va trimite lui Traian, ca să afle şi el de ce ai vorbit în Senat împotriva războiului. Cel care ți-a dat împrumutul ne-a mărturisit că te-a cumpărat ca să amîni războiul. Un alt papirus l-ar trimite Decebal la Roma, să-l citească Senatul.

— De unde are Decebalus aceste papirusuri? se răsti Longinus, punînd întrebarea care îl frămînta din clipa cînd aflase de ce venise dacul.

Întrebarea nu avea nici o legătură cu ceea ce îi spusese solul lui Decebal, dar Longinus voia să capete timp de gîndire. Dacul îl şantaja...

— Le-a răscumpărat de la un grec, al cărui nume nu-l ştiu. E sigur însă că grecul se va putea duce la Roma, ca să ceară despăgubiri, şi să-ți vîndă casa şi pămîntul.

— Decebalus ştie unde se află acum grecul?

— Războiul l-a prins la noi, cumpărînd miei.

— Dacă primesc să viu la Decebalus, pot să vorbesc cu el?

— Nimica mai uşor decît să-l vezi.

— Bine, am să te însoțesc.

Dorința de a-i vorbi grecului fusese un motiv, ca să nu creadă dacul că vine forțat de papirus. Dar acesta era adevărul. Longinus îşi dădea seama că în urmă cu patru ani făcuse o mare prostie primind împrumutul acela, mai bine-zis lăsîndu-se cumpărat de grec. După aceea îşi dăduse seama că ajunsese unealta grecului, şi de multe ori se certase cu Silius din cauza lui. Avea dreptate dacul, aprinsese focul şi plecase la vînătoare. Se temea că dacă Decebalus va trimite acum o solie de pace la Traian, împăratul s-ar putea să primească să pună capăt războiului. Luptele din ultimele zile fuseseră deosebit de grele şi se terminaseră cu mari pierderi. Ce va face el atunci? Mai ales la asta se gîndea Longinus. Ce se va întîmpla cu el dacă Traian va încheia o nouă pace, mai înainte de a cuceri Sarmizegetusa? Cu două zile în urmă, îl găsise pe împărat foarte abătut, după o luptă nimicitoare, care îi înjumătățise pretorienii. Ieşise învingător, dar cînd Longinus se arătase entuziasmat de victoria repurtată, împăratul zîmbise obosit şi fără elan: „O, Longinus, grea victorie am cîştigat şi atît de scump am plătit-o, încît vreau s-o uit cît mai repede!”

Pe măsură ce se apropia de Sarmizegetusa, luptele deveneau mai dure, mai disperate, barbarii se aruncau şi mai furioşi în bătălii. Chiar el, Longinus, se convinsese de asta. Cucerise o fortăreață în care găsise zeci de prizonieri romani arşi de vii... Numai unul reuşise să rostească două-trei vorbe: „Ne-au ars... femeile... dacilor!” şoptise, înainte de a închide pentru totdeauna gura.

Lui Longinus îi era frică de pace. Cu atît mai frică cu cît aflase că marcomanii şi cvazii trimiseseră iar solii la Traian, de data asta

amenințîndu-l că-şi vor trimite cavaleria în luptă, dacă nu va încheia pacea cu Decebalus. O dată pacea încheiată, lui nu-i mai rămînea decît să-şi pună capăt zilelor.

Toate acestea îl făcură pe Longinus să primească să meargă în tabăra dacilor. Cel puțin avea să ştie ce are de gînd Decebalus. Poate că în schimbul unui serviciu îşi va răscumpăra papirusurile. Blestemă în gînd ziua cînd îşi scrisese numele pe ele şi chemă un centurion voinic.

— Trimite pe cineva la Traian să-l înştiințeze că am plecat în tabăra dacilor. Decebalus vrea să-mi spună condițiile în care ar încheia pace.

Ar fi trebuit să-l întrebe mai întîi pe Traian dacă trebuie să se ducă sau nu, dar se temea că împăratul îl va opri. De aceea trimise să-l înştiințeze şi plecă mai înainte de a primi răspunsul. Împăratul îl prețuia prea mult, ca să-l mai mustre pentru o astfel de faptă.

— Cine să te urmeze, Longinus? întrebă centurionul, sub mîna căruia era paza comandantului.

— Numai tu, Cilicius.

Centurionul încălecă şi, păstrînd cîțiva paşi între el şi Longinus, îmboldi calul.

Pînă în clipa cînd ajunseră în fața lui Decebalus, Longinus crezuse că întîmplarea făcuse ca grecul Callistos să fie la Sarmizegetusa şi, plîngîndu-se că războiul i-a stricat negustoria, regele a aflat că are papirusuri cu iscălitura lui şi le-a răscumpărat, ca să-l aibă la mînă. Cînd însă a dat cu ochii de Timocles în dreapta lui Decebalus, a înțeles cu adevărat ce s-a petrecut în urmă cu cîțiva ani. Nu făcuse pe voia dacilor, pentru că grecului Callistos îi convenea pacea, ci pentru că ei, dacii, îl cumpăraseră printr-o iscoadă. Acum îşi dădu seama că cel care se dăduse atunci drept Timocles nu era altul decît Dates, nepotul regelui dac. Dar Arria? Chiar el vorbise cu ea şi actrița se jurase că a chemat pretorienii cînd a aflat că Timocles ştie unde este nepotul lui Decebalus. Pentru că a refuzat să-i mărturisească unde stă ascuns, a trecut peste sentimentele ei şi l-a trădat. Traian lăudase în fața multora purtarea ei de adevărată romană, care a pus mai presus de dragoste viața împăratului. Încărcată cu daruri, Arria trăise de atunci şi mai în cinstea celor care o

înconjurau...

Zîmbetul lui Timocles îl orbi de furie pe Longinus. Se simți mic şi laş, tocmai el, militarul pe care toți îl socoteau viteaz şi demn.

Mai înainte de a rosti o vorbă, îşi smulse cuțitul de la brîu şi vru să şi-l înfigă în piept, dar gestul lui parcă era aşteptat, deoarece doi oşteni din garda lui Decebal se repeziră şi-i prinseră brațul. Se zbătu degeaba, îl țineau de parcă ar fi fost legat.

Cel mai uimit de purtarea lui Longinus fu centurionul care îl însoțea. Nu putea să înțeleagă ce s-a întîmplat cu comandantul lui, de vrea să-şi curme zilele, cînd venise aici ca un învingător? Socoti însă că, dacă Longinus vrea să-şi curme zilele, onoarea şi cinstea lui îi cer să facă aceasta. Îşi trase sabia şi se repezi s-o înfigă în spatele comandantului. Vîrful se propti însă într-o zală şi se îndoi. Simțindu-l, Longinus se întoarse spre el, plin de speranță, dar sabia nu apucă să se înfigă a doua oară. Un oştean din gardă, cu o singură lovitură, aruncă de pe umăr capul centurionului. Longinus îşi plecă, încet capul, învins. Trebuia să asculte ce voia să-i ceară Decebalus.

— Longinus, ai să rămîi ostatec la Sarmizegetusa. Un sol de-al meu se va duce la Traian să-i încerce sentimentele. Scrie-i cîteva rînduri şi cere-i să te salveze. Dacă îmi cedează țara pînă la Donaris, şi dacă îmi plăteşte ceea ce am cheltuit cu acest război, te voi elibera.

Romanul se smuci din brațele celor care îl țineau şi strigă, bolborosind de furie:

— Tu, Decebalus, poți să-i ceri aşa ceva lui Longinus? Ptiu! răcni el, sufocat de indignare. Ia-mi zilele de pe acum, nu mai aştepta alt răspuns. Viața mea nu merită un preț atît de mare!

— Vorbeşti ca un adevărat bărbat, şi te porți ca un dac, Longinus.

— Ca un roman, Decebalus!

— Romanul iubeşte prea mult viața. De aceea vrea să supună lumea, ca să-şi trăiască viața în cît mai multă avuție şi plăcere. Faptele tale de vitejie nu le-ai făcut gîndindu-te la comorile mele? Vitejia voastră nu porneşte din suflet şi din credință, ci din dorința de a lua prăzi.

— Dă-mi sabia şi ai să vezi cît de dragă îmi este viața!

— Ți-ai scurta viața, Longinus, ca un bărbat adevărat. Cred

asta. E uşor să ne scăpăm de viaţă, cînd în urma noastră lăsăm un nume curat. Ai pieri uşor, dacă ai şti că Traian va spune: „A murit ca un erou!” Dar ai muri la fel de liniştit, dacă ai şti că în urma ta numele îţi va fi blestemat? Dacă tu mori, voi trimite papirusurile lui Traian, şi tot poporul roman îţi va scuipa numele, în vecii vecilor! Vor afla că te-am cumpărat şi că ai luptat patru ani în Senat, ca să opreşti războiul, deşi ştiai că îmi întăresc cetăţile. Citind papirusurile, Traian va înţelege de ce ai făcut toate astea!

Longinus rămase uimit în faţa judecăţii acestui barbar, despre care auzise că e viteaz şi înţelept, dar pe care nu-l bănuise atît de viclean. Vorbele lui îl doborîră, pentru că erau adevărate. Ce soldat ar primi să-şi pîngărească numele? Moartea i-ar fi fost senină, dacă în urma lui ar fi rămas un nume demn. Avea dreptate Decebalus.

Ce să facă? Să-i scrie lui Traian? Împăratul ţinea la el, şi poate că ar fi încheiat pace, ca să-i salveze viaţa. Cum să se poarte demn, într-o împrejurare ca asta? Îi era cu neputinţă să ia o hotărîre.

— Decebalus, îmi ceri să-mi calc în picioare cinstea de soldat. Nu pot s-o fac. Dar lasă-mi timp să mă gîndesc în ce fel aş putea să te ajut, fără a-mi păta numele.

Decebal primi să mai aştepte pînă a doua zi. Porunci să fie dus într-o încăpere a locuinţei-palat şi ţinut sub pază. Nu-l tratară ca pe un prizonier, ci ca pe un oaspete.

După ce Longinus ieşi, Dates îi spuse lui Decebal:

— Nu are să primească, unchiule. A cerut timp de gîndire ca să găsească un mijloc de a ne înşela. Să fim cu ochii pe el.

— Altceva tot nu puteam face.

— Ba cred că da. Longinus este aici. Scrisoarea către Traian ar fi bună, dar de ce nu trimitem un sol care să-i spună împăratului că numai dîndu-ne înapoi ţara, îl poate salva? Ştiu că ţine mult la Longinus, şi va fi pus în grea cumpănă.

Decebal găsi bun gîndul lui Dates şi hotărî pe loc cine să plece în solie. Primul pe care îl numi fu Ziper.

— Mai întîi şi mai întîi, cere-i ca luptele să înceteze în orice loc. Fă-l, Ziper, să trimită un sol la Quietus maurul, să-l oprească să mai cutreiere munţii cu călăreţii lui şi să semene moarte. E

duşmanul cel mai de temut şi cel mai cîinos. Mai spune-i că Longinus aşteaptă ca împăratul să-şi amintească de cel mai credincios supus al său.

Traian fu tulburat de vestea primită, deşi se aşteptase la ea. Cum primise solul prin care Longinus îl înştiința că se duce la Decebal, trimisese în mare grabă un altul, ca să-l oprească, dar ajunsese prea tîrziu. Acum se dovedea încă o dată şiretenia acestui rege barbar, care ştia atît de bine unde să lovească. Să-l piardă pe Longinus? Pe eroul care cîştigase cele mai grele bătălii, uimindu-l şi pe el, Traian, cu vitejia lui? Să-l piardă pe prietenul, alături de care luptase în atîtea campanii? Dar şi pacea, în condițiile cerute de acest sol era o ruşine. De ce pieriseră atîția soldați, dacă trebuia să se retragă la Danuvius, să lase în mîna barbarilor castrele şi cetățile întărite, pe care şi mai greu le-ar cuceri a doua oară, duşmanul cunoscîndu-i felul de a lupta în fiecare loc?

Pe fața împăratului se citea lupta din sufletul lui, şi ca să nu dea frîu liber furiei sale neputincioase, şi să reteze capul acestui dac falnic, care îl privea sfidător, Traian îi întoarse spatele.

Nu putea ieşi din această încurcătură decît dînd un răspuns în doi peri, care să nu-l piardă nici pe Longinus, să nu-i dea curaj nici barbarului. Apoi... apoi va mai vedea, se va mai sfătui şi cu Laberius Maximus, şi cu Hadrian, şi cu Sura.

— Să ştii, dacule, că de multe ori salvezi un militar păstrîndu-i numele. Oare ce ar vrea mai mult Longinus, să moară ca un erou, sau Roma să piardă un război cîştigat?

— Longinus nu crede că războiul e cîştigat şi de aceea vrea ca împăratul să-şi amintească de meritele lui.

— A rostit Longinus aceste vorbe?

— N-am făcut decît să le aduc.

Împăratul se zvîrcolea ca iepurele în laț, sub privirea rece a dacului. Nu ştia cum să-şi rostească mai bine gîndurile. „O, Longinus, gîndea el, cum ai putut să te laşi înşelat pînă într-atîta, încît să te duci cu mîinile legate în vizuina lupului?”

— Spune-i lui Decebalus că nu-i dau un răspuns răspicat, pînă cînd nu mă sfătuiesc cu ceilalți comandanți. Țin la viața lui Longinus, dar dacă o să-l salvăm cu un preț prea mare, o să fie chiar împotriva voinței lui. Adu-mi pe papirus vorbele lui

Longinus. Numai aşa voi cunoaşte cu adevărat ce mă îndeamnă să fac

— Pînă la înapoierea mea, Decebalus îți cere să-ți opreşti legiunile şi să trimiți lui Quietus vorbă să nu mai prindă robi pentru Roma.

Decebal se bucură că dobîndise şi atîta. Nu avea de gînd să-i trimită prea curînd răspunsul lui Longinus, ştiind că împăratul, dacă nu se va retrage, ca să-l salveze, nici nu va înainta, ca să-l condamne astfel la moarte. Fiecare zi era prețioasă pentru Decebal. Fiecare zi apropia timpul rău al toamnei ploioase şi al iernii geroase. Era convins că soldații lui Traian nu ar mai rezista încă o iarnă în munții Daciei, în adăposturile săpate la repezeală.

În noaptea aceea, Decebal l-a chemat la el pe Dates şi pe Ziper. Tinerii doar ce se lungiseră în paturi cînd trimisul regelui îi făcu să sară iar în straie şi să se grăbească să i se înfățişeze.

L-au găsit stînd cu fruntea rezemată de rama ferestrei şi privind cerul fără pic de nor, spuzit de stele. Rămaseră lîngă uşă, în picioare, respectîndu-i tăcerea. Dates văzu, pentru prima dată, la lumina pîlpîitoare a lumînărilor, că Decebal îmbătrînise, deşi era încă în puterea vîrstei. Întîmplările din ultimii ani nu trecuseră peste el fără să lase urme. Părul îi lucea argintiu şi cutele obrazului prelungeau umbre tremurătoare, schimbîndu-i înfățişarea.

Tînărul închise ochii. Nu putea să şi-l închipuie pe Decebal bătrîn şi copleşit de griji. Întotdeauna fusese un stîlp de granit, care dăduse siguranță celor din jurul său. Iată-l acum rezemat de marginea ferestrei, ca un ostenit, privind cerul cu ochii îngrijorați şi umezi. Dates nu ştia că numai cu puțin timp în urmă venise la rege un sol care îi dăduse o veste tristă. Încă o veste dureros de tristă. Nobilii din Potaissa şi din Appulum se închinaseră lui Traian. Îngenunchează în fața împăratului cerîndu-i îndurare, după ce deschiseseră porțile cetăților. Nu mai credeau în puterea lor şi îşi plecaseră capetele, trădîndu-l pe Decebal. Nu erau primii. Mai primise asemenea veşti de la Ramidava, de la Cumidava, de la Napoca. Toți îl trădau, speriați de puterea Romei. Îi rămăseseră credincioşi numai cei de aici, din inima munților.

Tresări cînd îşi dădu seama că nu mai e singur. Fusese prins într-o clipă de singurătate, cînd îşi trădase grijile şi vîrsta.

Întreaga înfățişare i se schimbă pe dată, devenind iar regele din totdeauna. Dar pentru Dates el nu mai redeveni ceea ce fusese cîndva. În mintea tînărului stăruia figura lui obosită şi îmbătrînită.

— Ce-i Dates, fiule, eşti încă somnoros? îl întrebă regele bătîndu-l bărbăteşte pe umăr.

Ochii tînărului se tulburaseră, dar nu de nesomn. Pentru el vulturul coborîse ostenit din văzduh şi se aşezase pe clonțul de piatră.

— Copiii mei, în noaptea asta ne aşteaptă multă treabă, şi pentru ce avem de făcut nu am încredere decît în voi.

— Unchiule, sînt fericit că ai rostit aceste vorbe. Oare merit să ai mai multă încredere în mine, decît în atîția alții?

— Din fericire, da, copilul meu! Pe amîndoi mă sprijin fără frică de trădare. Mai ales că ce veți vedea voi în noaptea asta, pe mulți cinstiți i-ar împinge la trădare.

— Dar unde mergem, unchiule?

— Să salvăm averea Daciei! Vouă v-o las moştenire, numai în voi am încredere că o veți cheltui cu folos. Trebuie să mai aşteptăm. Peste puțin timp, Bicilis, acum răspunzător de cancelaria regelui, veni şi-i spuse că a adus prizonierii ceruți. Coborîră.

În fața locuinței-palat erau zece prizonieri romani, fiecare purtînd pe umăr cîte o lopată, un ciocan sau ținînd de mînerul unui coş de nuiele. Toți erau ferecați în lanțuri şi asta îi mira şi mai mult pe tineri. Aflară curînd că regele poruncise să-i ferece cu greutăți mari.

— Acum, Bicilis, du-te şi odihneşte-te! îl îndemnă regele pe mai marele cancelariei. E tîrziu şi mîine vom avea mult de lucru.

Bicilis se aşteptase să-l însoțească şi el pe rege. Bănuia că este vorba despre o treabă tainică şi neîncrederea arătată îl înfurie. De ce îi lua cu el numai pe aceşti doi tineri?!

Îşi puse în gînd să se țină pe urmele lor.

În fața prizonierilor mergea Ziper, cu sabia în mînă, gata în orice clipă să atace, iar în spate, regele şi Dates. Ieşiră pe poarta dinspre valea Sargeției şi coborîră panta abruptă a drumului. În toate casele era întuneric. Femeile şi copiii, singurii care mai rămăseseră prin case, dormeau, aşa că nimeni nu se uită după grupul care cobora în zgomot de lanțuri. Prizonierii abia îşi

duceau greutatea mare de care erau legați.

Sargeția parcă avea solzi, aşa sclipea în bătaia lunii aproape plină. Totul tăcea în jur, în afară de ea: susura, şi rîdea, şi se juca nepăsătoare, sărind din piatră în piatră. Nu plouase cam de mult şi apele se strînseseră în albie, încît puteai s-o treci uşor cu piciorul, fără să te uzi mai sus de genunchi. În unele locuri, din cîțiva paşi erai pe celălalt mal, şi de mai multe ori, prizonierii şi cei care îi păzeau fură nevoiți să meargă cînd pe un mal, cînd pe celălalt. Părăsiseră drumul de căruță şi înaintau în codru, pe malul apei, furişîndu-se pe o potecă de picior, sălbăticită şi ea în ultimul timp.

Lăsară în urmă mica aşezare de ciobani, turnul de veghe din care nu lipsea ziua şi noaptea un oştean ce scruta zarea. Prizonierii începură să dea semne de oboseală. Cu toate îndemnurile celor doi tineri, păşeau din ce în ce mai greu. Se grăbiseră, urcînd şi coborînd, fără o clipă de răgaz. Decebal voia să ajungă într-un loc ştiut numai de el. Bicilis, în urma lor, sufla obosit şi din ce în ce mai nedumerit. Unde se ducea regele?

În sfîrşit, se opriră!

În locul acela apa Sargeției făcea un cot scurt, pe lîngă un perete de piatră, apoi scăpa jos pe trei trepte care îi zbuciuma unda.

— Dărîmați acest pinten în apă! porunci regele, prizonierilor.

Pe zidul de piatră se înălța un vîrf, care putea fi împins în rîu.

Se apucară să sape sub el, ca să-l rostogolească.

Bicilis, care se furişase în spatele unei tufe înalte de cucută, se lungi, aşteptînd să vadă ce o să se mai întîmple. Cînd văzu ce fac prizonierii, fu şi mai nedumerit. Nici Dates şi Ziper nu erau altfel, dar nu îndrăzneau să-l descoasă pe rege, ascultau tot ce le poruncea el. Aveau misiunea să fie cu ochii în patru, ca nu cumva vreunul dintre prizonieri să scape cu fuga.

Aproape se lumina de ziuă cînd valea răsună de zgomotul pintenului prăbuşit. De la un mal la altul Sargeția se lovea de grămada de piatră. Apa ei îşi găsi loc să curgă printr-o veche albie, pe care o părăsise cu sute de ani mai înainte.

— Săpați aici! porunci Decebal.

Arăta locul pe unde pînă atunci trecuseră apele Sargeției, în apropiere de cea de a treia treaptă.

La ziuă, groapa era atît de adîncă, încît cel care săpa nu se mai

vedea. Alungat de lumină, Bicilis se furişă în adîncul pădurii.

— De ajuns! porunci regele, după ce se îndepărtase de la urechea lui Ziper, căruia îi şoptise ceva.

Prizonierii fură încolonați şi li se arătă poteca pe care s-o apuce. Nu tocmai departe de locul unde munciseră, în apropierea unei prăpăstii, cei doi tineri îşi traseră săbiile şi le înfipseră în coastele prizonierilor. Nimeni nu avea să afle de această groapă! Nu ştiau că Bicilis îi pîndise tot timpul.

Noaptea următoare, douăzeci de cai fură încărcați fiecare cu cîte doi saci grei, pe care abia îi ridica de jos un om voinic. Cinci prizonieri țineau căpestrele, după ce se munciseră să urce sacii pe cai. Cînd toată cetatea dormea, coloana porni pe drumul străbătut cu o noapte în urmă de cei care abătuseră apa Sargeției din albia ei.

Sacii fură descărcați în groapa adîncă, iar prizonierii avură aceeaşi soartă.

Cinci drumuri făcură caii, de fiecare dată cîte cinci prizonieri pieriră, pentru ca nimeni să nu afle taina comorii lui Decebal. Sacii erau plini cu bani de aur, şi vase de aur, şi potire de aur, bătute în pietre nestemate.

Bicilis, închipuindu-şi ce se află în saci, fu apucat de o lăcomie bolnăvicioasă. Gîndul că numai el cunoaşte taina tezaurului, în afară de cei doi tineri, îl înnebunea. Se şi vedea dezgropînd-o şi păstrînd-o pentru el. Va veni cu robi, îi va pune să abată rîul şi să scoată comoara, apoi le va veni de petrecanie.

Nu se mai gîndea la luptă, ci îl cuprinse frica de moarte, pe care niciodată nu o mai încercase pînă atunci. Acum voia să trăiască, să poată lua comoara. Ar fi fugit oriunde, s-ar fi ascuns şi în gaură de şarpe pînă la terminarea războiului, ca după aceea... Da, apoi, chiar dacă romanii îşi vor aduce legiunile în Dacia, el tot se va înapoia şi va dezgropa comoara, şi se va răscumpăra de la Traian!

Ultimii sclavi cărară în coşuri de nuiele piatra care oprise apa Sargeției să curgă în albia ei. În zori, zgomotul apei sărind pe cele trei trepte se auzea iar. Cine să bănuiască măcar, că sub undele ei zăcea comoara dacilor, pentru care Traian îşi urnise în război legiunile? Toți cei care o ascunseseră erau acum morți, şi Decebal era încredințat că în afară de el, numai cei doi tineri ştiu această

mare taină.

Îl lăsase anume pe Longinus să se gîndească. Decebal ştia că Traian aşteaptă cu nerăbdare răspunsul comandantului său de oşti.

În acest timp, Longinus se frămînta cum să-i scrie lui Traian, în aşa fel încît să înțeleagă altceva decît spuneau vorbele pe papirus. Că nu era uşor să-l înşeli pe acest rece barbar, se convinsese pe propria lui piele. Nu ajunsese el, Longinus, comandantul cunoscut, unealta barbarului?!

Trimise vorbă lui Decebal că vrea să i se dea cele trebuincioase scrisului, şi regele îi porunci lui Iudenus să-i ducă ce a cerut.

— Longinus, regele mi-a spus că te-ai hotărît să-i scrii lui Traian, îi vorbi Iudenus, privindu-l cu ochii îngustați.

Pe roman îl surprinse reproşul simțit în glasul celui care îi aducea uneltele de scris. Tresări întrezărind o speranță de scăpare. Nu cumva scribul era înfricoşat că dacii vor pierde războiul şi voia să se vîndă? Era mai bine să lege vorba cu el.

— Trebuie să-i scriu!

— Îl rogi să te scape, Longinus? îi aminteşti împăratului că ai luptat alături de el?

Ce ciudat acest scrib. Parcă îl amenința. Se hotărî să încerce o înțelegere cu el.

— Nu pot să-i spun că sînt gata să mor, scribule. Cine i-ar duce o astfel de veste, chiar ştiind că va fi răsplătit în aur?

— Se zice că ai vrut să-ți străpungi pieptul, Longinus.

— N-am fost lăsat.

— Ai mai face-o?

— Bucuros, dar cine-mi dă o sabie?

Iudenus îşi roti privirea. Paznicul de la uşă era un oştean care n-avea habar de limba romanului.

— Longinus – îi şopti – în călimara pe care ți-am lăsat-o sînt două vase. Unul cu cerneală, celălalt cu otravă.

— Cine eşti?

— Nu e nevoie să ştii mai multe. Ai în călimară ceea ce-ți trebuie ca să mori demn.

— Îți mulțumesc, oricine ai fi.

— Sînt prietenul tău, Longinus. Traian îmi va răsplăti fapta,

după cum ai spus tu.

— Cum o să afle Traian că nu mai trăiesc? Mi-e frică să nu primească pacea, dorind să mă vadă...

— N-ai nici o grijă, va afla la timpul potrivit că Longinus nu mai poate fi salvat. Acum scrie ce ți-a poruncit Decebalus!

Longinus tresări. Nu cumva în fața lui era o iscoadă?

— Ce vrei să scriu?

— Ce ți-a poruncit Decebal. Roagă-l pe Traian să-ți scape viața, chiar încheind pacea.

— Pleacă de-aici, iscoadă! strigă. Crezi că aş mai putea să cad încă o dată în cursă? Cu scrisoarea mea Decebal capătă pacea, iar eu mor degeaba, dacă în călimara asta o fi ceea ce spui.

— Nu te sfătuiesc să-ți vîri degetul în ea şi apoi în gură. Ascultă, Longinus, ai dreptate să te îndoieşti de vorbele mele. Să ştii că eu l-am vestit pe Traian că nepotul lui Decebalus a plecat la Roma, să-i vină de hac. Şi dacă de mine n-ai auzit, pe Arinius îl ştii, desigur.

În sfîrşit, rostise vorbele care îl liniştiră pe Longinus. Arinius era iscoada pe care o ştia şi el; adesea lui îi adusese veştile.

— Arinius te-a trimis?

— Da.

— Învață-mă ce să fac.

— Să scrii ce ți-am spus. Cere-i lui Decebalus să mă trimită pe mine la Traian.

Decebal întoarse pe toate părțile papirusul, fericit că Longinus scrisese mai mult decît se aşteptase. Îl implora pe Traian să-l salveze, primind propunerile de pace. Îi amintea împăratului toate meritele căpătate de-a lungul anilor, şi în numele lor cerea să trăiască.

Decebal se gîndi cu dispreț la Longinus. Nu se aşteptase ca un comandant să se umilească într-atîta, numai ca să-şi scape viața.

— Dar încă nu şi-a scris numele, spuse Dates care primise papirusul de la rege, să-l citească.

— Nu? sări Decebal. De ce nu şi-a scris numele? îl întrebă pe Iudenus.

— Asta este scrisoarea, Decebal. Ca să-şi scrie numele pe ea, trebuie să-i îndeplineşti o dorință.

— Care?

— N-a vrut să mi-o spună. Îl aşteaptă pe Dates la el.

Dates se înfăţişă lui Longinus. Cei doi bărbaţi se înfruntară. Romanul îl ura pe acest tinerel care îi distrusese cariera militară, îi zdrobise viaţa, reuşind să-l cumpere; dacul îl disprețuia pentru rîndurile prin care îşi cerşea viaţa de la Traian. Îşi amintea cît de falnic îi păruse Longinus la întrecerea de care din Circus Maximus, şi cum îl vedea acum.

— Vrei să-mi vorbeşti, Longinus?

— Am scris ce mi-a cerut Decebal. Sînt încredinţat că Traian o să-mi salveze viaţa.

— Cunoşti condiţiile noastre.

— Ca să ajungă la Traian scrisoarea, trebuie să-mi înapoiaţi papirusurile pe care le-am dat grecului Callistos. Altfel nu-mi pun numele pe ea...

— E singura ta dorinţă?

— Mai vreau ca scrisoarea s-o ducă cel care mi-a dat uneltele de scris. Numele meu va rămîne curat în amintirea romanilor, dacă voi rupe acele papirusuri. Altfel mă tem că şi în alte împrejurări o să mi le arătaţi.

— Învoiala noastră cere să ţi le înapoiem în clipa cînd îi scrii lui Traian. Pune-ţi numele pe acest papirus şi le vei primi.

Trimise după papirusuri.

— Primeşte-le, Longinus.

Romanul le luă cu un gest care trăda nerăbdarea greu de ascuns. Cîte nopţi nu se gîndise la ele, cîte fapte nu făcuse împotriva voinţei lui! Viaţa lui, în anii din urmă, depinsese de ele. Îşi scrise numele pe papirusul pentru Traian, apoi, cu o ură fără margini, rupse chitanţele lui Callistos în zeci, în sute de bucăţele.

— Să le ardă! ceru. Să-mi aducă foc şi să le ardă sub ochii mei!

— Aduceţi foc! porunci Dates, înţelegînd izbucnirea lui de furie oarbă.

Tînărul dac bănui ceva rău abia cînd îl auzi pe Longinus izbucnind în rîs, privind flăcările care îi redădeau linişţea pierdută.

— Acum sînt liber! răsuflă el, cu ochii îngustaţi de bucurie, umflîndu-şi pieptul. Sînt liber, dacule!

— Nu-ţi mai trebuie decît să pleci de aici!

Dates nu simți zîmbetul abia schițat din coada ochilor lui Longinus, şi nici nu înțelese vorbele lui în doi peri!

— Ai dreptate, dacule... Asta mai aştept, să plec de la voi... Am să plec în curînd, să ştii. Să ştii mai ales tu, dacule. Tu care ți-ai bătut joc de mine! Singurul om care şi-a bătut joc de minei şi de aceea te admir. Ai făcut totul pentru poporul tău, şi te admir, barbarule, deşi tu nu ai nevoie de admirația unui netrebnic care se jeluieşte şi cerşeşte viața nedemnă pe care o are. Nu-i aşa că mă disprețuieşti? Acum poți să-mi spui pentru că ai în mînă scrisoarea cu numele meu.

— Te disprețuiesc!

— Eşti un bărbat aşa cum aş fi vrut să rămîn eu. Chiar dacă mă disprețuieşti acum, voi face totul... mai tîrziu, ca să-ți recapăt stima, pentru că m-ai admirat odată, nu-i aşa?

— Te-am admirat.

— Am să fac totul ca să mă înalț iar în ochii tăi. Dă scribului scrisoarea.

— De ce ții s-o ducă el?

— I-am spus cum să-i vorbească împăratului, ca să-l înduplece. Trimeteți-l pe el, dacă vreți pacea. Eu am dobîndit ceea ce am vrut, spuse arătînd grămada de cenuşă. Dacă vreți pacea, trimiteți-l pe scrib.

— Bine, Longinus, el se va duce.

— Se apropie solia aşteptată, Traian.

Împăratul ieşi din cort, nerăbdător. Fu mirat că nu se înapoiau aceiaşi soli. În fruntea dacilor călărea acum un neîndemînatic ce se ținea greu în şa. După îmbrăcăminte părea un scrib. De ce îi trimisese Decebalus un scrib?

— Te salut, Traian! i se adresă scribul, cu glasul voit vioi, dar dogit de anii mulți.

— Îmi aduci scrisoarea lui Longinus?

— E la mine, Traian, dar înainte de a o citi, pune-i în lanțuri sau scurtează-i cu un cap pe aceşti însoțitori ai mei.

La orice s-ar fi aşteptat împăratul, numai la astfel de vorbe, nu. Pe scrib îl însoțeau Butes şi Armer. După prima clipă de nedumerire, Butes, care încă nu apucase să descalece, vru să-şi smucească înapoi calul, dar, în față îi şi săriseră cîțiva pretorieni.

Atunci îşi înfipse pintenii în burta calului şi-l făcu să se ridice în două picioare şi să se năpustească asupra scribului, doborîndu-l la pămînt. L-ar fi călcat bine cu copitele, dacă nu ar fi sărit pretorienii, unii să-l tragă într-o parte, alții să-l doboare. Bătrînul icni o dată scurt, cînd îl străpunse sabia, apoi se clătină şi se prăvăli, tot privind fioros spre Iudenus, pe care l-ar fi muşcat.

Cu obrazul plin de sînge şi şchiopătînd, scribul se repezi la Butes şi-i dădu un picior, cu o ură veche, ținută în frîu de frică.

— Cîine! Cîine barbar! îşi răcori el sufletul, scuipînd pe trupul bătrînului mort cu ochii deschişi.

Armer căzuse şi el răpus de sabie.

Toate acestea se petrecuseră atît de repede, încît Traian nu apucase să facă o mişcare. Rămăsese cu sabia în mînă, privind nedumerit cînd la cei doi morți, cînd la scribul care îi vorbi:

— O, Traian, ai să înțelegi ce s-a întîmplat, cînd ai să afli cine sînt şi de ce am venit. Sînt o iscoadă de-a ta, care am dat ştiri lui Arinius.

De Arinius auzise împăratul şi pricepu că scribul îi jucase un renghi lui Decebalus.

— Dă-mi scrisoarea, scribule!

— Primeşte-o, Traian, şi rupe-o mai înainte s-o citeşti.

— Vorbeşti ciudat. Văd numele lui Longinus pe ea.

— Este numele lui, Traian. Dacă nu-l scria, nu ajungeam pînă la tine, să-ți spun cele din urmă vorbe pe care le-a rostit.

— Cele din urmă?!

— Cînd citeşti papirusul ăsta, Longinus nu mai este printre cei vii. Ştia că Decebalus pune condiții grele ca să-l elibereze. Un soldat nu putea face altceva... Chiar eu i-am dat licoarea otrăvitoare cu care să-şi pună capăt zilelor.

— O, Longinus! şopti împăratul, cu glas tremurat.

Comandantul îşi spălase astfel numele. Traian nu mai avea niciodată să afle slăbiciunea de acum patru ani, care îl costase atît de mult. În Senat avea să fie pomenit ca un erou al acestui război.

— Mîine, strigă Traian, ca să-şi ascundă emoția pricinuită de veste, toate legiunile pornesc la atac.

Decebal a priceput sfîrşitul soliei, cînd din toate părțile i s-a

vestit că romanii s-au aruncat iar în luptă. L-a trimis pe Dates la Longinus. Romanul stătea cu fața la perete, nemişcat. Cînd a pus mîna pe el, era rece.

— Trădare! şopti, înspăimîntat.

Ultima speranță a păcii se spulberase. Armele aveau să-şi spună cuvîntul. Îşi aminti vorbele cu două înțelesuri ale lui Longinus, şi acum le înțelese deplin. Se uită lung la el şi-i răspunse:

— Acum... te stimez iar... Longinus, murmură. Cred că ai murit liniştit...

...Luptele începuseră cu o furie nemaivăzută. Cinci zile mai tîrziu, romanii, strecurîndu-se pe valea Sargeției, se treziră în față cu zidurile Sarmizegetusei şi dădură un chiot de bucurie, deşi frica le pişcă inimile. Cetatea era cocoțată în vîrful unui munte nu tocmai uşor de suit. Pînă la zidurile ei, două valuri de pămînt, ridicate în pripă, dădeau de gîndit celor care trebuiau să ajungă pînă sus.

Casele de pe coastă încă mai fumegau. Dacii le dăduseră foc, şi panta golaşă se vedea neagră şi urîtă: mormane de cenuşă şi lemne înnegrite, pe jumătate mistuite de flăcări. Drumul era acum liber, şi pietroaiele care porneau să se rostogolească din vîrf, pînă jos, multe oase aveau să frîngă.

Traian îşi opri calul şi privi îndelung zidurile Sarmizegetusei. De ani de zile visa această clipă, şi, iată, dorința i se împlinise.

Îşi simți sufletul cuprins de o bucurie nemaiîncercată. Era în pragul înfăptuirii celei mai mari victorii din viața lui. Îşi dădea seama că nici un alt război nu-i va aduce atîta glorie ca acesta: „Dacia este Gallia mea!" gîndi el. De multe ori, în fața unei mari fapte, se gîndea la Iulius Caesar, dorind să-l ajungă. Nu-i plăcea să fie comparat decît cu el, şi se străduia în tot ce făcea, să fie la înălțimea marelui înaintaş. Dacia îl va ridica pînă la Iulius Caesar! Apoi îşi va termina „*De bello Dacico*" şi va înălța construcții mărețe. Îl avea lîngă el pe Apollodorus în stare să realizeze cele mai îndrăznețe edificii. De multe ori vorbise cu marele arhitect despre ridicarea unui Forum mai măreț decît toate celelalte, şi Apollodorus îl asigurase că, dacă i se vor da bani, va înălța o construcție nemaivăzută pînă atunci. Podul de la Drobeta era o dovadă că avea în slujba sa pe cel mai mare arhitect al lumii.

Cei din jurul împăratului îi respectară tăcerea, crezînd că în mintea lui se țes planuri de atac. Traian însă se lăsase furat de visuri. Acum era sigur de victorie. Singura problemă pentru el era aceea de a face totul ca să termine lupta cît mai repede şi cu pierderi cît mai mici. Mai mult decît atît, în sinea lui recunoştea că, dacă n-ar fi fost nerăbdarea care să-l roadă şi să-l împingă la fapte, cea din urmă bătălie ar cîştiga-o cu pierderile cele mai mici. Pentru asta ar fi trebuit să aibă răbdarea necesară unui asediu îndelungat. Era sigur că, mai devreme sau mai tîrziu, setea îi va scoate pe daci din cetate sau le va scurta zilele. Dar cine mai putea să-i țină în frîu pe comandanți? Sura, Laberius, Hadrian şi toți ceilalți ar fi pornit în această clipă spre cetate. Îi simțea nerăbdători.

Traian privi cu coada ochiului spre ei şi se convinse că aşa era. Nu aşteptau decît o vorbă.

Ca să aibă timp de gîndire, îşi îndemnă calul să pornească la pas. După ce va înconjura cetatea, va şti mai bine ce are de făcut. Comandanții îl urmară.

Cetatea era din trei părți apărată de panta repede a muntelui, pe care urcau două drumuri. La jumătatea coastei, dacii ridicaseră două valuri de apărare, în care înfipseseră, în grabă, trunchiuri de copaci. Pe mulți încă nu se veştejiseră bine frunzele.

Cînd priveai spre cetate, întîlneai o privelişte dezamăgitoare: mormane de scînduri şi dulapi carbonizați, mormane de cenuşă fumegîndă în care mai pîlpîia focul, la adierea vîntului. Încolo nimic, nimic! Totul fusese dat focului.

Împăratul se înapoie la apa Sargeției şi privi iar zidurile. În fața zidurilor, spre dreapta, cu puțin mai jos de cetate, se întindea un platou destul de mare, pe care se vedeau mai multe construcții. Cetatea era chiar în vîrful muntelui, platoul cu construcții zece paşi mai în jos. Traian ştia că şirurile de coloane de bazalt vinețiu erau sanctuarele dacilor. Valurile de pămînt, ridicate în pripă, opreau drumul spre ele. Bănuia că dacii se vor arunca orbeşte în luptă, ca să le apere, toți vor apăra lăcaşurile lui Zamolxis! În acelaşi timp Traian îşi dădea seama că dacă le va cuceri, dacii nu vor mai lupta cu aceeaşi ardoare, simțindu-se părăsiți de marele zeu. Acolo trebuia să dea atacul!...

Era şi mai uşor să ajungă la sanctuare, dar nu pe acolo pe unde

se aşteptau dacii. Muntele în vîrful căruia se ridica cetatea era înconjurat din trei părți de valea repede, dar într-o parte se lipea de o altă creastă, mai înaltă, care pornea din apropierea sanctuarelor. Coasta muntelui vecin pornea în sus, cam pieptiş, şi se înălța mult deasupra cetății, fiind bine împădurită. Traian presimțea că dacii nu se aşteptau să fie atacați din partea aceea, socotind că muntele este un zid de netrecut.

— Lucinius!

— Aştept porunca de a porni, Traian!

— Trimite cîțiva soldați să iscodească muntele de colo.

— Am înțeles!

Lucinius Sura nu îndrăznise să-i spună că nu pe acolo vor ataca cetatea. Cum să treacă de vîrful acela de munte?

— Dau foc cetății! spuse Maximus Laberius, privind cele trei coloane de fum care începuseră să se ridice în cetate.

— Nu cetatea arde, Laberius. Sînt focurile vaselor cu smoală, şi cu plumb, şi cu răşină, pregătite pentru noi. Să ne strîngem într-un sfat.

Nu termină bine vorba, cînd împăratul simți prăvălindu-se calul sub el. Abia avu timp să sară într-o parte, ca să nu fie prins dedesubt. O săgeată lungă, de catapultă, se înfipsese în pieptul calului. O a doua vîjîi pe la urechea lui Sura şi se opri în copacul din spate.

— Înapoi! porunci împăratul, ferindu-se chiar el în spatele unui stejar bătrîn.

Căzură şi alte săgeți de catapultă, lungi cît o suliță, dar numai una găsi pieptul unui centurion şi îl străpunse, trecîndu-i prin zale şi țintuindu-l de un copac. Îl văzură zbătîndu-se neputincios, ca o gînganie înfiptă cu un ac. Săgeata se înfipsese atît de tare în trunchiul arborelui, încît şi după ce muri centurionul rămase în picioare.

— Au fost bine instruiți, şopti Sura printre dinți, gîndindu-se la instructorii romani folosiți de Decebal.

Întîmplarea avu un ecou puternic în sufletele celor care îl înconjurau pe împărat. Era ca o prevestire rea şi arăta hotărîrea dacilor de a-şi vinde greu pielea.

În prima clipă furia era gata să-l împingă pe Traian să poruncească atacul, dar reuşi să se stăpînească şi spuse cu glasul

de mai înainte:

— Să ne strîngem într-un sfat.

În acest timp, Decebal îl felicită pe țintaşul catapultei care ochise atît de bine.

— Numai cu trei palme mai sus dacă nimereai, cîştigam pacea, spuse Dates, şi el de față.

— Landes, tu să-l pîndeşti pe Traian. Stai cu săgeata pregătită şi nu tragi decît atunci cînd îți apare el în față.

Seara se lăsă fără nici o altă întîmplare. Cei doi duşmani stăteau față-n față, se pîndeau, gata să se lovească.

În cetate nu dormeau decît copiii. Părinții erau prea năpădiți de griji, ca să-şi aştearnă geană peste geană. Era atît de mult popor între ziduri, încît era greu, acum noaptea, să treci dintr-un loc în altul, fără să calci pe trupurile întinse. Cei care nu dormeau, stăteau lungiți, ca să-şi odihnească oasele chinuite. Toți pînă la unul săpaseră ziua şi noaptea la valurile de pămînt de pe coastă.

Dates avea o cameră a lui în locuința-palat, în care stătea împreună cu Ziper. În noaptea asta erau la ei şi cele două fete rămase fără adăpost. Curta nu mai avea părinți. Mama ei murise în vara trecută, iar tatăl, în urmă cu cîteva zile, cînd se dusese împreună cu Iudenus la Traian. Era nedespărțită de Livia, şi pînă ieri dormiseră amîndouă în casa Curtei, iubita lui Ziper. Bătrînul Plautius era atît de fericit că fiica lui ajunsese prietena unei nobile, încît nici nu mai dădea prin casă. Dormea cu Marcus, tînărul fierar, care se obişnuise să-l asculte, pînă noaptea tîrziu, făcîndu-şi planuri. Plautius era cu adevărat mulțumit de situația lui de aici. Era liber, era bine plătit, fiica lui era iubită de cel mai destoinic tînăr din Sarmizegetusa. Ce îşi putea dori mai mult un tată? Singur războiul îl neliniştea. Pe măsură ce romanii se apropiaseră de Sarmi, fusese mai îngrijorat, iar acum spaima pusese stăpînire pe el. Făcuse tot ce era omeneşte să facă. Muncise ziua şi noaptea făurind zale şi vîrfuri de săgeți, şi săbii, şi tot ce trebuia pentru noile catapulte şi baliste. Fiecare sabie care ieşea din atelierele lui parcă îi apăra fata.

Cînd Decebal poruncise ca tuturor caselor de pe coastă să li se dea foc, fierarul se retrăsese în cetate, şi Livia fusese luată de Curta, ca şi în urmă cu cîțiva ani, după terminarea primului război. Curta stătea şi ea în locuința-palat, ca şi Dates.

După înapoierea tinerilor de la Roma, trecuseră doi ani liniştiți, dar plini de treburi, apoi începuse iar războiul. În cei doi ani de pace nu stătuseră o clipă. Decebal se slujise de ei ca de cei mai credincioşi supuşi, trimițîndu-i peste tot acolo unde avea nevoie de oameni de încredere. Dates umblase prin țară, din cetate în cetate, ca să vadă cum stau cu pregătirile de apărare, se dusese la triburile vecine, după ajutoare, dăduse sfaturi constructorilor de cetăți. Alergase în toate părțile, sfătuind şi controlînd. Ziper adusese la Sarmizegetusa meşteri şi militari. Primeau din ce în ce mai greu să vină în Dacia. Le era frică de Traian. Se învoiau numai cei cărora le ajunsese cuțitul la os.

În tot acest timp Dates şi Curta se întîlniseră de puține ori şi de fiecare dată fata aproape că nu vorbise. Aflase de la Ziper tot ce se petrecuse la Roma, ştia cine este Arria şi ce sentimente îi purta Dates. Ziper îi povestise totul la îndemnul prietenului, care voia astfel s-o îndepărteze pe fată de el. N-o putea uita pe Arria, şi ar fi fost bucuros să audă într-o zi că s-a măritat. Fata însă suferea în tăcere şi îndepărta pe orice tînăr care încerca să se apropie de ea. Dragostea ei nu scăzuse nici după cele aflate despre Arria, ci dimpotrivă. Era hotărîtă să nu se mărite niciodată, deşi tatăl, mai ales, o îndemnase să se hotărască, pentru că înaintase cam mult în vîrstă. Curta se mulțumea să fie un adevărat zeu bun pentru dragostea Liviei. Fata fierarului îi împărtăşea tot ce plănuia împreună cu Ziper sau îi aducea veşti despre Dates, mai tot timpul plecat.

Retragerea în cetate îi adunase pe toți patru în locuința-palat.

Acum aşteptau tăcuți să treacă noaptea. Simțiseră nevoia să nu se despartă, presimțind că niciodată nu se vor mai întîlni cu toții în acest loc. Primejdia îi apropiase. Dates o privea pe Curta cu o neaşteptată înțelegere. Romanii erau dincolo de zidurile cetății, se pregăteau de atac, şi acest lucru îl determinase să-şi privească faptele într-o altă lumină. Crezuse într-o speranță deşartă. Arria nu putea fi niciodată a lui. Arria era o romană, mai întîi o romană, după cum el va fi întotdeauna mai întîi un dac. Duşmănia dintre popoarele lor îi îndepărta, fiecare simțindu-se parte din poporul lui.

Curta stătea pe marginea patului cu picioarele sub ea. Ochii obosiți nu-şi pierduseră strălucirea albastră, curată. Oboseala îi

îmbujorase obrajii. „Oare ce-o fi gîndind despre mine?” se întreba Dates.

În clipa aceea Arria îi apăru ca un ghinion în viața lui. Era departe de el, şi n-o dorea aproape. Ce ciudat, să n-o dorească pe Arria. Nu se mai gîndise de mult la ea şi, fără să-şi dea seama, o uitase. Murise în sufletul lui fără ca el să ştie. Plecase pentru totdeauna, lăsînd în urmă numai amintirea ei tulbure. Ce schimbător e sufletul omului! Poate uita ceea ce pare de neuitat!

Oftă să-şi spargă pieptul, atrăgînd luarea-aminte a celorlalți.

— Trebuie să plecați din cetate, spuse Ziper, răspunzînd propriilor lui gînduri. Dacă vă prinde romanul aici?

— Eu nu plec! răspunse Curta cu o neaşteptată hotărîre în glas.

— Nici eu.

— În noaptea asta se mai poate ieşi prin ascunzătoare. Dates, sfătuieşte-le să plece.

— E prea tîrziu, Ziper. Romanii pot să le ajungă din urmă.

— O să fie greu aici.

— Peste tot e greu, cînd aici e greu.

Fără nici o legătură cu ceea ce vorbiseră, Dates se aşeză pe pat, lîngă Curta şi o întrebă:

— Mai eşti supărată pe mine?

— Nu, răspunse fata într-un oftat.

Auziră paşii oşteanului care venea să-l ia pe Dates. Urmau să treacă împreună de-a lungul valului de pămînt, să vadă dacă fiecare oştean este la locul lui.

— Merg şi eu!

Ziper se ridică, gata să-i însoțească.

Cu greu se strecurară prin cetate. Peste tot bărbați, şi copii, şi femei lungiți cu cîte o bocceluță sub cap. În tot timpul Dates se gîndea: „Ce vor bea toți aceşti oameni? Ce vor bea?”

Apa era drămuită, mulți îşi potoleau setea de la firul de apă care trecea prin mijlocul cetății. Dar ce vor face cînd Traian îl va opri să mai intre în cetate? Dates era sigur că încercatul Traian o să ştie ce are de făcut.

Santinelele moțăiau, culcate cu burta pe valul de pămînt şi cu arcurile gata de tras....

Zorile nu erau departe. Întunericul începuse să se răărească. Jos, în vale, se zărea Sargeția. Casele arse păreau monştri ciudați,

negri, înfiorători.

Dates, Ziper şi oşteanul treceau din santinelă în santinelă, întrebînd:

— Dormi?

— Nu dorm.

— Să nu se furişeze careva prin pădure.

— Aud şi iarba cînd creşte...

Erau la cel de al doilea val de pămînt, care se termina în panta muntelui, mai înalt decît vîrful pe care era cetatea. Pădurea se prelungea pînă la primele case vecine, arse.

Toate santinelele priveau spre vale, unde îl ştiau pe Traian şi legiunile lui. Dar primul semn că duşmanul se apropie nu veni dintr-acolo.

— Sssst! făcu deodată oşteanul care se lăudase că aude iarba crescînd. Foşneşte ceva!

Amuțiră.

— N-aud nimic, zise Ziper.

— Taci, Ziper! Eu sînt vînător, urechea mea prinde pasul căprioarei de la cinci aruncături cu piatra.

Ascultară toți patru, dar numai vînătorul se părea că aude ceva. El ridică mîna şi arătă spre pădure:

— De-acolo! S-apropie cineva.

De oriunde s-ar fi aşteptat, numai dintr-acolo, nu. Arătă spre coasta împădurită a muntelui înalt, care se continua din apropierea sanctuarelor şi urca pieptiş.

Pe Dates îl străbătu un fior cînd îşi dădu seama că Traian va ataca din acea parte, de unde nimeni nu-l aştepta. Dar cum de reuşise să ajungă în vîrful muntelui prin văgăunile de pe coasta opusă cetății, numai într-o noapte? Oricît de încercați erau pedestraşii lui, nu era deloc uşor să te cațeri, cu armele la tine, peste muntele cu piatra dezvelită în partea aceea.

Gîndurile îi fură curmate de un strigăt repede înăbuşit. O santinelă gîtuită, care apucase să scoată doar un horcăit.

— Romanii! şopti Ziper, acum sigur că vînătorul nu se înşelase.

— Romanii! strigă Dates.

Se vedea ca prin ceață, şi tot cei care săriseră speriați, priveau în vale spre Sargeția, dar nu vedeau nimic.

— Spre turn! Spre turn! se auziră şi alte strigăte, mai

îndepărtate, ale celor care păzeau dincolo de sanctuare.

Toți se îndreptară într-acolo, cu atît mai nedumeriți, cu cît nu vedeau şi nu auzeau nimic.

Romanii, cînd văzură că au fost simțiți, dădură drumul cailor să alerge, ştiind că galopul îi va înspăimînta şi mai mult pe daci.

Cavaleria?!!

Cum de ajunseseră aceşti cavalerişti în vîrful muntelui? La orice se aşteptau dacii, numai la asta, nu. Şi, cu adevărat, se înspăimîntară.

Din răritura pădurii apărură călări maurii lui Quietus, strigînd şi îndemnîndu-se într-o limbă care şi ea speria, prin sunetele cu totul noi. Dacii cunoşteau îndemnurile romanilor.

Năvăliră în clipa în care era atîta lumină încît să se poată vedea duşman cu duşman.

Cei mai mulți dintre daci nu mai văzuseră oameni cu pielea tuciurie, care să călărească fără să țină frîul, în fiecare mînă avînd cîte o armă.

În clipa cînd maurii îşi dădură drumul la vale, îmboldind caii din călcîie, dinspre Sargeția se repeziră pedestraşii, urlînd.

Dacii se îndreptară mai întîi spre mauri, dar, auzind strigătele pedestrimii, se întoarseră, nemaiştiind încotro să ridice întîi sabia.

— Cei din valul al doilea, spre mauri! strigă Dates, şi porunca lui fu repetată de altul şi de altul. Cei din primul val să aţină calea pedestraşilor!

— Calea pedestraşilor!... Calea pedestraşilor!... fu repetată porunca, de zeci, de sute de ori.

După primele clipe de spaimă, fiecare dac îşi păstră locul, dar era tîrziu, pentru că maurii şi ajunseseră în mijlocul lor. Din goana calului, duşmanul tăia deodată în dreapta şi-n stînga, cu amîndouă mîinile, ținînd frîiele în gură.

— Caii! Răpuneți caii! se auzi porunca unui comandant. Arcaşii să tragă în cai!

Nu puteau azvîrli săgețile decît cei care erau foarte aproape şi țînteau la sigur. Ceilalți stăteau degeaba cu săgețile în coardă, puteau lovi şi de-ai lor.

Maurii galopară de-a lungul valului de pămînt, apoi se repeziră în sus, spre platoul sanctuarelor. Aici erau cîteva pîlcuri de oşteni daci, toți hotărîți să piară decît să lase în mîna duşmanului

lăcaşurile lui Zamolxis. Ei luptau chiar sub conducerea lui Vezina, prins de năvală în afara zidurilor, în sanctuarul mic.

Călăreții dădură buzna în sanctuare. Coloanele se înălțau pînă deasupra cailor, dar maurii se vedeau luptînd, de la brîu în sus. Copitele cailor bocăneau sec pe lespezile de bazalt. Pitiți în spatele coloanelor, dacii tăiau cu vîrfurile săbiilor curbate burțile cailor ca să doboare călărețul înzăuat, apoi se repezeau şi-l luau în brațe, căutîndu-i beregata cu cuțitul. Mulți mureau cu brațele încleştate de maur, încît cu greu mai puteau fi desprinşi.

Din cetate se auzi cornul sunînd primejdia, şi poarta dinspre sanctuare se deschise, lăsînd să iasă cetele de luptători, care se aruncară în bătălie urlînd ca întotdeauna:

— Pă eeeiii!

Se iviseră tocmai la timp, pentru că maurii reuşiseră să-i împingă pe daci spre sanctuarul subteran, înconjurîndu-i. Vezina, cu sabia în mînă, uitase de bătrînețe şi lupta cot la cot cu ceilalți. Maurii pricepură că el este căpetenia şi îşi făcură loc într-acolo. Însuşi comandantul maurilor, Lucius Quietus, era aici. El porunci cîtorva călăreți să se retragă puțin, ca să pornească apoi în galop, printre coloane, drept spre Vezina. Caii lor aveau piepturile înzăuate.

Ceilalți mauri, la un strigăt al lui Quietus, se dădură în lături; printre coloane galopară caii orbiți de oboseală şi hărmălaia din jur. Ei culcară sub copite tot ce le ieşi în față. Dacii din jurul lui Vezina se treziră sub burțile lor. Îi sfîrtecau şi piereau striviți de greutatea animalului căzut peste ei.

Vezina încercă să se ferească de un maur, dar o copită îl lovi în cap, doborîndu-l. Altul căzu cu copitele pe pieptul lui, strivindu-l. Un țipăt de groază izbucni din piepturile celor care îl apărau. Moartea Marelui Preot îi înspăimîntă într-atît, încît bătură în retragere. Fugeau din sanctuarul în care pierise Vezina.

Maurii pătrunseseră în spațiul dintre valurile de pămînt, căzînd în spatele celor care trimiteau săgeți spre pedestraşi. Dates îşi dădu seama că de nu se retrăgeau în cetate, piereau pînă la unul.

— În cetate! în cetateee! porunci el.

Luptînd, se retrăgeau spre poartă. Rămăseseră pe valurile de pămînt doar ici şi colo cîțiva oşteni, care să țină piept pedestraşilor. Pieriră cu toții, dar salvară grosul luptătorilor.

Cîțiva mauri, urmărindu-i, pătrunseră pînă dincolo de porți, o dată cu ultimii oşteni, şi ura din piepturile dacilor se revărsă în întregime asupra lor, nimicindu-i.

Cetatea era salvată!

Călăreții mauri mai galopară de-a lungul zidului, dînd chiote înspăimîntătoare, vrînd să bage groază în cei dinăuntru. Fură primiți cu o grindină de pietre şi săgeți şi se retraseră spre vale.

Însuşi Traian ținu să elogieze în fața comandanților atacul lui Quietus. Împăratul recunoscu meritele maurului, socotind că luptele pentru cucerirea Sarmizegetusei fuseseră astfel scurtate cu multe zile, salvînd nenumărate vieți de soldați din legiuni.

În fața lor se ridicau însă zidurile cetății!

Copiii mai mărişori intrau în case, în locuințele-turnuri ale tarabostesilor, chiar în locuința-palat – aşa poruncise Decebal – şi ieşeau din ele cărînd în spate scaune, mese, paturi şi orice alte lucruri din lemn, pe care le aduceau în mijlocul cetății. Scoteau fiecare scîndură, fiecare oblon de geam, şi le cărau la focul cel mare. Mamele erau cele care le aruncau în flăcări, întețindu-le ca bărbații să poată pune deasupra lor trupurile luptătorilor străpunşi de săgețile romane.

Era noapte, şi focul din mijlocul cetății lumina pînă departe, iar fumul purta pînă în tabăra duşmanilor mirosul de carne arsă. Dacii îşi trimiteau oştenii la masa lui Zamolxis, pentru că toți pieriseră vitejeşte, după dorința marelui zeu.

Jos, în vale, un rug la fel de înalt, trimitea lui Joe soldații izbiți de pietrele praştiilor, răniți de săgețile arcurilor sau stropiți de şuvoiul de smoală încinsă. Şi Joe îi primea la el, pentru că toți pieriseră vitejeşte…

Nici un mort nu trebuia să rămînă pe cîmpul de luptă.

Romanii aveau pădurile la îndemînă, pentru a-şi arde morții, dacii nu le mai aveau. Ei îşi trimiteau vitejii la Zamolxis arzîndu-i cu mesele şi scaunele din case.

Muriseră mulți. Se terminaseră paturile, şi obloanele, şi mesele, şi fură desprinse bîrne din case şi şindrila de pe acoperişuri. În fiecare noapte rugul se înălța să schimbe în cenuşă trupurile care cu puțin mai înainte apăraseră cetatea.

Trecuseră multe zile de cînd piereau, unul cîte unul, rărindu-se numărul celor care pîndeau pe ziduri. Îi omorau săgeţile, şi săbiile în atacuri, şi mai ales setea şi lipsa mîncării. Flăcările rugului făceau să sclipească şi mai tare ochii ieşiţi din orbite de sete. Traian abătuse pîrîiaşul care trecea prin cetate şi aşteptase ca lipsa apei să îngenunche cerbicia dacilor. Ştia cît de mari sînt bazinele, cît timp vor avea de băut din ele. Şi dacă pornise iar atacurile, era din cauza bănuielii că cei din cetate au vreo fîntînă sau bazine mai mari decît ştia el. Altfel cum să rabde atîta? Nu ştia că mulţi dintre cei care se zăreau pe ziduri mureau cu ochii spre el şi cu buzele încleştate, ca să nu ceară apă. Rămîneau ţepeni şi, numai cînd le venea schimbul şi-i mişca, se prăvăleau jos.

Noaptea oştenii se lungeau să se odihnească puţin, ca să fie buni a doua zi să ţină săbiile în mîini, în timp ce femeile şi copiii întreţeau focul sub cazanele cu smoală şi plumb, încinse în tot timpul. Duşmanul ataca mereu, cînd într-o parte, cînd în alta, hărţuind şi sperînd să facă o spărtură, prin care să se strecoare. În cetate se făcea economie la smoală, la pietre, la săgeţi. Dacă fiecare piatră şi fiecare săgeată ar fi răpus un duşman, tot nu ar fi fost de ajuns. Dar cum să lovească întotdeauna, cînd romanii se apropiau ocrotiţi de scuturi, pe cap cu coifuri lucioase, cu pieptul înzăuat? Nu mai aruncau decît atunci cînd îi prindeau căţărîndu-se pe ziduri. Atunci tăiau funiile, răsturnau scările, rostogoleau bolovanii, vărsau smoala şi plumbul din oalele luate de pe foc. Privite din afară, zidurile arătau jalnic. Dîre de smoală întărită se scurgeau de la metereze spre pămînt, pete de sînge învineţit arătau locul unde cu o zi, sau două, sau trei în urmă fusese proptită o scară pe care se avîntaseră din afară soldaţii din legiune. Fumul înnegrise şi el piatra, acolo unde arseseră turnurile de asediu, după ce din cetate se aruncaseră în ele cîlţi îmbibaţi cu răşină.

Romanii simţeau că dinăuntru rezistenţa e din ce în ce mai slabă şi mai disperată. Mulţi oşteni erau atît de slăbiţi, încît nu mai puteau ridica săbiile, şi atunci, cu ultima licărire de putere, îmbrăţişau romanul ajuns pe culmea zidului şi se aruncau în gol cu el, frîngîndu-şi amîndoi oasele. Tot ar fi murit de sete.

Se lumina de ziuă. Dates şi Ziper treceau din om în om, să se asigure dacă mai pot lupta sau dacă nu, să trimită pe altcineva în loc. Romanii obişnuiau să dea atacul în zori.

Patru oşteni cărau un vas mare de smoală, abia luat de pe foc. Băgaseră doi pari prin urechile vasului şi-abia îl duceau. Oştenii care se îndeletniceau cu aprovizionarea celor de pe ziduri erau cei mai dărîmaţi. Unul dintre ei mai ales, călca de parcă mergea cu ochii închişi, şovăind la fiecare pas. N-avea cine să facă această treabă în locul lui.

Dates şi Ziper se priviră îngrijoraţi. În fiecare dimineaţă îi găseau mai lipsiţi de puteri.

Numai el, dintre cei patru, îi salută. Dates îl recunoscu şi tresări speriat. Oare el să fie?!

Din uriaşul Durdan nu mai rămăsese decît glasul lui gros, dar şi el stins. De sete parcă se împuţinase şi oasele i se scurtaseră, părea un om obişnuit, adus de spate, cu obrajii scofîlciţi şi ochii sticloşi ieşiţi din orbite. Privirea lui Dates rămase pe mîinile lui, pe care le ştia mari şi puternice. Îl purtaseră pe sus, cînd fusese rănit la picior. Acum capătul parului îl ţineau două palme uscate, cu pielea înnegrită şi zbîrcită ca scoarţa stejarului. Umerii i se îngustaseră, iar nădragii erau petrecuţi în faţă şi legaţi strîns cu cureaua, să nu cadă de pe el.

— Seder unde e? întrebă Dates.

Se aşteptase ca unul dintre cei patru să fie prietenul nedespărţit. Durdan arătă cu capul spre grămada de cenuşă din mijlocul cetăţii, unde erau arşi morţii. Micul Seder era acum la masa lui Zamolxis.

Ridicară vasul şi, cînd să pornească, cel mai slab dintre ei se împletici şi căzu. Smoala se vărsă peste el. Încercînd să se ridice, mai rău se tăvăli în lichidul încins. Se zbătu, gemînd înăbuşit, şi unde îl ardea mai tare acolo punea palma, şi cînd o trăgea rămînea carnea sîngerîndă pe care se scurgea smoala.

Dates vru să se arunce spre el, dar Ziper ţipă, prinzîndu-l de braţ:

— Nimic nu-l mai scăpă! De smoală nu scapi. Se lipeşte de tine şi te arde.

Priviră neputincioşi la zvîrcolirile din ce în ce mai slabe ale oşteanului opărit. Smoala îi acoperise faţa şi ochii; se zbătea orb,

căutînd un sprijin. Apoi, gemînd o dată lung, de parcă s-ar fi eliberat dintr-o strînsoare îngrozitoare, el se lungi liniştit la pămînt şi rămase nemişcat.

Această întîmplare măruntă în mijlocul luptelor de fiecare zi, cînd zeci şi zeci de alți luptători piereau, dădu de gîndit celor doi tineri. Văzuseră amîndoi deodată slăbiciunea celor care mai rămăseseră în viață şi îşi tîrau paşii de ici, colo. Cine să mai lupte pe ziduri, dacă toți oştenii se împleticeau pe picioare?

Curtea cetății, pînă deunăzi înțesată de oameni, era goală.

Focul îi trimisese pe cei mai mulți la Zamolxis.

Trecură mai departe. În dreptul bazinelor văzură şirul celor care îşi aşteptau porția de apă pe ziua aceea: mai mult femei. Unele luau cana şi o dădeau copiilor, s-o soarbă, iar ele doar îşi umezeau buzele. De a doua zi, nu vor mai avea nici cănița pe care o primeau dimineața.

Copiii plînseseră zile întregi cerînd apă. Acum se învățaseră, ştiau că tot nu primesc şi tăceau răbdători. Nu mai aveau nici putere să plîngă. Aşteptau cu buzele arse şi pielea uscată să înghită de cîteva ori din căniță, apoi plecau ținîndu-se de poalele mamelor şi se lungeau într-un colț, pe cîte o blană de oaie, să moțăie pînă spre seară, cînd se aprindea focul pentru ars morții. Atunci se ridicau şi cărau scînduri.

Trecînd dintr-un loc într-altul, Dates şi Ziper se convinseră în ziua aceea că nu mai puteau rezista, dar nu îndrăzneau să rostească acest gînd. Să părăsească Sarmizegetusa? Dar ce le mai rămînea?

Cu toate astea, gîndul retragerii revenea mereu în mintea lor. Piereau cu toții de sete, pe cînd în afara zidurilor se puteau înzdrăveni şi porni mai departe lupta, din spatele altei cetăți.

Cînd aproape dăduseră roată zidurilor, auziră cornul din vîrful locuinței-palat vestind apropierea romanilor. O nouă luptă începea.

Dates şi Ziper alergară spre partea unde romanii ridicaseră un turn de asediu. Cornul suna din ce în ce mai grăbit, mai răscolitor. Lîngă cornist apăruse şi Decebal, să privească ce se întîmpla şi să dea poruncile necesare. El fu cel care, dîndu-şi seama că duşmanii atacă numai în partea turnului, porunci ca oştenii de pe celelalte ziduri să vină în partea aceea.

Turnul prinse a se mişca pe roţile lui grele, fără spiţe, împins de vreo douăzeci de soldaţi auxiliari. În spatele lui venea grosul pedestrimii. Cînd turnul era lipit de zid, soldaţii se căţărau pe scara dinăuntru şi apăreau în cerdacul făcut la o înălţime mai mare decît zidul cetăţii, ca să poată săgeta în jos. Balbul fusese cel care poruncise construcţia acestui turn foarte înalt, de pe care se putea sări pe zid sau în cetate, după ce arcaşii trăgeau şi făceau gol în jur. Mai avuseseră trei turnuri înalte cît zidul. În clipa apropierii, din cerdacul lor ajungeau doar la nivelul zidului; nu puteai să pătrunzi înăuntrul cetăţii. Mai mult, dacii de pe ziduri se avîntaseră în turn, reuşind să-i azvîrle jos pe romanii puţini la număr din cauza locului strîmt. Dates trimisese să atace turnul oşteni unul şi unul, cu platoşă luată de la prizonierii romani.

Balbus închipuise acest nou turn, înalt, în care nu puteau năvăli dacii, şi nici nu puteau săgeta prea bine de jos în sus, soldaţii fiind apăraţi de podeaua cerdacului.

Cînd turnul fu aproape de ziduri, Dates înţelese primejdia cu atît mai mare cu cît se iviră şi auxiliari purtînd scări lungi, în timp ce soldaţii din turn săgetau, ca să facă loc gol în jur, auxiliarii propteau scările de zid şi urcau. Fu imposibil ca cineva să rămînă în apropierea turnului. Oştenii daci se feriră în spatele caselor, aşteptînd ca duşmanul să vină spre ei. Ziper îşi dădu seama de primejdia de a-i lăsa pe romani să pătrundă în cetate şi apoi să se lupte cu ei. Era mai uşor să răpui duşmanul la ziduri, unde soldatul urca scara şi-l puteai da peste cap. Dincoace de zid, lupta nu mai era egală, romanii fiind în zale de fier şi cu scuturi greu de răzbit, iar dacii luptînd cu cămaşa descheiată la gît.

— După mine! strigă el, alergînd spre turn, dar lipit de zid.

Zece, cincisprezece paşi se aflau sub bătaia săgeţilor romane, apoi intrau chiar sub cerdacul turnului. Dates, din cealaltă parte, strigă şi el celor din jur:

— După mine!

Pieriră cîţiva, dar se treziră un grup de oşteni hotărîţi sub cerdacul turnului, cu arcurile şi săbiile gata de luptă.

Romanii săreau nu prea departe, şi cum picau, cum erau luaţi în primire de cei care pîndeau.

— Arcaşii! Arcaşii! strigă Ziper.

Stăteau cu arcurile pregătite şi, mai înainte ca romanul să

ajungă jos, îl săgetau. Cei care ajungeau teferi, primeau săgeata în braț, sau în cap, sau în picior, şi chiar dacă nu mureau, nici buni de luptă nu mai erau.

Dates văzu capul unei scări apărînd chiar lîngă umărul lui. Se mişca la fiecare pas al celor care urcau. Pitindu-se sub zid, aşteptă cu vîrful săbiei în sus. De cum apăru romanul, îl şi împunse, şi urletul de durere îi spuse că nimerise bine. Al doilea nu se mai avîntă ca primul. Mai întîi se ivi sabia lui, şi intre Dates şi el începu o luptă pe viață şi pe moarte. Era puternic şi priceput, şi nu-i fu uşor să-l răzbească. Îşi repezi sabia spre el, dar romanul se feri, şi vîrful de fier se propti în zid, rupîndu-se. Rămînînd în mînă cu un ciot, strigă să i se dea o sabie. Pînă să i se aducă, al treilea roman şi apăruse. Văzînd soarta celor dinaintea lui, se trînti pe burtă şi se tîrî pe lățimea zidului, ca să nu poată fi împuns. Dates se trezi cu coiful lui chiar deasupra capului. Începu o luptă inegală. Ştiind că nu-l va putea străpunge cu sabia ruptă, Dates se repezi şi-i prinse coiful, răsucindu-l. Îi simți gîtul trosnind. Un alt oştean apăruse lîngă el şi Dates îi făcu semn să-l prindă pe roman de picioare. Se urcară amîndoi pe zid şi-i dădură drumul pe scară, de-a curmezişul ei. În cădere, îi mătură pe toți cei care tocmai urcau.

— Sus! strigă Dates.

Prinseră fiecare cîte o parte şi traseră scara pe zid.

Între timp Ziper ținuse piept celor care săreau din turn sau urcaseră pe celelalte trei scări. Romanii prinseseră curaj văzînd că din acest turn pot sări în cetate şi pot lupta deschis cu dacii. Dacă nu reuşeau de data asta să pună stăpînire pe o parte din cetate, era pentru că nu pregătiseră destul de multe scări şi cel puțin două turnuri de asediu. Auxiliarii lucrau în mare grabă la altele.

Aşa se gîndea şi Traian care privea din apropiere lupta.

Decebal, văzînd desfăşurarea bătăliei, dădu o poruncă scurtă şi un oştean de lîngă el se grăbi s-o ducă mai departe. La puțin timp, două catapulte fură îndreptate spre turn şi-şi sloboziră săgețile lor lungi cît o suliță. Prima veni cu atîta putere, încît trecu prin scîndura groasă. A doua trecu prin doi soldați deodată înşirîndu-i ca într-o frigare. Dacii scoaseră strigăte de atac şi se avîntară cu mai multă tragere de inimă la luptă. Era ultimul lor avînt.

Pe lîngă zid, doi oşteni duceau un vas cu smoală, nu prea mare,

dar clocotind. Îl urcară pe zid. Cînd să-l răstoarne, unul dintre ei primi o săgeată drept în piept şi se cocîrjă, prăvălindu-se în afară. Cel rămas în viață, văzînd că pe scară urcau alți romani, se plecă şi luă singur oala în brațe. Urlă de durere, simțindu-şi pieptul gol şi palmele arse de vasul încins, dar nu-i dădu drumul. Țipînd, se îndreptă cu el spre scară, şi se plecă peste romanii care urcau, arzîndu-i. Cu brațele arse, încleştate pe oală, se prăbuşi. Alți doi, la îndemnul lui Dates, traseră scara. Făcură şi ei cele ce vedeau că fac Dates şi alți trei oşteni. Luară scara ca pe un berbece şi o repeziră în cerdacul turnului, în care acum erau înfipte opt săgeți lungi.

De la o distanță ceva mai mare de locul luptei, copiii mai mărişori aruncau cu toată puterea pietre.

Traian înțelese că nici de data asta nu cîştigase bătălia, dar ştia ce are de făcut.

Din pădure, trompetele sunară încetarea atacului, şi turnul greoi se îndepărtă de zid.

Lupta încetă tot atît de brusc cum începuse. Dacii rămaseră cu brațele căzute pe lîngă trupuri, simțind deodată oboseala şi lipsa de putere. Îndîrjirea din ei îi întărise, le dăduse forțe pe care nu bănuiau că le mai au. Acum iar erau nişte bieți oameni sleiți de sete, cu ochii arzînd, cu picioarele tremurînde, care se prăvăliră acolo unde erau, să-şi tragă sufletele. Nu mai avură putere nici să-şi strige bucuria de a fi respins şi acest atac.

Decebal îi chemă la el pe cei doi tineri şi priviră împreună, de sus, din cerdacul locuinței-palat, trupurile fără vlagă, lungite pe pămînt. Femeile le aduceau cîte o cană de apă, le ridicau capetele şi le dădeau să soarbă.

Regele oftă adînc şi, după ce mai tăcu un timp, muşcîndu-şi buzele groase, spuse:

— La noapte plecăm din Sarmi.

Nici unul n-a mai îndrăznit să rostească o vorbă.

Din casă în casă treceau oşteni cu şomoiogul de cîlți muiați în răşină şi dădeau foc. Nu trebuia să rămînă nimic în urma lor, numai cenuşă să găsească duşmanul.

De sub locuința-palat pornea un tunel care ieşea tocmai în mijlocul pădurii, într-o grotă bine ascunsă. Mai întîi fură trimise

femeile şi copiii, însoţiţi de cîţiva oşteni cu porunca de a-i duce prin pădure, ocolind crestele munţilor, pînă la Capidava, încă necucerită de duşman. Plecaseră mai înainte cîţiva oşteni să vestească sosirea şi să pregătească ceva cai, pe care să călărească acei tarabostes mai bătrîni şi femeile lipsite de putere. Livia şi Curta plecară o dată cu toate femeile.

Cînd întunericul nopţii fu spart de primele flăcări izbucnite în cetate, Traian răsuflă uşurat. Fu sigur că a învins. Dacii îşi ardeau cetatea. A doua zi se vor preda, sau îi va găsi pe toţi morţi. Nu s-ar fi mirat ca în zori să găsească o cetate pustie şi arsă.

Decebal hotărîse ca o mînă de oameni să mai rămînă, să păstreze cît o putea cetatea, pentru ca ceilalţi să se poată îndepărta. Regele părăsi cetatea printre ultimii. Dates şi Ziper rămaseră să înfrunte pentru ultima dată duşmanul, a doua zi. Erau siguri că în zori Traian îşi va trimite trupele la atac.

Şi aşa fu.

Cînd turnul se urni spre cetate, îl primiră cu săgeţi de catapultă, mai mult pentru ca să-şi facă simţită prezenţa. Şi bine făcură, pentru că romanii, care se aşteptau să găsească o cetate goală sau cu oşteni gata să se închine, rămaseră locului, aşteptînd noi porunci. Înfuriat, Traian trimise la atac toate trupele, să termine odată.

Nu găsiră o cetate goală, dar se convinseră curînd că prea mulţi apărători nu sînt. Trecură uşor de ziduri şi lupta începu în cetate, pe după fiecare casă şi fiecare loc unde se putea ascunde un oştean.

Dates poruncise să se retragă pas cu pas spre locuinţa-palat, rămasă în picioare şi bine întărită, în care aveau să se închidă.

Romanii se treziră curînd stăpîni pe cetate, dar nu putură pătrunde în locuinţa-palat, înălţată pe ziduri de piatră. Uşa grea fusese închisă şi de-a curmezişul ei pus un drug gros de stejar.

Trecu destul timp pînă cînd aduseră un berbec, s-o spargă. Dacii nu apărară locuinţa-palat.

Cît timp romanii spărgeau uşa, ei se grăbiră să fugă prin tunel.

Cînd nu găsiră pe nimeni, romanii bănuiră că trebuie să fie vorba de o ascunzătoare şi o căutară.

Călăreţii mauri porniră în goana calului după ei, să-i caute. Cei doi tineri, pitiţi în pădure, săgetară cîţiva răzleţi, şi, pe caii lor, îl

ajunseră din urmă pe Decebal.

Cînd îi văzu, chipul regelui se lumină. Pînă în clipa aceea fusese tare îngrijorat. Dar bucuria lui fu de scurtă durată. Oşteanul care mergea înaintea lor, să pîndească drumul, se înapoie într-un suflet.

— În față sînt călăreți romani!

Se convinseră că nu se mai puteau strecura mai departe. Romanii înconjuraseră locul.

— Țineți-le piept! porunci Decebal oşteanului, apoi se întoarse spre acei tarabostes care îl însoțeau şi le spuse: Prieteni, a sosit timpul să plecăm la Zamolxis. Romanul e în toate părțile. Traian ne caută să-şi împodobească cu noi carul victoriei. Cine ar putea să rabde o asemenea ruşine?

Doar ce rostise aceste vorbe, că din vale se şi auziră zgomotele luptei. Romanii dădeau năvală, nerăbdători să ajungă mai repede la Decebal.

Din locul unde erau, se vedea, pînă departe, valea şerpuită a unui rîuşor şi coamele dulci ale munților împăduriți. Decebal privi lung în toate părțile, de parcă voia să-şi umple sufletul cu imaginile acelui loc. Privirea încordată de pînă atunci a chipului i se topi. Luptase pînă în ultima clipă, îşi făcuse datoria.

Se întoarse spre un tarabostes din spatele lui şi-i spuse:

— Zida, tu eşti cel mai bătrîn.

Cel numit îşi plecă fruntea, în semn că a înțeles, şi îşi trase cuțitul de la brîu. Făcu un pas în lături şi, cu un gest grăbit, îşi tăie gîtul. Nici cel mai mic geamăt nu-i scăpă de pe buze. Căzu şi se prinse cu palmele de pămînt, murind aşa.

După el, alți conducători de triburi, de cetăți, de oaste, îşi dădură moartea, rămînînd cu degetele înfipte în pămînt.

— Voi, copiii mei, trebuie să scăpați!

— Nu, unchiule! Ne-ar fi ruşine! se tîngui Dates, avînd pregătit cuțitul cu care să-şi scurteze zilele. Vrei să însoțim carul romanului?

— Nu, Dates, fiule! Trebuie să trăieşti! Spune dacilor că am hotărît ca tu să fii regele lor! Strînge-i de prin toate locurile şi porneşte iar lupta! Caută aliați printre barbari şi luptă alături de ei!...

Dates gemu neputincios. Regele îi încredința viitorul Daciei.

Nu-şi putea da moartea pe care o dorea.

— Comoara de sub Sargeția... Numai voi ştiți taina ei. Cu aurul de acolo puteți cumpăra săbii. E cea din urmă nădejde a noastră... Nimeni să nu afle taina ei.

Lupta se auzea acum la cîțiva paşi. Decebal îi îndemnă:

— Hai, fugiți! Fugiți! Spuneți copiilor voştri că ne-am apărat pămîntul pînă la ultima suflare. Fugiți! Nu uita, Dates, tu eşti regele dacilor! Scapă-ți țara de duşmani!

Nu aşteptă răspunsul lor. Îşi înfipse cuțitul în gît şi rămase o clipă drept, privind spre tineri, şi amîndoi îi văzură ochii albaştri zîmbind.

Auziră săbiile izbindu-se una de alta şi se dezmeticiră. Primiseră porunca să se salveze şi să cheme pe daci la luptă. Trebuiau să scape!

— Sus, Ziper!

Erau în apropierea unui stejar gros de nu-l puteau cuprinde doi bărbați vînjoşi. Se cățărară pînă în vîrful lui şi rămaseră nemişcați pînă cînd liniştea se aşternu iar peste acel loc al durerilor. Coborîră tiptil şi porniră hotărîți la drum.

Aveau de îndeplinit porunca lui Decebal...

SFÎRSIT

Această carte în format electronic, face parte dintr-o serie de romane grupate sub genericul

Restitutio Daciae